FÖRESTÄLLDA FINLANDSSVENSKHETER

Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland

Red. Sven-Erik Klinkmann, Blanka Henriksson & Andreas Häger

SLS

Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland
nr 811

FÖRESTÄLLDA FINLANDSSVENSKHETER

Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland

Red. Sven-Erik Klinkmann, Blanka Henriksson & Andreas Häger

Svenska litteratursällskapet i Finland
Helsingfors 2017

Utgiven med stöd av Ingrid, Margit och Henrik Höijers donationsfond I inom Svenska litteratursällskapet i Finland

© Författarna och Svenska litteratursällskapet i Finland 2017
Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-IngaBearbetningar 4.0 Internationell (CC BY-NC-ND 4.0).

Omslag och grafisk form: Maria Appelberg/Station MIR
Omslagsbild: 123RF/Wichan Kongchan

Typsnitt: Century Std och Brandon Grotesque

www.sls.fi

ISBN 978-951-583-364-8 (tryckt utgåva)
ISBN 978-951-583-580-2 (epub), http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-583-580-2
ISBN 978-951-583-579-6 (pdf), http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-583-579-6
Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland
ISSN 0039-6842 (tryckt)
ISSN 2490-1547 (digital)
UDK 39, UDK 3

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

INNEHÅLL

Förord 7

Sven-Erik Klinkmann, Blanka Henriksson & Andreas Häger
Introduktion 9

DEL 1
UTGÅNGSPUNKTER 26

Sven-Erik Klinkmann
1. Om finlandssvenska identiteter, intersektioner och hanteringsstrategier 29

Blanka Henriksson & Andreas Häger
2. Tidningsdebatt om hot mot den finlandssvenska minoriteten 57

Sofie Strandén-Backa & Andreas Backa
3. Den kategoriserade forskaren. Om självreflexiv intersektionalitetsanalys och normativ finlandssvenskhet 84

DEL 2
DEBATTER OCH RUMSLIGHET 106

Patricia Aelbrecht
4. Svenskfinland i april 2013 – ett kritiskt regionalt perspektiv 109

Andreas Häger
5. Konstruktionen av Österbotten som bibelbälte 139

Blanka Henriksson
6. ”Snusförbudet är ett hån mot vår finlandssvenska kultur!!!” Språklig identitet, region och klass i finlandssvensk snusdebatt 2008–2011 167

Mikael Sarelin
7. Striden om de svenska vattnen. Region och språk i den svenskspråkiga spinnfiskedebatten 200

Sofie Strandén-Backa
8. Slaget om ortnamnen. Professionalisering, identitetsbegär och hantering av minoritetskap 218

DEL 3
IDEOLOGI OCH KLASS 248

Johanna Björkholm
9. Språklöshet eller tomrum? 251
De svenskspråkiga i Finland framställda genom skolans läroböcker i historia

Andreas Backa
10. Tolerans som ideologi och hanteringsstrategi. 277
Två finlandssvenska organisationers tal om tolerans

Sven-Erik Klinkmann
11. ”Svenska talande bättre folk” – mellan ironi, stereotyp och humor 301

Lena Marander-Eklund
En antologi om det svenska i Finland 331

Refererade källor (enligt kapitel) 334

Litteratur 346

Medverkande 370

Personregister 372

FÖRORD

Vi som skrivit denna antologi vill tacka Svenska litteratursällskapet i Finland för det generösa finansiella och även moraliska stöd som gjort det möjligt för oss att gräva djupare i frågor om identitet, minoritet och intersektionalitet i relation till det svenska i Finland. Det har handlat om en flerårig (2010–2013) satsning: forskningsprojektet ”Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland” som involverat åtta forskare. Ett speciellt tack riktar vi till litteratursällskapets forskningschef Christer Kuvaja som har varit den idealiska samarbetspartnern för oss i våra forskningsansatser och -bryderier. Också uppföljningsgruppen, med Anna-Maria Åström (ordförande), Christer Kuvaja (sekreterare) och Susanne Österlund-Pötzsch, vill vi tacka för kunniga och konstruktiva synpunkter på vårt arbete. I projektets initialskede har inte minst kansler Ulrika Wolf-Knuts och biträdande professor Lena Marander-Eklund, båda från folkloristiken vid Åbo Akademi, haft avgörande betydelse för hur projektet sjösatts. Marander-Eklund har skrivit ett kommenterande efterord till antologin, något vi är mycket tacksamma över.

Under arbetets gång har vi samarbetat med ett stort antal kolleger. Forskare som har deltagit i seminarier, sessioner och workshops arrangerade av gruppen har varit: Ida Blom (Bergen), Susanne V. Knudsen (Vestfold), Jørgen Ole Bærenholdt (Roskilde), Lena Martinsson (Göteborg), Monika Edgren (Malmö), Madeleine Eriksson (Umeå), Maria Bäckman och Helena Tolvhed (Stockholm), Tytti Steel (Helsingfors) samt Jutta Ahlbeck, Ralf Kauranen, Tintti Klapuri och Kristin Mattsson (Åbo).

Författarna

INTRODUKTION

Sven-Erik Klinkmann, Blanka Henriksson & Andreas Häger

De texter som samlats i denna volym utgör en del av resultatet från forskningsprojektet ”Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland”. Projektets syfte var att studera hur det finlandssvenska framställs i olika texter och hur tillhörighet i det svenska i Finland skapas på olika sätt.

Projektet finansierades av Svenska litteratursällskapet i Finland, som i sin utlysning frågade efter projekt som studerar ”det svenska i Finland”. Forskarna inom projektet har utgått från att det finlandssvenska inte är en fast eller oföränderlig konstruktion. Det är något som hela tiden skapas och hur detta går till har varit en fråga som vi inom projektet sökt svar på. En annan utgångspunkt för vår forskning har varit antagandet att det finns en normativ finlandssvenskhet – liksom det finns finlandssvenskhet som bryter mot normen.

Ett sätt att se på det finlandssvenska som också varit aktuellt i projektet har varit antagandet att det är en komplicerad helhet. Det svenska i Finland är som kategori svårt att ringa in, det kan stå för till exempel språk, kultur, rättssystem eller grupper av människor. Svenskfinland som begrepp kan sägas utgöra en institutionaliserad och delvis rumsligt definierad form för det finlandssvenska, ett geografiskt rum med en egen natur och kultur, ett centrum för institutioner, en gemensam idévärld på svenska och ett illusionsrum för nostalgi och känslor, så som Bo Lönnqvist beskriver det i *Uppslagsverket Finland* (2012). Begreppet rymmer en självbild som genererat en stark medvetenhet, konkretiserad i politisk, social, kulturell

och vetenskaplig aktivitet, i näringsliv, livsstilar och skönlitteratur. Enligt Lönnqvist utgör etableringen av begreppet Svenskfinland ett resultat av den skärpning och politisering av motsättningarna mellan landets två språkgrupper som skedde på 1880-talet och som på 1890-talet gjorde att man började avgränsa det övervägande svenskspråkiga kustområdet till ett territorium under beteckningen ”Finlands svensktalande bygder”. Något senare, på 1910-talet, började man använda begreppet finlandssvenskar för den svenskspråkiga befolkningen i Finland (Mustelin 1983).

FINLANDSSVENSKAR?

Finland är officiellt ett tvåspråkigt land där majoriteten av befolkningen är registrerad som finskspråkig (89,3 procent) medan 290 910 personer, det vill säga 5,3 procent av befolkningen, anger svenska som modersmål (FOS 2013a).

Finlandssvenskarna definieras av Allardt & Starck (1981) som en etnisk grupp i enlighet med följande kriterier: självidentifikation, genealogi, kultur och organisationer. För finlandssvenskarnas del handlar självidentifikationen till exempel om det officiella språkvalet. Alla stadigvarande invånare bosatta i Finland registreras enligt det modersmål de uppger sig ha utifrån alternativen finska, svenska eller annat språk (som sedan definieras närmare). Det går också att senare ändra modersmålet (*Ändring av modersmålet*). Genealogin eller släktskapet handlar förstås konkret om att de allra flesta finlandssvenskar har finlandssvenska släktingar, till exempel den ena eller båda föräldrarna. Men också föreställningarna om att finlandssvenskar känner varandra, eller åtminstone alltid har gemensamma bekanta, kan ses som en beskrivning av ett slags genealogisk tillhörighet. Inom det kulturella kriteriet är språket förstås det centrala och det grundläggande för hela gruppen, men också andra kulturella särdrag upplevs existera, och kommer ofta fram i diskussioner. Några sådana kulturdrag och hur de definieras som finlandssvenska

diskuteras också närmare i denna antologi (se kapitel 6 och 11). Allardts och Starcks fjärde kriterium, organisationsväsendet, är också synnerligen viktigt för den svenskspråkiga gruppen i Finland. Det finns en rik flora av för det första sådana organisationer vilkas syfte främst är att bevaka svenska språkintressen, med allt från kulturföreningar, fonder och stiftelser till Svenska folkpartiet och Svenska Finlands Folkting. För det andra finns det organisationer som upprätthåller en mängd andra verksamheter eller bevakar specialintressen – idrotts- och ungdomsföreningar eller organisationer som Finlands dövas förbund – men gör det specifikt på svenska.

Finlandssvenskarna innehar inte status av etnisk eller nationell minoritet i juridisk bemärkelse. Till exempel hör inte svenskspråkiga(s rättigheter) till minoritetsombudsmannens bord, eftersom dennas verksamhetsområde omfattar etniska minoriteter och ”[f]inlandssvenskarna är enligt tolkningen av grundlagen en språklig minoritet, men inte en etnisk minoritet. Således har minoritetsombudsmannen inte befogenhet att ingripa i en situation där en finlandssvensk har diskriminerats på språkliga grunder.” (*Minoritetsombudsmannen*).

Nationella minoriteter utses i sin tur inom EU av medlemsländerna själva i enlighet med Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (*Framework Convention* …). Det finns ingen finsk minoritetslag utan dessa frågor behandlas i grundlagen där det står att: ”Finlands nationalspråk är finska och svenska. [...] Det allmänna skall tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder.” Övriga grupper som nämns är ”Samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper […] [de] som använder teckenspråk samt [de] som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp” (731/1999, 17 §). Minoriteter som ofta omtalas i Finland är utöver de ovan nämnda också gammalryssar, judar och tatarer (*The Second Periodic* …; Daher m.fl. 2012; RP 309/1993).

Som jämförelse har Sverige följande lagstadgade nationella minoriteter: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar, samt

minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska (2009:724). I Sverige finns det däremot ingen folkbokföring som registrerar invånarnas modersmål, vilket gör att uppskattningen av antalet individer inom minoriteterna blir osäkrare. Inte heller i Finland är den språkliga registreringen ett absolut mått på språklig tillhörighet. Till exempel behöver den registrerade språkliga tillhörigheten inte nödvändigtvis sammanfalla med hemspråk. Gemensamt för de nationella minoriteterna i Sverige anges vara att:

> [D]e har befolkat Sverige under lång tid. Minoritetsgrupperna har en uttalad samhörighet och en egen religiös, språklig eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet. De nationella minoriteterna har även aktivt värnat den egna gruppens kultur och språk så att dessa kulturer utgör en levande del av det svenska samhället och vårt gemensamma svenska kulturarv. (RP 2008/09:158)

Även om finlandssvenskarna sålunda inte är en nationell minoritet är de, som ovan visats, en språklig minoritet i den bemärkelsen att andelen registrerade svenskspråkiga är markant lägre än andelen registerade finskspråkiga och rättigheten att använda språket är befäst i grundlagen. Även benämningen traditionell minoritet (*perinteinen vähemmistö*) (Daher m.fl. 2012) eller kulturell minoritet (*kulttuurivähemmistö*) (Pentikäinen & Hiltunen 1995) förekommer i finska texter om den svenskspråkiga befolkningen i Finland, framför allt från 1990-talet och framåt.

Man kan möjligen också tala om en upplevd minoritet, där svenskspråkiga i Finland i många situationer trots lagstadgad rätt att använda sitt modersmål inte alltid upplever att det är praktiskt möjligt. I denna antologi finns dessutom flera exempel på upplevelser av att vara en minoritet i minoriteten, till exempel när finlandssvenskar upplever sig som minoritet på grund av sin regionala eller religiösa tillhörighet.

TIDIGARE FORSKNING

Den svenskspråkiga befolkningen i Finland har varit föremål för många studier av olika slag: kulturvetenskapliga, historiska, samhällsvetenskapliga, språkvetenskapliga etc. Vi kan inte här göra en uttömmande genomgång av denna forskning (se kapitel 1 för mer om den tidigare forskningen), men vill nämna några centrala verk inom samhälls- och kulturvetenskaplig forskning om det svenska i Finland.

Ett centralt verk inom den samhällsvetenskapliga forskningen på området är Erik Allardts och Christian Starcks ovan nämnda *Språkgränser och samhällsstruktur: finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv* (1981). Krister Ståhlbergs *Finlandssvensk identitet och kultur* (1995) presenterar resultat från en omfattande enkätundersökning om finlandssvenskars värderingar och praktiker relaterade till kultur. Susan Sundback och Fredrica Nyqvist belyser i sin bok *Det finlandssvenska sociala kapitalet. Fakta och fiktion* (2010) fenomenet finlandssvenskarnas sociala kapital ur olika synvinklar.

Inom traditionsvetenskaperna (etnologi och folkloristik) finns ett antal verk som presenterar och analyserar det finlandssvenska som en historisk konstruktion. Det gäller exempelvis etnologen Bo Lönnqvists översikt på finska, *Suomenruotsalaiset* (1981), den etnologiska antologin *Gränsfolkets barn* (Åström m.fl. 2001), den mångvetenskapliga antologin *Folket. Studier i olika vetenskapers syn på begreppet folk* (Fewster 2000) och Sven-Erik Klinkmanns kulturhistoriska orientering *I fänrikarnas, martallarnas och Dixietigrarnas land. En resa genom det svenska i Finland* (2011a). Antologierna *Svenskt i Finland 1* och *2* (Engman & Stenius 1983;1984) ger en historisk överblick av synen på svenskt i Finland medan de två volymerna av *Finlands svenska litteraturhistoria* (1999 och 2000) är det första större översiktsverket om den svenska litteraturen i Finland.

CENTRALA BEGREPP

Antologin utgår från två skilda teoretiska perspektiv. En längre diskussion om begreppen förs av Sven-Erik Klinkmann i kapitel 1, men vi introducerar dem kort här. Det mest centrala perspektivet, som också nämns i antologins titel, är intersektionalitet. Begreppet utgår från tanken att identiteter och samhällspositioner byggs upp av många olika kategorier: klass, kön, etnicitet, sexualitet, ålder, hemort, religionstillhörighet, modersmål osv. Ordet intersektionalitet kommer från engelskans *intersection*, det vill säga vägkorsning. Termen syftar alltså på hur olika gränsdragningar, utgående från kategorier som de ovan nämnda, korsar varandra i en individ. Begreppet har utgått från feministisk forskning, där det kommit till för att påminna om att inte enbart kön är relevant för en individs samhällsposition eller identitet (Crenshaw 1989; Knudsen 2006; Lykke 2007).

Intersektionalitetsbegreppet har sina rötter i en vetenskaplig diskussion om makt och underordning, där tanken är att en kvinna kan vara underordnad också utgående från andra kategorier, främst klass och etnicitet, men att det även är möjligt att vara underordnad när det gäller kön men överordnad när det gäller klass och härkomst. De olika skiljelinjerna kan å ena sidan förstärka, men å andra sidan också undergräva varandra, och göra samhällspositionen eller identiteten mer komplex. Man kan också tänka sig skiljelinjer som löper parallellt eller som uppfattas som parallella, till exempel att en etnisk grupp är överrepresenterad inom en viss klass. En viktig teoretisk poäng med diskussionen om intersektionalitet är att de olika kategorierna inte bara adderas till varandra utan att de också interagerar och påverkar varandra. Man kan till exempel tänka sig att klasstillhörighet påverkar hur könstillhörighet eller sexualitet kommer till uttryck.

Det är de s.k. intersektionella krispunkterna i denna kulturella konstruktion – det finlandssvenska – vi i denna antologi är intresserade av att undersöka och där vi tror oss kunna få fram ny kunskap om hur finlandssvenskhet hela tiden etableras, upplevs och omdefi-

nieras i bl.a. de debatter som analyseras. Bakom beteckningen finlandssvenskhet gömmer sig en heterogen, splittrad och mångbottnad verklighet där en rad olika sociala och kulturella faktorer på olika sätt påverkar de kulturella konstruktionerna. Frågor om exempelvis språk, etnicitet, region, religion, klass, yrke och generation, men också frågor om historia och minne (både individuellt och kollektivt), har bidragit till den komplicerade helhet vi velat belysa med vår forskning.

När det gäller tematiken i denna antologi är intersektionalitetsbegreppets relevans förenklat uttryckt att min identitet och samhällsposition som finlandssvensk bestäms också av annat än att jag talar svenska. Hur stark ens identitet som finlandssvensk är, och uppfattas vara, påverkas av många faktorer. Det kan ses som ”mer finlandssvenskt” att höra till en viss klass, ha en viss smak, bo på en viss ort etc. än att höra till en annan klass, ha andra smakpreferenser eller bo på en annan ort. Grupper, institutioner och personer i en maktposition kan definiera vad som är den rätta finlandssvenskheten och definiera sig själva som mer finlandssvenska än andra. På detta sätt uppstår en normativ finlandssvenskhet, som innebär mycket mer än språk. Denna normativa finlandssvenskhet har vi försökt studera med hjälp av ett intersektionellt perspektiv.

Det andra centrala teoretiska begreppet är *coping*, som vi inom projektet översatt till hanteringsstrategi. Vi tänker oss att finlandssvenskarna använder sig av olika hanteringsstrategier i konkreta livs- och problemsituationer, både individuellt och kollektivt, i lägen där identiteten är utsatt. Detta kan uppträda på olika sätt: genom anpassning, genom kompensering, genom att gå till aggressiv motattack och så vidare. Vi hämtar begreppet *coping* från religionspsykologin (se närmare Pargament 1997, även Wolf-Knuts 2013).

En hanteringsstrategi innehåller följande komponenter: ett handlande subjekt, frågan om resurser eller brist på resurser, val av metoder för att skapa hanteringsstrategin, samt frågan om kulturella kontexter och orienterande system av något slag där existentiell mening kan skapas.

MATERIAL OCH METOD

Den forskning som ligger till grund för denna antologi har vi fått fram genom att studera olika slag av mediematerial. I de flesta av de studier som presenteras här används tidningsmaterial, men också material på internet. Tidningsdebatt har varit ett centralt tema för projektet. Användningen av olika textgenrer avspeglas förstås också i analyserna, eftersom texter måste tolkas och analyseras utgående från vilken typ av texter de är.

Genrebegreppet är mycket omdiskuterat och användningen varierar både mellan och inom olika discipliner. Vi utgår här från att genre alltid är kopplat till en viss situation och att det är denna situation som bildar ramen för genrens användning (Hellspong & Ledin 1997). Genrer är styrda av förväntningar på hur texter ska användas och utformas (Berge 1990:52f). Enligt Fairclough (1992:126) implicerar genren hur texter produceras, konsumeras och distribueras, och blir en del av en social praktik. Genren knyter texten till sociala aktiviteter och förankrar den i tid och rum (Ledin 2001:26). Den ger också texten ett mål, och målen är olika beroende på om det är en debattartikel, en lärobok eller ett personligt hållet blogginlägg, för att ta exempel på genretyper som studeras i denna antologi. Ledin poängterar dock att avvikande läsningar alltid är möjliga, men också dessa läsningar är genreberoende (Ledin 2001:27).

Texter kan naturligtvis analyseras på många olika sätt. Gemensamt här är att analysen är kvalitativ. Många studier ligger nära diskursanalysen, där makt, liksom i intersektionell analys, är en central dimension. Definitioner av normativ finlandssvenskhet är förstås inte nödvändigtvis explicita, utan framkommer genom det sätt som man talar om, det vill säga diskursen om, den finlandssvenska gruppen och kulturen. Också olika sätt att undersöka berättelser har varit viktiga i flera av bokens kapitel.

Alla texter som citeras (material från internet, tidningar etc.) är oredigerade och ska läsas med detta i åtanke. Tanken är dels att stavning och ordval kan vara betydelsebärande, dels uppkommer

genast frågan om var gränsen för redigering ska dras, till exempel om dialekt ska redigeras till standardspråk. Att texter är skrivna i affekt eller utan ytterligare genomläsning skapar en viss typ av språk, vilket är relevant för hur man sedan läser och tolkar texten (se närmare kapitel 2).

I och med att tematiken i många kapitel är debatt, finns det alltid flera sidor av en fråga, och de som medverkar i antologin är dessutom själva en del av det studerade i egenskap av svenskspråkiga i Finland. Alla har vi åsikter om det vi studerat, vilket kommer fram antingen uttalat eller mellan raderna. Författarna står för sina egna texter och de åsikter som uttrycks omfattas inte nödvändigtvis av alla medverkande.

Det mesta som debatteras på finlandssvenskt håll – ortnamn, spinnfiske, snus, religion etc. – är föremål för debatt också bland finskspråkiga och i finsk media, och skulle kunna analyseras ur ett finskspråkigt perspektiv. Vi undersöker dock inte debattämnen utan själva debatterna och hur man i debatt på svenska i Finland framställer det finlandssvenska; teman för debatterna är därmed av underordnad betydelse. Därför har vi inte funnit det nödvändigt att till exempel göra jämförelser med finskspråkigt (eller för den delen rikssvenskt) material i liknande frågor.

VÅRT BIDRAG TILL FORSKNINGEN

Ett väsentligt bidrag till forskningen är användningen av de teoretiska perspektiven där speciellt intersektionalitet bidrar till förståelsen av att det finlandssvenska också har andra identitets- och positionsbestämningar än modersmålet. Även användningen av teorierna om den rumsliga dimensionen ser vi som ett viktigt bidrag. Intersektionalitet handlar för oss om både makt och identitet. Detta syns tydligt i det regionala perspektivet, där både makt och identitet blir framträdande, så att till exempel en rural identitet ger en svagare samhällsposition än en urban identitet. Samtidigt visar det intersektio-

nella perspektivet att finlandssvenskhet kan skapas också, och inte minst, som ett resultat av upplevda hot, men också möjligheter som möter både den enskilda finlandssvensken och hela gruppen, eller delar av den.

”Vad är ett vi i historien?” frågade sig Henrik Stenius på 1980-talet i antologin *Svenskt i Finland.* Den frågan förstår vi här som en medvetenhet om vikten av att studera vem som är ”vi” och ”jag” i olika texter. Vem är det som tolkar och berättar och vilken position har detta vi eller jag? Därmed kommer forskningsansatsen att markera speciellt det relationella, frågor om makt och maktlöshet, centrum och periferi, inkludering och exkludering, norm och motstånd, som viktiga nycklar till en förståelse av det som i ett initialskede av projektet kallades (det finlandssvenska) pusslet. Pusselmetaforen föll bort som ett tankeredskap inom ramen för projektet eftersom den har klara nackdelar – ett pussel har tydliga gränser, det är statiskt och endimensionellt.

Antologin är tvärvetenskaplig på åtminstone två sätt. Dels har antologins författare en bakgrund i ämnena folkloristik, sociologi och geografi. Dels präglas texterna och undersökningarna av ett eklektiskt grepp vilket har att göra med att de två grundbegreppen – intersektionalitet och hanteringsstrategi – kommer från helt olika vetenskapliga traditioner och miljöer. Till detta kommer att antologins författare i sina texter använt sig av olika skolor och teoribildningar, både inom de tre discipliner de representerar och därtill även discipliner utanför dem, bland annat filosofi, psykoanalys, semiotik, *cultural studies*, kulturanalys, narratologi och psykoanalys. Det är kanske speciellt begreppet intersektionalitet och försöken att hitta relevanta teorier och metoder för undersökningarna av det intersektionella som gör att antologin i vårt fall har blivit så eklektisk.

Vi anlägger ett kritiskt perspektiv på föreställningen om den svenskspråkiga befolkningen som en homogen grupp, och problematiserar tanken på ett ”vi finlandssvenskar”. Med denna forskningsinsats har vi försökt dekonstruera, utan att helt rasera, det finlandssvenska. I stället vill vi ge en bredare, mer mångfacetterad bild,

bland annat genom att också lyfta fram röster som inte alltid blir hörda. Detta innebär förstås inte att alla får komma till tals. Men flera av dem som inte hörs i den här antologin har många andra synligare arenor där deras bild av vad det innebär att vara svenskspråkig i Finland ges utrymme.

IDENTITETER OCH HOTBILDER I FORSKNINGSMATERIALET

Den intersektionella teorin har gett oss möjlighet att öppna – dekonstruera och rekonstruera – det forskningsfält vi arbetat inom, det svenska i Finland. Vi har använt teorin för att analysera debatter och mediala texter av olika slag. Teorin, med sin tyngdpunkt på analys av hur likhet och skillnad, överordning och underordning, inkludering och exkludering konstrueras, har gjort det möjligt att se närmare på frågor om hur makt, norm och motstånd skapas och upprätthålls inom ramen för det svenska i Finland och det finlandssvenska. Följande steg i analysen har varit att urskilja olika typer av identiteter som blir synliga i materialet. I en kort sammanfattning har vi kunnat identifiera följande speciellt viktiga identiteter eller identitetsmässiga aspekter i vårt material: plats och identitet eller platsbundna identiteter, oönskade identiteter, osynliggjorda identiteter, normativa identiteter, idealiserade identiteter samt hot och identitet eller hotade identiteter.

Den sistnämnda identitetskategorin aktualiseras framför allt via tillämpningen av tänkandet kring hanteringsstrategier: upplevda hot kan användas som en form av hanteringsstrategi för olika grupper av finlandssvenskar. Den blir aktuell även generellt inom ramen för konstruktionen av det finlandssvenska som en aktualisering eller en upplevelse av att vara utsatt för hot, exempelvis i fråga om försämrad service eller gällande en begränsning av ett finlandssvenskt handlingsutrymme.

Plats och identitet

Frågan om hur identitet förhåller sig till plats har aktualiserats i flera av artiklarna, på olika sätt. I debatten om spinnfiske, som undersöks av Mikael Sarelin i kapitlet ”Striden om de svenska vattnen”, har företrädare för skärgårdsbefolkningen framför allt sydvästra Finland sett spinnfisket som en form av intrång både i en fysisk miljö och i en regionalitet samt i en föreställd, idealiserad finlandssvenskhet. Den finlandssvenska snusdebatten, som Blanka Henriksson studerat under tidsperioden 2008–2011, har aktualiserat frågor om gränser, utifrån både ett individuellt perspektiv och sociala praktiker. Föreställningar om snusets specifikt finlandssvenska eller österbottniska karaktär har utgjort ett viktigt tema i den debatten. Ämnet för Andreas Hägers kapitel, föreställningen om Österbotten som ett bibelbälte, ett område karaktäriserat av föråldrade och anakronistiska idéer och praktiker, har i debatten skapat ett spänningsfält mellan olika typer av finlandssvenskhet. Här blir det regionala aktuellt. Divergerande föreställningar om hur det regionala ska artikuleras i ett alltmer globaliserat samhälle har också skapat starka interna spänningar inom den finlandssvenska föreställda gemenskapen, vilket diskuteras i Patricia Aelbrechts kapitel ”Svenskfinland i april 2013, ett kritiskt regionalt perspektiv”.

Oönskade identiteter

Det intersektionella perspektivet har också gett oss möjligheter att tillämpa ett dekonstruerande tänkesätt där de olika identitets- och skillnadsbildande diskurserna vi identifierat gjort det möjligt för oss att undersöka kulturella klichéer, stereotyper och synekdoker och andra bildliga uttryck som försöker fånga det svenska i Finland i förenklade formler. Stereotyperna kan gälla ett begrepp som ”svenska talande bättre folk”, konstruktionen av Österbotten som ett bibelbälte med en specifik innehållslig profil politiskt och etiskt, eller grovt tillyxade representationer av finlandssvenskhet i en debatt

om snus. Det kan också gälla en självreflexiv diskussion kring begreppet ”överdriven österbottniskhet” som två av forskarna, Sofie Strandén-Backa och Andreas Backa, för i kapitlet ”Den kategoriserande forskaren”. Sofie Strandén-Backa har också skrivit om en debatt om ortnamn där diskussionen rör sig med både stereotypiseringar och utestängningar av debattmotståndaren i kapitlet ”Slaget om ortsnamnen. Professionalisering, identitetsbegär och hantering av minoritetsskap”. Konfigurationer som det österbottniska bibelbältet eller den österbottniska snusaren kan avläsas som exempel på hur det som anses mindre värt eller oönskat kan laddas med en starkt negativ symbolik. Detsamma gäller också ofta användningen av uttrycket ”svenska talande bättre folk”, som Sven-Erik Klinkmann studerat i ett kapitel i antologin. Det är ett talesätt som i olika samtida textuella sammanhang kan användas för att åstadkomma spänningar i fråga om olikhet, både i gränsområdet mellan finskt och svenskt och inom det svenska.

Osynliggjorda identiteter

Ett viktigt metodologiskt grepp som kompletterat det intersektionella betraktelsesättet har varit ståndpunktsteori och -metodik, som tillämpats i ett par av artiklarna, inte minst när det gäller att peka på osynliggöranden av olika slag i samband med identitetskonstruktionerna och -förhandlingarna. Johanna Björkholm har i sitt kapitel undersökt vad som skrivits om den svenskspråkiga befolkningen i Finland i de historieböcker som använts i de finlandssvenska skolorna. Hon har även studerat debatter kring skolans läromedel i historia, och genom sina undersökningar med ett tydligt ståndpunktsteoretiskt anslag kunnat visa hur den region och kultur hon själv är uppvuxen inom konsekvent är osynliggjorda i både historieböckerna och debatterna kring dem. Frågor om vem som tar sig tolkningsföreträde och vilka frågor som lyfts fram som problematiska i debatten eller skalas bort är återkommande i hennes kapitel.

Sofie Strandén-Backa har i det tidigare nämnda kapitlet ”Den kategoriserande forskaren”, som hon skrivit tillsammans med Andreas Backa, med hjälp av en autoetnografisk metod undersökt sin egen positionering som finlandssvensk kulturforskare. Genom en analysmetod kallad självreflexiv intersektionalitetsanalys visar författarna hur region, språk, klass och kön samverkar till att skapa en position av annanhet. Strandén-Backa sätter särskilt fokus på den egna upplevelsen av att bli kategoriserad. Metoden kan även tillämpas mera allmänt för att självreflexivt och intersektionellt studera en position som man som forskare placerar sig i eller placerats i, för att på detta sätt synliggöra medvetna och omedvetna strukturer av makt, något som också pekar på existensen av en normativ finlandssvenskhet. Denna vetenskapliga självanalys av personliga upplevelser och reaktioner leder, skriver Strandén-Backa och Backa, till resultat som överskrider självbiografiska betraktelser, och som snarare säger något om samhället och om kollektiva föreställningar där.

Normativa identiteter

Frågan om hur det normativa i det finlandssvenska sammanhanget ser ut ställs explicit eller implicit i flera av artiklarna. Andreas Backas studie ”Tolerans som ideologi och hanteringsstrategi. Två finlandssvenska organisationers tal om tolerans” pekar på hur användningen av begreppet tolerans hos två finlandssvenska institutioner, Svenska folkpartiet och Svenska Finlands folkting, i en politisk diskurs skapar en subjektsposition – ”tolerant finlandssvensk” – som är möjlig att identifiera sig med. Toleransen blir, visar Backa, ett slags modernt varumärke som kan användas i marknadsföringen av det finlandssvenska. Genom att tolerans konstrueras som ett positivt laddat begrepp – och som motsats till termer som intolerans, slutenhet, rasism och diskriminering – blir det användbart i en politisk diskurs.

Johanna Björkholm åskådliggör i sitt kapitel med hjälp av bl.a. begreppen modellelev och bekymmersam elev hur man inom ramen för skolans läroböcker i historia genom retoriska manövrar skapar

en tilltänkt läsare. I sin undersökning visar hon hur denna normalisering i beskrivningen av finlandssvenska skolelever kan synliggöras och ifrågasättas.

I Andreas Hägers kapitel om Österbotten som bibelbälte är det den sekulariserade och urbana identiteten som framstår som normerande. Häger visar att det i talet om Österbotten som bibelbälte ingår en beskrivning av landskapet som konservativt och omodernt.

Idealiserade identiteter

Patricia Aelbrecht kan i sin tidigare nämnda studie om regionalitet påvisa hur maktkamper mellan centrum och periferi i Svenskfinland, framför allt Helsingforsregionen kontra Österbotten, återspeglas i form av idealiserade identitetskonstruktioner, där både det helsingforsiska och det österbottniska kan göras förebildliga vad gäller identitet och ekonomisk aktivitet, om än på helt olika sätt. Hon visar hur man lyckats skapa en idealbild av finlandssvenskarna, särskilt från Österbotten, som lyckligare än de finsktalande i samma region. Orsaken till detta har uppgetts vara det sociala kapitalet, dvs. en stark grupptillhörighet och sociala nätverk som skapar tillit och trygghet.

Också idealiseringen av skärgårdslandskapet som ingår i den diskurs om spinnfiskare kontra skärgårdsbor, som Mikael Sarelin lyfter fram i boken, är ett exempel på hur det förebildliga, det som anses värt att bevara, lätt kan laddas med allt starkare symbolisk betydelse.

Hotbilder

Blanka Henriksson och Andreas Häger klargör i sitt kapitel ”Tidningsdebatt om hot mot den finlandssvenska minoriteten” att många av debatterna om finlandssvenskarnas ställning behandlar olika slags upplevda hot. Det handlar om hot både mot olika typer av samhälleliga funktioner på minoritetsspråket och mot den finlands-

svenska kulturen, men också mot gruppens existens. Upplevelsen av hot kommer upp i många olika debatter, också i sådana som inte i första hand verkar handla om språklig identitet. Hoten kan vara både konkreta, symboliska och generella. Henriksson och Häger tolkar de hot mot den svenskspråkiga minoriteten i Finland som utmålas i debatterna som en hanteringsstrategi som avser att mobilisera den finlandssvenska gruppen och stärka lojaliteten.

Mikael Sarelin visar i sitt kapitel hur debatten om spinnfiske skapar en bild av en finskspråkig fritidsfiskare som inkräktare i den svenskspråkiga skärgården. Spinnfiskarna får stå som representanter för en främmande, urban livsstil som tvingas på de rurala skärgårdsborna med stöd av spinnfiskelagen.

Blanka Henriksson beskriver i sin undersökning av snusdebatten i finlandssvensk media, som hon studerat ur ett maktperspektiv, hur hotet inte bara tolkas som ett förbud mot ett preparat utan även som en begränsning av ett finlandssvenskt handlingsutrymme. Studien blottlägger de olika diskurser som förekommer i debatten och visar hur man skriver sig till finlandssvenskhet i en offentlig debatt som till synes handlar om någonting helt annat än det finlandssvenska. Den språkliga identiteten blir ett argument i snusdebatten och denna identitet görs i sin tur i en kedja där mening skapas. Genom att analysera debatten ser Henriksson hur en språklig identitet definieras och konstrueras och hur en minoritet bland finlandssvenskarna exkluderas.

EN REFLEKTION

Vi är medvetna om att resultatet av vår forskning möjligen kan kännas något obekvämt. En reflektion vi gjort är ändå att vår kritiska kulturanalytiska insats äger ett berättigande och tillför nya perspektiv bland annat på den ständigt pågående diskussionen om det finlandssvenska och det österbottniska, två begrepp som ofta framstår som om inte motsatser så åtminstone långt ifrån varandra. Sam-

tidigt vill vi betona att den dimensionen är en av flera centrala i antologin. Vi vill inte sätta punkt för den diskussionen utan tror att den innehåller poänger som det är viktigt att också framöver noggrant undersöka. Ur ett kulturanalytiskt perspektiv är alltså kategorier som Svenskfinland, Österbotten, finlandssvensk, region, språkgrupp, etnicitet, minoritet och majoritet fortsättningsvis aktuella och viktiga att utforska. Frågan ”Hur framställs det svenska i Finland?” får i vår antologi några svar, men arbetet med att förstå det finlandssvenska fortsätter ...

DEL 1

UTGÅNGSPUNKTER

Att ge sig i kast med att analysera sin egen vardag och verklighet är en ständig utmaning för kultur- och samhällsvetaren. Det invanda och bekanta ska göras främmande, så att det blir möjligt att vrida och vända på det i ett försök att granska det med en utomståendes blick. Forskaren kan främmandegöra bland annat genom att anlägga ett visst teoretiskt perspektiv. I denna första del presenteras de gemensamma teoretiska utgångspunkterna för texterna som ingår i del två och del tre.

Sven-Erik Klinkmanns text utgör en fortsättning på introduktionen, med en teoretisk översikt och en djupare diskussion om antologins centrala begrepp. Klinkmann tar också upp tidigare forskning kring det svenska i Finland. Genom begreppet intersektionalitet visar han hur komplext det finlandssvenska är och hur det innefattar mycket mer än bara språk. Begreppet hanteringsstrategi bidrar i sin tur med ett sätt att tolka hur människor försöker klara av både vardag och krissituationer.

Blanka Henriksson och Andreas Häger tar upp de tankar som ligger till grund för antologins syn på debatt. Eftersom debattmaterial är återkommande i flera av undersökningarna presenteras här debatten som genre, där texterna måste tolkas i sitt sammanhang. I kapitlet presenteras ett perspektiv på finlandssvenska tidningsdebatter som konstruktion av hot mot den svenska språkgruppen i Finland.

Sofie Strandén-Backa och Andreas Backa diskuterar frågor om forskarens förhållande till det hen studerar, med utgångspunkt i metoden självreflexiv intersektionalitetsanalys. Vi som medverkar i antologin är alla svenskspråkiga i Finland, där vi lever och verkar inom våra egna forskningsfält. Strandén-Backa och Backa visar här att samtidigt kategoriseras också vi själva av andra finlandssvenska forskare utifrån intersektioner av olika kategorier som kön, klass och region.

1. OM FINLANDSSVENSKA IDENTITETER, INTERSEKTIONER OCH HANTERINGSSTRATEGIER

Sven-Erik Klinkmann

När man undersöker det finlandssvenska ur ett intersektionellt perspektiv blir olika kategorier inom social och kulturell teori centrala.[1] Traditionellt har forskningen om det finlandssvenska betonat dess samtidigt komplexa och specifika karaktär.[2] Komplexiteten har ansetts bero på flera saker, dels att det finlandssvenska ”geopolitiskt” kan sägas befinna sig mellan det finska och det rikssvenska, dels att det finlandssvenska uppstod ur en specifik historisk situation genom något som betecknats som en framgångsrik konsoliderings- och mobiliseringsprocess.[3] Det är möjligt att spåra och beskriva det finlandssvenska som en historisk konstruktion på flera olika sätt. Det finlandssvenska kan ses som en minoritet, en del av en nationalitet, en etnicitet, en språkgrupp och en eller flera kulturer.[4] Komplexiteten i kategoriseringen av det finlandssvenska i Finland beror på dess positioneringar vid olika gränser, kulturella, sociala och geopolitiska. Detta gäller framför allt mellan svenskt och finskt i Finland och i Sverige, mellan Finland och Sverige, men även internt inom det finlandssvenska i det som kallas Svenskfinland.[5]

Analysen bör därmed ta sikte på det komplicerade utrymme som skapas i spänningsfältet mellan olika sociala och kulturella praktiker, språk och subjektiviteter där ständiga förhandlingar sker, baserade på formeringar av sociala gemenskaper i både en rumslig och en

tidslig dimension (se Villa 2011:176–186). Den språkligt-kulturella tillhörigheten kommer därmed att framstå som ett flytande, processuellt och framför allt kontext- och platsbundet begrepp, där olika grader av rörlighet kan iakttas (jfr Rabinow 2008:78; Fenton 1999; Grossberg 2010:20–21, 31–34, 77–78).

Det finlandssvenska, så som det undersöks och analyseras i den här antologin, är i högsta grad relaterat till olika intersektionellt definierade kategorier. Kategorier som klass, kön, etnicitet, sexualitet, religion, region, urbanitet/ruralitet, professionalitet/hobby, och rentav njutningsmedel spelar in när man ska försöka ringa in det finlandssvenska i aktuella debatter. Det finlandssvenska tycks kunna uppträda plats- och tidsmässigt både i centrum och periferi(er), inom olika kronotoper, för att använda Michail Bachtins begrepp (1981), eller som sociala spatialiseringar, om man använder Rob Shields terminologi (Shields 1991; 2013). Genom att undersöka hur kategorierna är kopplade till olika identitetsprocesser, inte som essentiellt konstruerade, rigida strukturer, utan som lösare, men ändå tydligt styrande kategorier, kan man närma sig det oerhört komplexa och analytiskt vanskliga begreppet identitet.[6] En utgångspunkt för ett tänkande kring identiteter och det identitetsmässiga finns i den beskrivning av begreppet som ges i *Oxford Dictionary of Critical Theory* (Buchanan 2010:242). Identitet beskrivs här som bilden av den man är. Detta kan referera till en självkomponerad bild eller föreställning, den bild en person eller en grupp har av sig själv, eller så kan bilden påföras utifrån, det vill säga som den bild andra har av personen eller gruppen. De två föreställningarna är inte alltid i harmoni med varandra och identiteten sätts därmed på spel i frågor som gäller exempelvis klass, genus, religion och etnicitet.

En central utgångspunkt för en teoretisk ingång till ett intersektionellt studium av det finlandssvenska blir frågor som gäller det relationella och det kontextuella. Lawrence Grossberg menar att kulturanalysen innebär att identitet, signifikans och effekterna av en praktik eller en händelse, inklusive kulturella praktiker och händelser, bestäms av den komplexa uppsättning av relationer som omger,

genomkorsar och formar praktikerna och gör dem till vad de är. Inget element kan isoleras från sina relationer, även om dessa relationer kan förändras, och även hela tiden gör det. Varje händelse kan endast förstås relationellt, som en kondensering av flerfaldiga bestämningar och effekter (Grossberg 2010:20; se även Massey 2005; Raffestin 1984; Klauser 2011). *Ett* exempel på ett sådant tidsrumsligt punktnedslag i antologin är Patricia Aelbrechts kapitel om hur Svenskfinland som olika föreställningar om region förverkligas i debatter i april år 2013 (se kapitel 4).

HISTORIESKRIVNINGEN OM FINLANDSSVENSKARNA OCH DET FINLANDSSVENSKA

Ser man på historieskrivningen om finlandssvenskarna och det finlandssvenska kan man konstatera att ett påfallande drag i historieskrivningen har varit svårigheten att fastslå vad begreppen egentligen står för, och därmed också hur man som forskare ska förstå dem. De många frågetecken som radar upp sig kan iakttas redan i ett flertal titlar och rubriker på viktiga analyser av det finlandssvenska historiskt sett. Max Engman har skrivit en översiktlig artikel med rubriken ”The Finland-Swedes: A Case of Failed National History?” (1999). I en antologi om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer frågar sig redaktörerna Karmela Liebkind och Tom Sandlund redan i bokens titel: *Räcker det med svenskan?* (2006) I antologin *Svenskt i Finland 1* (1983), ställer sig Henrik Stenius frågan: ”Vad är ett vi i historien?”[7] Frågeställningen återfinns också i det forskningsprojekt som den här antologin är ett resultat av. Också här, med forskare som har en bakgrund i folkloristik, sociologi och kulturgeografi, fanns frågetecknet redan i rubriken för projektets forskningsplan: *Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland.*

Som Stenius (1983:9) skriver i sin inledning till *Svenskt i Finland 1* har historiker av facket skyggat inför tanken på att skri-

va en finlandssvenskhetens eller finlandssvenskarnas historia. Avgränsningen av ett sådant ämne har tett sig alltför komplicerad, för att inte säga konstlad, menar Stenius. Man har föredragit att i stället skriva om valda delar av det svenska språkets och den svenska befolkningens historia i Finland, en historieskrivning som i sig är mycket omfattande, men som alltså saknar det man tentativt kunde kalla ett helhetsgrepp, om man följer Max Engmans och Henrik Stenius problematiseringar i den ovannämnda antologin. Stenius nämner att det finns en historisk-demografisk och en socialhistorisk litteratur, som bland annat behandlat språkgränsen, de demografiska utvecklingslinjerna och emigrationen, och även omsorgsfulla inventeringar av folkkulturen under flera generationer med tonvikt på landsbygdsbefolkningen.[8] Språkfrågan och konflikterna om språkets ställning har behandlats av specialister (historiker, jurister och sociologer). Finlandssvenska institutioner – partier, press och organisationer – har behandlats i en omfattande monografilitteratur, även om översiktliga och problemfördjupande framställningar ännu saknas på många punkter. Också levnadsteckningen har varit en omhuldad form av historieskrivning på svenska i Finland. Enligt Stenius ger genren inblickar i kulturmiljöer av olika slag, variationer som historieskrivarna med växlande nit och insiktsfullhet klassificerat enligt språk. Finland har, skriver Stenius, en förnämlig lokalhistorisk tradition och denna har haft många framstående företrädare även på svenskt håll. Inom etnologin finns också arbeten som har en lokalhistorisk vinkling, exempelvis antologin *Stadens hjärta: täta ytor och symboliska element i nutida nordiska städer* (2012), redigerad av Anna-Maria Åström och Jonas Lillqvist. Vad gäller litteraturhistoria har ett flertal centrala verk utkommit efter tidpunkten för Stenius artikel, framför allt det tudelade verket *Finlands svenska litteraturhistoria*, redaktörer Johan Wrede (del 1, 1999) och Clas Zilliacus (del 2, 2000).

En ”traditionell” eller etablerad uppdelning vad gäller inställningen till svenskheten har varit så kallad kultursvenskhet respektive så kallad bygdesvenskhet. Inom historieforskningen kom de flesta

svenskspråkiga forskarna ur de kretsar som bar upp kultursvenskheten, skriver Max Engman (2000:43–45). Enligt Engman har de svenskspråkiga akademiska historikerna inte i sin forskning studerat Det finlandssvenska folket, utan i stället placerat kultur och rättsarv i centrum. De svenskspråkiga historikerna har traditionellt haft fokus på nationen och folket, det vill säga Finlands folk och före det folket i det svenska riket. Stenius konstaterar (1983:11) att den traditionella ”kultursvenska” opinionen, det vill säga strävandena att framhäva svenskan som ett riksspråk och svenskarna som påverkare i riksangelägenheterna, har tappat terräng.[9] I enlighet med det scenariot skulle historien om det svenska i Finland enligt Stenius numera nöja sig med språkminoritetens historia.

Stenius beskriver tre slag av historieskrivning. Den första är den som utförs av svenskspråkiga forskare i Finland, antingen vid särskilda svenskspråkiga lärostolar och institutioner eller utanför dessa. Den andra formen kan enligt Stenius definieras utgående från en i någon mening finlandssvensk historiesyn. Det tredje slaget av finlandssvensk historieskrivning är historia om finlandssvenskarna. Denna historieskrivning ställs inför två frågor av principiell och teoretisk natur (Stenius 1983:11):

> I Problemet om kategorisering: hur ska man avgränsa gruppen finlandssvenskarna i tid och rum?
> II Problemet om subjektena i den historiska utvecklingen: I vilken utsträckning har finlandssvenskarna en gemensam historia? Har finlandssvenskarna drabbats av öden de inte delat med andra? I vilken mån har de handlat enligt egna målsättningar?[10]

Stenius två grundläggande frågor gäller också den forskning vars resultat här kommer att redovisas, en forskning som utgår från två grundläggande teoretiska begrepp, intersektion och hanteringsstrategi (på engelska *coping*) som används i förståelsen och analysen av det material som forskarna tagit sig an. Svårigheten att översätta engelskans *coping* till svenska är betydande. Det svenska hantering är som begrepp semantiskt bredare än det engelska *coping*, vilket

gör att texterna i antologin oftast använder ordet i en sammansättning, som hanteringsstrategi.

Max Engman (2000:42) konstaterar i sin översikt ”Historikernas folk” att den generation av finlandssvenska historiker som på 1960-talet utgjorde en ny studentgeneration[11] kom att skriva inte om det finlandssvenska folkets historia, utan om ett folk som bestod av socialgrupper med olika karakteristika som ålder, kön, geografisk hemort, social bakgrund och språk (centrala kategorier ur ett intersektionellt perspektiv, min anm.). Språket var alltså, konstaterar Engman, en intressant variabel bland andra, men inte märkligare än så.[12]

Den svenskspråkiga minoriteten i Finland har enligt sociologerna Erik Allardt och Christian Starck (1981:44) delvis andra kulturella vanor än den finskspråkiga befolkningen, men de kända olikheterna ligger på ett ganska ytligt plan och gäller yttre kulturdrag som folklore, seder etc. Huruvida det finns några djupgående skillnader i form av generella kulturmönster är obekant, tillägger de. Sociologen Susan Sundback (2010a:58) lyfter fram betydelsen av det regionala och det lokala för gruppen finlandssvenskar. Hon frågar sig om det inte finns flera sinsemellan rätt olika finlandssvenska (och finska) verkligheter och undrar om Allardts och Starcks bedömning om skiljelinjerna mellan svensk och finsk kultur snarare motsvarar en helsingforsisk och sydfinländsk erfarenhet.

I artikeln ”Sprickor genom Svenskfinland” i översiktsverket *Finlands svenska litteraturhistoria* tar litteraturvetaren Bror Rönnholm (2000:248–259) sin utgångspunkt i det han kallar spänningarna mellan landskapet Österbotten och södra Finland (inom finlandssvenskheten). Han skriver om motsättningarna mellan dessa två centrala delar av det som brukar kallas Svenskfinland, motsättningar som enligt honom går som en röd tråd genom finlandssvenskhetens historia (jämför kapitel 4). Han konstaterar att dessa gäller såväl samhällsfrågor, inte minst utbildningsfrågor, men också det kulturella och litterära området samt politiken (i första hand inom ramen för Svenska folkpartiet, det parti en betydande majoritet av finlandssvenskarna traditionellt röstat på). Rönnholm påpekar att om

man vill söka en förklaring till detta förhållande, så som det sträcker sig bortom periferins avund mot centrum eller ”nackstyvhet” och ”herrehat”, måste man gå längre tillbaka i historien. Han pekar på det han ser som fem specifika drag vad gäller landskapet (svenska) Österbotten: en naturlig och självklar enspråkighet, ofta i form av en ”obegriplig” dialekt; en annan social struktur och samhällsutveckling; de starka väckelserörelserna och religiositeten överhuvudtaget[13] den stora emigrationen och emigrationsbenägenheten samt närheten till Sverige, särskilt vad gäller massmedia och populärkultur.

Rönnholm, som i sin analys för in sociologen Ferdinand Tönnies begreppspar *Gemeinschaft* för det österbottiska och *Gesellschaft* för det övriga mestadels urbana Svenskfinland, söker en del förklaringar till Österbottens specifika karaktär i en tidsålder som föregår klassamhället. Att Tönnies kategoriseringar är problematiska inom sociologisk teori är dock uppenbart. Sociologen James Bearden (2012) menar att kategoriseringarna innehåller element som ger en romantiserad och förenklad bild av samhällen. I en omformulering av teorin talar Émile Durkheim om två möjliga grunder för ett samhälles sammanhållning: mekanisk respektive organisk solidaritet. Den mekaniska solidariteten, som ligger nära Gemeinschaft, baseras på likhet och närhet, medan den organiska solidariteten, som liknar Gesellschaft, grundar sig på arbetsfördelning och ömsesidig nytta. Därmed kommer också Rönnholms dikotomi mellan två delar av Svenskfinland, där hela regioner skulle kunna definieras som endera Gemeinschaft eller Gesellschaft, att framstå som i högsta grad problematisk. Enligt Bearden är det Durkheims teoretisering som lett fram till vetenskapliga resultat vad gäller begreppsparet.

Frågan om klass är inom ramen för det finlandssvenska inte speciellt lättåtkomlig för en analys, eftersom frågeställningen även aktualiserar de förändringar det svenska genomgått i Finland historiskt sett. En sådan kvardröjande komponent som i dag är mindre synlig eller medvetandegjord märks i användningen av begreppet ”svenska talande bättre folk” (se kapitel 11). Detta kan avläsas som en länk bakåt till en tid när det svenska hade en privilegierad position inom

olika samhällsområden i Finland. Författaren och litteraturvetaren Thomas Warburton noterar i sitt översiktsverk *80 år finlandssvensk litteratur* (1984) att den finlandssvenska litteraturen med ganska få undantag skapats av ett tydligt avgränsat samhällsskikt, den borgerliga svenskspråkiga medelklassen. Han tillägger att det finlandssvenska borgerskapet under minst fem generationer utgjorde en sammansvetsad samhällsgrupp som först i mitten av 1900-talet långsamt började upplösas. Samhällsgruppen åtföljdes enligt honom av ett slags klankänsla och en inre samhörighet som verkade isolerande och drog en både synlig och osynlig gräns omkring sig (Warburton 1984:13–15). Bo Lönnqvist (2001:16–25) menar att konsolideringsprocessen 1890–1920 för begreppen finlandssvenskhet och Svenskfinland var beroende av den starka historiska, ekonomiska och politiska position de svenskspråkiga hade, och att det var kulturarvet – språket – som den dominerande bildade svenska klassen utgick ifrån i sitt bygge av det specifikt finlandssvenska. För en beskrivning av den politiska delen av konsolideringsprocessen, i form av grundandet av Svenska folkpartiet, se Meinander (2006:9–34).

Frågor om folklighet och elit, etnicitet och minoritet är historiskt sett sällan entydiga inom det finlandssvenska, utan är beroende av perspektiv och kontext (se Lönnqvist 2001:20–25). Det har funnits en etnicitetsrörelse, men det har också funnits andra åsikter som motsatt sig den etnifierande processen. Pertti J. Anttonen har beskrivit den här motsättningen som en fråga om en delvis genomförd etnifiering av de svenskspråkiga i Finland (Anttonen 2005:143). Han beskriver de finska och svenska etnificeringsprocesserna på följande sätt:

> Since Swedish was the language of state in the Finnish-speaking areas for centuries, many Finnish speakers adopted Swedish as their first language. This may be suggested as one of the reasons why Swedish speakers in Finland cannot in any 'objective' terms be regarded as constituting an ethnic group of their own. Yet, the relationship of the Swedish speakers to the Finnish speakers has been dealt with in ways that have ethnicized the differences. When Finnish speakers are re-

> garded as an ethnicity, the Swedish speakers become their ethnic Other – that which needs to be distinguished from the category of the 'Finn' and which therefore becomes a constitutive element in the construction of this category. (Anttonen 2005:143)[14]

Anttonen tillägger att den kollektiva identifikationen hos de svenskspråkiga har antagit element från etnicitetsdiskursen och dess representativa praktiker. Men samtidigt har etnifieringen av de svenskspråkiga motverkats av språkpolitiken (bl.a. i form av olika tvåspråkiga lösningar).

Liksom Kristin Mattsson gör i sin avhandling *Att skriva det finlandssvenska. Etnicitet i kvinnors livshistorier* (2011:25–33, se även Mattsson 2012:46–52) undviker vi i den här antologin att *a priori* försöka definiera det finlandssvenska. Teorin om intersektioner kan användas i en analys av hur föreställningar om det finlandssvenska kontinuerligt blir till i ett spelfält mellan fastare kulturella formationer av olika slag (jfr Lawrence Grossbergs begrepp "radical contextuality", Grossberg 2010:20–27). Detta gäller institutioner, historiska konstruktioner och förståelseformer som språkgrupp, "kultursvenskhet", "bygdesvenskhet", den finlandssvenska samlingsrörelsen, tvåspråkiga lösningar och olika utmaningar i nuet, i ett givet aktuellt ögonblick. Genom intersektionalitetstänkandet kan dessa öppna, rörliga processer avkodas, inte minst genom att, så som vi gjort i antologin, undersöka aktuella debatter och andra kontexter där sätt att skapa skillnad är centralt. Inom antologin har vi undersökt detta spelfält, där olika typer av gränsdragningar och skillnadsskapanden skett och sker, där processer strävar mot att skapa identiteter eller identifikationer, känslor av gemenskap, samhörighet (och därmed oundvikligen också avstånd, skillnader). Förstådd på detta sätt blir antologin ett exempel på hur intersektionalitet kan analyseras utgående ifrån ett poststrukturalistiskt inriktat perspektiv med fokus på hur skillnader och ojämlikhet görs i konkreta vardagliga sammanhang genom mekanismer som knyter samman olika processer, vardagliga rutiner och aktiviteter (Engstrand & Larsson 2013:152; Villa 2011:181–183). Det andra centrala

begreppet i antologin, hanteringsstrategierna, fungerar ofta som den mekanism med vars hjälp intersektionaliteten kommer till uttryck på olika sätt, i olika sammanhang, genom olika samtidigheter (se Engstrand & Larsson 2013:166–167).

FRÅGOR OM TILLHÖRIGHET OCH NORMATIVITET

Joachim Mickwitz (2009) har i en undersökning visat hur det svenska i Finland presenteras i finskspråkig tv. De diskurser som präglat bilden av finlandssvenskar i finska nyhets- och aktualietsprogram under 2000-talet har varit exotisering och elitisering, två diskurser som fungerar starkt exkluderande. I den nya medieverkligheten som skapades på 1980- och 1990-talen har enligt Mickwitz det svenska gått från att ha varit en integrerad, men konfliktfylld del av Finland till en marginaliserad position där de finlandssvenska inslagen i första hand blivit någonting exotiskt – exempelvis i form av skärgårdsbilder och österbottniska snuskampanjer.

Att också en finlandssvensk ”elitgrupp” kan bli exotiserad visas i en artikel av Riie Heikkilä och Keijo Rahkonen. Den skrevs inom ramen för en större undersökning av smakpreferenser hos svenskspråkiga i Finland och genomfördes i form av fokusgruppintervjuer av Heikkilä. Rahkonen och Heikkilä skriver om en grupp damer i Helsingfors som de kallar *ladies of taste.* Enligt Heikkilä (2011:51 f) tillhör en del av dem gamla finlandssvenska släkter och ingår i en speciell överklassmässig fraktion, en grupp vars praktik och logik i fråga om kultur och smakfrågor är föremål för analysen. Denna grupp är enligt Heikkilä och Rahkonen ett exempel på en överklassgrupp som är mycket exklusiv och svår att nå. Som jag visat i en kritisk analys av Heikkiläs och Rahkonens text bygger deras undersökning på flera felaktiga premisser (Klinkmann 2012). I själva inramningen och presentationen av gruppen kan man se hur förvanskning, försnävning, exotisering och stigmatisering av den föreställda gruppen påverkar analysen.[15]

Nira Yuval-Davis (2011:18) har konstaterat att frågor om tillhörighet innehåller en performativ dimension. Det handlar inte enbart om sociala lokaliseringar och konstruktioner av individuella och kollektiva identiteter och tillhörigheter, utan även om hur dessa vägs och bedöms av ett subjekt och av andra. Detta kan göras på en rad olika sätt av människor inom liknande sociala lokaliseringar som ändå verkar identifiera sig som tillhörande samma grupp eller samfällighet. Bedömningarna kan variera både i fråga om hur viktiga dessa lokaliseringar och kollektiviteter är i ens liv och i andras, men också i fråga om tillhörigheterna anses vara någonting som är bra eller dåligt. Enligt Yuval-Davis är specifika attityder och ideologier om var och hur identitetsmässiga och kategoriella gränser dras eller borde dras nära relaterade till frågor om tillhörighet, där olika ideologiska perspektiv och diskurser konstruerar kategorierna som mer eller mindre inkluderande.

När det gäller relationella identiteter konstaterar Yuval-Davis (2011:17–18) också att det relationella i sig inte är homogent utan kan ha ytterst varierande former. Relationerna mellan subjektet och den andra eller de andra kan enligt henne konstureras på en rad olika sätt.

Hon har i sin forskning diskuterat fyra sådana typer av relationer mellan själv och icke-själv, ”me” and ”us”, ”me”/”us” and ”them”, ”me”/us” and ”others”, ”me” och det gränsöverskridande ”us”/”them”. Oberoende av vilka typer av gränslinjer som dras bör det enligt henne understrykas att gränserna är både skiftande och ifrågasatta och inte behöver vara symmetriska. Att inkludera och exkludera är därmed ofta inte ömsesidiga processer, utan blir beroende av det hon kallar olika maktpositioneringar och normativa värden hos de sociala aktörerna i relation till deras kognitiva och emotionella identifikationer.

I den här antologin kan man se hur olika aspekter av normativitet lyfts fram och undersöks i flera av de enskilda texterna. Det normativa kan gälla det sekulära (kapitel 5), tolerans (kapitel 10), språkmajoritet, klass och manligt kön (kapitel 9), klass och manligt kön (kapitel 6), professionell forskning (kapitel 8) och klass/status (kapitel 11).

INTERSEKTIONELLT INRIKTADE ANALYSER

Enligt Winker och Degele (2011) kan intersektionerna studeras empiriskt med hjälp av en metod som beaktar kategorier av ojämlikhet på tre olika nivåer, som ett system av interaktioner mellan sociala strukturer. Här ingår organisationer och institutioner (makro- och mesonivåerna), kulturella symboler (representationernas nivå) och identitetskonstruktioner som är kontextspecifika och orienterade gentemot konkreta frågeställningar och entydigt är kopplade till sociala praktiker (mikronivån). Floya Anthias (2013) gör också en uppdelning i tre intersektionella nivåer, men hon ger de tre kategorierna ett annat innehåll. Den första abstraktionsnivån, som hon kallar det, utgörs av de sociala ontologierna, som enligt henne fungerar som kartor som pekar på hur olika uppsättningar av relationer situeras och/eller manifesteras i kategorier och materialiseras i konkreta relationer. De här ontologiska, separata områdena ger upphov till kategorier som genus, etnicitet, ”ras”, klass, sexualitet och ålder. Den andra abstraktionsnivån i Anthias uppdelning utgörs av sociala kategorier av diskursiva praktiker som handlar om att dra gränslinjer och skapa hierarkier. De sociala kategorierna genus, etnicitet, ”ras” och klass skapar därmed särskilda kriterier som gör det möjligt att placera in människor i kategorierna, men själva kategoriserandet av människor bör enligt henne inte likställas med faktiska kategorier av befolkningen. Att placera in människor i kategorier har en uppdelande funktion som kan göras på olika sätt i olika situationer. Att undersöka kategorier över tid och rum innebär att man bör fästa vikt vid kontext, mening och förändring.

Den tredje nivån hos Anthias gäller konkreta sociala relationer. Medan den förra nivån handlade om konstruerandet av gränser som blir värdebärande kommer frågor om hierarki och brist på jämlikhet att manifesteras i konkreta sociala relationer. Detta inbegriper också subjekten själva som kan göra/utöva kategoriseringar genom positioneringar och lojaliteter. Grupper existerar inte som sådana, menar Anthias. De är resultatet av gruppbildande processer som

sker genom särskilda interaktionsmönster. Kategorierna finns med i en rad gruppbildande och gruppupplösande processer som är relaterade till olika frågeställningar, exempelvis med fokus på identitetsformationer eller på hierarkiska strukturer. På den här nivån bör enligt Anthias den kombinatoriska delen/egenskapen i uppdelningarna – och hur de bildar intersektioner – tas i beaktande. Processerna innehåller en rumslig och en tidslig komponent och är relaterade till makt (se även Yuval-Davis 2011:18–21).

Samtidigt är det svårt att se att intersektionalitetstänkandet som sådant, på grund av dess abstrakta karaktär, skulle kunna användas rakt av som en färdig metodologi i forskningsprocessen. De olika, ”klassiska” identitetskategorierna som ”ras”/etnicitet, kön, klass, ålder osv. bär på betydelser av varierande slag. Frågan om hur dessa betydelser kan undersökas, liksom frågan om deras relativa tyngd, kan inte avgöras annat än från fall till fall, efter en grundlig undersökning av texter och empiri. Intersektionerna behöver inte heller nödvändigtvis vara de klassiska som var viktiga när intersektionalitetstänkandet etablerades. Utgångspunkten vid den tidpunkten var en kritik inom amerikansk feministisk forskning mot begreppet kvinnor som enligt kritikerna inte i sig ägde relevans för gruppen *women of color* (se Crenshaw 1991; Collins & Andersen 1992).

Både intersektionaliteten och hanteringsstrategierna kan sägas gälla vardagslivet som en konstruktion av möjligheter, eller för att tala med Lawrence Grossberg (2010), ”spaces of mobility and placement, or a structured mobility”. Sådana platser är enligt Grossberg tillfälliga punkter av tillhörighet och identifikation, av orientering och positionering som definierar eller skissar upp möjligheterna för var och hur människor kan röra sig, hur de kan positionera sig, placera in sig, ta utrymme. Tillstånd av koncentrerad intensitet av det slaget kan skapa mer eller mindre tillfälliga adresser eller hem, samtidigt som de inte utesluter olika linjer av rörlighet, mobilitet.

Speciellt viktigt att iaktta i intersektionellt inriktade analyser är hur berättelser konstruerar plats, positionalitet och tillhörighet (se även Anthias 2005; Besson & Olvig 2005). Sådana berättelser ska-

par olika typer av diskursiva konfigurationer som kan läsas som intersektioner mellan positioneringar, identiteter/känslor av tillhörighet och politiska värderingar (Yuval-Davis 2006; 2011:10–12). Floya Anthias (2005:42) konstaterar att sådana ”narratives of location” inte nödvändigtvis behöver ha en början, en intrig och ett slut. De består i stället av fragment vilkas plats i texthelheten är oförutsedd och ibland motsägelsefull. En sådan berättelse är både en berättelse om vilka vi är, och vad vi identifierar oss med samt en berättelse om våra och andras praktiker, också mer omfattande sociala praktiker, och hur vi förhåller oss till eller uppfattar dem.[16]

Att en materiell plats och ett socialt rum fungerar genom något som kan kallas en serie affektiva virtualiteter, som nostalgi, åtrå och hopp (se Davidson, Park & Shields 2011:6–15) innebär att affekt, känslor och deras förhållande till rumsliga och tidsliga dimensioner kommer i fokus (jfr kapitel 5, 6 och 7). Det virtuella i olika typer av emotionella och andra affektiva bindningar har betydelse för hur objekt och miljöer kommer att uppfattas. Objekt kan då förstås som förutom materiella ting även sådant som varumärken (se kapitel 10), grupper av olika slag, som lokala mänskliga grupper, gemenskaper, klasser, assemblage (jfr Rabinow 2011), där det virtuella visserligen inte är fysiskt påtagligt men ändå ingen abstraktion eller fiktion (jfr kapitel 3 och 4). ”[T]he virtual is also real but distinct from the material, ideal but not abstract, real but not actual”, som Davidson, Park & Shields (2011:7) formulerar det.

Det är här både intersektionerna och hanteringsstrategierna kommer in i bilden. Här öppnar sig också ett rikt spelfält av skillnadsmarkörer, som enspråkigt/tvåspråkigt, centrum/periferi, högkulturellt/lågkulturellt, kultursvenskt/bygdesvenskt osv. som rör sig i ett fält där en rad kategorier inom området ”identitet/intersektionalitet/identifikation” blir aktuella och kan ge svar på de utmaningar och möjligheter verkligheten ställer på representationerna och konstruktionerna (jfr kapitel 9). Helena Tolvhed skriver (2010:63), hänvisande till en text av Maria Vallström (Vallström 2010), att det ändå finns en risk att intersektionalitetsstudierna, som syftar till att ut-

mana identitetspolitikens grundantaganden, ironiskt nog också kan reproducera en ”kategoriernas tyranni”. Förhållningssättet till subjektsskapande och subjektsblivande är enligt Tolvhed intersektionalitetsperspektivets styrka. Men den svåra frågan är hur perspektivet ska tillämpas. Hon anger följande grundläggande fråga för intersektionalitetsforskningen: hur kan vi undersöka skillnadsgrunders samkonstituering, förtryckets samtidighet och identiteters komplexitet? Följdfrågor blir då: Hur kan vi förstå relationen mellan diskursiva (dvs. institutionella och mellanmänskliga) positioneringar och det historiska subjektets identitetsformering? Vilket handlingsutrymme och vilka möjligheter till motstånd har de situerade subjekten? Aktualiseras subjektets olika identiteter i olika situationer/kontexter, eller samexisterar olika identiteter och identifikationer i en för individen specifik kombination?

Tolvhed konstaterar också att det kan löna sig att sätta sådana analytiska tankefigurer i centrum som samlar upp normerande inneslutande och uteslutande processer. Därmed kan man enligt henne komma bort ifrån ett ”rabblande av förtrycksformer” och fördjupa analysen av hur normerande grunder för skillnad är sammanvävda. En sådan överordnad kategori är enligt Patricia Hill Collins (2000:156–176) *familjen* som utgör en intersektion av olika kategorier (jfr kapitel 6). En annan är *nation* (se speciellt Puar 2007:204–222; jfr även kapitel 4 och 8), en tredje *modernitet* (jämför kapitel 6, 7 och 8). Modernitet är en kategori som hos Rosemarie Fiebranz (2010) fungerar som ett överordnat begrepp i hennes analys (se även Bauman & Briggs 2003), och Tolvhed kallar det ett nav för analysen av kön, plats och tid, vilket blottlägger den skiljelinje som dras mellan å ena sidan sättet att leva och organisera arbetet i det förflutna och å andra sidan den livsstil som sägs höra framtiden till (se närmare Fiebranz 2010:104–106). En fjärde överordnad kategori som finns hos Beverly Skeggs (se t.ex. Tornhill & Tollin 2008), är *respektabilitet* (jämför kapitel 6 och 9), som fungerat som en tematik för att belysa olika kategoriers specifika logiker, till exempel klass och kön i relation till den kapitalistiska ordningen. I den här antologin är

en speciellt viktig överordnad kategori *region* (jämför kapitel 4, 5, 6 och 7). Andra viktiga kategorier som diskuteras är *tolerans* (kapitel 10) eller dess motsats *intolerans* (kapitel 11), *självreflexivitet* (kapitel 3) och *normalitet* (kapitel 9).

Fiebranz (2010:103) konstaterar att intersektionalitet i nordisk forskning förankrats i tre principer. Den första är att ingen kategori ges *a priori* analytiskt företräde framför övriga,[17] utan kategorierna ges betydelse i sina specifika rumsliga och tidsliga sammanhang (jämför ovan diskussionen om överordnade kategorier som alltså framstår som överordnade först som ett resultat av analysen). Den andra principen är att de grupper som utgör majoriteten (det som i semiotik och kulturanalys brukar kallas den omärkta kategorin) inte betraktas som neutrala eller tillåts förbli oproblematiserade. Den tredje principen är att intersektionell analys är ”icke-additiv”. Kategorierna läggs inte ihop som separata, adderande sätt för att göra skillnad, utan korsandet innebär något substantiellt annat än de ingående skillnaderna betraktade var för sig bredvid varandra. Fiebranz tillägger att ett intersektionellt perspektiv i en historisk analys nödvändiggör en problematisering av begreppet kategori i sig, dvs. kategoriernas historiska kontingens (Fiebranz 2010:103–104).

BEGRÄNSNINGAR I INTERSEKTIONALITETSTÄNKANDET

Ann Garry (2012) har påpekat att intersektioner kan resultera både i inklusioner och exklusioner, vilka i sin tur kan leda till både positioner av att vara undertryckt och att vara privilegierad. Inklusions-/exklusionstänkandet är ju ett annat sätt att tala om gränser, att dra gränser, sätta gränser. Ett sätt som inte minst understryker att gränsdragandet nästan alltid är förbundet med makt och hierarkiseringar av olika slag.

Garry talar också om begränsningar vad gäller det intersektionella tänkandet. Hon menar att intersektionalitet varken erbjuder strukturella analyser av förtryck och privilegier eller en specifik analys av

ett subjekts komplexa identitet eller upplevelser. I stället pekar den intersektionella teorin på vilka typer av analyser som kunde vara användbara, nämligen de som tar hänsyn till ömsesidigt konstruerade eller samordnade aspekter av förtryck eller identitet.

Intersektionalitet är enligt Garry inte en teori om makt, förtryck eller något annat centralt begrepp inom social eller politisk teori. Intersektionalitet erbjuder inte heller en teori om identitetsformeringar eller om handlingar/aktörer. Perspektivet tar inte heller bort identitetskategorierna; i stället blir de mer komplexa, rörliga och flytande. Och intersektionalitet förutsätter inte att alla situationer är intersektionella i samma utsträckning.

Det som blir speciellt viktigt i analysarbetet av de här processerna är att noggrant beakta var man i varje enskild situation befinner sig inom spelfältet (både plats- och tidsmässigt). Också Lawrence Grossbergs artikulationsbegrepp (se Grossberg 2010:22–24) placerar in sig mellan det man kan benämna sociala strukturer och subjektiviteter av olika slag respektive de möjligheter till rörlighet och positioneringar som erbjuds i ett givet fält. Grossberg (2010:26) menar att studiet av olika objekt inte får skymma det faktum att det är kontexten, sammanhanget, som bör vara det verkliga föremålet för uppmärksamheten och undersökningen. Det enskilda objektet kan vara en ingång till kontexten, en förmodad punkt där en artikulation blir möjlig. Den berättelse som kan berättas utgående från detta blir ett samspel mellan kristalliseringar och kontexter, inom domäner för sociala formationer, där olika sociala, ekonomiska, politiska och kulturella motsägelser spelas ut.

Grossbergs artikulationsbegrepp kan hjälpa forskaren att avläsa det svenska i Finland som en rad historiskt kontingenta artikulationer, t.ex. ”svensktalande finne”, ”svenska talande bättre folk”, kultursvenskheten, bygdesvenskheten, bruksortssvenskheten, ”bibelbältet”, den österbottniska ”snusregionen” osv. som uppkommit som svar på tryck på förändring av olika slag. Exakt vilka vektorer av makt som påverkar artikulationen måste i varje specifikt fall undersökas skilt för sig. Grossberg (2010:242) talar om vardagslivet som

en konstruktion av möjligheter, ”rum av mobilitet och plats, eller en strukturerad mobilitet”, som han kallar det. ”Det definierar eller kartlägger de möjligheter människor har beträffande var och hur de kan röra sig, hur de kan stanna upp och placera sig själva, och hur de kan fylla sådana rum och platser.” Enligt Grossberg är sådana platser tillfälliga punkter av tillhörighet och identifikation, orientering och inbäddning.

Både hos Grossberg (2010) och Davidson, Park & Shields (2011) handlar analysen om tillstånd av intensitet, som skapar mer eller mindre tillfälliga (eller bestående) adresser eller hem, linjer av mobilitet, affektiva engagemang och konsolideringar. Man kan jämföra med Lena Martinssons analyser av hur klass skapas inom ramen för postkolonial subalternitet, i specifika miljöer, t.ex. i detta fall byar i Tharöknen i Pakistan, som resultat av performativa eller skapande politiska krafter inom ramen för olika diskurser, främst nyliberala, feodala eller socialistiska (Martinsson 2012a, även 2012b).

Någonting som intersektionalitetstänkandet aktualiserar är närheten till stereotypier, kulturella klichéer och starka habitusrepresentationer (Jfr Cantwell 1993, Abrahams 1993, även Heikkilä 2011, Klinkmann 2012, Steel 2013:28, 35, 54). Ackumuleringen av skillnadsgörande kategorier kan resultera i ett tänkande besläktat med ståndpunktsteori, där subjektspositionerna kan upplevas som mycket uttalade och till och med i vissa fall förenklade.[18]

STYRKAN I INTERSEKTIONALITETSTÄNKANDET

Styrkan i intersektionalitetstänkandet kan, vilket ovan antytts, sägas utgöras av en uppskjutande funktion i signifikationsprocessen, ifall man också beaktar de olika nivåerna i konstruktionerna, praktikerna och representationerna analytiskt. Då behöver man inte längre känna sig bunden av en fast eller entydig identifikatorisk kärna vad gäller undersökningar av t.ex. det finlandssvenska, utan man kan, som exempelvis Mattsson (2011) visat i sin analys av kvinnors livs-

historier (en undersökning som är intersektionellt präglad), studera hur det finlandssvenska uttrycks vid olika vändpunkter i livet.[19] Därmed kan man visa på hur kontextbundet begreppsfältet är och hur det ingår i skiftande berättelser.[20] Det är inte, konstaterar Mattsson (Mattsson 2012:47), skillnader mellan finlandssvenskar och övriga grupper som är intressanta utan de processer som skapar olikheter och likheter mellan finlandssvenskar och andra i berättelsen. Etnicitet blir då något som skapas i möten och relationer med andra och inte som särskilda egenskaper hos en grupp finlandssvenskar. Det intressanta för forskaren är inte att granska vem som står bakom de olika berättelserna utan i stället de betydelser dessa i sig bär upp, och hur termer som hänför sig till etnicitet och finlandssvenskhet används i berättelserna, termer som berättar om ”folk”, nation, härkomst, arv, kultur osv. Fokus i den typen av undersökning förskjuts därmed mot det narrativa och det retoriska, forskningsmässigt mot något som Mattsson (2011:185) beskriver som modalitetsmarkörer och etnicitet som språklig handling, där inte minst frågor om hur affekter av olika slag förs in/kommer in i texterna blir en central uppgift att undersöka i analysen.

Anders Linde-Laursen (2010:114–119) har visat att man inte kan bygga upp något enkelt och entydigt identitetstänkande utifrån nation och etnicitet, inte heller mellan nationers rumslighet och etniciteters rumsligheter. Även om det i ett flertal analyser ser ut som om det vore möjligt att tydligt definiera språk eller genus är relationen mellan nationalitet och etnicitet fortsättningsvis svår att analysera. Det förefaller därför omöjligt att definiera nation och etnicitet så att de båda framstår som både relativt påtagliga och analytiskt sofistikerade begrepp. I och med att nationen – eller etniciteten, som i fallet med finlandssvenskarna – ”öppnas upp” som en idé om rumslighet sker en process där en fortsättning och en eliminering av tidigare kulturella praktiker vävs samman. Linde-Laursen säger också att det inte existerar någon logiskt nödvändig relation mellan idén om en föreställd gemenskap och ett speciellt rum i den moderna mångfalden (”the modern maze”). Vissa nationella

projekt har fixerats i tider då speciella relationer mellan rummen i mångfalden var hegemoniska, medan andra nationella projekt fixerats vid tider/tidsperioder när andra idéer och praktiker har föredragits. Det förklarar också enligt honom varför vissa nationer behöver ett och endast ett språk, en enda religion och en etnicitet medan andra nationer kan vara lika starka med flera av dessa olika inslag. Jämför även Eric Hobsbawn (1990:59–79, 92) som, i fallet med nationella demarkationer, visat hur varje principiell skillnad – språk, etnicitet, symboler och medvetande om politisk hemvist – samtidigt är alltför omfattande och alltför begränsad. Därmed kan inte en nationsbildande process bygga på någon form av autenticitetstänkande, påpekar Hobsbawn.

HANTERINGSSTRATEGIER BLAND FINLANDSSVENSKARNA

I en artikel med rubriken ”A Language Island: Coping Mechanisms among the Finland-Swedes” (opublicerat manuskript, se även Wolf-Knuts 2013) har Ulrika Wolf-Knuts kopplat samman anpassningsmekanismerna bland finlandssvenskar med begreppet språkö. Hon påpekar bland annat:

> Identity, however, is not stable; it is constructed and reconstructed in light of the situation and of individual needs and desires. If language is one of the most important aspects of a person’s identity, he and his “co-livers” can use it in different ways to demonstrate or hide their identity or attribute identity to the Other (G.N. Wilson, 2009). This process is ongoing and changing. Language can be used as a means in this process of coping with situations where identity is tested or put at risk.

En allmän utgångspunkt för anpassningsstrategier finns enligt Wolf-Knuts, som i sitt tänkande om hanteringsstrategier utgår ifrån Kenneth I. Pargaments tankar om coping och religion (Pargament 1997), i begreppet mening (eng. significance). Att söka och finna mening,

betydelse, vilket också kan medföra erkännande (se Honneth 2003) innebär att flera möjligheter kommer att framträda: en möjlighet är ett ge upp, en annan är att kompensera, en tredje är att gå till aggressiv motattack och så vidare.[21]

Wolf-Knuts (2013) beskriver det svenska i Finland både genom historien och i dagens samhälle i termer av hanteringsprocesser eller -strategier. Dessa är ofta, men inte alltid, sammankopplade med förlust av status och inflytande när det gäller det svenska i Finland och det finlandssvenska. Strategierna kan till sitt innehåll variera, men de utgår alltid från konkreta situationer där en känsla av hot finns med (se närmare kapitel 2, även Liebkind, Teräsaho och Jasinskaja-Lahti 2006) och därpå följande möjliga svar i en process som liknar den Iser (2000) för litteraturtolkningens del beskrivit i cybernetiska termer, som reaktiva processer av feedback-karaktär. Wolf-Knuts skriver (2013:24):

> Hanteringsprocessen innehåller många olika idéer. De svenska och finska institutionerna visar på de sätt på vilka minoritetsbefolkningen samlas och håller ihop, ibland revitaliserande – och till och med (åter) uppfinnande – svenska värden. Hanteringen kan också leda till eftergifter till majoritetsbefolkningen. Vad alla dessa hanteringsalternativ har gemensamt är att de leder till signifikans. Beroende på hur personen i fråga ser på svenskhet i Finland och vilken relation han eller hon har till den, existerar det medel för varje finlandssvensk att förhandla om och bestämma identiteten i enlighet med hans eller hennes eget orienteringssystem. I dessa aktiviteter är språket för handlingen och förhandlandet svenska, men problemen som blir lösta och de aktiviteter som genomförs är likadana som de som man kan hitta i motsvarande finska föreningar och sällskap.

Frågan om det som kan kallas indexikalitetens nivå är viktig när det gäller hanteringsstrategierna (jfr ovan Yuval-Davis tankar om subjekt/annanhet). Det indexikala betyder helt enkelt sätt att tala och skriva som har klara utsägare, som ett jag eller ett vi, ord vars fulla betydelse framgår endast av sammanhanget. Historikern Henrik Stenius fråga från 1980-talet vad gäller det svenska i Finland är, som tidigare nämnts, fortfarande viktig: ”Vad är ett vi i historien?”

Vi talar här om hanteringsstrategier, men man kunde också använda orden hanteringstaktik och hanteringsmetoder. Om man använder ordet strategi kan denna lätt förefalla mer uttänkt och planerad än den är i verkligheten. Frågorna om vem som utför hanteringsstrategierna och vem eller vilka som är föremål för dem är alltid viktiga att försöka besvara.

Det visar sig i flera av fallen som tas upp i denna antologi, t.ex. Blanka Henrikssons undersökning av snusdebatten (kapitel 6), Mikael Sarelins om spinnfiskedebatten (kapitel 7) och Andreas Backas om tolerans som ett honnörsord i SFP och i Folktinget (kapitel 10), att strategierna har både en personligt subjektiv aktör/agent, någon som skriver, gör något utifrån en position baserad på en känsla av hot eller avvärjande av hot, och en kollektiv position, ett slags ”avvärjande attack”, något man kanske kunde kalla en finlandssvensk toleransstrategi. När man aktiverar ett hanteringsstrategiskt perspektiv i debatter tycks glidningen från det personliga till det kulturella eller mer allmänna gå relativt enkelt och omärkligt när det gäller att urskilja vad det är som sker i den processen. Steget från personliga känsloladdningar, affekter, av olika slag som sätter i gång en debatt eller aktiverar ett debattinlägg till en fullfjädrad hanteringsstrategi kan vara överraskande kort. Snusdebatten visar det här speciellt tydligt. Det kunde till exempel vara intressant att undersöka en enskild aktör, Patrick Wingren och hans roll i snusdebatten (kapitel 6), för att ytterligare tydliggöra de här sambanden. Steget från en enskild protest till en lokal politisk manifestation och vidare till en kandidatur i ett EU-val (Europaparlamentsvalet 2009) samt efterdyningarna av detta pekar på hur det hanteringsstrategiska momentet kan aktiveras och hur det sedan svalnar och kanske förvandlas till något annat. Det sker en indexikal rörelse från ett ”jag här nu” (i denna brydsamma situation) till ett ”vi här nu och i framtiden”, där också ”här” får en utvidgad betydelse spatialt så att det kan innefatta en hel region, t.ex. ”bibelbältet” eller ”snusregionen” eller ”det toleranta Svenskfinland”.

I copingteorin med sin hemvist i psykologin och genom den anpassning och omformning vi gjort av begreppet för våra forsknings-

mässiga behov kommer frågan om resurser och mobilisering av resurser att vara central. Det kan vara skäl att ta fasta på några viktiga punkter vad gäller hanteringsstrategierna som visar hur mycket det här tänkandet skiljer sig från det intersektionella perspektivet.

Centralt i hanteringsstrategierna är ett handlande subjekt av något slag, det filosofen John Perry (1979) kallar ”the essential indexical”, t.ex. ”vi”. Eller ”vi” ”här” ”nu” i motsats till ”de” ”där” ”då”. Frågan om resurser och brist på resurser är också central. Ofta gäller det resurser i konkreta situationer. I fråga om det svenska och det finlandssvenska kan man fundera på vilka resurser som finns, hur de har använts och kan användas. Man kan studera socialpsykologiska undersökningar av vitalitet hos minoriteter, bl.a. den svenskspråkiga minoriteten i Finland. Socialpsykologerna Karmela Liebkind och Anna Henning-Lindblom (2007; se även Henning-Lindblom 2012 och Liebkind 1984) har undersökt etnolingvistisk vitalitet och gruppidentifikation hos finlandssvenskar i framför allt Helsingfors och Nyland. De fyra aspekter av vitalitet de undersökte gällde demografiska, politiska, ekonomiska och kulturella resurser. Finlandssvenskarna är relativt starka i fråga om politiska, kulturella och ekonomiska resurser och klart svagast vad gäller demografiska resurser.

Hanterandet gäller metoder av något slag. I antologin diskuteras flera exempel på metoder som används som hanteringsstrategier, bl.a. i debatter av olika slag. Till exempel kan utmålade hotbilder, vilket Andreas Häger och Blanka Henriksson visar i sin studie (kapitel 2), användas som en metod för hanteringsstrategier och en intern mobilisering och förstärkning av lojaliteten hos en grupp, i detta fall finlandssvenskarna.

Omvänt tycks en debatt som den som gäller en finlandssvensk institution, Svenska kulturfondens satsning på att ekonomiskt stöda en internationell arkitekttävling för ett Guggenheim-museum i Helsingfors (se Rosenberg 2014; Myntti 2014; Bruun 2014; Luukka 2014) också kunna avläsas som en diskussion om vilken typ av hanteringsstrategi som är den lämpligaste vad gäller kulturella och finansiella satsningar som har en finlandssvensk bakgrund

eller klangbotten. Samtidigt kommer debatten att aktualisera frågor om kategorisering: hur långt sträcker sig egentligen det som Thomas Rosenberg benämner ”finlandssvensk kultur” (Fagerholm 2014) och ”utpräglat ’svenska’ satsningar” (Rosenberg 2014), det Roger Broo kallar ”det äkta finlandssvenska” (Bruun 2014) och det Kenneth Myntti benämner ”det finlandssvenska kapitalet”? Enligt Kulturfondens direktör Leif Jakobsson skapar projekt av det slag Guggenheim representerar ”en levande tvåspråkig kultur” och ”befrämjar på många sätt även den finlandssvenska kulturen” (Luukka 2014). Frågan här blir då hur de kategoriella gränserna mellan det finlandssvenska, det nationella, det internationella och det tvåspråkiga egentligen ser ut? Diskussionen om val av hanteringsstrategier kommer att peka på hur gränserna dras i ett konkret fall vid en speciell tidpunkt.

Tolerans kan användas som en metod för att skapa en positiv bild av de finlandssvenska institutionerna och av finlandssvenskarna i vad som uppfattas som ett allt hårdare samhällsklimat för språkminoriteten, vilket Andreas Backa visar i sin studie (kapitel 10). Inlägg i en debatt om spinnfiske kan ses som en fråga om hanteringsstrategier där det som står på spel tycks vara mycket mer än enbart spinnfiske. Det är egentligen en hel livsform (den svenska skärgårdsbefolkningen) som känner sig hotad, vilket Mikael Sarelin visar i sin studie (kapitel 7). Man kan jämföra detta med Kenneth I. Pargament som talar om bevarande av en livsstil genom att markera kulturella gränser.

Hanteringsstrategierna handlar om kulturella kontexter och orienterande system av något slag där mening kan skapas. Det är i spänningsfältet mellan likhetstänkande/integration och särartstänkande/motstånd som också de finlandssvenska hanteringsstrategierna och -taktikerna kommer att utspela sig. Hos Wolf-Knuts har hanteringsstrategierna för finlandssvenskarnas del framför allt gällt hur man ska komma till rätta med statusförluster som det svenska historiskt sett åsamkats (Wolf-Knuts 2013:25). I den här antologin är perspektivet delvis ett annat, hanteringsstrategierna kan

också gälla motstånd, både internt inom en finlandssvensk diskussion (se kapitel 6, 8 och 9) och externt i relation till det finska (se kapitel 7 och 11).

Man kan kanske säga att en anknytningspunkt men samtidigt också en brytningspunkt för de två teorierna – intersektionaliteten och hanteringsstrategierna – går just vid det vardagliga, debatterna om olika utmaningar och problem i vardagen, där hanterings- eller motståndsstrategierna (jfr Engstrand & Larsson 2013:166–167) ofta kan fungera som den mekanism med vars hjälp intersektionaliteten aktualiseras. Ett sätt att betona intersektionalitetens anknytningspunkt till hanteringsstrategierna är att se det intersektionella betraktelsesättet i termer av samtidighet i mänskligt handlande inom det som kan betecknas som det dagliga livet (se Engstrand & Larsson 2013:152 ff). Det intersektionella betraktelsesättet varseblir förtrycksförhållanden och ojämlikheter så som de uttrycks i berättelser eller konkreta situationer. Forskaren blir därmed också tvungen att hela tiden bedöma ojämlikheternas inbördes tyngd och betydelse.

SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER

Sammanfattningsvis kan man konstatera att antologins texter utgår från tanken att identiteter är konstruerade och att finlandssvenskhet eller olika slags finlandssvenskheter är exempel på föreställda gemenskaper (jfr Anderson 2006). Positionen kunde kallas poststrukturalistisk i den meningen att vi utgår ifrån en dekonstruktion av själva den process genom vilken det kollektiva konstitueras och positioneras i relation till andra grupper (se Brah, Hickman & Mac and Ghaill 1999:4). Subjektet och subjektiviteten kommer därmed att vara dynamiska till sin karaktär. På en social nivå innebär det att en enda, sammanhängande och rationell subjektivitet framstår som otillräcklig, eftersom spelet mellan olika institutionella maktregimer hela tiden bidrar till att konstruera en mångfald av subjektiviteter. I stället för att utgå ifrån att sociala kollektiviteter av olika slag utgör

en grund för personliga identiteter utifrån yrkanden på autenticitet har vi antologiskribenter utgått ifrån att sociala kollektiviteter skapas relationellt, genom olika grupper och subjektiviteter.

Det intersektionella perspektivet innebär här en möjlighet och utmaning för forskare som är intresserade av att undersöka hur identiteter och ojämlikheter uppstår, vidmakthålls och förstärks i olika situationer, olika strukturella sammanhang, hur makt distribueras och förhandlas i konkreta sociala situationer och positioner. Frågor om hantering av positioner och subjektiviteter innebär ett fokus på betydelsen av subjekt och aktörer (individuella och kollektiva) i olika konkreta situationer, i debatter, kulturmöten och texter av olika slag. Den identitetsmässiga problematiken, skärskådad genom det intersektionellas prismatiska fönster, öppnar upp för ett rikt analytiskt fält som handlar om sociala och kulturella relationer, frågor om plats, temporalitet, identitet, etnicitet och andra liknande bindningar. Som Fiona Devine och Mike Savage påpekar i antologin *Rethinking class. Culture, identities & lifestyle* (Devine, Savage, Scott & Crompton 2005:1–23) har det på senare år i kultur- och samhällsstudier skett ett skifte från studier av exempelvis klass och klassmedvetenhet till ett fokus på identitet och erkännande. Den insikten har varit av central betydelse för arbetet med den här antologin.

1 Se exempelvis Brante 2009, Hepburn 2003:39–44; Billig 1987:148–185; Börjesson & Rehn 2009:75, 83–85, 102–103; jfr Villa 2011:176–183.

2 Se exempelvis Allardt & Starck 1981; Lönnqvist 1981; 2001; Sundback 2010a; 2010b; Brusila 2008; Mattsson 2011.

3 Se Sandberg red. 2006; Bengtsson 2010:163–177; Thylin-Klaus 2012.

4 Jfr Allardt & Starck 1981; Lönnqvist 1981; 1983:178–205; 2001:443–450, Engman & Stenius red. 1983; 1984; Engman 2000:7–18, 31–46; Liebkind 1997:27–47; Liebkind, Broo & Finnäs 1997:48–82; McRae 1999; Kreander & Sandlund 2006:14–51; Sundback 2010a:45–63; 2010b:65–84.

5 Se närmare etnologiantologin *Gränsfolkets barn*, 2001 och avdelningen ”Språkgränsen” i den mångveten-

skapliga antologin *Svenskt i Finland 2*, 1984, även de mångvetenskapliga volymerna inom forskningsprogrammet *Svenskt i Finland, finskt i Sverige* 1–4, 2005–2007, Sundback & Nyqvist 2010 och kapitel 4 i denna antologi.

6 Se t.ex. Rose 1996:128–150; Brah, Hickman and Mac and Ghaill eds. 1999; jfr även Villa 2011:176–186; Maier 2007:67–84.

7 Jfr titeln på Gösta Ågrens *Vår historia. En krönika om det finlandssvenska folkets öden, en analys av vårt lands historia* (1977).

8 För etnologiska, sociologiska och kulturhistoriska översikter av det finlandssvenska, se Allardt & Starck 1981; Lönnqvist 1981; Ståhlberg red. 1995; Fewster red. 2000; Åström, Lönnqvist & Lindqvist 2001; Klinkmann 2011.

9 Det kan tilläggas att den finlandssvenska teaterregissören Erik Söderblom i flera repriser på 2000-talet understrukit betydelsen av det svenska kulturarvet i Finland, detta i en polemisk ton riktad mot de finlandssvenska makthavare som enligt honom inte tillräckligt väl insett att detta kulturarv för att överleva behöver, som han uttrycker det, offensiva satsningar på kulturområdet (se Söderblom 2008, MAGMA-DEBATT 2009; Svanbäck 2013). För en etnologiskt informerad analys av kulturbegreppet och finlandssvenskarna, se Lönnqvist 1984:2–3.

10 Jfr kapitel 8.

11 Bland annat Henry Rask, Max Engman, Henrik Stenius och Nils Erik Villstrand.

12 Jfr Johanna Björkholms undersökning i kapitel 9 av hur ”det svenska i Finland” beskrivs i finlandssvenska läroböcker i historia under perioden 1945–2010 i termer av normalisering och exkludering.

Nyligen har två nya, stora översikter över Finlands svenska historia utkommit, Max Engmans *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922* (2016) och Henrik Meinanders *Nationalstaten. Finlands svenskhet 1922–2015* (2016). Engmans bok är den tredje delen i serien Finlands svenska historia som Svenska litteratursällskapet i Finland gett ut. Boken baserar sig på ett omfattande empiriskt material om det svenska i Finland under storfurstendömets tid och de första åren efter självständigheten. Den ger ett brett perspektiv på språksituationen i Finland mot bakgrund av nationsbygget och de stora samhällsförändringarna under den autonoma tiden. Meinander skildrar i *Nationalstaten*, den fjärde och avslutande delen i serien, hur den svenska kulturen fortlevt och en särskild svensk identitet byggts upp i det självständiga Finland. Meinander betonar starkt relationerna till Sverige och det svenska kulturarvet samtidigt som ett internationellt perspektiv är närvarande i hans bok.

13 För en diskussion om denna aspekt, se kapitel 5.

14 Anttonen 2005:143.

15 Se även Klinkmann 2013.

16 Jfr kapitel 8.

17 För en studie med ”öppna” eller tillblivande kategoriseringar, se Vallström 2010.

18 Jfr Vallström 2010:91–92, Blehr 2001, Lewis 2009; om ståndpunktsteori, se Harding ed. 2004.

19 Jfr dock Chow (2006:53) som argumenterar för att skillnadstänkandet kan komma att skapa vad hon beskrivit som en oändlig räcka av exklusioner som är tänkta att producera inklusioner, men som i slutändan leder till något hon kallar ”poststructuralist (significatory) incarceration”. Problemet beror enligt Chow på att det som i en poststrukturalistisk analys placeras på utsidan av signifikationen ändå kommer att omdefinieras som något som befinner sig inne i signifikationsprocessen. Detta sker genom att referentialiteten, innebörden hos det begrepp som analyseras, skjuts upp och separeras från det signifierade. Ett sätt att undvika denna oändliga kedja av uppskjutande är, som Chow (ibid:87–88) visar, att i undersökningen tillföra skillnadstänkandet ytterligare en nivå, den historiska och politiska, som bör riktas mot de hierarkiska ramverk för jämförelser och bedömningar som länge existerat, bedömningar som så att säga står i vägen i form av allmänna begrepp (*generalia*) och som innefattar annanhet, i stället för att låta en sådan annanhet utmana och bryta sönder deras självförevigande *modus operandi*. Jfr ovan Tolvheds tankar om riskerna med det intersektionella betraktelsesättet. Se även, apropå skillnadstänkandet, Stallybrass & Whites tankar (1986) om det kollektiva omedvetna, där ett avvisande av symboliskt material (det Andra, det groteska, det vulgära, låga) återvänder på det plan som författarna kallar det politiska omedvetna, det vill säga på det imaginära planet. Det förefaller som om en tänkbar ändstation för ett skillnadstänkande kunde vara åtminstone myten (se Barthes 1970:205–258), hegemonin (Laclau & Mouffe 1985, Laclau 2005:68–69, 2006:647–648, 672) och stereotypen (McGarty, Yzerbyt & Spears 2002:69–71).

20 Jfr med Tytti Steels analys av hamnarbete och hamnarbetare (Steel 2013).

21 Ett exempel från en helt annan minoritetskultur än den finlandssvenska kan belysa frågan om kontextens betydelse för hanteringsstrategierna. Exemplet gäller hur invandrade sikher på Irland använder olika hanteringsstrategier för att överleva och utvecklas i en ny omgivning. Två kulturforskare, Glenn Jordan och Satwinder Singh, har hittat hela tolv olika hanteringsstrategier bland sikherna på Irland. De tolv strategierna var: (1) att hålla traditionerna vid liv; (2) improvisation; (3) eliminering av utifrån kommande markörer; (4) kamouflage; (5) att vara smart, att vara hård; (6) att vara cool; (7) att inte låtsas om rasismen; (8) att upprätthålla kontakter till Indien; (9) att integreras, dela erfarenheter; (10) att kalla sig asiat; (11) att kalla sig svart; och (12) pluralistisk teologi (sikhismen är ju också en religion, min anm).

2. TIDNINGSDEBATT OM HOT MOT DEN FINLANDSSVENSKA MINORITETEN

Blanka Henriksson & Andreas Häger

INLEDNING

I denna artikel diskuterar vi den roll tidningsdebatter spelar för den svenskspråkiga minoriteten[1] i Finland. Vi ser närmare på de tio svenskspråkiga dagstidningarna som utkommer i landet och olika fora på internet där finlandssvenskarna debatterar frågor som rör det svenska språkets och den svenskspråkiga minoritetens ställning i Finland. Många av debatterna behandlar olika slags upplevda hot mot den finlandssvenska minoriteten, hot både mot olika typer av samhälleliga funktioner på minoritetsspråket, mot den finlandssvenska kulturen och mot gruppens själva existens. En undersökning visar att drygt två tredjedelar av finlandssvenskarna ”anser att deras framtid som språklig minoritet är hotad” (Sundback 2015:21). Dessa hotbilder framträder i många olika debatter, också i sådana som inte i första hand verkar handla om språklig identitet.

Det finns ungefär 300 000 finlandssvenskar, den svenskspråkiga minoriteten i Finland utgör knappt sex procent av Finlands befolkning. Andelen svenskspråkiga i Finland har minskat, år 1950 var antalet nästan 350 000 och andelen av befolkningen nästan tio procent (Allardt & Starck 1981:120). Under perioder har det också förts aktiva kampanjer mot landets tvåspråkighet. I innevarande riksdag

har de populistiska Sannfinländarna 39 mandat (av 200); i sitt valprogram (*Suomalaiselle sopivin*) talar de bland annat mot obligatorisk svenskundervisning i finskspråkiga skolor och för minskat svenskspråkigt utbud i de offentligt finansierade mediekanalerna. Hoten mot finlandssvenskheten, som utmålas i de finlandssvenska debatterna, bör ses mot denna bakgrund.

Det finns exempel på tidigare forskning om hur man på finskt håll skriver om och debatterar det svenska i Finland (Herberts 1988; Saukkonen 2011), och rörande journalistisk diskussion om finlandssvensk debatt (Myntti 2010).[2] Även finlandssvenskt opinionsmaterial som inte i första hand berör det svenska i Finland har studerats (Sirenius 1994; Creutz et al. 2002). Saukkonen tar kort upp också svenskspråkig debatt, men konstaterar att det i hans rapport inte funnits utrymme att granska denna närmare (Saukkonen 2011:80).

Vi beskriver de debattämnen vi analyserar som ”hot” mot finlandssvenskarna, som föreställningar om kriser och förluster som kan drabba finlandssvenskarna och det svenska språket i Finland. Det finns flera socialpsykologiska enkätundersökningar med en liknande tematik. Liebkind, Teräsaho & Jasinskaja-Lahti (2006) talar redan i rubriken om ”upplevelser av hot mot den finlandssvenska identiteten”. I artikeln behandlas synen på den finlandssvenska gruppens vitalitet nu och i framtiden och upplevelser av diskriminering. Henning-Lindblom (2012) i sin tur diskuterar upplevda hot mot en grupps identitet. Några av de hot hon nämner kan jämföras med den diskussion som förs i debatterna som studeras här. Det handlar om hot mot den egna gruppens särprägel och dess värde samt assimilerings- och diskrimingeringshotet.

Föreställningar om hot har också framhållits som en del av den finlandssvenska identiteten och kulturen. Kristin Mattsson visar hur det i hennes forskningsmaterial bestående av finlandssvenska kvinnors livshistorier dras paralleller till Mumindalen som en symbol för det finlandssvenska, bland annat genom följande citat ur en finlandssvensk livshistoria: ”det finns en katastrofberedskap [hos muminfamiljen]. Myter och genetisk programmering upprätthåller medvetan-

det om att översvämningar, kometer och andra katastrofer inträffar med jämna mellanrum" (Mattsson 2011:171).

Vi har gjort en grundläggande indelning i tre kategorier av hot: konkreta, symboliska samt generella. De konkreta hotbilderna gäller enskilda politiska beslut, ofta olika slags förvaltningsreformer. De hot vi kategoriserar som symboliska handlar i första hand – eller på en denotativ nivå, om man så vill – om helt andra saker än språk och identitet, till exempel om snus (se vidare kapitel 6). Men samtliga debatter har också en dimension av identitetspolitik och mer explicit av upplevda hot mot den finlandssvenska befolkningen. Till de generella hoten räknar vi mer allmänna hot mot det svenska språket, till exempel bristande service eller förändringar i språkklimatet.[3] Det handlar om upplevelser av långsiktiga trender, som i sin tur kan omfatta många olika konkreta hot. Alla dessa hotbilder har en symbolisk dimension: de har enligt debatterna implikationer långt utöver de konkreta frågor det rör sig om. Hotet får i dessa fall två nivåer: dels det konkreta fallet som diskuteras, dels de problem som det kan leda till, eller som det är ett exempel på. Som exempel på en debatt om ett konkret beslut diskuterar vi nedläggningen av förlossningsavdelningen vid Västra Nylands sjukhus, allmänt kallad Ekenäs BB. Sedan följer en debatt som återkommer i olika former, nämligen det generella hotet som gäller bristande service på svenska, i det här fallet hos VR, den statliga järnvägen. Som ytterligare exempel på generella hot tar vi upp webbdebatter som handlar om en försämring av det svenska språkets ställning i Finland. De symboliska hoten diskuteras närmare i kapitel 6, om snus, och kapitel 7, om spinnfiske. Ovanstående hot kan ses som externa, men vi diskuterar avslutningsvis också exempel på interna hot i debatten, i samband med regionalpolitiska utbildningsfrågor.

Materialet för denna undersökning består av dagstidningsmaterial, både pappers- och webbutgåvorna, med läsarkommentarer.[4] En del av det använda materialet har samlats in i samband med kontinuerlig dagstidningsläsning av *Hufvudstadsbladet* (HBL), *Åbo Underrättelser* (ÅU) och *Österbottens Tidning* (ÖT). Annat material

kommer från sökningar i Brages pressarkiv.[5] Det äldsta materialet är från 2009 och gäller debatten om Ekenäs BB. Övrigt material som analyseras i artikeln är från 2012 och några enstaka exempel är från 2013.

Eftersom vi anlägger ett diskursanalytiskt perspektiv intresserar vi oss inte primärt för vilka debattskribenterna är. Alla finlandssvenskar skriver inte debattartiklar eller webbkommentarer och alla är inte heller ense i frågor som rör det svenska språket i Finland. Vi håller heller inte med om allt som uttrycks i debatten.

TEORI

En central och självklar utgångspunkt är att vi ser debatterna som en diskursiv konstruktion av verkligheten. De hot som konstrueras handlar om hur saker och ting förhåller sig, de skapar kunskap om vad det är som gäller som verklighet. De förutser kausala samband: om A händer så händer också B (och kanske C, D, E etc.) i vad som brukar kallas ett ”sluttande plan” (eng. *slippery slope*). Tidningsdebatter utgör en social konstruktion av verkligheten i form av olika mediala diskurser. De diskurser vi ser på konstruerar hot mot den finlandssvenska minoriteten.

Vårt teoretiska perspektiv på konstruktionen av hot hämtar vi från diskussioner kring begreppet risk, närmare bestämt från Mary Douglas (1985; 1992) och hennes användning av riskbegreppet. Douglas har en uttalat socialkonstruktivistisk syn på risk: ”the reality or the unreality of the cause of harm makes no difference: it is enough that people believe in it” (Douglas 1992:83). I denna text använder vi termerna ”hot” och ”hotbild” och också uttrycket ”upplevda hot”. Som en följd av det konstruktivistiska perspektivet gör vi ingen skillnad mellan dessa. Vi vill framhålla att ett konstruktivistiskt perspektiv på inget sätt innebär att ett hot inte finns på riktigt. En aspekt som vi inte tar ställning till är om hoten är reella eller inte. Detta påpekande är särskilt relevant i fråga om de hot mot

liv som några personer i egenskap av finlandssvenskar i offentligheten utsattes för våren 2013 (Iisaho 2013).

Douglas diskuterar bland annat sjukdomar, naturkatastrofer och miljöförstöring. Vi ser här på risker av annat slag, till exempel risken att utsättas för den stressituation det kan innebära att tvingas försöka klara sig på ett språk annat än sitt modersmål i komplicerade situationer. Det handlar om att utsättas för stress och hotas i sin identitet, snarare än hot mot ens liv. I hög grad handlar det också om kollektiva risker, i form av ett hot mot den egna gruppens existens.

Douglas talar alltså bland annat om naturkatastrofer i termer av risk. Det framgår att hon, till skillnad från till exempel Perrow (1984), inte talar om risker som kalkyleringar, utan snarare som något som kan drabba en mer eller mindre oväntat och oberoende av eventuella preventiva åtgärder. I någon mån diskuterar vi ändå riskkalkylering i relation till våra fall, genom att man kan se hur olika risker vägs mot varandra i debatterna.

För Douglas är diskussionen om anklagelser eller skuldbeläggning (eng. ”blame”) central: ett sätt att hantera risker är att rikta anklagelser. Dessa anklagelser kan riktas antingen inåt mot den egna gruppen, eller utåt. Vid till exempel sjukdom kan man anklaga den sjuka för att själv ha orsakat sin sjukdom genom dåligt leverne, eller så kan anklagelsen riktas utåt, så att smittan uppfattas ha överförts från någon utanför gruppen. Att skylla på den som drabbas är ett sätt att stärka den interna sociala kontrollen, att anklaga någon utomstående är ett sätt att stärka lojaliteten i gruppen (Douglas 1985:59). I det material vi studerar riktas anklagelserna huvudsakligen mot utomstående: mot finskspråkiga, mot makthavare. Den som redan är impopulär kommer att bli anklagad (Douglas 1992:5), till exempel någon finskspråkig politiker eller byråkrat.

Det förekommer också debatter som handlar mer om att rikta skulden internt. Sådana debatter är till exempel de som starkt berör regionalpolitik, inte minst när det gäller utbildningsfrågor. Där utgörs hotet av att finlandssvenskarna inte kan hålla samman, alla drar i stället åt sitt eget håll (Haglund 2013).

Centralt för vår diskussion är Douglas (1985) idéer om perception eller varseblivning av risker, som ligger nära tanken på konstruktionen av hot. Douglas ser inte riskperception som något individuellt utan som något socialt, kulturellt och även politiskt. Olika kulturer har olika föreställningar om risk. Konstruktionen av risker är en del av kunskapsproduktionen inom en institution. Douglas betonar starkt den politiska och institutionella dimensionen, och säger bland annat att ”the expectation of dangers tends to be institutionalized so that it stabilizes and generally supports the local regime” (Douglas 1985:54). Vi ser debatterna som ett forum för kollektiv riskperception och för konstruktion av gemensamma upplevelser av hot mot den egna gruppen.

DEBATTEN SOM FORM

Debatten är en form av kommunikation som sker skriftligt eller muntligt. I den här undersökningen ägnar vi oss enbart åt skriftliga former av debatt. Debattinläggen avgränsas rent fysiskt av var de är publicerade, antingen i tryckt format under rubriken debatt i en dagstidning, eller som läsarkommentarer till en artikel i en dagstidnings webbupplaga.

En debatt kännetecknas av att de deltagande debattörerna har en agenda som de vill föra fram genom logisk argumentation, för att övertyga en motpart. Den journalistiska genren debattartiklar karakteriseras av att skribenterna öppet går in för att påverka sin publik (Hultén 1996:14), till skillnad från rapporterande journalistik där skribenten förväntas ha en mer objektiv inställning.

Bertil Rolf menar att debattinlägg kännetecknas av att de handlar om ett specifikt ämne och att det i inlägget finns en uttalad inställning till ämnet. Inläggen är också försök till kommunikation, som ingår i en kommunikationssituation av en viss typ, och målsättningen är att de ska vara förnuftigt uppbyggda (Rolf 1984:7–12). Det sistnämnda är ett svårdefinierat kriterium, men möjligen menar Rolf att

skribenten strävar efter en retoriskt övertygande uppbyggnad som gäller för just debattinlägg på tidningarnas debattsidor. Retorik spelar förstås en extra stor roll i texter som ska övertyga läsaren och få den att inta samma ståndpunkt som man själv har. I debatter används ofta ett tillspetsat språk, speciellt på internet, och ironi är ett vanligt förekommande stilmedel. Ett annat retoriskt grepp som används är hyperboler eller överdrifter.

I debattgenren kommenteras ofta själva debatterandet, i en sorts metadebatt, bland annat genom att framhäva att det som debatteras är onödigt eller att debatten saknar egentlig substans. Med ett inlägg i debatten kan debattörer också förneka och förlöjliga hela den konstruktion som de själva bidrar till. Jarl Thorbacke (1993) menar att offentliga debatter ofta följer ett mönster där argument och åsikter i något skede börjar upprepas, tills debatten småningom handlar om debatten själv, för att stegvis ebba ut. Denna tendens till upprepning förstärks enligt Ulf Zander om aktörer med liknande åsikter deltar i debatter under längre perioder och debatten kanske snarare återspeglar ett offentligt minne (Zander 2001:62).

Den debatt som pågår i kommentarer till webbartiklar skiljer sig något från debatten i tryckta tidningar. Internet är lättillgängligt, öppet för alla och tröskeln för att delta är låg (Skogerbø & Winswold 2008:39), även om det förstås är lättare för yngre generationer med datorvana att delta. Skribenterna har en annan möjlighet att vara anonyma, i den tryckta dagspressen brukar anonyma debattartiklar tillåtas endast i undantagsfall, och anonymiteten påverkar säkerligen sättet man skriver på och vad man skriver. Kommentarerna till artiklarna i de undersökta tidningarnas webbutgåvor är milt modererade. Än så länge är det tillåtet att vara anonym, även om det förekommit diskussioner om huruvida denna rätt ska begränsas. I vissa debatter förekommer ganska starka påståenden och uttalanden. Det framgår inte hur mycket material som mediehusen rensar bort på grund av att innehållet är rent olämpligt, så som angrepp på minoriteter, ras, religion, kön, sexualitet, enskilda personer med mera.

De flesta skribenterna använder pseudonymer, eller så kallade *screen names* (ett namn man väljer att använda när man kommunicerar med andra på internet), vilka kan ge vinkar om olika tillhörigheter som kön, region eller social status, men också vara helt nonsensartade eller medvetet vilseledande. Även ett högst vardagligt egennamn kan vara en pseudonym och dölja en annan typ av identitet än den som först signaleras (t.ex. om en man har ett kvinnonamn som alias).

Debattklimatet på internet är också ett annat än läsarna kanske är vana vid i tryckta tidningar. Tröskeln är lägre för många att kommentera en artikel på en webbplats, jämfört med att skicka en insändare till en dagstidning. Tempot kan vara snabbt och nya kommentarer tillkommer under en kort period när artikeln är nypublicerad. Diskussionen liknar delvis en muntlig sådan, genom att texterna är av den kortare, mer spontana typen, med rappa replikskiften i en informell ton (Skogerbø & Winswold 2008:41). Men liksom i alla webbdiskussioner finns det ett inslag av beständighet eftersom det som skrivs finns kvar för andra att läsa och påverkas av, medan det som sägs har en omedelbar effekt enbart i det ögonblicket (Crystal 2002:135). Skogerbø och Winswold poängterar dock att webbdiskussioner har oförtjänt dåligt rykte som anarkistiska och kaotiska med personangrepp. Föreställningen att man därför inte skulle kunna ta dem på allvar som en del av samhällsdebatten är felaktig, tvärtom är inläggen i de flesta fall genomtänkta. Även om argumenten inte alltid kan räknas som vattentäta, hänvisar de ofta till fakta, och dåliga argument blir emotsagda av andra debattörer (Skogerbø & Winswold 2008:41–42). Debatter på webben som behandlar kontroversiella ämnen innehåller ofta inlägg som knappast skulle ha tagits in som insändare i en papperstidning (Skogerbø & Winswold 2008:42). I dag finns en pågående diskussion om det som på engelska kallas *hate speech* (Weber 2009), på svenska bland annat hatretorik och nättat, och på finska *vihapuhe*.[6]

Politiska webbdiskussioner har jämförts med Habermas tankar om en ”public sphere” (Habermas 1989), där individer kan samlas

för att fritt diskutera och identifiera samhälleliga problem och genom diskussionerna påverka politikernas handlingar, även om Skogerbø och Winswold hävdar att politiker och beslutfattare tenderar att ta webbdebatterna på mindre allvar (2008:42). Melissa Wall liknar dessa kommentarsfunktioner med en virtuell ”town hall”, det vill säga ett öppet möte där alla får säga sin åsikt, eller en kvarterskrog, med den skillnaden att man på internet kan vara helt anonym. Innehållet i diskussionen varierar från hätskt till behärskat och de spontana uttrycken tyder ibland på goda insikter i det som diskuteras, ibland handlar det bara om obstinata kommentarer (Wall 2005:163).

Det som också kännetecknar långa diskussioner är att de kan röra sig fritt mellan ämnen. Om man börjar läsa långt ner i en kommentarskedja kan det ibland vara svårt att förstå vad kommentaren har med originaltexten (i detta fall en tidningsartikel) att göra. Liksom i de chattgrupper som David Crystal beskrivit, har diskussionerna en tydlig linjär struktur, där kommentarer följer i den ordning som de skrivs in rent kronologiskt, men det linjära är delvis en illusion, eftersom det inte finns några garantier att skribent E som svarar på det skribent A har skrivit, faktiskt har läst det som B, C och D har bidragit med där emellan (Crystal 2001:136).

Skribenterna kommenterar inte heller bara tidningsartikeln utan också fritt de andra skribenternas kommentarer. Det kan handla om att bara instämma i det någon annan skrivit, eller att motsätta sig det, utan vidare argumentation. Människor läser också in olika saker i en och samma text och vad de väljer att vilja diskutera vidare skiljer sig åt markant från fall till fall. Vissa skribenter återkommer med samma åsikter i flera olika sammanhang, andra verkar kommentera mer sporadiskt, medan ytterligare en kategori väljer att endast kommentera en viss typ av artiklar. Liksom i tidningsdebatt är debatter om debatten vanlig, och metakommentarer om meningsfullheten i en pågående debatt förekommer ofta.

MÅNGA OLIKA DEBATTER

De debatter som på ett eller annat vis berör finlandssvenskarnas ställning är många och mångskiftande. Vi delar som tidigare nämnts in materialet i konkreta, symboliska och generella hot. Bland de konkreta hot som debatterats de senaste åren finner vi förvaltningsreformer, till exempel flyttningar, sammanslagningar eller nedläggningar av någon form av serviceinrättning.[7] Ett exempel på detta är den så kallade Karlebyfrågan. Karleby är den stad som ligger längst norrut i den finlandssvenska regionen och under åren 2010–2011 fördes diskussion ända upp på regeringsnivå om vilken region Karleby skulle tillhöra. Alternativen var regionen som hade det tvåspråkiga Vasa, eller den som hade det finskspråkiga Uleåborg, som centralort. Vasaregionen har en betydligt större andel svenskspråkiga invånare. I debatten förblev de konkreta följderna av detta beslut mycket otydliga, delvis på grund av en komplicerad regionförvaltning. Trots detta väckte frågan stark debatt eftersom den språkliga dimensionen blev framträdande (se t.ex. Hästbacka 2010).

Andra förvaltningsreformer som skapat debatt är kommunsammanslagningar som gett upphov till tidningsrubriker som till exempel ”Stor risk att svenskan försvagas” (Kosk 2012). Andra reformer har berört skolförvaltning (Mattsson 2012) och hotande nedläggning av den svenskspråkiga militärförläggningen i Dragsvik (Törnudd 2012). En förflyttning av nödcentraler från ett tvåspråkigt område till ett mer finskspråkigt, ledde bland annat till en ledare med rubriken ”Svenskan i nöd i centralreform” (Hästbacka 2012).

De hot vi kategoriserar som symboliska handlar i första hand om helt andra saker än språk och identitet: om snus (se kapitel 6), om spinnfiske (se kapitel 7), om jakt på sjöfåglar (Bergman 2012), pälsfarmning (Wilms 2009)[8] osv. På ett plan handlar dessa debatter om bland annat hälsa, juridik och djurskydd, men språkliga aspekter får ändå utrymme. En företeelse som vid en första anblick inte har med språk eller minoritet att göra kommer att få bli en symbol för just desamma genom att ett hot på något sätt framställs. Språket blir ett

tillhygge i debatter som primärt rör något annat. Debattörerna är införstådda med att språkfrågans starka legitimitet gör att språket alltid är ett tungt argument.

En tillfällig förvandling av ett heltidslektorat i litteraturvetenskap vid Åbo Akademi till en deltidstjänst i samband med en pensionering, satte 2012 i gång en omfattande tidningsdebatt.[9] Omstruktureringar inom Åbo Akademi, det enda svenskspråkiga universitetet i Finland, debatteras ofta i dagstidningarna. Omvandlingen av lektoratet är ett exempel på hur ett konkret hot också kan få symboliska dimensioner, genom att deltagare i debatten gjorde kopplingar till ett hot mot den finlandssvenska minoriteten:

> På längre sikt bidrar en dylik sanering till att försvaga det centrala modersmålsämnet i våra svenska skolor, med oöverblickbara följder för språk, litteratur och identitet. En ny domänförlust för Svenskfinland, verkställd som ett skott i mörkret – avfyrad på kortsiktigt ekonomisk grund, vilket i det långa loppet kan visa sig kosta långt mer än det smakar. (Valtiala 2012)

En enskild universitetstjänst framställs som en grundsten för den svenskspråkiga befolkningens språk och identitet och genom nedskuren tjänstetid undermineras basen för dess existens. Ett konkret hot blir ett generellt hot, enligt klassisk ”sluttande plan”-argumentation.

De generella hoten återfinns bland annat i debatter som explicit och i första hand handlar om det svenska språkets och den svenskspråkiga minoritetens ställning i Finland. Ofta knyts, som ovan konstaterats, dessa frågor till andra debatteman av mångskiftande slag, men språket i sig debatteras också på en mer abstrakt nivå (t.ex. Granberg 2012; Grüne 2012; Kevin 2012). Många gånger handlar debatten om svårigheter med att få service på det egna språket, som i exemplet VR nedan. I andra fall handlar det om identitetsaspekten (t.ex. Rosenberg 2012). Inte bara underförstådda hot verbaliseras i debatten utan där återfinns också explicita kommentarer om hot och rädslor, som i följande ledartext:

> Vi finlandssvenskar känner oss hotade och vi är rädda. Vi är rädd[a] för hur det ska gå för oss, rädda för att vår ställning som den minoritet i världen som förmodligen har det bäst ställt, urholkas. Rädslan är förståelig, minoritetstypisk och underbyggs av att det är de negativa signalerna som dominerar. (Ginman 2012a)

Skribenter kan också ta avstånd från debatten genom att måla upp avskräckande hotbilder där finlandssvenskarna tas på mindre allvar av utomstående grupper för att man debatterar till synes oviktiga, eller rent av löjliga, frågor. De skapar en upplevelse av ett internt hot där språkgruppen bidrar till sitt eget fall genom att utåt sett verka harmlös i sin debatt om oväsentligheter.

> Det tycks vara omöjligt för finlandssvensken att föra en diskussion om det finlandssvenska i Finland utan att det går överstyr. Samtidigt är det diskussionen om finlandssvenskans ställning i vårt land många anser vara en överlevnadsfråga för inte bara språket, utan också kulturen och framtiden. (Röman 2013)

Några debattörer utmålar själva debatten som farlig för att den skapar splittring i den svenskspråkiga gruppen och därför hotar finlandssvensk enighet (se ex. Haglund 2013), eller som en ledare uttrycker det, ”Finlandssvenskarnas hotbilder kommer inifrån” (Nygård 2013). Tanken om ett gemensamt mål, som är viktigare än de enskilda fallen som debatteras, förs fram.

I inlägg av arten metadebatt (se ovan) kommenterar många skribenter finlandssvenskarnas uppenbara behov av att debattera. Att finlandssvensk debatt ofta handlar om språk är uppenbart också för många debattörer: ”[...] vad vore Hbl utan den eviga språkkverulansen, lika kär och omistlig som Ferdn’and![10] Låt oss alltså fortsätta lite till.” (Ahlfors 2012) I Brages Pressarkiv får man (materialet är beskrivet i fotnot 1) på sökordet ”svenska språket” i kategorin ”Debatt”[11] resultatet ”Hittade över 500 referenser”. Som jämförelse kan nämnas att sökordet ”jämställdhet” gav 117 träffar i samma kategori medan ”samhällsklasser” gav 15 träffar.

NEDLÄGGNINGEN AV EKENÄS BB

Den första juni 2010 stängde förlossningsavdelningen på sjukhuset i Ekenäs, en ort med svenskspråkig majoritet på sydkusten ungefär halvvägs mellan Helsingfors och Åbo. Nedläggningen hade varit aktuell under flera år, och väckte stort motstånd bland annat på grund av att avdelningen var populär även utanför regionen på grund av sjukhusets alternativa förlossningsmetoder. Debatten, som främst fördes i dagstidningen *Västra Nyland*, handlade dels om att man lägger ner en uppskattad och fungerande vårdenhet, dels om frågan hur den svenskspråkiga vården skulle komma att fungera på de huvudsakligen finskspråkiga ersättande sjukhusen.

Många svenskspråkiga debattörer var övertygade om att nedläggningen berodde på att sjukhuset ligger i en svenskspråkig region och har svenskspråkig personal.

> Detta är i allra högsta grad en språkfråga […] Efter alla utredningar som gjorts finns det inte ett enda hållbart argument, varken ekonomiskt eller säkerhetsmässigt, som skulle stöda en nedläggning av BB vid V[ästra]N[ylands]S[jukhus]. (Sannholm 2009)

Debattören anser att det svenska språket är den enda tänkbara förklaringen till nedläggningen, eftersom alla andra argument är ohållbara. En annan debattör skriver:

> Det värsta problemet med Ekenäs BB är dock att det ligger i en svenskspråkig region! Det allena gör ju att det måste stängas! […] Det finns krafter i Finland som är negativt inställda till svenskan och nedläggningen av Ekenäs BB skulle bara vara början.[12] (Karlman 2009)

Skribenten fortsätter med att förutspå att en nedläggning av resten av sjukhuset kan väntas följa samt en omdragning av järnvägen mellan Åbo och Helsingfors så att den inte längre går genom regionen: ”Detta skulle förhindra regionens tillväxt och dessutom få till stånd en utflyttning och därmed en minskad koncentration av svenskspråk-

kiga". Här är det igen fråga om ett "sluttande plan"-argument: om vi tillåter A, så kommer B (och C, D osv.) att följa. Skribenten ger ingen logisk förklaring till hur förändringar i organiseringen av vården påverkar järnvägens dragning. Ett annat exempel på motsvarande argumentering finns i följande citat:

> Att hela västra Nylands framtid ligger i händerna på några få tjänstemän som endast tycks ha ett mål för ögonen – nämligen att stänga förlossningsenheten i Ekenäs på sätt eller annat – gör att vi börjar ifrågasätta det demokratiska samhälle vi lever i. (Jansson & Roos 2009)

Här beskrivs nedläggningen av förlossningsavdelningen inte bara som ett hot mot en hel regions framtid utan också som en underminering av demokratin. Sammanfattningsvis kan man säga att debattörerna ser nedläggningen av BB i Ekenäs som språkligt motiverad – det läggs ner på grund av att det fungerar på svenska – och samtidigt som en åtgärd med språkliga konsekvenser långt utöver den enskilda servicen. Det blir en "nedläggning" av finlandssvenskarna i regionen. En liknande debatt, med liknande argument, fördes i dagstidningarna vintern 2011–2012. Då handlade det om en eventuell nedläggning av den svenskspråkiga Nylands brigad i Dragsvik i Ekenäs. Försvaret måste enligt regeringsprogrammet spara och planerade att stänga ett antal enheter, varav en var den som populärt kallas Dragsvik efter garnisonens placering. Här blev resultatet dock ett annat än ovan, eftersom garnisonen fick fortsätta med sin verksamhet och svenskspråkiga beväringar alltjämt kan tjäna sin värnplikt på modersmålet (Santonen 2012).

SVENSK BETJÄNING PÅ TÅGEN

En återkommande debatt på tidningarnas insändarsidor är bristande service på svenska inom olika instanser, både privata och offentliga. Vi tar här upp ett omdebatterat fall, men frågan är aktuell också i andra sammanhang. Upplevelser av service på det egna modersmålet

(svenska eller finska) inom den offentliga sektorn har bland annat studerats av Herberts (2008). Vårt exempel är en debatt som pågick på HBL:s insändarsidor under augusti och september 2012. Debatten handlade om konduktörernas språkbruk på VR:s (statsjärnvägarnas) tåg och utlöstes av en personlig erfarenhetsberättelse om en situation där en konduktör vägrat tala svenska (och engelska).

> Då det blev dags att kontrollera biljetterna fick min syster och jag erfara en butter konduktör som inte kunde (eller ville?) prata ett ord svenska. Än mindre verkade han kunna ge ett leende.
> (Österberg 2012)

I denna berättelse görs en koppling mellan å ena sidan avsaknaden av annan språkkunskap än finska och å andra sidan butterhet och oförmågan (eller snarare oviljan) att le. En tänkbar följd av intersektionen mellan det finska språket och butterhet är att svenskspråkiga uppfattas som gladlynta och trevliga.

Andra insändare följde och implicerade bland annat att det inte handlade om språkbruket på personnivå, dvs. att enstaka konduktörer inte kunde eller ville tala svenska, utan att det skulle röra sig om en medveten språkpolitisk strategi från VR:s sida.

> Visserligen är konduktörernas uppförande och den alltmer utbredda enspråkigheten utmärkande för vårt folk, men då man i tre av fyra möten med konduktörer stöter på ett väldigt liknande beteende misstänker jag att det inte alls är medfött utan att konduktörerna på VR:s kurser danats till detta. Om en konduktör på sträckan Karis-Hangö varken kan säga tack eller varsågod har det nog med utbildning att göra, inte förklaras det av att det numera är svårt att få tag på språkkunnig personal. [...] Själv tycker jag att konduktörerna ohämmat visar sin attityd att de troligen fått fullmakt att göra det (VR:s språkpolitik). (Biström 2012)

Även i detta citat görs en direkt koppling mellan ”uppförande” – tidigare i texten hänvisas till hur konduktörerna ”uppför sig” – och enspråkig finskhet. Men förklaringen finns inte enbart i att finskspråkiga inte uppför sig utan i att såväl oviljan att tala svenska som

uppförandet och ”attityden”, enligt skribenten, lärs ut av VR. Det upplevs vara en del av bolagets språkpolitik.

Antagandet om att det rörde sig om en medveten strategi blir extra allvarligt med tanke på att VR är ett statligt bolag som helt och hållet är i statens ägo. I en insändare rubricerad ”VR:s tilltagande språkaggression” (Holmberg 2012) läser vi:

> […] detta är även ett uttryck för regeringens språkpolitik eftersom det är trafikministeriet som beviljar VR tillstånd att utöva järnvägstrafik i landet […] På tåglinjen Karis-Hangö är den absoluta majoriteten av passagerarna svenskspråkiga och i snart tio år har de varit utsatta för VR:s aggressiva språkpolitik genom att de flesta konduktörer vägrar tala svenska även om de skulle kunna tala svenska. […] Trafikministeriet bör följa landets språklag då de beviljar myndighetstillstånd för järnvägstrafik. (Holmberg 2012)

Det är alltså enligt denna insändare inte bara, som också Biström (2012) skriver, VR:s språkpolitik som bestämmer att konduktörerna inte ska tala svenska, det är åtminstone indirekt en del av regeringens (där även Svenska folkpartiet sitter) politik. Texten talar om en ”aggressiv” politik och rubriken, som troligen satts av en redaktör, om en ”språkaggression”. Substantivformen kan även läsas i betydelsen angrepp. Det statsägda järnvägsbolaget är enligt texten involverat i en aggression, ett angrepp, mot de svenskspråkiga. Holmbergs text (2012) är en av flera som hänvisar till lagstiftningen om det svenska språkets ställning och framhåller att avsaknaden av svenskspråkig service på tågen är olaglig. Enligt citatet verkar den bästa lösningen vara att avsluta tågmonopolet och ge trafiktillstånd åt andra bolag på sträckor med svenskspråkiga passagerare. Insändarens drastiska – separatistiska – förslag är alltså ett skilt svenskspråkigt järnvägsbolag.

I debatten om service på svenska poängteras ofta att det delvis är de svenskspråkigas eget fel att de inte blir betjänade på sitt modersmål, eftersom de antingen väljer att från början tala finska, eller snabbt övergår till finska när de konfronteras med en, enligt deras uppfattning, bristfällig svenska.

> Varför byter vi språk då när vi är utanför vår egen dörr? Varför vägrar vi låta finskspråkiga öva sin lite knaggliga svenska med oss? [...] Vi finlandssvenskar kräver att svenskan förblir ett obligatoriskt språk i vårt land, men vi vägrar ge finskspråkiga en möjlighet att öva sin svenska med oss. (Cedercreutz-Pesonen 2012)

Ett förändrat språkklimat går inte bara att skylla på de finskspråkiga, sägs det i debatten, utan beror delvis på finlandssvenskarna själva. I en kolumn i *Hufvudstadsbladet* skriver Olav S. Melin apropå att stora företag som Apple, Coca-Cola, Ikea och Nokia inte betjänar på minoritetsspråket i Finland, men väl i andra tvåspråkiga länder som Schweiz, Belgien och Kanada:

> Det är långt kunderna som avgör ett företags språkval. Så länge vi inte använder svenska i butiker och restauranger framstår svenskspråkig service som en extra kostnad som inte medför någon nytta. Vi kommer ju ändå och är beredda att köpa och beställa på finska.
>
> Så, till viss del har vi oss själv att skylla.
>
> Det är dags att tänka om. Och börja tala svenska. (Melin 2012)

Dessa skribenter har andra förklaringar till problemet och en annan lösning än Holmberg (2012), som menade att det handlade om ett språkpolitikiskt angrepp som skulle motas genom att hänvisa till att språklagen måste följas. De tror inte lika starkt på ”illviljan” från finskt håll (Rosenlund 2012). Men samtidigt betonas den svenska särarten och rätten till en sådan lika starkt som i de mindre självkritiska insändarna.

Servicefrågan är ett exempel på vad vi kallat ett generellt hot. Det är inte klart och sägs inte alltid så tydligt att den finlandssvenska gruppens existens är hotad. Snarare ses det frågan om svenskspråkig service som ett exempel på att situationen är på väg att bli sämre och att ett liv på svenska, till och med i regioner där språket är i majoritet, blir allt svårare. Att det ses som en pågående förändring märks av specificeringar som ”numera” (Biström 2012) och ” i snart tio år” (Holmberg 2012).

När man inte får tala sitt modersmål hotas den egna identiteten.

Detta gäller både komplicerade och stressfyllda situationer, som förlossningar, och enkla och vardagliga bestyr som att visa sin tågbiljett. Den svenskspråkiga identiteten bekräftas av att konduktörerna säger tack och varsågod. Att denna bekräftelse är så viktig att man skriver insändare i frågan, och ifrågasätter VR:s rätt att sköta järnvägstrafiken, tyder på att identiteten hela tiden känns hotad. Det handlar i de flesta fall inte om att kunskaperna i finska skulle vara för bristfälliga, vilket tydligt framkommer i Melins (2012) och Cedercreutz-Pesonens (2012) texter.

Den andra risken som skall hanteras av tågpassagerarna, och av VR, är att man inte kommer fram dit man ska. Österberg (2012) berättar om två passagerare som inte kunde finska, de försökte på svenska och engelska, medan konduktören enbart kunde finska. Konduktören hotade med att passagerarna skulle bli avslängda på nästa station, men situationen löste sig.

SPRÅKETS STÄLLNING

Det finns en kategori av debatter där svenska språket är det enda innehållet, det handlar inte om konkreta beslut eller service utan mer allmänt om svenska språkets ställning i Finland. Vi nämner här kort några olika temaområden inom debatten om svenska språkets ställning och går sedan närmare igenom exempel på uttryck för upplevelsen av att denna ställning försämras.

I en debatt i HBL 2012 behandlades frågan om termerna finländare och finlandssvensk (t.ex. Karlsson & Soramäki-Karlsson 2012; Rosenberg 2012). Minskningen av antalet finlandssvenskar blir också föremål för debatt, både gällande utflyttning (Stenbäck 2012; webbkommentar till Iisaho 2013) och assimilation med den finska majoriteten (Rosenlund 2013). Ett annat tema är finlandssvenska institutioner, till exempel Folktinget, och deras roll (Ginman 2012b).

En försämrad ställning för det svenska språket är ett tema som kommer upp, inte minst i webbdebatter. Vi tar här upp några ex-

empel för att ge en bild av hur debatten om svenskan i Finland kan se ut, och för att denna typ av argument är vanliga på webben. Temat återfinns dock också i tryckta debattinlägg som i följande citat: ”Svenskan blir allt oftare satt på undantag, i framförallt huvudstadsregionen.” (Melin 2012) eller i debatten om tvåspråkiga skolor:

> I detta blad kunde man den 6 maj 1973 läsa rubriken ”Svenskan på retur i finska skolor”. Om två generationer får vi läsa ”Svenskan på retur i tvåspråkiga skolor”. Förutsatt att något skrivs på svenska. (Lönnqvist 2012)

I debatten skriver signaturen ”En svensk som inte tiger”: ”I en turistbroschyr från 1950-talet kunde man läsa: ’Här är det svenska man hör och svenska man talar.’ Var blev ni av ljuva drömmar?” (webbkommentar till Ekström 2012). Skribenten citerar Tage Danielssons revysång och schlagerpastisch ”Var blev ni av ljuva drömmar om en rimligare värld”, ett uttalat nostalgiskt tillbakablickande mot en bättre, förgången tid. Nostalgi kan beskrivas som ett förlustfenomen: eftersom det förflutna alltid är frånvarande, upplevs det som en förlust (Stewart 1999:23). Nostalgi kan också användas som ett sätt att evaluera samtiden genom att kontrastera den mot dåtid (Cashman 2006). Här är det föreställningen om en förfluten tid då det svenska språket i Finland var tillåtet, synligt och allmänt.

En annan kommentar är mer specifik men inte mindre pessimistisk: ”Ja Tyvärr så är det så): , Svenskan kommer bli en Relik i Finland med små språköar som Larsmo, Rödsö i Karleby, mm flera.” (webbkommentar till Ekström 2012). Även den allra grövsta jämförelsen ryms med: ”Hatretoriken mot oss finlandssvenskar blir mer och mer lik den som fanns mot judarna i 1930-talets Tyskland.” (webbkommentar till Iisaho 2013)

Man diskuterar också orsaker till svenskans försämrade ställning, eller som en skribent formulerar saken: ”Hur har det kunnat gå såhär illa för oss svensktalande, att vi blir mordhotade i vårt eget fosterland?” (webbkommentar till Iisaho)

Många menar, på samma sätt som citerats i avsnittet om servicen på VR, att de svenskspråkiga har sig själva att skylla. En person som berättar att hen talar finska med myndigheter och i butiker för att inte vara till besvär får som svar:

> Hukare där! Vara till besvär? Nej, ge dej! Och jag antar att detta är i Borgå, som ändå lär ska ha mycket finlandssvenskar? Mycket dåligt att göra på det sätt du gör, inte konstigt att svenskan urholkas undan för undan med sådana som du! (webbkommentar till Ekström 2012)

Svaret innehåller ett direkt tilltal i hårda ordalag, vilket inte är ovanligt i debatter på webben. Den inledande termen ”hukare” är ett skällsord med en speciell historia i finlandssvensk språkdebatt.[13] Det viktiga i citatet är slutklämmen, att viljan att inte vara till besvär och ”huka” sig för finskspråkiga byråkrater leder till att det svenska språkets ställning försämras.

Följande citat vittnar om hur anklagelser riktas både inåt, mot de svensktalande, och utåt, mot den finskspråkiga majoriteten.

> Jag kan inte Finska och fick lära mig hastigt en sak här i Finland: Vill jag ha stryk så ska jag prata Svenska i korvkön i Åbo... nu kan jag väl tillägga i listan att om jag vill bli inburad så prata Svenska med Polisen. Fortsätter denna lättja mot Svenskan så e den snart borta härifrån och vi har oss själva att skylla. (webbkommentar till Lundqvist 2012)

Faran i att använda svenska i kön till grillkiosken är en populär berättelse, som ofta används för att beskriva ett upplevt språkklimat. Skribenten kommenterar en artikel som behandlar rätten att använda sitt svenska modersmål när man är i kontakt med polisen. Uttrycket ”lättja mot svenskan” kan tolkas som myndigheternas oförmåga att kommunicera på svenska. Kommentaren om att ”vi har oss själva att skylla” ges ingen närmare förklaring.

I följande citat kommer en alternativ förklaring till det som också denna skribent upplever som en tillbakagång för det svenska språket:

> Det beror att folk äntligen vill umgås på ett otvunget sätt med sina medmänniskor Och att de inte vill vara eller antyda att vara nåt förmer Det som har varit det har varit, punkt. (webbkommentar till Ekström 2012)

Inlägget baserar sig på den upplevda intersektionen mellan språk och klass som också behandlas i kapitel 11. Det finns inga belägg för att människor i dag umgås mera otvunget och har ett mindre behov av att framstå som förmer. Den avslutande meningen talar inte bara om en försämring, utan rent av om ett scenario där svenska inte längre talas i Finland.

REGIONALPOLITISK DEBATT

I detta avsnitt diskuteras exempel på det vi kategoriserar som interna hot. Diskussionen om metadebatt och rädslan för att debatten ska kasta ett löjets skimmer över den svenska språkgruppen, som nämnts ovan, är ett exempel. Ett annat exempel på interna hot är regionalpolitiska tvister som i hög grad handlar om fördelning av resurser. De hot som målas upp är huvudsakligen två: hot mot resurser i den egna regionen eller staden samt hot mot finlandssvensk enighet.

Ett ofta förekommande tema inom den regionalpolitiska debatten är högskoleutbildning och den regionala fördelningen av studieplatser. Exemplen här är hämtade ur en debatt om lärarutbildningens placering. Alla citat finns bland kommentarerna till en artikel som publicerades den 24 september 2013 på svenska.yle.fi.[14] I artikeln intervjuas den helsingforsiska SFP-politikern Maria Björnberg-Enckell under rubriken ”Jag vill ha en lärarutbildning i södra Finland” (Urho 2013). Lärarutbildningens placering har debatterats under olika perioder (se exempelvis Klinkmann 1973; 1993 samt Wiik 1995) och debatter med liknande innehåll som dessa webbkommentarer fortgår (t.ex. Hällfors 2003; Gayer 2014).

Björnberg-Enckells åsikt framgår ur den ovan citerade rubriken. I artikeln säger hon: ”Nu behöver vi en diskussion om det här, för det

är långt mellan Helsingfors och Vasa" och vidare att "det är viktigt att vi ser oss om i vår omvärld och inser att det behövs en svenskspråkig lärarutbildning i södra Finland". I rubriken står södra Finland, men i texten nämns alltså Helsingfors.

Artikeln har fått 37 kommentarer, där Björnberg-Enckell får både medhåll och mothugg. En som inte håller med kommenterar specifikt hennes uttalande om avståndet mellan Vasa och Helsingfors: "Märkligt hur avståndet mellan de två städerna varierar beroende på i vilken riktning man reser...".

De som håller med använder liknande motiveringar som hon själv, bristen på behöriga lärare i södra Finland: "Absolut ett måste. Så många obehöriga lärare i södra finland. Utbildningen för våra barn är så viktig. Kan inte förstå att man låter det vara på det här viset p.g.a regionalpolitik." I citatet hänvisas till "våra barn", och undertexten är att den som inte stöder en lärarutbildning på svenska i södra Finland på något sätt är mot barn. Mer centralt för vårt resonemang här är hänvisningen till regionalpolitik, som uppfattas som något mindre viktigt, och som kanske aktualiseras bara i fråga om vissa regioner. En annan debattör frågar sig: "ifall man börjar en utbildning i Helsingfors, är inte det också regionalpolitik?".

Följande kommentar tar också upp den regionalpolitiska aspekten:

> Behovet av lärare är stort i södra Finland nu, med konsekvenser för basutbildningen av den svensktalande befolkningen här. Det är bara fakta. Det är inte fråga om vilken ort är bäst eller sämst. Lärarutbildningen i Vasa ger inte tillräckligt med behöriga lärare i södra Finland, så är det bara.

I citatet framhåller skribenten två gånger att det som sägs inte handlar om åsiktsfrågor som man kan ta ställning till ur olika perspektiv, utan att det är "bara fakta" och "så är det bara". Den som säger emot vet inte hur det ligger till utan har en falsk världsbild. Några förklaringar till varför det "bara är" som det är ges inte. Skribenten vill komma ifrån en betoning på region och plats genom att säga att

det inte handlar om att jämföra olika orter men ser samtidigt den geografiska dimensionen som avgörande eftersom det inte räcker med en utbildning i Vasa.

Det finns också sådana som mer explicit betonar den geografiska placeringens betydelse: ”Utbildningen vid PF är undermålig jämfört med de finska lärarutbildningarna. Flytta utbildningen till en annan stad, öppna för nya lärare och framför allt forskare, höj kvaliteten på utbildningen!”. Denna skribent vill inte bara ha en kompletterande utbildning på annan ort – underförstått i det ”södra Finland” Björnberg-Enckell talar om – utan en flytt från Vasa. Den geografiska dimensionen antas också ha betydelse för utbildningens kvalitet, så att den höjs ifall utbildningen flyttas bort från nuvarande ort.

I debatten förekommer förstås röster för att nyländska studerande kunde studera i Vasa. I följande citat uttrycks en åsikt i denna fråga: ”Man kan inte tvinga dem till Vasa, oberoende hur ’gott’ det skulle göra dem. Man kan ju inte ens tvinga lärarutbildade österbottningar, som hellre går arbetslösa eller plockar tomater, att flytta söderut efter jobb.” Nyckeluttrycket i detta citat är orden ”inte ens”. Uttalandet att man ”inte ens” kan tvinga österbottningar att jobba i Nyland, innebär att det borde vara mera rimligt att österbottningar tvingas flytta bort för ett helt yrkesverksamt liv än att tvinga någon från Helsingfors att bo i Vasa under fem års studier.

Det finns också exempel på kritiska röster gällande regionalpolitik i bredare bemärkelse. Kommentaren att ”Svenskfinland är inte bara svenska Österbotten, men det verkar inte vissa fatta”, visar att Österbotten ses som för dominerande och till och med som ett hot mot Svenskfinland.

De som är kritiska till Björnberg-Enckell lyfter ofta fram det geografiska, men med andra förtecken: ”Åbo hör också till södra Finland, och till och med dit tycker helsingforsbon att det är långt att resa för att studera. Det är ju så provinsiellt.” Skribenten menar att det inte bara handlar om avståndet till Vasa, utan om oviljan att över huvud taget lämna huvudstaden.

En av de kritiska kommentarerna sticker ut lite extra: ”Vi skall vara aktsamma att placera något i Helsingfors, som är en Öst-Europeisk stad. Mot Sverige och Stockholm skall vi orientera oss och inte mot det östliga fördärvet.”

När platser ordnas hierarkiskt (Shields 1991; se kapitel 5) är det enligt olika dimensioner. I de flesta kommentarerna är det axeln syd/nord, som i Finland i hög grad sammanfaller med centrum/periferi, som åberopas, men i denna kommentar är det den också ofta anförda dimensionen öst/väst. I detta motsatspar värderas väst ofta högre, särskilt i en västlig kontext, och förknippas både med frihet och med civilisation. Det finns också en diskurs som framhäver Österbotten som mer vänt mot Sverige, och därmed mot väst (se t.ex. kapitel 6).

Avslutningsvis tar vi upp ett exempel på hur debatter av detta slag ses som hot i sig själva. SFP:s ordförande Carl Haglund (2013) skriver: ”Vi ska minnas att man trots regionala tvister under åren har lyckats lösa frågor som bland annat Hankens Vasafilial och den utlokaliserade barnträdgårdslärarutbildningen i Helsingfors. [...] Däremot klarar vi oss inte utan varandra i Svenskfinland.” Haglund anknyter också till debatterna om högskoleutbildning. Han nämner exempel på utlokalisering både från Helsingfors till Österbotten och vice versa, för att inte positionera sig i relation till regionala tvister. Det viktigaste budskapet är uppmaningen att hålla ihop inom den svenskspråkiga befolkningsgruppen. Att vara solidarisk med Svenskfinland är viktigare än följderna av de regionalpolitiska besluten. Haglund (2013) exemplifierar hur försvaret mot interna hot utgör en form av social kontroll (jfr Douglas 1985) när han manar debattörerna till att inte ta i för hårt utan komma ihåg att enheten inom språkgruppen bör bevaras.

AVSLUTNING

Vi har tittat på debatter som hotkonstruktioner och ser dem, utgående från Douglas, som exempel på riskperception (Douglas 1985). De studerade debatterna fungerar som kollektiva upplevelser av överhängande risker och hot. I debatten om Ekenäs BB handlar det om hotet mot tillgång till vård på modersmålet och mot regionens fortlevnad. I debatten om svensk service på tågen är hotet mer generellt och handlar om att man inte får sin identitet som svenskspråkig bekräftad. Ännu mer generellt blir det i diskussionen om försämrat språkklimat, där det upplevda hotet gäller hela språkgruppens fortlevnad. De hot som lyfts fram i den regionalpolitiska debatten är dels bristen på resurser i den egna landsändan, dels splittringen inom gruppen. I förlängningen handlar alla debatterna om hot mot den finlandssvenska minoritetens existens: ”det är vi finlandsvenskar som ska bort”.

Debatterna berör dessutom andra risker. I VR-debatten uttrycks risken att bli avlägsnad från tåget, eller att man inte kommer dit man ska, om man inte kan språket. När det gäller nedläggningen av Ekenäs BB dyker hälsorisker upp, i samband med konkreta risker med förlossningar, men också trafikrisker i samband med längre resor till BB. I samband med BB-debatten kopplas riskerna samman och förstärker varandra: nedläggningen hotar dels det svenska språket, dels – åtminstone implicit – mammornas och barnens hälsa. I snusdebatten (se kapitel 6) berörs förstås också hälsoriskerna med snusandet och risker ställs mot varandra. Snusaren väljer mellan att undvika hot mot hälsan och hot mot den språkliga identiteten. Valet som görs är att det är viktigare att värna om språket.

Douglas (1985) talar om riskperceptionens politiska och institutionella dimensioner. Hon säger bland annat att upplevda hot används för att stöda den rådande regimen. Vi tolkar detta lite allmännare, som en mobilisering av den finlandssvenska gruppen för att stöda den egna saken, ett slags ”etnisk mobilisering”. Hoten utifrån, särskilt från finskspråkiga myndigheter och politiker, används för att

skapa lojalitet inom den finlandssvenska gruppen. Den politiska dimensionen kan också tolkas i smalare, partipolitiska, termer: eftersom det dominerande partiet bland finlandssvenskarna är Svenska folkpartiet (SFP) handlar en del av hoten också om att mobilisera understöd för SFP.

Sammanfattningsvis kan sägas att de hot mot den svenskspråkiga minoriteten i Finland som framträder i de studerade debatterna, hanteras genom att hoten målas upp med starka penseldrag, för att mobilisera den finlandssvenska gruppen och stärka lojaliteten.

1 För en ingående diskussion om finlandssvenskarna som minoritet, se introduktionskapitlet.

2 Myntti (2010) har också karaktären av en debattbok, och utgör en av flera i genren debattböcker om Svenskfinland; andra exempel är Höckerstedt (2000) och Grönholm (2008).

3 För en diskussion om språkklimat i Finland, se Karlsson (2005).

4 Citaten återges i den form de är skrivna, utan språklig redigering. För vidare diskussion, se introduktionskapitlet.

5 Brages Pressarkiv har en databas på webben, http://press.bragespressarkiv.fi, med material från tio svenskspråkiga dagstidningar som utkommer i Finland. Det finns sökbart material från 1990 och framåt, men för alla tidningar utom två förekommer större tidsluckor.

6 Se Pöyhtäri et al. (2013) för en aktuell studie om hatretorik i Finland.

7 De språkliga konsekvenserna i samband med förvaltningsreformer har väckt intresse hos forskare (se t.ex. Sjöblom 2013).

8 Detta är en nyhetsartikel där kommentarerna till webbartikeln tar upp den språkliga aspekten.

9 En sammanfattning av denna, och andra debatter om Åbo Akademi, och samtidigt ett inlägg i densamma återfinns i Björk (2013).

10 Ferd'nand är en dansk tecknad serie som publicerats i *Hufvudstadsbladet* i decennier och som kommit att bli en symbol för tidningen.

11 ”Debatt” är en av nio kategorier, bland de övriga finns till exempel ledare, nyheter och serier. De sökord som använts är angivna bland databasens ämnesord.

12 Av sammanhanget framkommer tydligt att de två första meningarna i citatet inte är skribentens åsikt, utan snarare den uppfattning skribenten hyser om åsikterna hos de som föreslår nedläggningen av Ekenäs BB.

13 Uttrycket ”hukare” är en del av begreppsparet ”hurrare”/”hukare”, där hukare förstås som en svenskspråkig finländare som ”hukar” sig för den finskspråkiga majoriteten. Hurrare i sin tur är ett försök att appropriera det finska ordet ”hurri”, ett skällsord för en finlandssvensk, och står för en uttalad stolthet över att vara finlandssvensk. Termerna lanserades i samband med en debattskrift om finlandssvenskar på 1970-talet (Ågren 1974). Se även Karlsson (2005) samt kapitel 4.

14 Yle är det finska public service-bolaget för tv och radio (tidigare Yleisradio – Rundradion).

3. DEN KATEGORISERADE FORSKAREN

OM SJÄLVREFLEXIV INTERSEKTIONALITETSANALYS OCH NORMATIV FINLANDSSVENSKHET

Sofie Strandén-Backa & Andreas Backa

Bakgrunden till det här kapitlet är en kommentar i förbifarten om att forskningsprojektet som föregick denna antologi var ”för österbottniskt”. Kommentaren väckte förvåning i forskargruppen, särskilt med tanke på att enbart två av projektplanens elva delprojekt hade ett material som uttryckligen omfattar regionen Österbotten. Projektets målsättning var inte att ge en heltäckande beskrivning av svenskt i Finland[1], utan huvudsyftet var att undersöka olika framställningar av det svenska i Finland. Eftersom ämnesvalet i projektet inte var kopplat till Österbotten som region, infann sig tanken att det är forskargruppens sammansättning som är ”för österbottnisk”. När Sofie[2] hörde denna beskrivning av projektet blev hon både förvånad och förolämpad. Kommentaren blev ett startskott för Sofie att försöka ta reda på hur hennes egen position, som omfattar många samverkande kategorier, skulle påverka hennes forskning. Lite senare insåg hon att hon blivit kategoriserad enligt en norm som hon inte varit fullt medveten om. Sofie uppfattade att hon betraktades som en österbottnisk forskare, inte som en ”vanlig” forskare. Hon hade sett sig själv som en forskare i folkloristik, men blev medveten om att en utomståendes syn på henne verkade bestå av något slags intersektion av kategorier som ”svenskspråkig” och ”österbottning”.

Hon och forskargruppen placerades i kategorier, laddade med ett särskilt värde, som tydligen inte var till projektets fördel. Sofie uppfattade att hon borde överväga sin regionala bakgrund, sin österbottniskhet, för att hennes forskning inte skulle bli lidande. Implicit verkar det finnas en uppfattning om kvaliteten på österbottniska akademikers forskning om svenskt i Finland. För att frigöra forskningen från den förmodade partiskheten och snedställningen verkade en särskild medvetenhet om den österbottniska tillhörigheten motiverad. Det kändes som att en norm definierades för det finlandssvenska, som forskningsprojektet inte riktigt ansågs leva upp till.

Att forskaren påverkar sin forskning är en problematik som man varit varse om under några årtionden. Att medvetandegöra och problematisera sin närvaro i den egna forskningen brukar kallas för reflexivitet eller självreflexivitet. Barbara A. Babcock (1980:3) sammanfattar kärnan i ett (själv)reflexivt tänkande som en förmåga ”att se sig själv som en annan” och samtidigt vara medveten om att man är sitt eget observationsredskap. Begreppet avser ett medvetet fokus på sig själv, samtidigt observatör och den som observeras, och det är en process som borde inbegripa god självkännedom (Pagis 2009:266). I det här kapitlet använder vi oss av ett självreflexivt förhållningssätt i ett försök att synliggöra maktaspekter som aktualiseras i samband med forskning om svenskt i Finland. Materialet består av ett autoetnografiskt mikroexempel där Sofie självreflexivt undersöker uttalandet om projektet utifrån sina reaktioner, och också försöker visa varför hon tolkade uttalandet som hon gjorde. Upplevelsen är hennes, men hon utvecklar resonemanget tillsammans med Andreas, make och forskarkollega. Andreas uppväxt är snarlik Sofies. De är båda födda på 1970-talet, uppvuxna på landsbygden i Pedersöre i Österbotten och deras hemspråk är svenska. De har gått på samma högstadium och gymnasium, och studerat folkloristik i Åbo.

Edgar Scheins (1985) modell för kultur och Claes Gustafssons (1994) begrepp *självklarhetens mur* används som bakgrundsstöd

för det självreflexiva intersektionalitetstänkandet. Intersektionalitet fokuserar på maktrelationer och intersektioner av kategorier som kön, sexualitet, ras, klass, utbildning, yrke, ålder, politisk åsikt, nationalitet, region, etnicitet, språk och religion. Vi använder oss av en metod som vi kallar för intersektionell reflexivitetsanalys. Denna hermeneutiska analysmetod ska ge resultat på två plan: dels en självreflexiv förståelse (som inte nödvändigtvis måste skrivas ut i texten) i relation till det studerade materialet, dels en möjlighet att genom denna typ av vetenskaplig självanalys säga något om samhället i stort. Analysen som följer nedan utgår från Sofie och den samverkan mellan olika kategorier som format hennes upplevelse.

ATT SE SIG SJÄLV SOM EN ANNAN

När man reagerar negativt på ett uttalande gäller det att granska den egna reaktionen och göra ett slags autoetnografisk observation (se t.ex. Reed-Danahay 1997; Ehn 2011). Gösta Arvastson och Billy Ehn skriver i sin inledning till antologin *Etnografiska observationer* (2009:20; jfr Blommaert & Verschueren 1998:190) att alla iakttagelser är subjektiva och påverkade av iakttagarens minnen, känslor och tidigare upplevelser. En etnografisk observation, i synnerhet en autoetnografisk, är däremot reflexiv till sin karaktär och granskar förutsättningarna för det egna seendet. De poängterar vikten av att ifrågasätta sina observationer och analysera dem som en kulturell aktivitet formad av betydelsebärande kategorier som exempelvis kön, klass och etnicitet. Arvastson och Ehn (2009:25) betonar att etnografiska observationer görs i nuet, men att observationerna egentligen pågår under en betydligt längre tid, inte bara vid tidpunkten för den betraktade händelsen. Observationerna är beroende av vad forskaren vet eller tror sig veta från tidigare, hur forskaren förstår, tolkar och beskriver det han eller hon observerat. De menar därför att det är av yttersta vikt att forskare gör sig medvetna om hur, och genom vad, deras observationer styrs. Risken för villfa-

relser är enligt Arvastson och Ehn överhängande och begränsningarna stora om man inte diskuterar vilken kunskap observationerna ger, och hur de samverkar med material som tillkommit genom andra metoder. Arvastson & Ehn (2009:23–28) ställer frågor som enligt oss är helt centrala för att kultur- och samhällsvetare över huvud taget ska kunna bidra med ny kunskap: ”Vad betyder observatörens förförståelse, frågeställningar, position och perspektiv för vad hon eller han kan se och rapportera?”, ”Vilka ord används och varför?”, ”Vilka utgångspunkter är självklara och för vem?”, ”Hur inverkar ens egna värderingar och förhandskunskaper både på vad man ser och hur detta sedan beskrivs?” samt ”Vad ger de för kunskap om samhällsliv och kulturmönster?”. Eftersom också mycket väl genomförda observationer av ett och samma fenomen kan variera beroende på vem som gjort dem, utan att någon observation är mera sann än den andra, bör man enligt Arvastson och Ehn diskutera observationernas innehåll och värde. En sådan diskussion ska inkludera villkoren för undersökningen, hur observationerna tillkommit, grundvalarna för de valda teoretiska perspektiven samt de subjektiva inslagen (Arvastson & Ehn 2009:20–28).

Donal Carbaugh et al. (2011) gör en studie av reflexivitet, och skiljer mellan fem olika typer inom vad de kallar för diskursiv reflexivitet. Typerna – teoretisk, beskrivande, tolkande, jämförande analytisk och kritisk – ska inte ses som varandra uteslutande. Det gemensamma målet, men på olika plan, för de olika typerna av reflexivitet är att forskaren ska lära sig se sin egen kulturella värld som en bland flera andra. Carbaugh et al. betonar att forskare reflexivt ska utforska vad det egentligen är man studerar, vad man fäster sig vid, vad man väljer att ta med i sin beskrivning och vilken betydelse det som studeras har för studien. De nämner kort något de kallar för kritisk reflexivitet, som innebär att man synliggör något för att åstadkomma en förändring. Vi vill betona att vi ser denna aspekt som en medvetenhet om att man själv arbetar utgående från vissa antaganden om tillvaron. Något som forskare ofta försummar är att reflexivt problematisera och ifrågasätta teorierna man använder sig av. En fråga

som, i Pierre Bourdieus anda, är viktig att ställa är om man som forskare vet vad man legitimerar med sin forskning (jfr Bourdieu t.ex. i Bourdieu & Wacquant 1992). Den typ av reflexivitet som vi avser kan benämnas metodologisk reflexivitet, och innebär en medvetenhet om att forskarjaget påverkar forskningen genom allt forskaren är, vet, står för och representerar, liksom genom hennes eller hans val, beskrivningar, analyser och tolkningar.

Att inte se eller kanske inte kunna se att den egna positionen, både den vetenskapliga och den vardagliga, har betydelse för vetenskapliga ställningstaganden är dessvärre ganska vanligt (jfr Heyman 1999:164). För att visa på svårigheterna man kan ställas inför när man ska studera antaganden som tas för givna vill vi införa begreppet självklarhetens mur som Claes Gustafsson utvecklat i boken *Produktion av allvar* (1994). Med detta begrepp avser Gustafsson ett slags kulturell barriär i individers tänkande som osynliggör deras egna ståndpunkter. Bakom muren finns omedvetna normer som är så självklara att man inte ens vet om att de existerar, men som samtidigt styr såväl medvetna normer som handlingar. Denna uppdelning i handlingar, medvetna normer och värderingar samt underliggande eller omedvetna värderingar baserar sig på Scheins (1985) schematiskt förenklade modell för hur kultur byggs upp och fungerar. Självklarhetens mur kan i Scheins modell placeras mellan de medvetna och de icke medvetna normerna. Självklarhetens mur ger en grundläggande varseblivning av verkligheten och vad den grundas på. Det som finns bakom den är så självklart att man i en kulturell gemenskap inte behöver förhandla om det eller förklara det. Centrala värderingar, rådande förhållanden och pågående processer ses som naturgivet korrekta i sig själva, och Gustafsson (1994:15) nämner exempel som frihet, demokrati och rättvisa.

SJÄLVREFLEXIV INTERSEKTIONALITETSANALYS

Analysen i det här kapitlet utgår från Sofies reaktioner, tankar, känslor, idéer och kontexten där de uppkommit. De berikas genom ett intersektionellt förhållningssätt och ett fokus på hur kategorier samverkar i hennes upplevelse. Den egna kroppen och kroppsliga förnimmelser är viktiga beståndsdelar i självreflexiva strävanden (jfr Pagis 2009). I nära relation till detta står känsloförnimmelser (jfr Strandén-Backa 2013), som exempelvis att bli förnärmad över en kommentar. Vi förmodar att det handlar om en självklarhetens mur (egen eller andras) när en person reagerar emotionellt på det den förnimmer. Det spelar egentligen ingen roll vad avsikten med uttalandet om projektet varit, det är hur Sofie uppfattade det och hennes reaktion som är det intressanta, eftersom en känslomässig reaktion tyder på att det finns något som måste studeras närmare. Man kan visserligen tänka sig att Sofie lätt tar illa vid sig, men sett ur ett intersektionalitetsperspektiv kunde man i stället säga att det är hennes position som kvinna (en position med en Hirdmansk minusstatus, se Hirdman 1999) som har gjort att hon uppfattar uttalandet som ytterligare en minuskategorisering av henne, och i det här fallet också av projektet som helhet.

För att något ska vara möjligt att studera måste det beskrivas. En beskrivning av Sofie kunde lyda: svenskspråkig medelklasskvinna född på 1970-talet med rötterna på landsbygden (Pedersöre) och med en akademisk examen i folkloristik. När vi i experimentsyfte gör en självreflexiv intersektionalitetsanalys av de kategorier som Sofie ser som betydelsebärande i konstruktionen av henne, lyfter vi fram språk, klass och uppväxtort för att synliggöra regionalitetens betydelse, det vill säga hennes österbottniskhet. En självreflexiv analys anser vi måste skrivas i första person singularis, jagformen syftar på Sofie. Eftersom vi är två skribenter har självreflexiviteten ett speciellt villkor: analysen utvidgas då den växlar mellan en intern och en extern positionering av Sofie, även lingvistiskt.

SOFIE SOM EXEMPEL

Jag beskriver mig själv som svenskspråkig. Beskrivningen kan ses som en positionering mot något annat, och i det här fallet kan man dela upp svenskspråkigheten i dikotomierna icke-finsk, icke-tvåspråkig samt språklig varietet (dialekt och sociolekt) där alla tre kategorier har en kraftigt politisk immanent konnotation. Beskrivningen av mig som svenskspråkig visar sig med andra ord vara komplicerad, och min personliga upplevelse av kategorin i dessa olika delbetydelser kunde föranleda en lång, och mindre intressant, självbiografi. Likafullt är det ur ett självreflexivt perspektiv viktigt och betydelsebärande att utreda mina kopplingar och åsikter. Min levda och upplevda svenskspråkighet har under de första tjugo åren aldrig utgått från en minoritetsposition – svenska var det naturliga och självklara språket i alla situationer, såväl inom familjen som i alla samhällskontakter eftersom min uppväxtort Pedersöre har en svensk majoritet. Svenskan var för mig hemspråk, skolspråk, kompisspråk, hobbyspråk, jobbspråk, ute-på-stan-språk, tv-språk och så vidare. Finska upplevde jag som väldigt främmande, och någon naturlig kontakt med språket fanns aldrig. Samtidigt var språket lite spännande eftersom mina föräldrar brukade använda sig av det när de behövde tala om något som de inte ville att jag skulle förstå, särskilt kring julen. Min första och enda fras på finska var länge ”Onko koira kiltti?” (”Är hunden snäll?”). Finska talades i den finska tv-kanalens barnprogram (som jag inte förstod men ändå brukade titta på i väntan på de rikssvenska barnprogrammen) och mamman till en av kompisarna talade finska. De privatelever som min mamma, som var finsklärare, brukade undervisa, pluggade finska för att klara av studentskrivningarnas finskprov, som av dem upplevdes som skrämmande svåra.

Att vara svenskspråkig österbottning innebär för mig en kulturell närhet till Sverige. Rikssvenska medier utgjorde en viktig del av populärkulturen: radion i mitt tonårsrum var inställd på P3, tidskrifterna var rikssvenska, tv:n serverade nyheter från Sverige och under-

hållsprogram med rikssvenska kändisar. Helsingfors och Åbo kändes mera avlägsna än de svenska städerna – de finländska städerna läste man om i skolans historieböcker, medan man såg aktuella rapporter och inslag från Sverige. Somrarnas bilsemestrar gick ofta till olika delar av Sverige, och i köksskåpen såg jag efteråt mjöl- och sockerpåsar från Sverige. Sverige var bra helt enkelt, och allt roligt kom därifrån. Det enda som inte var bra med Sverige var rikssvenskan – man skulle akta sig för att försöka härma svenskarnas språkljud och satsmelodi om man inte ville framstå som löjlig och tillgjord (förutom när man sjöng med i svenska schlagers).

Att vara svenskspråkig österbottning innebär ofta en närkontakt med dialekter, och ibland ett val mellan att tala dialekt och att tala en varietet nära standardsvenska så som den talas i Finland. Valet gör ens föräldrar och släktingar när man föds och ens skolkompisar och deras föräldrar när man växer upp. En svårfångad känsla för hur man uppfattas eller hur man vill bli uppfattad när man använder sig av den ena eller den andra språkliga varieteten är närvarande. Själv är jag uppvuxen med högsvenska som norm både hemma och i de lägre klasserna i skolan. I skolan var högsvenska det rätta, det berodde kanske på närheten till ”stan”, Jakobstad, och på områdets många medelklassfamiljer. Jag minns hur chockad jag blev när jag hörde läraren tala dialekt med min mamma. Det var däremot dialekt som gällde i Sursik, det näststörsta högstadiet i Svenskfinland, om man skulle bli allmänt accepterad av de andra eleverna som kom från andra delar av kommunen. Det var tufft att tala dialekt, och en del av de tuffaste eleverna gjorde verbalt motstånd mot lärarna genom att tala dialekt på lektionerna trots att de blivit tillsagda att tala högsvenska. Själv gjorde jag allt för att smälta in, och arbetade flitigt på att få till ett trovärdigt dialektuttal. Med tiden började jag uppfatta mig som tvåspråkig – högsvenska och dialekt – och var noggrann med att använda ”rätt” språkvarietet i ”rätt” situation.

Att en dialektal variant av svenskan inte accepteras i skolan, och att dialektanvändning blir ett slags motståndssignal är i sig intressant – också för detta sammanhang. Vad är det som gör att dialekt

blir så farligt? Dialekt kan uppfattas som bakåtsträvande och uteslutande. Om man anlägger ett modernitetsperspektiv kan man kanske säga att dialektanvändning innebär att man delvis ifrågasätter det moderna, som en standardisering av språk kan förmodas innebära, och att man mer eller mindre aktivt väljer en position vid sidan av det som förväntas, att man envist håller fast vid det gamla. Kan det finnas ett slags språklig plikt i relation till det finlandssvenska, så att man inom gruppen borde tala på samma sätt och därigenom visa att gruppen egentligen är relativt homogen? Dialekt är något som jag också ibland aktivt försöker dölja – i akademiska sammanhang är detta legio – och jag har känt mig nöjd när jag lyckats tala så nära standardsvenskan att andra inte kunnat placera mig geografiskt. Österbottniskhet är med andra ord något som jag försökt och också lyckats dölja. Det påminner om när en svenskspråkig person känner sig tvungen att tala en så felfri finska att ingen kan lista ut att man egentligen är svenskspråkig. Då det finlandssvenska beskrivs utifrån förväntas man tala en viss sorts svenska, och alltför ofta handlar det om så kallad ”muminsvenska” (jfr Klinkmann 2011:267 ff.), och det är också det uttalet som görs till det normala, som är accepterat exempelvis i tv och radio. Det finns diskurser i samhället som, på ett liknande sätt, utgår från att Finland är finskt, inte finskt och svenskt, och där är nationalstatstanken mer eller mindre dominerande vad gäller språk: ett land och ett språk.

Klass är en svår kategori, diffus och svårfångad, samtidigt cementerande och full av värdeladdningar. Därför vill jag inte bara konstatera att jag har medelklassbakgrund, utan genom en kort utredning över mina föräldrar och deras föräldrars bakgrund försöka ringa in min klasstillhörighet. Min härkomst är viktig i detta sammanhang för att visa vilken familjebakgrund som varit med om att forma min medelklasstillhörighet. Jag har en fast förankring i österbottnisk bondetradition: min mormor, farmor och farfar var alla födda och uppvuxna som barn till relativt välbärgade bönder i Pedersöre och Nykarleby. Min morfars föräldrar var däremot torpare, och min morfar arbetade på ett sågverk. Min mormor ansågs ”gifta ner

sig" när hon och morfar gifte sig på tidigt 1930-tal – hon var bondfamiljens äldsta dotter och han var torparfamiljens yngsta son. Mormor sa någon gång att morfar inte brydde sig om sin bakgrund, utan rörde sig med självklarhet i deras hus när han kom på friarbesök. Morfar arbetade upp sig till en chefsposition på sågverket, en position han behöll när han och min mormor flyttade till Jakobstad för att arbeta på plastfabriken där. Sågen och plastfabriken hade samma ägare, och morfar var omtyckt av ägarna. Som ung hade min farmor sökt sig bort från landsbygden, till Jakobstad, och arbetade på ett skrädderi ända tills hon gifte sig med min farfar. Hon var glad över att ha fått flytta bort från sitt barndomshem som styrdes av hennes styvmor, hon trivdes mycket bra med att få rå sig själv och förtjäna sitt eget uppehälle och fick ofta beröm för sin skicklighet som sömmerska. När hon gifte sig med min farfar som skulle ta över hemmanet var det dock självklart att hon skulle bli bondmora, ett öde hon ibland beklagade sig över. Både min mors och min fars föräldrar ansåg att deras barn, som var födda på 1940-talet, skulle få studera: Min mamma gick i samskola och blev student, och fortsatte med biologistudier vid Åbo Akademi, men fick aldrig någon examen eftersom hon tidigt började undervisa finska i skolor i Pedersöre. Min pappa gick via yrkesskolans byggnadslinje vidare till Tekniska skolan och blev byggmästare. Hans föräldrar hade då slutat med kohållningen och börjat med pälsfarmning i stället, en näringsgren som var mera lukrativ.

I mitt barndomshem var det en självklarhet att jag skulle studera, och som tonåring närde jag drömmar om att bli journalist, advokat eller arkitekt. Min mormor ansåg däremot att sådana yrken inte lämpade sig för mig, troligen för att jag var kvinna. Hon tyckte att jag inte skulle försöka flyga högre än vingarna kunde bära, utan se till att få ett ordentligt yrke som småskollärarinna eller sjuksköterska – sådant som kvinnorna i släkten gjorde. Det intresserade mig inte, men att bli modersmålslärare på gymnasiet kunde jag tänka mig, och sökte till Åbo Akademi. Och det var när jag flyttade till Åbo för att studera svenska och litteraturvetenskap som jag för första gången, tror

jag, konfronterades med min österbottniskhet. Jag upplevde hur jag stereotypiserades. En av studiekamraterna använde sig av adjektivet ”gudlig” för att beskriva österbottningar. Jag hade aldrig tidigare hört ordet, och jag uppfattade det, om än inte direkt pejorativt, så i varje fall inte som något positivt. Studentnationerna förde samman studenter utifrån deras hemvist, och självfallet förväntades också jag ingå i Österbottniska Nationen och delta i deras aktiviteter. Men jag skrev aldrig in mig i föreningen, trots att de flesta av mina gymnasiekompisar gjorde det, eftersom jag inte riktigt kände mig hemma där, med den starkt sydösterbottniska prägeln som föreningen hade då. Landskapet Österbotten sträcker sig trots allt från Karleby i norr till Kristinestad i söder, en sträcka på hela 230 kilometer. Samtidigt förväntades alla österbottniska studenter sjunga om Josip i låten ”Kåtong fields”[3] på Närpesdialekt på svenskstuderandenas föreningsfester. Själv hade jag till en början uppenbara svårigheter att förstå sydösterbottningarnas olika lokala språkliga varieteter, och det dröjde åtskilliga år innan jag ens besökte Närpes.

Det dialektala får ofta stå för landsbygd. Under föreläsningarna i litteraturvetenskap hade en av lärarna för vana att ta till dialektuttryck när han ville göra sig lustig över något, utan att själv tala någon uppenbar dialekt. Som (också) dialekttalande kände jag mig kränkt, och jag minns hur arg jag var över det som jag uppfattade som ett sätt att göra sig lustig över folk från landet. Jag tyckte det handlade om bristande respekt för människor med annan bakgrund än hans egen.

Varför är då min uppväxt på landsbygden intressant i ett självreflexivt intersektionellt sammanhang? Jag menar att min uppväxt på landet i en österbottnisk kommun med stor svenskspråkig majoritet är betydelsebärande i allra högsta grad eftersom bakgrunden ger ett landsortsperspektiv. Utbildning är något som förknippas med städer. Att ha en svenskspråkig landsortsbakgrund och en hög utbildning bäddar för nya perspektiv – man ser på världen på ett annat sätt än personer med exempelvis tvåspråkig stadsbakgrund. Stad och landsbygd är ett begreppspar som brukar användas i kontraste-

ringar av olika slag, där staden i den allmänna föreställningen brukar stå för framsteg och landsbygden som en plats som släpar efter i utvecklingen. Att vara från landsbygden betyder antagligen olika saker för dem som själva är därifrån och dem som inte är det. Med andra ord handlar det om vad man värdesätter, exempelvis stadens puls versus rofylld tystnad. Landsbygden avfolkas och flyttrörelserna går mot städerna. Många tonåringar lämnar landsbygden bland annat för att studera, liksom jag själv också gjort. Resan från landsbygden är som en resa bort från en upplevd underlägsenhet. Landsbygden blir något sämre, dummare, efterblivet, långt borta från civilisationen (jfr Eriksson 2010). Resan från landsbygden blir med andra ord ett slags civilisationsprocess. När jag efter min doktorsexamen i folkloristik och inför en förmodad universitetskarriär stod i beråd att flytta tillbaka till Pedersöre fick jag till och med frågan ”Men hur vågar du flytta dit?”. Jag förmodar att frågan handlade om tänkt avsaknad av möjligheter till vidare forskning och forskarkarriär, men jag upplevde också en underton: en flytt till landet verkade medföra en risk för att forskarhjärnan kan förtvina i brist på kreativ och intellektuell stimulans. Sett ur detta perspektiv är landsbygden också det (kulturellt och intellektuellt) perifera och befinner sig under tryck i ett slags centripetalkraft, där allt kretsar kring och utgår från en tänkt mittpunkt som antas vara staden. Allt som oftast återkommer temat dragkamp mellan Helsingfors och, i synnerhet, Österbotten, i debatter om det finlandssvenska – var lärarna för de svenskspråkiga skolorna i Finland ska utbildas är ett exempel på detta.

Allt detta gör att min svenskspråkighet i kombination med min regionala bakgrund konnoterar motstånd, dels mot det finlandssvenska, dels mot det finska. Utan att jag själv har blivit tillfrågad om mina åsikter, eller mitt agerande har studerats, görs jag till en som avviker från normen för en ”finlandssvensk forskare”. Det avvikande brukar ofta ses som potentiellt farligt. Med en hög utbildning får man också en arena att uttrycka sina ”åsikter” på, man får kanske till och med föra någon annans talan. Genom att kunna analysera och uttrycka sig i skrift och genom tillgång till den akademiska

arenan får forskaren trovärdighet och mer auktoritet, vilket gör att ens beskrivningar, analyser och tolkningar av det studerade får mer tyngd och uppfattas som sanna. Konkurrens om utrymmet på arenan leder också till konkurrens om sanningsanspråk.

FÅNGEN I KATEGORIER

Vårt autoetnografiska och mikroskopiska exempel kan med Thomas Brantes (2009:67) ord ses som en illustration av ”makroskopiska system och mekanismer”, och enligt honom fungerar sådana exempel därmed som belysande exempel och ska inte ses som empiriska belägg eller bevis. För att förklara en detalj som denna – kommentaren om projektet som ”för österbottniskt” – måste vi samtidigt förklara en större helhet, vilket vi har försökt göra genom Sofies korta självreflexiva intersektionalitetsanalys. Enligt Brante måste man försöka ”nå under det sagda […] för att finna de verkliga system, strukturer, drivkrafter och mekanismer som förklarar de stora förloppen” (2009:66), det vill säga försöka forcera självklarhetens mur.

Var och en av oss utgör en intersektion för kategorier som vi själva måste förhålla oss till när vi analyserar och tolkar ett material. Vi kan konstatera att experimentet var svårt att genomföra av flera anledningar. Dels är det svårt att vara självreflexiv, att förstå och visa vad i ens person(lighet) som kan vara betydelsebärande för det man studerar. Dels är det svårt att välja kategorier att fokusera på och beskriva det subjektiva genom. Det är också svårt att bestämma kategoriernas ordningsföljd i den slutliga texten, orsaken är att vissa kategorier brukar ges större tyngd och anses mer betydelsebärande än andra. Vi vill därför betona att vi använder oss av en kombination av kategorier, något som också intersektionalitet som analytiskt redskap strävar efter. Men det är viktigt att hålla i minnet att kategorierna inte är neutrala. Vissa kategorier ter sig viktigare än andra, och frågan är vad som över huvud taget räknas som en kategori. Också här behövs tanken om självklarhetens mur för att synliggö-

ra antaganden som tas för givna. Ingrid Heyman (1999:176) menar att alla är fångna i kategorisystem som vi skolats in i, utbildats i, och som vi fortsätter att leva och verka i. Enligt henne anses kategorierna så självklara att man sällan eller aldrig tänker på dem, eller ens kommer på tanken att det kan finnas andra kategorier i samma eller andra sammanhang. Att ta teoretiska system för givna visar på behovet av en självreflexiv analys också när det gäller teorier som man använder sig av, precis som Bourdieu förespråkar att man ska göra. Genom att använda sig av intersektionalitetens ”självklara” kategorier, utan att problematisera dem, upprätthåller man genom själva analysen ett annat slags normativitet än den man vill dekonstruera. Vi tror att det finns en risk för att man ersätter en normativitet med en annan och legitimerar den genom sitt vetenskapliga arbete. Vi ser det som problematiskt om normativitet uppfattas som något ”dåligt” *per se*, det vill säga om man förutsätter att det alltid finns ett samband mellan normativitet och förtryck, och att man genom intersektionalitetsanalys tror sig kunna komma bort från detta förtryck. Med detta inte sagt att det inte finns kategorier som tillskrivs ett lägre värde utifrån en måttstock som förmodas vara jämlik.

En akademisk uppdelning i kategorier av det här slaget och en beskrivning av forskaren själv riskerar att snedvrida den individuella upplevelsen av kategorierna. Orsaken är att de utifrån en normativ position tenderar att tillskrivas ett värde som inte nödvändigtvis är det samma som det upplevande subjektets. Omvärldens föreställningar om kategorierna forskare, kvinna, svenskspråkig och österbottnisk gör något med den person som befinner sig mitt i denna intersektion. Sofie är med andra ord inte bara forskare, utan hon är en kvinnlig forskare som kommer från Österbotten och pratar en regional varietet av svenska som modersmål. Detta gör att andra bildar sig en uppfattning om henne och tillskriver henne värderingar – kort sagt kategoriserar henne. Sofie kan exempelvis göras till olika slag av ”forskarfigurer” som har olika värdeladdade typfigurer (jfr Strandén 2010; Strandén-Backa 2011) som Svekomanen eller Hurraren (se kapitel 2 och 4) knutna till sig. Typfigurerna är symboliskt tunga, och

i förtätad form uttrycker de värderingar, åsikter och moraluppfattningar som inte passar den rådande diskursen. Typfigurerna Svekomanen och Hurraren (med den undfallande Hukaren som ideologisk antagonist) kan sägas symbolisera ”överdrivet svensksinnad”, exempelvis genom att vara alltför Sverigeinriktad eller ”emot” det finska, i relation till en norm för hur man är lagom mycket svensk i Finland. De typfigurer som eventuellt knöts till forskarfiguren Sofie genom frasen ”för österbottniskt” har för en del en stark negativ laddning, medan de gör ett positivt intryck på andra, beroende på deras egen position. Gemensamt för typfigurerna verkar vara att Sofie utifrån dem kunde förmodas bedriva forskning som legitimerar en ideologi som inte är förenlig med i dag ”självklara” sätt att förhålla sig till det finlandssvenska.

En självreflexiv intersektionalitetsanalys har, som vi ovan visat och diskuterat, interna och externa aspekter. Man måste beakta båda eftersom de interna föregår eller leder till de externa. Med de interna aspekterna av självreflexivitet avser vi forskarens egna värderingar och föreställningar i relation till material, metod och teori. Vad är det man vill visa, och vilka värden, synsätt och normer legitimerar man genom sin forskning? Det handlar med andra ord om att man blir medveten om sin egen självbild. Externa aspekter av självreflexivitet synliggörs genom ett intersektionellt problematiserande av forskarens egen position i relation till samhället. Hur uppfattas man som forskare? Hur påverkas ens position som forskare genom de val man gör i sin forskning? Vilka följder får ens forskning, dels för forskaren, dels för samhället? Här handlar det om att man medvetandegör sig om andras möjliga bilder av en, och från ett tänkt utifrånperspektiv försöker analysera det man är och gör, för att kunna problematisera sina egna värderingar och ståndpunkter i relation till materialet. Utgående från de självreflexiva analyserna kan man säga något om det samhälle man studerar, och därmed också förklara de interna aspekterna eftersom de tillkommer i växelverkan med varandra.

Vår självreflexiva intersektionalitetsanalys föranleder en tanke om normativitet vad gäller svenskt i Finland: Om ett projekt kategorise-

ras som ”för österbottniskt” innebär detta att det ställs mot en implicit norm för hur ett projekt borde vara och indirekt hurdan en forskare i projektet borde vara. Begreppet ”finlandssvensk” verkar ha fått en normativ ställning i samhället och får därmed också ofta stå oproblematiserat. En självreflexiv intersektionalitetsanalys behövs för att forskare inte ska reproducera normativ finlandssvenskhet (eventuellt också stereotyp eller till och med hegemonisk finlandssvenskhet) i den kultur- och samhällsvetenskapliga forskning som de bedriver om svenskt i Finland. Om de interna aspekterna av reflexivitet i relation till svenskt i Finland innebär att man blir medveten om sin egen syn på det finlandssvenska, så innebär de externa att maktstrukturer och normativitet synliggörs. Det leder till att forskaren ser på sin egen position i relation till detta. I båda fallen handlar det om att söka sig bortom det till synes självklara, i det här specifika fallet bortom den självklarhetens mur som utgörs av det vi vill kalla för normativ finlandssvenskhet.

NORMATIV FINLANDSSVENSKHET

I våra betraktelser av Sofies österbottniskhet försöker vi fokusera på den kategorisering som placerat projektet i en minusposition i relation till föreställningen om det neutralt finlandssvenska. Vi börjar med att konstatera att österbottniskhet i allmänhet inte brukar betraktas som en maktposition i en normativ finlandssvensk diskurs. Det är också intressant att projektets material anses vara lite apart, vilket ger vid handen att det verkar finnas vissa ämnen och företeelser man förväntas studera då man granskar det finlandssvenska. Här är det också viktigt att påminna läsaren om att den här antologin inte är en exempelsamling över vad som kunde antas vara ”finlandssvenskt”. I boken strävar vi efter att dekonstruera och problematisera begreppet genom det material vi valt för våra enskilda studier.

Det normativa – i relation till svenskt i Finland – består av en föreställning om nationell enhet, som har sitt ursprung i en viss

tid, plats, klass och kulturell kontext (jfr Gramsci 2007), och i och med detta är det påfallande tydligt att ett intersektionellt förhållningssätt är av nöden för att dekonstruera ett fenomen som ”finlandssvensk”. Det nationella självmedvetandet utgår enligt Lorentz Lyttkens (1985:28) från självmedvetandet hos en viss social klass. Han hänvisar till Norbert Elias studie *Civilisationsprocessen* från 1970-talet om hur hela det tyska nationella självmedvetandet formades med utgångspunkt i det tyska borgerskapet. Det sociala självmedvetandet hos det tyska borgerskapet blev med andra ord till hela Tysklands nationella självmedvetande. I kapitlet ”Hurra vad jag är glad att jag är svensk” visar Lyttkens hur en liknande process har försiggått i Sverige – nationen representeras av borgerskapet, medan bondebefolkningen och arbetarklassen fått stå i skymundan (Lyttkens 1985:107).

En liknande process har försiggått även i Finland, och i synnerhet det finlandssvenska kan sägas vara en mycket medveten politisk konstruktion (se t.ex. Mustelin 1983). Det finlandssvenska är en tydlig och ursprungligen medveten ideologisk konstruktion, en politisk strategi för att hantera de svensktalandes utsatta position i den framväxande nationalstaten. Invanda ideologiska konstruktioner börjar emellertid lätt uppfattas som självklara. En definition av ideologi är, enligt Alf Rehn, en tankestruktur genom vilka vissa (eller kanske alla) sociala fenomen etableras som normala och/eller naturliga. Känslan av att något är ideologiskt kan handla om avstånd – ju längre bort från ens egen ståndpunkt och egna preferenser något är, desto mer troligt är att det ses som ideologiskt. Vitsen med ideologikritik är att visa att det till synes naturliga är en social konstruktion (Rehn 2008:599–600). Orsaken till att ideologi är så centralt för det vi håller på med är att maktstrukturer reproduceras i representationer av olika slag (jfr Börjesson & Rehn 2009). Normer och värderingar som delas av ett stort antal människor tenderar att uppfattas som självklara och naturliga. En viktig fråga är då vilken bild, eller snarare vems bild av det finlandssvenska, vi lotsats in i. De stora finlandssvenska undervisnings- och forskningsinstitutionerna

finns på områden där svenskan är i minoritetsposition. De lär ut hur man ska förstå det svenska i Finland, de utbildar lärare som undervisar i skolorna och producerar läromedel som formar bilden av vad det innebär att vara svensk i Finland. Som akademiker socialiseras man in i ett visst sätt att tänka och se på det svenska i Finland. Att vara finlandssvensk akademiker innebär till exempel att man använder sig av den talade finlandssvenska standardsvenskan, neutraliserar sin eventuella regionala språkvarietet i officiella sammanhang och förpassar dialekten till informella situationer – och kanske får beröm för sin svenska som är så neutral att det nästan inte hörs varifrån man kommer.

Om man intresserar sig för maktstrukturer i samhället och vill försöka synliggöra de bakomliggande mekanismer som styr förväntningar på samhällsmedlemmarna, inklusive forskarna, deras verksamhet och den bild som forskningen förväntas producera av det svenska i Finland, är självreflexiv intersektionalitetsanalys användbar. Det svenska i Finland är ett populärt forskningsområde, det kanske beror på de goda finansieringsmöjligheter sådana problemställningar kan föranleda. Men också i forskning som leder till akademisk slutexamen reproduceras stereotypa föreställningar om svenskt i Finland (jfr Klinkmann 2012). En delorsak till detta tror vi är den human- och socialvetenskapliga självklarhetens mur som gäller kritiskt tänkande och självreflexivitet. En högre grad av självreflexivitet kräver personlig självrannsakan – inte enbart en ytlig självpositionering där man skriver att man är medveten om att man påverkar sitt material. En sådan inställning innebär en reell risk för att talet om självreflexivitet blir ett hinder för en djupare självreflexiv förståelse. Att ifrågasätta och problematisera det självklara eller normativa kan dock leda till att forskningen uppfattas som problematisk eller ”farlig”, genom att den utmanar rådande ideal. En del upplever kanske att vi gör en felbeskrivning av tillvaron och att vår forskning är snedvriden. Ur detta perspektiv är österbottningars forskning ideologisk, i motsats till en oreflekterat normativ och förment icke-ideologisk sådan.

Alla som på olika sätt och i olika sammanhang beskriver svenskt i Finland gör det utifrån sina egna förståelser av världen (jfr kapitel 4), som i sig är ideologiska. Vi kan vara mer eller mindre medvetna om detta, och vi kan ha gjort större eller mindre ansträngningar för att se vilka följder det kan få för de representationer vi framställer. Om man tenderar att se enbart ”den andres” sätt att tänka som ideologiskt, så kan man förmoda att någon form av normativitet finns med i spelet. Det ligger i ideologins natur att människor sällan uppfattar sitt eget sätt att se på världen som ideologi; man ser ogärna sitt eget sätt att agera som ideologiskt (jfr Althusser 2008:49). Ett uttalande som ”för österbottniskt” kommer direkt från en normativ position. Utgår man från en tanke om en övergripande finlandssvenskhet är risken att regionala perspektiv och problem inte blir synliga – ”de periferas” upplevelse eller förståelse av det svenska i Finland uppmärksammas inte.

Det normativa uppfattas som neutralt, och den normativa finlandssvenskheten producerar självklarhetens murar som är både individuella och kollektiva, och dessa stödjer varandra i reproduktionen av vad som borde ses som sant. En av murarna är att det svenska i Finland är något enhetligt (det vill säga ”det finlandssvenska”), och en annan att svenskt i Finland alltid är i minoritet – och vi vill betona att detta endast utgör två exempel. Det performativa och naturliggörande talet om ”det finlandssvenska” och ”minoritet” förstärker i sin tur vissa kollektiva föreställningar om svenskt i Finland.

Framför allt är tanken om det enhetligt finlandssvenska en motreaktion mot den finska nationalstatstanken, och ett sätt att hantera minoritetskapet i relation till denna. Det enhetligt finlandssvenska har en liknande karaktär som nationalstaten, som framstår som en sammanhängande helhet med liknande värderingar och samma språk, en gemenskap trots att den regionala och klassmässiga variationen i verkligheten är betydande. För att återgå till självklarhetens mur om svenskt i Finland som minoritet: Svenskan är inte i minoritetsposition överallt, men svenskt i Finland beskrivs ofta ur ett minoritetsperspektiv. För att bejaka de svenskspråkigas inomgrupps-

liga olikhet anser vi att det borde finnas olika sätt att förhålla sig till och hantera denna verklighet, och här ser vi region som en central faktor. Det som är en hanteringsstrategi för en kategori av finlandssvenskar kan ha negativa följder för en annan, och därför är det viktigt att forskare med olika erfarenheter studerar det svenska i Finland ur olika perspektiv. Vi vill framhålla vikten av att se och erkänna olikhet inom det svenska i Finland.

*

Huvudfrågorna i det här kapitlet har varit att försöka synliggöra väsentliga maktaspekter som aktualiseras i samband med forskning om svenskt i Finland samt att diskutera vilka insikter man mera allmänt kan nå gällande metodologiskt förfarande. Vi tror att det handlar om kollektiva (normativa) föreställningar om svenskt i Finland som rör sig över ett brett spektrum och mellan flera dikotomiaxlar. Den regionala är en av flera, men den är mest påfallande eftersom diskussionen emanerar från utsagan om projektet som ”för österbottniskt”. Även om det i vår text finns en klar dikotomisering mellan österbottnisk å den ena sidan och finlandssvensk å den andra, ser vi inte det regionala som någon entydig och enkel förklaringsmodell. Det verkar finnas en flerfaldig periferibildning som inte är enbart geografisk, och som vi menar kan synliggöras med hjälp av ett intersektionellt grepp.

I kapitlet har vi utvecklat riktlinjerna för en metod som vi kallar för självreflexiv intersektionalitetsanalys, vilken också utmynnat i uppfattningen att en normativ finlandssvenskhet existerar. Denna autoetnografiska analys av personliga upplevelser och reaktioner leder till resultat som överskrider självbiografiska betraktelser, och snarare säger något om samhället och om kollektiva föreställningar där. Ett vedertaget sätt att göra intersektionell analys är att se på samverkan av – främst – kön, klass och ras, för att synliggöra strukturellt förtryck. Vår metod belyser hur olika kategorier – framför allt region, språk, klass och kön – tillsammans skapar en annan-

hetsposition, och vi sätter särskilt fokus på den egna upplevelsen av att bli kategoriserad. Metoden kan även tillämpas mera allmänt för att självreflexivt och intersektionellt studera en position som man som forskare placerar sig i, eller placerats i, för att visa på medvetna och omedvetna maktstrukturer.

Ludwik Fleck (1997) skrev redan på 1930-talet om hur man som forskare skolas in i sin vetenskapliga grens sätt att tänka, i det han kallar för tankestil. Enligt Fleck ter sig tankeutbytet inom en vetenskapsgren ”som självklar och lika omedveten som andningen” (Fleck 1997:136). Med detta avser Fleck att det är de premisser som finns till hands vid en viss tid och på en viss plats som styr hur man ser på och förhåller sig till det man studerar samt hur man kategoriserar ett fenomen i världen för att göra det begripligt, hanterbart och över huvud taget möjligt att studera. Tankestilen omsluter allt och dikterar vilka frågor som kan ställas och därmed vilka svar man får. Vi menar att man kan se också ”det finlandssvenska” som en tankestil, och den förekommer i såväl forskning som debatter om svenskt i Finland. Vi har dristat oss till att kalla det för normativt finlandssvenskt. Vi tror att tankestilen om det finlandssvenska innebär bland annat att det finlandssvenska framstår och uppfattas som något enhetligt, och att detta medför en strävan efter att ytterligare förstärka denna enhetlighet. Svenskt i Finland är dock inte enhetligt, utan mångfasetterat. Ibland märks motstånd – till exempel på tidningarnas debattsidor – och ibland framstår det finlandssvenska som en eftersträvansvärd position som man gärna skriver in sig i, beroende på sammanhanget. Ibland uppfattas det som en nidbild, ibland som en glansbild. Det enda som verkar vara säkert är att det är näst intill omöjligt att använda begreppet finlandssvensk som en neutral term då man talar om svenskt i Finland.

1 Uttrycken ”svenskt i Finland” och ”det svenska i Finland” används synonymt i kapitlet.

2 Kapitlet tar avstamp i Sofies upplevelse av yttrandet ”för österbottniskt” i relation till forskningsprojektet ”Bitar av samma pussel?”. Pronomenanvändningen varierar: Pronomenet ”jag” står för Sofie när Sofie talar om sig själv i underkapitlet där Sofie gör en självreflexiv intersektionalitetsanalys, ”vi” står för båda författarna till kapitlet och personnamnet Sofie eller pronomenet ”hon” används då det inte är möjligt att använda första person.

3 ”Kåtong fields” baserar sig på Creedence Clearwater Revivals version av låten ”Cotton Fields”, där den närpesiske musikern Lasse Eriksson lånat musiken och lekt med titeln, och gjort en text som handlar om den lille pojken Josip som bor i den sydösterbottniska byn Kåtnäs. Låten är mycket känd och populär i Sydösterbotten och i österbottniska studentkretsar i Åbo.

DEL 2

DEBATTER OCH RUMSLIGHET

I framställandet av det finlandssvenska blir den geografiska dimensionen ofta bärande. Identiteter är knutna till plats och rum. I denna del behandlas två aspekter av rumslig differentiering av det finlandssvenska, dels relationerna mellan Österbotten och det så kallade ”södra Finland”, dels skärgården som det prototypiska svenskspråkiga landskapet.

Gemensamt för texterna i denna del är att det som explicit studeras är debatter. Tidningsdebatt är ett centralt forum för konstruktion av det finlandssvenska. Också de rumsliga aspekterna träder i debatterna fram som en del av identitetskonstruktionen. De centrala intersektionella kategorierna som tas upp i de följande fem kapitlen är region, språk, utbildning, klass, kön, religion och urbaniseringsgrad.

Patricia Aelbrecht ser på ”Svenskfinland” som rumslig konstruktion. Ett viktigt tema för henne är hur omstruktureringen av det finländska rummet påverkar den geografiska splittringen i det svenska språkområdet, mellan norr och söder. Hon diskuterar denna tematik utgående från en debatt om finlandssvensk högskolepolitik våren 2013. I fokus står olika typer av regionalism i olika delar av Svenskfinland.

Andreas Häger studerar intersektionen mellan religion och plats. Det finns en uppfattning om Österbotten, eller delar av denna region, som ett särskilt religiöst område eller ett ”bibelbälte”. Denna uppfattning blir en del av konstruktionen av skillnader mellan olika finlandssvenska regioner, en kontrast mellan ett förmodat religiöst och ålderdomligt Österbotten och ett förmodat sekulärt och modernt ”Södra Finland”.

Blanka Henriksson studerar den snusdebatt som åren 2008–2011 pågick i media i samband med rapportering om snussmuggling, en förnyad tobakslag och andra snusrelaterade nyheter. Hon visar hur

en del debattörer definierar snus som ett finlandssvenskt kulturdrag och använder svenska språket som ett sätt att legitimera preparatet som är förbjudet i EU, inklusive Finland.

Mikael Sarelin granskar i sin tur debatten om spinnfiske som i likhet med snusdebatten relaterar till lagstiftning och frågor om individens frihet. I spinnfiskedebatten framträder en bild av en finskspråkig, urban fritidsfiskare som en inkräktare i den svenskspråkiga skärgården.

I det avslutande kapitlet i denna del tar Sofie Strandén-Backa sig an den debatt om ortnamnsforskning som uppstod efter publiceringen av en ny bok inom fältet år 2007, speciellt de normer och värderingar som uttrycks i debatten. Hon studerar hur de etablerade ortnamnsforskarna kritiserar boken i fråga. Ett centralt tema är förhållandet mellan kunskap och makt.

4. SVENSKFINLAND I APRIL 2013 – ETT KRITISKT REGIONALT PERSPEKTIV

Patricia Aelbrecht

I april 2013 gav ett fusionsprojekt mellan två svenskspråkiga yrkeshögskolor i Finland upphov till en het diskussion i tidningar och på webben. Frågan ”Vilken stad är Svenskfinlands huvudstad?”, ställd av Svenska Yle (Johansson 2013), blev startskottet på en av de hetaste debatterna under 2013, enligt Svenska Yle (Nordgren 2013). Politiker, journalister och proffsskribenter deltog i meningsutbytet med artiklar som ivrigt kommenterades av gemene man. De synpunkter som uttrycktes kan kopplas till begrepp som territorium, nation, region och rumslig identitet. Debatten väckte starka känslor som visade på inre konflikter som delar Svenskfinland socialt och spatialt i en ”nord–syd”-dualitet. Dessa regionala motsättningar – så som de uttrycks i debatten – tillspetsas av flera konkreta eller upplevda hot (se även kapitel 2) mot det svenska i Finland, bland annat en minskande andel svenskspråkiga i landet, ökande tvåspråkighet bland unga finlandssvenskar, inbesparingar som krävs på grund av den ekonomiska konjunkturen och därmed hotar svenskspråkiga institutioner, samt tryck från vissa finskspråkiga kretsar att göra undervisningen i svenska valfri i finskspråkiga skolor. Men de är också uttryck för den spatiala administrativa omstrukturering som Finlands regionaliseringspolitik innebär. Svenskfinland befinner sig, vilket kan utläsas ur debatten, i ett förändringsskede och vissa skribenter undrar om begreppet fortfarande är meningsfullt.

Bakom föreställningen om Svenskfinland som en enhet har den finlandssvenska splittrade, komplexa och dynamiska spatiala verkligheten alltid påverkats av interna maktkonflikter. Dessa konflikter frodas i den allt starkare regionaliseringspolitik som uppstår när man går från en övernationell till en subnationell skala (Nordberg & Eklund 2011). Landets spatiala förvaltningsstruktur och därmed även maktfördelningen har förändrats drastiskt med början på 1990-talet i samband med Finlands EU-medlemskap (Zimmerbauer & Paasi 2011, Nordberg & Eklund 2011). Dessa transformationer mångfaldigar de möjliga spatiala identifikationsskalorna och modifierar därmed Svenskfinlands samlande kraft. Maktfördelningen mellan olika delar av Svenskfinland håller på att förändras.

Den här artikeln avser att visa hur den fortgående omstruktureringen av de administrativa enheterna i Finland håller på att definiera nya spatiala identiteter och därmed påverka Svenskfinlands maktstruktur och sammanhang internt och externt. För att hantera Svenskfinlands sociospatiala komplexitet och för att förstå de förändringsprocesser som är på gång väljer jag ett geografiskt perspektiv som huvudsakligen stöder sig på Anssi Paasis regionala teori samt på två kompletterande begrepp: Paasis ”spatial socialisering” och Rob Shields ”social spatialisering”. Dessa två forskares förståelse av det spatiala visar, för att använda Shields uttryck, en topologisk känslighet (Shields 2013). Fokus sätts på ständiga transformationer, konnektivitet, relationer, tidsrummets mångfaldiga dimensioner, öppenhet eller avgränsning, begreppsbildning och intersektioner. Shields skriver:

> [Cultural topology] accommodates multiple milieux, spatialisations and temporalisations with different qualities so that they coexist and intersect in an object, whether material or virtual, a site, or a geografical space. Not location, position and fixed shape, instead, Relation, Connection, Boundary-drawing and crossing, Interaction and Dynamics. While much of the literature focuses on contrasting representations and imaginaries, emerging work must pursue a frontier of material practices and capacities that produce social spatialisations and temporalisations, which unfold them as topologies that intergrate

> time empirically with place, space and agency: knowledge, power and the subject. (Shields 2013:159)

Att tänka topologiskt utesluter inte en tredimensionell analys av vardagslivets spatialitet så som den upplevs i den konkreta verkligheten. Däremot tillåter det topologiska tänkandet ett sammanlänkande av lokala enheter och övergripande system. De lokala, regionala, nationella och globala skalorna interagerar och är beroende av varandra. En mångfald av sociala spatialiseringar samexisterar (Shields 2013).

Följaktligen är, som Paasi uttrycker det, regioner och regionala identiteter sociospatiala, kontingenta och dynamiska processer som måste situeras i ett tids- och rumssammanhang. De är både symboliska och förankrade i det konkreta vardagliga livet. De interagerar med större och mindre spatiala enheter, de har ekonomiska och politiska dimensioner, de är även historiskt och kulturellt betingade (Paasi 1984; 1996) och måste kontextualiseras. Därför placerar jag min analys tidsmässigt i april 2013.

Den debatt som uppstod på webben i april 2013 utgör utgångspunkten för den här undersökningen. Materialet består av tio artiklar, med totalt 219 kommentarer. Detta material kompletteras med ett stort antal texter som är tillgängliga på webben: webbsidor, artiklar, rapporter och bloggar som relaterar till Svenskfinland. Jag har alltså koncentrerat mig på ett digitalt material tillgängligt för allmänheten (därför har jag inte beaktat de artiklar som var tillgängliga enbart för prenumeranter): dess synlighet ger det en diskursiv och performativ potential. Det bidrar till den övriga diskursen om Svenskfinland.

I första delen av artikeln konceptualiseras Svenskfinland spatialt med hjälp av Paasis regionala teori genom analys av institutionaliseringsprocessen. Därefter studeras, med debatten som utgångspunkt, de konsekvenser de omfattande förvaltningsreformer som ritat om den finländska regionala kartan har på de finlandssvenska identiteterna samt på Svenskfinland som spatialt begrepp.

SVENSKFINLAND: EN OFULLBORDAD REGION

> ”Borde man först definiera vad ’Svenskfinland’ är?”
> (webbkommentar till Johansson 2013)

I den finlandssvenska vetenskapliga litteraturen diskuteras begreppet Svenskfinland flitigt ur historiska, sociologiska och kulturella perspektiv. Men litet har skrivits om Svenskfinland ur en spatial synvinkel. När Kenneth Nordberg och Erland Eklund i en rapport behandlar förvaltningsreformernas effekter på ”de finlandssvenska regionernas karaktär” (Nordberg & Eklund 2011) är deras angreppssätt statsvetenskapligt, samhällsvetenskapligt och historiskt förankrat.

Men liksom kulturen bidrar till att omforma det spatiala och de spatiala identiteterna så påverkar den spatiala strukturen kulturen och de spatiala tillhörigheterna. För att förstå vilket inflytande den regionala politiken i Finland har på Svenskfinland måste detta först analyseras ur en regional geografisk synvinkel.

För att beskriva Svenskfinland används oftast den otydliga termen ”område” (se exempelvis Lönnqvist 2012). Att konceptualisera Svenskfinland med hjälp av Paasis regionala teori ger en nyckel till förståelsen av de processer som håller på att förändra Svenskfinlands representationer och dess roll i dag när det gäller finlandssvenskarnas spatiala identiteter.

Svenskfinland kan förstås som en social spatialisering, dvs. som en social konstruktion av det spatiala samt dess påläggande och performans i världens konkreta topografi (Shields 1991; 2013). Enligt Paasi är den sociala spatialiseringen viktig för förståelsen av hur en social gemenskap konstrueras. Shields begrepp räcker inte. För att fånga den geografiska dimensionen av Svenskfinland och dess territorialitet[1] – eller icke-territorialitet – samt för att kunna ta i beaktande de olika skalor på vilka den finlandssvenska identiteten tar form i det vardagliga livet, måste man också beakta den spatiala socialiseringen. Därmed menar Paasi att den konkreta omformningen av

platser, regioner och territorier leder till att individer och kollektiviteter socialiseras som tillhörande ett specifikt begränsat territorium som på ett mer eller mindre medvetet sätt internaliserar kollektiva spatiala identiteter, normer och traditioner (Paasi 1984; 1996). Man måste ta hänsyn till Svenskfinlands spatiala socialisering för att kunna greppa dess plats i det regionala rummet.

För Paasi har en region en kollektiv karaktär som överskrider individen. Den kan inte reduceras till en administrativ enhet, till en viss skala eller till endast det konkreta utan att man tar i beaktande bredare sociospatiala kopplingar. Regionen är framför allt en social och kulturell kategori. Den produceras genom sociala praktiker, kommunikation och symboler, traditioner och normer som överförs från en generation till följande (Paasi 1991).

En region är resultatet av de sociala, ekonomiska och politiska processer som utkristalliseras i en institutionell konstruktion. Den återspeglar den kollektiva historien hos ett område och genomsyrar sina invånares vardagsliv, oberoende av skalan (från en kommunal, subnationell, nationell till en övernationell skala).[2] Regioner måste ses som historiskt kontingenta processer och diskursiva konstruktioner ”under arbete”. De institutionaliseras som en del av bredare sociala och materiella relationer och maktinramningar.

Paasi understryker betydelsen av en regions uppkomst för dess utveckling. Regionerna skapas i en process som han kallar institutionalisering. Där skiljer han mellan fyra skeden: konstruktionen av den territoriella formen, konstruktionen av den symboliska formen, skapandet av institutioner och etablerandet av institutionerna. Dessa faser kan särskiljas analytiskt. Men empiriskt kan de vara helt eller delvis samtidiga och understöda varandra. Den här processen är ett resultat av både lokala och icke-lokala aktörers samt organisationers mål och deras beslutsfattandeprocesser för att nå dessa mål (Paasi 1984; 1996).

Utvecklingen av Svenskfinlands territoriella och symboliska form gick till en början hand i hand. Svenskfinlands territoriella omformning var avsedd att år 1921 resultera i ett autonomt självstyrt land-

skapsförbund (Lönnqvist 2012): en nation-region.[3] Detta mål uppnåddes inte: Svenskfinland blev aldrig en egen administrativ enhet. I enlighet med språklagen 1922 blev svenskan ett officiellt språk i Finland vid sidan av finskan. Kommunen blev grundenheten för den språkliga indelningen och den spatiala enhet som ännu i dag främst ansvarar för service på svenska. Därmed fick Svenskfinland en obeständig och känslig territorialitet, beroende på det föränderliga förhållandet mellan den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningen i de enskilda kommunerna. Men Svenskfinland saknade direkt socioekonomisk eller politisk makt, annat än på det språkliga och kulturella området. Det fick inte makt att producera och omproducera det spatiala. Finlandssvenskarna fick lite att säga till om i sådana ärenden som uppbyggnaden av landsvägs- och järnvägsförbindelsenäten eller markplaneringen (Nordberg och Eklund 2011; jfr även vad gäller järnvägarna kapitel 2, vattenområdena kapitel 7). Den beslutsfattande makten förblev i statens händer eller hos kommunen. Svenskfinlands ofullständiga maktresurser gjorde att dess betydelse i den konkreta topografin begränsades till exempelvis två- eller svenskspråkig skyltning och till skapandet av svenska organisationsbyggnader. Nation-regionens makt var proportionell till, och därmed beroende av, andelen eller antalet svenskspråkiga i kommunerna.

Man tog inte tillräckligt i beaktande det faktum att det område aktivister inom svenskhetsrörelsen såg som ”sitt” territorium[4] redan i stort sett var tvåspråkigt. Därmed exkluderades de finsktalande som bodde på det utopiska finlandssvenska territoriet genom Svenskfinland-symboliken. Till exempel visar de första kartorna – och visar fortfarande ibland – ett tydligt begränsat område, som inkluderar alla svenska enspråkiga och tvåspråkiga kommuner. På kartorna framställdes området ändå som svenskspråkigt och profilerades mot det finskspråkiga Finland. Det fanns ingen plats för tvåspråkighet i denna berättelse.

Det fanns diskrepanser mellan diskursen om den enade nation-regionen och den spatiala verkligheten. En del specifika drag, liksom

vissa sociala, ekonomiska och kulturella klyvningar, skilde särskilt Österbotten från det svenskspråkiga södra Finland, något som dolts i den förenande berättelsen om Svenskfinland. I början av 1920-talet strävade till och med vissa kretsar i Österbotten, liksom på Åland, efter en återförening med Sverige. Dessa spänningar var uttryck för ett fortgående maktspel mellan de två geografiska polerna av Svenskfinland. Även om konstruktionen Svenskfinland lyckades förvånansvärt bra var den bräcklig ända från början (Rönnholm 2000) och bar på svagheter.

Svenskfinland kom att utveckla en viss relationell territorialitet som uttrycktes genom ett omfattande nätverk av svenskspråkiga organisationer och genom relationer mellan finlandssvenskarna på både individuell nivå och gruppnivå. Dessa relationer bygger upp det som fortfarande i dag kallas det finlandssvenska rummet, ett gemensamt kulturellt rum[5] som upplevs som dels tryggt, dels trångt.[6] Konkret lokaliseras det finlandssvenska rummet i platser som hem, skola, arbetsplats , föreningslokal, sjukvård, administration, skärgård osv.

Det utopiska finlandssvenska territoriet fick sin betydelse genom olika symboler: först och främst namnet Svenskfinland, men också bland annat språkgemenskapen, flaggan, sånger om fosterlandet och traditioner. Genom skapandet av en specifik kultur, litteratur, diktning och sång som spriddes via pressen, skolor, föreningar och olika aktiviströrelser konstruerades en ideologisk apparat för att skilja de svensk- och de finskspråkiga åt. För att stöda konstruktionen av Svenskfinland och det finlandssvenska grundades institutioner som legitimerade det finlandssvenska identitetsarbetet kulturellt, politiskt och ekonomiskt. Under årens lopp etablerades allt starkare nya normer som definierade det ”rätta sättet att vara finlandssvensk på” i kontrast till de finskspråkiga. Nya dispositioner integrerades och inkorporerades i sociala praktiker. En gemensam finlandssvensk identitet konstruerades och reproduceras ännu i dag av individerna och kollektiviteterna. De symboler som kom att representera Svenskfinland och de många finlandssvenska institutionerna resulterade i att en stor majoritet av de svenskspråk-

kiga i Finland i dag identifierar sig med Svenskfinland (Nordberg & Eklund 2011).

En ”regional” identitet växte fram. Regional identitet är ett begrepp Paasi definierar som den regionala medvetenheten hos dem som bor inom en viss region – eller utanför, men känner sig vara därifrån – och som konkretiseras i sociala praktiker, gemensamma dispositioner och normer (Paasi 1984; 1996; 2003a). Men Svenskfinlands regionala identitet konstruerades genom att särskilja svenskspråkiga och finskspråkiga. Det betydde att den betydande finskspråkiga andelen av befolkningen på det område som ansågs vara Svenskfinlands territorium inte kunde identifiera sig med denna konstruktion. För dem förväxlas Svenskfinlands regionala identitet med det att vara finlandssvensk, dvs. svenskspråkig finländare: den förlorar all spatialitet. Hur kan finskspråkiga som bor i tvåspråkiga kommuner känna sig vara från Svenskfinland när till och med benämningen Svenskfinland ignoreras eller förblir otydlig på finska? De finskspråkiga förblev outsiders i tanken om Svenskfinland som regional konstruktion. Svenskfinland som spatial medvetenhet uttrycktes därmed inte med gemensamma praktiker och ritualer som skulle ha enat hela befolkningen och inte enbart den svenskspråkiga delen.

Svenskfinlands identitet som region etablerades aldrig i den spatiala strukturen och inte heller i den sociala medvetenheten utanför de finlandssvenska kretsarna. Det försvagade regionens möjligheter att marknadsföras och användas som vapen i ideologiska kamper om resurser eller makt. Som spatial enhet saknar Svenskfinland den administrativa ställning som skulle ha gett en större makt vad gäller regionalpolitik av den typ som till exempel den tyskspråkiga gemenskapen (Deutschsprachige Gemeinschaft) har i Belgien.

Bristen på etablering (1991; 1996; 2003a) gjorde att Svenskfinland inte kunnat synliggöras i ett bredare sammanhang och begreppet har inte slagit igenom som ”brand” (vilket en Google-sökning på andra språk än svenska visar). Svenskfinland lyckades profilera sig som region på den finlandssvenska skalan, delvis också på den na-

tionella, men knappast på den internationella. En region förekommer eller försvinner beroende på skalan (McLeod 1998).

Att definiera Svenskfinlands regionala karaktär kräver ett topologiskt sätt att närma sig problematiken. Svaret beror på vilka dimensioner som tas i beaktande, på relationerna, på skalan.

Tack vare institutionaliseringen omformade Svenskfinlands spatiala socialisering konkret det finlandssvenska rummet: ur ett svenskspråkigt perspektiv kan det betraktas som en region. Men finlandssvenskar som inte känner igen sig i den enande myten distanserar sig från begreppet Svenskfinland och upplever det som meningslöst, även om de påverkas av dess spatiala socialisering. Att diskutera betydelsen av det visar dock att man i viss mån också erkänner det.

Däremot ignoreras den spatiala dimensionen av Svenskfinland på den nationella skalan, den supranationella skalan och på finskspråkigt håll. När begreppet över huvudtaget används får det främst en kulturell betydelse.

Svenskfinland förblev en inåtvänd ofullbordad region. Den berättelse som stödde den finlandssvenska territoriella och symboliska omformningen byggde på skillnadstänkande och exkludering.

Som social spatialisering var Svenskfinland avsett att skapa kontrast till det finska Finland. Svenskfinland blev ”platsen för de svenskspråkiga” i Finland, ”a geography of difference”, som Shields talar om (Shields 2013). Denna kulturella konstruktion – en blandning av fantasi, intellektuella representationer och handlingar – är åtkomlig tack vare ett filter av plats- och rumsrepresentationer, bl.a. särskilda svenskspråkiga landskap som kusten och skärgården, kollektiva rum som Åbo Akademi, svenska teatrar, svenska kyrkor, dansbanor, samlingsrum. Konstruktionen Svenskfinland uppstod ur en konstellation av bilder, myter, stereotyper och antaganden som skapades av lokala (svenskspråkiga), men också utomstående (finskspråkiga) aktörer. Dessa platsbilder, som ofta var motsägelsefulla, blev uttryck för dikotomier som landsbygd eller urbanitet, hög- eller populärkultur, lokal eller global, centrum eller

periferi, monokulturalism eller mångkulturalism, enspråkighet eller tvåspråkighet, gemene man eller elit. I deras intersektion bildades Svenskfinlands ”platsmyt.”[7]

Enligt Shields avslöjar frågorna om vem och vad som saknas i dessa plats-representationer regionala och geopolitiska konflikter. Han menar att grundandet av en region är förenat med att konstruera hierarkiska relationer mellan centrum och periferi. Svenskfinlands sociala spatialisering exkluderade de finskspråkiga i en konflikt mot den finska nationalstaten (som i sin egen sociala spatialisering till en början exkluderade de svenskspråkiga). Samtidigt exkluderade den även de interna spänningar som uppstod mellan de olika svenskspråkiga områden som togs i anspråk. Språket användes som övergripande kategori för att skapa skiljelinjer, men också för att ignorera andra uppdelningar.

Denna politiska ideologi producerade i början av 1900-talet vad Paasi kallar förväntningsstrukturer, eller:

> … the expressions of the ’official’ world view or ideology sedimented into the history of the region, not into the immediate experience of the people living in it. Through them people are addressed as residents or as citizens of a particular region. (Paasi 1991:249).

Dessa s.k. scheman, som produceras uppifrån, reproduceras av regionens invånare och inkorporeras så småningom i tankemönster, diskurser och praktiker. De baserar sig på verkliga, imaginära eller mytiska drag av regionen och visar en uthållighet som överlever individerna och därmed ger sken av varaktighet trots att de är föränderliga. Den ideologiska och utopiska konstruktionen av Svenskfinland som territoriet för de svensktalande i Finland – oberoende av om det handlar om något konkret, relationellt eller symboliskt – har bildat den spatiala ramen som har socialiserat de svenskspråkiga som finlandssvenskar. Men det här sega schemat är kontextbundet och kontexten har förändrats sedan Svenskfinland konstruerades.

Varje generation har tolkat myten om Svenskfinland utifrån sina egna sociala, ekonomiska, kulturella och politiska förutsättningar.

Men, som Shields påpekar, uppvisar platsmyter en konservativ ihärdighet och överlever längre än platskaraktäristiker (Shields 1991).

SVENSKFINLAND: APRIL 2013

> Det stora problemet för de svenskspråkiga i Finland är det evinnerliga jamsandet om Österbotten kontra Helsingfors. Vore det inte dags att inse att det inte finns något enhetligt "Svenskfinland" utan enbart ett antal områden där det bor en betydande mängd människor med svenska som modersmål. (webbkommentar till Johansson 2013)

Svenskfinlands institutionalisering ledde till en kraftig social spatialisering, en seglivad platsmyt. Däremot lyckades dess spatiala inskrivning bara delvis etablera Svenskfinland som region. De spatiala förändringar som omstrukturerar det finländska administrativa rummet i dag utgör grunden för nya spatiala socialiseringar som påverkar Svenskfinland och kan leda till dess deinstitutionalisering.

Den här artikeln analyserar den debatt som uppstod i april 2013: den är tidsmässigt kontextualiserad. En ny händelse skulle kunna styra in debatten i en helt annan riktning. Artiklarna och kommentarerna utgör grunden för analysen.

DEBATTEN

Den 21 april 2013 gav Kaj-Gustaf Bergh en intervju för tidningen *Hufvudstadsbladet* om sin erfarenhet som Konstsamfundets[8] vd:

> Under åren säger sig Bergh ha fått en allt klarare uppfattning om vad finlandssvenskans vara eller inte vara hänger på. Enligt honom hjälper det varken att tala svenska i butiken eller att vifta med lagboken. Avgörande är huruvida majoriteten av beslutsfattarna tycker att tvåspråkigheten i Finland är viktig eller inte.
>
> Följaktligen måste det svenska språket vara närvarande där beslutsfattarna finns.

> – Svenskfinlands huvudstad är varken Jakobstad, Vasa eller Ekenäs. Den är Helsingfors, där regeringen sitter. Därför skrämmer det mig att man på finlandssvenskt håll satsar så mycket på regionerna.
>
> Han syftar uttryckligen på debatten om var den enda finlandssvenska yrkeshögskolan ska ha sitt högsäte i framtiden. [De finlandssvenska yrkeshögskolorna] Arcada och Novia kan inte fortsätta som i dag och har under en längre tid diskuterat en fusion. För tillfället pågår en dragkamp bland annat om var rektorn ska sitta, och det är på den frågan som Bergh vill sätta ner foten.
>
> – Man tror att det här i Helsingfors ska sköta sig självt. Men varje institution som frivilligt flyttas bort härifrån minskar tvåspråkighetens tyngd. (*Yrkeshögskolans rektor* … 2013)

Berghs ställningstagande väckte en kedja av starka reaktioner. Flera röster hörs i debatten. Dels är det professionella – journalister, proffsskribenter, politiker och ämbetsmän – som intervjuas eller skriver artiklar, dels gemene man som uttrycker sig med ett språk som är dialogiskt och närmar sig det muntliga på bloggar och i webbkommentarer. Deltagarna kan vara ivriga, gå till ytterligheter och vara motstridiga i sina kommentarer. Det är omöjligt att avgöra om de är representativa för en större grupp eller inte. Men deras diskurser publiceras på internet och läses. Oberoende av om deras åsikter delas av en större eller mindre del av befolkningen så tar de sin plats i den anonyma auktoriteten (Paasi 1984) och bidrar till att utveckla den regionala identiteten. Som eldsjälar och aktivister är de viktiga aktörer i språkminoritetsfrågor. När de för fram sitt budskap handlar de som representanter för sin gemenskap även om de i verkligheteten utgör en minoritet (Loyer 2002). Så småningom kan de påverka den allmänna opinionen om denna är beredd att acceptera deras åsikter och om omständigheterna skapar en grund för deras budskap. De kan också stärka motsatta åsikter. Därför betraktar jag kommentarerna som texter som handlar (Ricoeur 1986). För en närmare analys av denna debattgenre hänvisar jag till kapitel 2 i denna antologi.

Vissa av Berghs åsikter visade sig vara särskilt känsliga, som till exempel svenskans ställning som kommunikations- eller hemspråk,

nödvändigheten av att övertyga beslutsfattarna på nationell nivå om fördelarna med landets tvåspråkighet och behovet av en nära relation mellan finlandssvensk intressebevakning och statsmakten. En annan brännbar fråga var faran med en för kraftig utveckling av regionalpolitiken och en decentralisering av finlandssvenska institutioner som enligt Bergh kunde leda till att svenskan blir osynlig hos beslutfattarna. Hans påstående att Helsingfors är Svenskfinlands huvudstad, eftersom det är där regeringen har sitt säte, samt att det svenskspråkiga Helsingfors befinner sig i ett försvagat läge, upplevdes av många som provocerande.

Därför övergick debatten snabbt från sitt ursprungliga ämne (möjligheten till fusion mellan två svenskspråkiga yrkeshögskolor) till att koncentrera sig på maktkonflikter inom den finlandssvenska gemenskapen, framför allt den som innebär en motsättning mellan Österbotten och Helsingfors med omnejd. ”Nord–syd”-konfliktens dominans i debatten döljer lätt andra teman. Men bakom dessa livliga diskussioner döljer sig frågeställningar om betydelsen av Svenskfinland och ”regionerna” i dag.

Debatten belyser också viktiga drag i den utveckling som har skett i Svenskfinland sedan dess uppkomst. Sedan 1920-talet har den massiva inflyttningen av finskspråkiga till de urbana polerna – särskilt till Helsingfors – kopplad till en omfattande utflyttning av svenskspråkiga till Nordamerika och Sverige (Nordberg och Eklund, 2011) – avsevärt förändrat balansen mellan de två språkgrupperna till nackdel för finlandssvenskarna. I Helsingfors och Åbo har svenskan förlorat sin status som offentligt kommunikationsspråk. Däremot har Österbotten behållit en starkare position på denna punkt. Den så kallade förfinskningen upplevs av en del finlandssvenskar som ett ständigt hot mot deras territoriella integritet som grupp, samt mot deras förmåga att behålla kontrollen över sitt kollektiva öde. Känslan av detta hot tillspetsas av den växande tvåspråkigheten – främst bland yngre finlandssvenskar – som skakar om Svenskfinland som platsmyt. Verkligheten för dagens ungdomar är en annan än för de tidigare generationerna. Individualismen har bli-

vit en norm. Individen emanciperas från fasta sociala roller och blir själv fri att både välja sina tillhörigheter och samtidigt tvungen att ständigt skapa sin egen identitet mellan ett växande antal möjliga jag (Kaufmann 2011). Man växlar ständigt mellan en lång rad olika mikro-engagemang som ger tillfällig mening åt ens existens (bl.a. kulturella aktiviteter, sport, föreningar, intressegrupper). I dag konkurrerar de språkliga, liksom de spatiala, identifikationerna med en mängd andra former av individuell identifikation och emancipation som individen alternerar mellan.

De yngre generationerna bygger upp relationer på det lokala planet såväl som på ett globalare plan. De territorialiserar och deterritorialisererar sig ständigt. Internet bryter upp gränserna men ersätter inte förhållandet till den närmaste omgivningen. Identitetsspelet blir smidigare och mer komplext. Dagens ungdomar förflyttar sig lättare från en identitet till en annan enligt vad omständigheterna och kontexten kräver. De återupplivar lokala dialekter samtidigt som de gärna umgås med finskspråkiga vänner. Framför allt framställer de ofta en konfliktlös två- eller flerspråkighet, en dubbel tillhörighet (Kovero 2012), som står i samklang med EUs främjande av språkkunskap. Så småningom förändras sättet att uppleva sin identitet och att handla som finlandssvensk. Tillhörigheten till det finlandssvenska samfundet får en mer temporär, öppen och betingad karaktär. Finlandssvenskheten väljs, respektive utelämnas, enligt kontexten även av dem som talar svenska oberoende av hemspråk (Kovero 2012). Språk och etnicitet blir bara en i en mångfald av identifikationsmöjligheter (Engman 1999; Hylland Eriksen 2010). Enligt Kaufmann (2011:3) är det ett misstag att tänka att identitet handlar om historia, minne och rötter. Den har i stället att göra med subjektivitet (det Kaufmann kallar *subjectivity at work*) och meningsproduktion.

Svenskfinlands platsmyt är med sin etniskt-nationella betoning en trög disposition som inte har försvunnit, även om den utmanas av nya trender och ibland ifrågasätts eller rentav betraktas som irrelevant.

> Svenskfinland har ingen huvudstad. Jag har vuxit upp som medborgare i Svenskfinland och har klarat mig bra utan huvudstad. Det vi däremot inte klarar oss utan är varandra (*Haglund: Svenskfinland* … 2013).

Ambivalensen i den dubbla nationella lojaliteten till Finland och Svenskfinland överlever, suddar ut gränslinjerna mellan skalorna eller skapar motsägelsefulla attityder. Ibland placeras Svenskfinland tydligt i en statlig inramning eller så existerar Finland och Svenskfinland som två parallella enheter. En liknande förvirring präglar diskurserna om makt. Man refererar ofta till makten, utan att man preciserar om det är statens makt eller den finlandssvenska makten det är frågan om, eller om det gäller båda. Kommentatorerna rör sig ständigt mellan olika skalor och drar upp gränser: mellan svenskspråkiga och finskspråkiga, mellan sig själva och de andra finlandssvenskarna, mellan sig själva och makthavarna, mellan Finland, Svenskfinland och de olika regionerna. När frågan om regionerna och den regionala politiken tas upp betraktas Svenskfinland ofta som en självklar enhet med en nationalstatsliknande dimension där beslut fattas av en luddig maktapparat bestående av politiker, ämbetsmän och finlandssvenska ”hövdingar”. Dessa anses paradoxalt nog ansvariga för att försvara regionerna och för att hålla ihop myten om det enade Svenskfinland. Denna tydliga interna spänning måste placeras i en större skala.

Sedan uppkomsten av Svenskfinland har den geopolitiska kontexten ändrats avsevärt. På den övernationella skalan har globaliseringen medfört en ökad rörlighet av såväl kapital, och gods som information, kulturella företeelser och människor, vilket bäddat för en omvandling av de spatiala strukturerna och identiteterna. Rörlighet, flöden, nätverk och relationer har prioriterats framom fasta gränser och territorier. Till följd av detta har nationalstaten som ideal struktur fått ge vika för mer flexibla enheter. Man har på en övernationell, nationell eller subnationell nivå insett att decentralisering och regionalisering är den bästa strategin för att motverka utvecklingsklyftorna mellan de olika delarna av staten (Paasi 2001; 2009a; Paasi & Zimmerbauer 2011).

I den här andan lägger den så kallade nya regionalismen vikt vid sammanlänkande, relationer och ”multi-level governance” (ekonomisk-politisk styrning på flera nivåer). Det är ett nyckelkoncept för ekonomisk framgång och konkurrensförmåga och bygger på sammankopplingar av täta ekonomiska, interrelaterade aktiviteter som drivkraft för den nationella (eller övernationella) ekonomiska tillväxten. Den nya regionalismen kan betraktas som ett resultat av den globala ekonomins neoliberalisering och som ett uttryck för ett brett nätverk av sociala relationer (Paasi 2001; Paasi & Zimmerbauer 2011; Zimmerbauer & Paasi 2013). På 1990-talet ledde dessutom de europeiska rekommendationerna om befrämjande av mångkulturalism och mångspråkighet samt bevakandet av bland annat etniska och språkliga minoriteters intressen (Giblin 2002; Locatelli 2005) till en normativ ideologi som legitimerar minoritetsidentiteter.

Den nya regionalismen kontrasterar mot en konservativare, äldre regionalism där regioner anses ha ett visst historiskt djup, en viss essentialitet. Den äldre regionalismen är lokalt rotad, konservativ och färgas av en national-regionalism-ideologi som inkluderar en politisk och medborgerlig mobilisering (Zimmerbauer & Paasi 2013). Dessa två sätt att se på regionerna leder till två motsvarande regionala identifikationer.

Projektidentiteten konstrueras främst av förespråkare[9] som jobbar inom den institutionella ramen och som reproducerar förväntningsstrukturerna och deltar i nya sociala och utvecklingsinriktade nätverk. Det är en toppstyrd konstruktion som associeras med ett visst projekt eller en viss region. Det riktas mot framtiden även om den gärna stöder sig på historien för att legitimera sig. Den utvecklas som en del av den nya regionalismen.

En motståndsidentitet utvecklas av grupper som känner sig kulturellt, politiskt eller ekonomiskt fördrivna ut i samhällets marginal. Denna identitet tillåter dem att motstå assimileringen i ett system som underordnar dem eller som uppfattas som hot mot de lokala intressena. Det är en konservativ botten-upp-konstruktion som baserar sig på en historisk grund, självidentifikation, på nostalgiska

tankar om den gamla, goda tiden och på affekter. Den stöds av aktivister. Zimmerbauer & Paasi knyter ihop den med den äldre regionalismen (Zimmerbauer & Paasi 2013).

Motståndsidentiteten kan ses som en hanteringsstrategi (se introduktionen samt kapitel 1) för att övervinna den osäkerhet som globaliseringen innebär. Den kan länkas till de konservativa finlandssvenska hanteringsstrategierna[10] som Ulrika Wolf-Knuts beskriver (Wolf-Knuts 2013). Den utvecklas för att ge mening i tillvaron och aktiveras i krissituationer eller när en individ eller en grupp känner sig hotad. När förändringen inte går att bromsa kan den enda lösningen bli att ge upp motståndet, att acceptera en ny mening och att inta en projektidentitet som en transformativ hanteringsstrategi (alla projektidentiteter är dock inte hanteringsstrategier).

Paasis & Zimmerbauers begreppsbildning stöder sig på analysen av det finländska politiska rummet som alltsedan 1990-talet drabbats av en omfattande omstrukturering i samband med den europeiska integrationsprocessen: kommuner fusioneras, nya regioner skapas, äldre förändras eller försvinner. En komplex mosaik av spatiala enheter som överlappar varandra konstrueras och omkonstrueras under varierande omständigheter genom olika politiska strategier och kan mobiliseras för varierande ändamål (Paasi & Zimmerbauer 2011; Zimmerbauer & Paasi 2013; Nordberg & Eklund 2011). Nya regioner institutionaliseras och skapar nya regionala identiteter. Nya nätverk bildas, nya relationer och nya allianser etableras. Denna regionala politik innebär både en decentralisering av statens makt (regionerna och kommunerna får mer autonomi och ansvar) och en ny centralisering på regional nivå. Bland annat fusioneras kommuner i större enheter och grupperas i nya administrativa enheter och nya samkommuner skapas för att rationalisera servicen. Ifall nya regioner uppkommer under gynnsamma historiska, politiska, ekonomiska eller sociokulturella förutsättningar får de möjlighet att etablera sig och en projektidentitet blir basen för den nya regionala identiteten. Däremot visar Zimmerbauer & Paasi i sin studie av kommunsammanslagningen mellan Seinäjoki och Nurmo,

att en äldre regions deinstitutionalisering kan leda till en motståndsidentifikation.

I dagens Svenskfinland kan man se den gamla och den nya regionalismen stöda eller motarbeta varandra. Processen leder till att projekt- och motståndsidentiteter motverkar eller förstärker varandra, vilket syns i motsättningarna mellan Österbotten och Helsingfors, som tillspetsas av maktdecentraliseringen och de EU-inspirerade administrativa omstruktureringarna. Dessa har beskrivits grundligt av Nordberg & Eklund (2011). Utgående från debattmaterialet har jag valt att begränsa mig till att analysera den symboliska relationen mellan Österbottens Förbund och Nylands Förbund. Denna spatiala socialisering håller på att omforma de regionala identiteterna och modifiera Svenskfinland.

År 1994 etablerades Finlands landskapsförbund med ny-regioner i europeisk anda. Regionerna fick en ökad autonomi att sköta frågor som staten tidigare tagit ansvar för (t.ex. markplanering). De utvecklades som ”city-regioner”, dvs. de bildades kring urbana poler utifrån de städer som hade den största dragningskraften. Detta ändrade delvis centrum–periferi-problematiken på den regionala skalan (Paasi & Zimmerbauer 2011). Även om landskapsförbunden lägger vikt vid och befrämjar en nerifrån–upp-utveckling är de de facto uppifrån–ner-styrda och nära länkade till EUs policy och strukturella fonder. På grund av detta använder sig regionernas förespråkare av eurokraternas retorik (Paasi & Zimmerbauer 2011; Erlingsson 1999). Ord som konkurrenskraft, kreativitet, innovation, socialt kapital och lärande, är återkommande i diskurser som syftar till att konstruera och mobilisera den regionala identiteten. Den bild av regionerna som används i marknadsföringen ger en stereotypiserad representation av en optimistisk utveckling och en harmonisk livsmiljö förankrad i traditioner. Man förbiser ofta de interna sociala konflikterna, för att kunna ge sken av en idealiserad gemenskap. Den etniska dimensionen används när den kan tillföra en mångkulturell prägel. Man framhäver öppenhet, internationalitet och regionens roll som en knutpunkt i ett bredare ekonomiskt och kulturellt

sammanhang. Dessa institutionella diskurser sprids av förespråkare och riktas främst till andra tjänstemän, men saknar ofta koppling till vardagen. Webbplatser, tidningar och broschyrer visar upp regionen som en idealbild i stället för ”as it ’really exists’” (Paasi & Zimmerbauer 2011:174), en bild som kan bli underlag för en regional känsla ifall det finns en emotionell grund för detta. Paasi betonar förespråkarnas starka inflytande: även om de ersätts fortsätter deras diskurs. Deras ”soft region work” förstärker de nya regionernas institutionalisering bättre än aktivisternas ”hard region work” (Paasi 2010:2299).

Men även om förespråkarna ofta använder sig av samma retorik befinner sig ny-regionerna i en konkurrenssituation med varandra och försöker därför profilera sig som unika.

Om man studerar Nylands Förbunds och Österbottens Förbunds officiella webbplatser får man en inblick i regionernas institutionella identitet i jämförelse med den regionala medvetenheten så som den uttrycks i debatten. Konfrontationen mellan dessa två identifikationer belyser spelet mellan de olika spatialiteter som aktiverar eller deaktiverar projekt- och motståndsidentiteter som kan vara lokala, regionala, nation-regionala (den finlandssvenska), nation-statliga (den finländska) och övernationella (en internationell positionering). Den ständiga rörelsen mellan skalor och identiteter påverkar i sin tur attityderna till Svenskfinland.

ÖSTERBOTTEN

Som en följd av deinstitutionaliseringen av det gamla Vasa län bildar Österbottens Förbund en tvåspråkig administrativ enhet med svenska som majoritetsspråk, ett unikt fall i Finland. Denna nya spatiala struktur kräver att nya gränser dras till konkurrerande regioner samtidigt som den gamla uppdelningen mellan svensk- och finskspråkiga måste försvinna och hela befolkningen mobiliseras för samma mål. De två språkgrupperna delar på samma territorium, men lever delvis i parallella nätverk av relationer. De skiljs åt av det som

Bernadette Giblin kallar en konfrontation mellan två skilda nationalismer vilket leder till motsatta föreställningar och tydligare positioneringar (Giblin 2002). Språkideologin som var rådande i 1800-talets Europa, inklusive Finland, har lämnat djupa spår i språkpolicyn och i användningen av språk som politiskt verktyg (Volg & Hüning 2010). Nu har ideologin ändrats, EU-normerna har börjat inkorporeras i ny-regionalistiska praktiker. Särlösningar måste överges för att man ska kunna delta i en – med chefredaktör Birger Thölix[11] ord – ”Joint operation” (Thölix 2005). Att kämpa tillsammans binder samman (McLeod 1998).

För att kunna tävla med de andra regionerna, skapa en nisch och etablera sig i nationella och internationella sammanhang presenterar förespråkarna för Österbottens Förbund i dag förväntningsstrukturer som stöder sig på ett närmare samarbete mellan språkgrupperna, vid sidan av klichéartade ny-regionalistiska värderingar. Regionens höga sysselsättningsnivå, Vasaregionens energikluster och mångfalden av småföretag samt synergin mellan näringslivet och högskolorna är faktorer som framhävs för att understryka Österbottens framgångshistoria, långt ifrån stereotypen av den efterblivna landsbygden.[12] En fungerande tvåspråkighet presenteras som en självklarhet och som en grund för en internationell öppenhet. Det unika i den nya regionala profileringen finns i de starka finlandssvenska drag som den innehåller (även om de inte presenteras direkt som sådana). Till exempel framhålls framgångsrik småföretagsamhet som växthusodling, pälsdjursuppfödning och båtbyggeri, dvs. branscher som initierats av svenskspråkiga (Lönnqvist 2012; Rönnholm 2000). Som en del av den nya regionala identiteten presenteras dessutom österbottningarna som ”det lyckliga folket”. Uttrycket hänvisar till en idealbild av finlandssvenskarna, där särskilt de från Österbotten anses vara lyckligare än de finsktalande tack vare sitt sociala kapital, dvs. en stark grupptillhörighet och sociala nätverk som skapar tillit och trygghet.[13]

Internationellt vänder sig regionen främst mot Norden. Österbottens Förbunds lokalisering mellan det finländska inlandet och Sve-

rige – som förblir Finlands viktigaste ekonomiska partner (Barner-Rasmussen 2011) – ger, tack vare den betydande svenskspråkigheten i regionen, en fördelaktig position i olika samarbeten med de finländska inlandsförbunden. Dessa kan dra nytta av Österbottens förmedlande roll, vilket ökar möjligheterna att etablera regionen i den finländska spatiala strukturen samt i det internationella – i synnerhet det nordiska – sammanhanget. Den nya regionens ställning som en bro mellan två världar stöder sig på och refererar till Österbottens historiska relationer med Sverige och det svenska. Det gäller även symboliken: förbundets vapen påminner om Vasa-ätten. Färgerna rött och guld är Finlands gamla färger som ”används alltjämt av den finlandssvenska befolkningen” (*Landskapets symboler*).

Detta implicita erkännande av de svensktalande österbottningarna vittnar om deras maktposition i de beslutfattande processerna. Genom att använda egenskaper som uppfattas som typiskt finlandssvenska för att profilera regionens befolkning, inklusive dess finskspråkiga invånare, försöker regionens förespråkare integrera båda språkgrupperna i en gemensam positiv regional identitet som måste reproduceras i vardagliga praktiker för att en ny regional medvetenhet skall kunna framställas. En identitetsanpassning är nödvändig: en omvandling från minoritets- till majoritetsstatus på svenskspråkigt håll och tvärtom för de finskspråkiga som utgjorde majoritet i det gamla Vasa län. Processen går inte utan en viss seghet. Deinstitutionaliseringen av gamla strukturer väcker starka känslor; rädslor och nostalgi om det goda förflutna, som nu måste blandas med hoppfullhet inför framtiden.

De svenskspråkiga österbottningarna har sedan länge utvecklat en dubbel motståndsidentitet som hanteringsstrategi, bland annat i form av den övervägande österbottniska, nyregionalistiska hurrarrörelsens aktivism under 70-talet (se Allardt & Starck 1981). Motståndet har riktat sig dels mot Finland och det finska under hot om förfinskning och påverkan av den finlandssvenska språkgränsideologin, och dels mot Svenskfinland och de Helsingfors-baserade finlandssvenska eliternas hegemoniska, kulturella och ekonomiska

makt. I dag är den här positioneringen inte utan paradoxer. Samtidigt som de svenskspråkiga österbottningarna upplever sig som marginaliserade samarbetar de aktivt med de finskspråkiga och har omvandlat Svenskfinlands centrum–periferi-dualitet. De facto har österbottningarna motsvarat – och motsvarar fortfarande delvis – idealbilden av finlandssvenskhet i Svenskfinlands platsmyt. De har internaliserat Svenskfinlands regionala identitet så pass bra att de uppfattar sig som bärare av det rätta sättet att vara finlandssvensk.

> Varför handlar alltid allting om Österbotten kontra Helsingfors? Det finns svenskspråkiga i östra och västra Nyland och i Åboland också. Österbottningar har en lite (?) otrevlig benägenhet att tycka att de och bara de är de ”riktiga” finlandssvenskarna. (webbkommentar till Johansson 2013)

Österbottens Förbund, tvåspråkigt med en svenskspråkig majoritet, öppet mot Norden och Sverige, med markerade finlandssvenska kulturella drag, ger i dag de svensktalande österbottningarna den synlighet, administrativa status och territoriella struktur som behövs för att de ska få en större kontroll över det österbottniska rummet både socioekonomiskt, politiskt och kulturellt. Det blir tydligt på en karta av landskapsförbunden i Finland där namnen är på finska, förutom när det gäller Åland och Österbotten (Paasi 2008). Policyn kan ses som en legitimering av de svenskspråkiga österbottningarnas krav på spatialt och kulturellt erkännande – även om de delar makten med de finskspråkiga. Det gamla strävandet efter mer autonomi och möjlighet att sköta sina egna ärenden blir beaktat, om inte helt, så åtminstone så långt det är möjligt. Med tanke på regionens framtid gäller det nu för österbottningarna att bli av med sin självbild som undertryckta och ta ansvar för den egna utvecklingen, att genomföra ett respektfullt och fruktbart samarbete med de finskspråkiga samt att integrera denna nya regionala identitet i sina vardagliga praktiker (Thölix 2005).

Den nya regionala projektidentiteten integrerar strategiskt de svenskspråkiga österbottningarnas motståndsidentitet (Zimmer-

bauer & Paasi 2013); de två identiteterna förstärker varandra. De yngre generationernas suddigare gränsdragande mellan språkgrupperna är en viktig förutsättning för att samarbetet skall kunna utvecklas och Österbottens Förbund etableras som region på en lokal, regional, nationell och övernationell skala och att en gemensam österbottnisk regional medvetenhet ska kunna inkorporeras: riktad mot framtiden, öppen mot världen men ändå historiskt förankrad i det lokala.

HELSINGFORSREGIONEN

Bilden av landskapet Nyland i dag är i ny-regionalistisk anda starkt påverkad av Helsingforsregionen. Representationen är skräddarsydd för den urbana metropolen: dynamisk, internationellt känd, mångkulturell, riktad mot Baltikum och mot världen, med närmare bilateralt samarbete med Ryssland och Polen. ”Metropollandskapet” är den tätast befolkade regionen i Finland och landets viktigaste handelsmarknad. Finlands huvudstadsregion har den starkaste socioekonomiska tyngden även historiskt. Som det självständiga Finlands ekonomiska, politiska och kulturella centrum symboliserar Helsingfors uppkomsten av en ny maktordning och en distansering från tidigare perioder av svensk och rysk dominans. Den här trefaldiga centraliteten genererar en tröghet som, om man följer Claude Raffestins tanke, leder till en hypertrofi eller förstoring av huvudstaden som kommer att inta en normativ roll inom det finländska (Raffestin 1980). Helsingfors har expanderat kontinuerligt – demografiskt och ekonomiskt – och tagit den ledande platsen i nationen politiskt och kulturellt. Huvudstaden blev normen för framgång och blev därför från slutet av 1800-talet en attraktionspool för en stark inhemsk, främst finskspråkig flyttningsrörelse, men också för en utländsk invandring. De svensktalande helsingforsarna blev tvungna att anpassa sig till att se sin andel i stadens befolkning ständigt minska. För att ge mening åt den oundvikliga situationen valde

de en transformativ hanteringsstrategi (Wolf-Knuts 2013). De satte andra värderingar framom språket och accepterade att leva sitt liv som tvåspråkiga med finska som främsta kommunikationsspråk och svenska som hemspråk (det är värt att notera att i tvåspråkiga familjer, som är vanliga i metropolområdet, används ofta två, ibland flera hemspråk): ”I huvudstadsregionen är tvåspråkigheten bland finlandssvenskarna allmänt accepterad, då den ger betydande funktionella fördelar.” (Mustajoki 2009)

De flesta svenskspråkiga invånare antog en projektidentitet, riktad mot framtiden, nätverk, globalisering och mångfaldiga identiteter som tillåter dem att känna igen sig i den nyländska institutionella bilden. Eller åtminstone delvis eftersom Helsingfors ”image” – såsom den framstår bl.a. på Nylands förbunds webbplats – så gott som helt ignorerar tvåspråkigheten till förmån för mångkulturalism. Som finlandssvenskar blir de svenskspråkiga invånarna osynliga. I den österbottniska diskursen – som delas av andra finlandssvenskar från andra regioner, bl.a. i debattmaterialet – får dessutom det svenskspråkiga Helsingfors en paradoxal identitet: det ses som både maktens centrum och som den svagaste delen av Svenskfinland, ifall Helsingfors alls längre betraktas som en del av det.

Polariseringen mellan centrum och periferi blir ambivalent. Å ena sidan används polariseringen för att markera Helsingfors dominans över resten av Svenskfinland – och Finland. Å andra sidan genomsyras österbottningarnas självrepresentation, bakom den undertryckta minoritetsbild de ger av sig själva, av en känsla av maktttagande då de ser sig som representanter för den autentiska finlandssvenskheten. Maktförhållandet mellan centrum och periferin har förändrats.[14] Helsingforsarna sammankopplas med makten, med statens eller Svenskfinlands institutionella apparat, med den styrande eliten, med de finlandssvenska fondernas ekonomiska styrka och med kulturell dominans. Men gemene man (t.ex. den alltmer uttunnade svenskspråkiga arbetarklassen) i Helsingfors har inte mera makt än någon annan finländare eller finlandssvensk. Gemene man försvinner bakom maktens symbolik och betraktas som en då-

lig finlandssvensk, som en svikare. Men makten är också biopolitisk, dvs. den normerar det sociala livet inifrån, genom subjekten som integrerar och själva reproducerar den (Hardt & Negri 2000). I en debatt glider en helsingforsare i sitt försvar, under angreppen från finlandssvenskar från andra regioner, från acceptans av tvåspråkigheten till en nostalgisk och melankolisk stämning som är mer i samklang med motståndarnas åsikter:

> Vi är bara praktiska och vill inte göra språket till ett tvistemål såsom ”Svenskfinland” i allmänhet tycks se om saken… Jag skall inte börja jävlas och tvista om saker med mina finskspråkiga landsmän…
> I Helsingfors blir man tagen som en handikappad om man talar svenska på en vanlig butik… svenskan dör ut i huvudstadsregionen utanför hemmen, detta är sanningen. (webbkommentar till *Yrkeshögskolans* …)

Pierre Bidart (2002) varnar för den typen av interna konflikter. Nationalism-regionalismen mer eller mindre tvingar invånarna att positionera sig för eller emot, eller att inta en taktiskt betingad likgiltighet i förhållande till konflikten. När språkfrågan blir central kommer den att dra en symbolisk gräns mellan människor. Frågor om attityder gentemot språket kan leda till en klassificering i goda och dåliga finlandssvenskar. I relation till aktivister intar de som vill hålla sig till en försonlig kompromiss mellan de två språken ofta en motsatt attityd och maskerar sina språkrelaterade drag eller väljer att inte tala sitt språk i vissa sammanhang för att inte identifieras med dem. Den hårda kritik som riktas mot helsingforsarna, såsom den framstår i debatten, kan få dem att känna sig utsparkade ur Svenskfinland och riskerar därmed att ytterligare distansera dem från dess myt och minska svenskans betydelse i deras biografi.

SAMMANFATTNING

Den spatiala socialiseringen som åtföljer reformerna av det finländska rummet skapar nya spatiala strukturer och nya regionala identiteter som håller på att skaka om konstruktionen Svenskfinland. Genom institutionaliseringen av Österbottens Förbund som en tvåspråkig administrativ region med starka finlandssvenska drag konkretiseras ”nord–syd”-klyftan som delar Svenskfinland alltsedan dess uppkomst.

Österbotten får i dag den tydliga territorialitet, administrativa status, beslutfattande makt och etablering utifrån de finlandssvenska sfärerna som Svenskfinland har saknat: detta tack vare integrationen av de finsk- och svensktalande österbottningarna i samma regionala identitet. I de övriga delarna av Svenskfinland ser man däremot hos vissa finlandssvenska institutioner en oförmåga att effektivt försvara sina intressen till följd av en brist på beslutfattande makt – t.ex. Sydkustens landskapsförbund (*Sydkusten*) – eller rentav att institutioner försvinner, t.ex. Region Åboland (*Upplösning av region Åboland*) (Nordberg & Eklund 2011).[15]

Svenskfinlands diffust konkreta territorium försvagas av denna klyfta liksom av sin relationella territorialitet: ”... finlandssvenskarnas institutionella position var utsatt för ett förändringstryck och ... solidariteten med det finlandssvenska höll på att försvagas”. (Tuomas Martikainen citerad i Klinkmann 2014). Dessutom, som Wolf-Knuts visar, blir den symboliska formen vacklande: deltagandet i traditionella finlandssvenska festligheter samlar allt färre anhängare (Wolf-Knuts 2013).

Svenskfinland håller på att deinstitutionaliseras som region. Rädslan för en upplösning av Svenskfinland aktiverar i sin tur en motståndsidentitet som uttrycker både en längtan efter en finlandssvensk gemenskap och ett behov av att samlas för att försvara egna intressen, vilket syns i de ständigt återkommande orden ”vi behöver varandra”. Många finlandssvenskar upplever – åtminstone tidvis – fortfarande en stark emotionell och kognitiv anknytning till Svensk-

finland – både som symbolisk och konkret region. Denna relation innehåller ofta ett nostalgiskt element, även hos dem som kritiserar Svenskfinland och varnar för dess förfall.

Som Wolf-Knuts analys visar är konstruktionen av Svenskfinland i sig en konservativ hanteringsstrategi, en motståndsidentitet (Wolf-Knuts 2013). Därför är Svenskfinlandsmyten så trög.

Svenskfinland har faktiskt en tids/rumslig kvalitet: en kronotopisk dimension. Sin berättelse placerar den i vad Bachtin kallar den folkloristiska tiden. Den karakteriseras av en utopisk tidsinvertering där en önskvärd framtid projiceras på det förflutna och nuet. Det är en fantasi förankrad i det lokala rummet och i vardagslivet som stöder sig på den mänskliga förmågan att utvecklas. Den påminner om ett bondesamhälle utan klassgränser där händelserna är kollektiva. Individen har ännu inte emanciperat sig. Generation följer på generation: det är gruppen som är viktig (Bakhtin 1994; Aelbrecht 2013). Eftersom dagens emanciperade individ lika mycket eftersträvar autonomi som tillhörighet, frihet och trygghet (Aelbrecht 2013) fortsätter Svenskfinlandsmyten och den finlandssvenska gemenskapen att vara en utopisk tillflyktsort.

Men även om, som Klinkmann (2014) skriver, den tidsmässiga aspekten av Svenskfinland som kronotop lyfts fram mer i dag så är dess rumsliga dimension inskriven i själva namnet. Svenskfinland uppstod som en utopi som man drömde om att förverkliga i det finländska rummet.[16]

Att analysera Svenskfinland ur ett regionalt geografiskt perspektiv leder oundvikligen till att antalet dimensioner som tas i beaktande måste begränsas.

Ändå är Svenskfinland ett komplext topologiskt rum, en dynamisk mångdimensionell yta med veck som ändrar perceptionen av det som finns innanför eller utanför beroende på om man tittar in i vecket eller utifrån ett större perspektiv. Topologin handlar om kontext, konsistens och konnektivitet. Ibland kan en variation i en förgreningspunkt dramatiskt ändra en komplex process: kontexten och konnektiviteterna – individuella och kollektiva – ändras,

men ytan behåller sin konsistens under konstanta formförändringar (Shields 2013).

De nya spatiala socialiseringar som har studerats här leder till variationer i Svenskfinland och förändrar dess former. Nya veck formas: det som var utanför blir innanför eller tvärtom. Nya gränser dras, kort- eller långvariga men aldrig permanenta. Däremot bibehåller Svenskfinland sin konsistens, sina mest grundläggande strukturella egenskaper. Utgående från den spatiala abstrationen Svenskfinland – som både ideell och möjlig – lyckades föreställningen bara delvis konkretiseras som region – verklig och aktuell. De spatiala, sociala, ekonomiska och kulturella förändringarna håller på att förvandla Svenskfinland till en virtualitet: ideell, ogripbar, men ändå verklig (Shields 2013).[17]

1 I korthet kan territorium betraktas som en processuell spatial enhet som avgränsas av inkluderande och exkluderande linjer mellan sociala grupper och omformas under en institutionaliseringsprocess. Dessa gränser, både fysiska och symboliska, används för att kontrollera människor, resurser och relationer över ett visst område. Ett territorium är historiskt kontingent: det ifrågasätts och förhandlas hela tiden. Det måste betraktas som en social process hellre än en fast entitet. Territorialitet är den sociala praktik som en grupp använder sig för att ta kontroll över platser eller rummet, för att fylla sina behov i strävan efter att nå största möjliga autonomi i beaktande av de tillgängliga resurserna. (Paasi 2003b; Raffestin 1986; för en översikt över territorium- och territorialitet-begreppens utveckling historiskt och teoretiskt, se Elden 2013).

2 Enligt Rosa & Chapoulot (2013) kan accelerationen av det sociala livets rytm (snabbare förändringar i de materiella, sociala och kulturella strukturerna) radikalt transformera den kulturella överföringen och de subjektiva identitetsformerna. Från att ha utspelats inom en generation har den sociala förändringsrytmen förändrats till att gälla flera generationer. Man kan då fråga sig hur detta skall påverka överföringen av spatiala företeelser som region och regional medvetenhet.

3 För att definiera den spatiala formen av nationer utan stat används flera termer. En ”statlös nation” refererar till nationer som strävar efter en egen stat. Skottland 1998 beskrevs av McLeod som en ”national region”: en nation som existerar inom en annan nationstat och som erkänns av denna stat (McLeod 1998). För att definiera Svenskfinland väljer jag att tala om nation-region: det fanns ingen strävan efter en egen finlandssvensk stat men väl vad Rönnholm (2000) kallar en regionalt baserad nationalism. Däremot blev Svenskfinland som region inte erkänd av den finländska staten, även om svenska blev nationalspråk enligt lagen.

4 Se Bo Lönnqvists artikel i Uppslagsverket Finland, om Svenskfinland: http://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-103684-Svenskfinland.

5 Se till exempel Gripenberg (2013).

6 Såsom det uttrycks med stereotyper som bl.a. ankdammen, Mumindalen (se Klinkmann 2011:262).

7 Enligt Shields definition: ”’Myth’ is meant here not as a possibly-fictional origin-story; rather it denotes the *mythic* in the original sense of *mythos* as a qualitative understanding of the ’nature’ or capacity of the place” (Shields 2013:31).

8 Från Konstsamfundets webbplats: Konstsamfundets uppgift är att förvalta den förmögenhet som Amos Andersson testamenterat och med dess avkastning stöda finlandssvensk kultur; musik, litteratur, publicistik, bildkonst och teater. Konstsamfundet understöder också yrkesutbildning, det svenska språkets ställning och informationsspridning på svenska (*Om Konstsamfundet*).

9 Paasi & Zimmerbauer (2011) skiljer på två typer av aktörer som påverkar den spatiala socialiseringsprocessen: Förespråkare: ”Advocates are actors operating in certain institutionalized subject positions with a continuity which means that even if the actors as such change, their advocacy will continue … much of their power in the production of identity discourses and regional ideologies emerges from their institutional position … they are constitutive of the ’anonymous authority’ that manifests itself in regional public opinion or ’structure of expectations’”.
Aktivister: ”Activists are persons (or social groups) that may participate in the politics of region and struggle over specific meanings which they either represent as ‘regional’ or which are generated in a specific regional context … Activists typically manage publicity and participate in public political debates.”

10 Wolf-Knuts föredrar begreppet coping-mekanism framom hanteringsstrategi för att markera sin teoretiska anknytning till Kenneth I. Pargaments coping-begrepp.

11 Chefredaktör för den österbottniska regionaltidningen *Vasabladet* 1964–1992.

12 Även om det fortfarande finns starka socioekonomiska ojämlikheter som kräver åtgärder.

13 En utredning av Institutet för hälsa och välfärd visade att ”Österbottningarna är mer tillfreds med sina mänskliga relationer än medeltalet i hela Finland. Resultaten visar dock inga skillnader i lycklighet då man jämför Österbotten med resten av landet.” (*Märkbara skillnader …*)

14 Se bland annat Trygve Söderling: ”Dominanta marginaler” (Söderling 2009), Torbjörn Kevin: ”Helsingfors är i termer av levande svenskbygd mer periferi än centrum” (Kevin 2013).

15 Sydkustens landskapsförbund r.f. upprätthålls av 16 tvåspråkiga kommuner i södra Finland. Förbundets uppdrag är att stöda medlemskommunernas arbete för kvalitativ service på svenska inom utbildning och kultur (http://sydkusten.fi/omsydkusten/). Inom egentliga Finland, bildades Region Åboland som en representant för de svenska kommunerna. Föreningens syfte var att utveckla medlemskommunernas intressebevakning, service och förbättra samarbetet kommunerna emellan. (Nordberg & Eklund 2011:41).

16 Paul Ricoeur (1997): ”Une utopie est un rêve qui demande à devenir réalité”.

17 Jag vill uttrycka min stora tacksamhet till Sven-Erik Klinkmann, som genom vår ”meljväxling” gav mig möjlighet att, på distans, utveckla mina tankar om Svenskfinland. Han har också tagit på sig det tunga arbetet att förvandla min ”fransksvenska” till ett läsbart språk. Bryssel, den 9 juni 2013.

5. KONSTRUKTIONEN AV ÖSTERBOTTEN SOM BIBELBÄLTE

Andreas Häger

INLEDNING

När man med hjälp av ett intersektionellt perspektiv ser på den svenska språkgruppen i Finland blir den geografiska dimensionen av central betydelse. Skiljelinjer bland finlandssvenskarna dras både enligt region, till exempel utifrån från kategorierna ”syd” och ”nord”, och enligt urbaniseringsgrad.

Detta kapitel anknyter till frågan om den geografiska dimensionens betydelse (se t.ex. Shields 1991; Massey 1995) för dagens Svenskfinland. Särskilt fokus ligger här på platsers betydelse för identitet och identifikation. Geografiska bestämningar används för att placera sig själv och andra, för att skilja människor åt, som i den engelska formuleringen ”on the wrong side of the tracks” eller finskans ”susirajan takana” (”bakom varggränsen”). En viktig dimension är skillnaden mellan vad som upplevs som centrum respektive periferi.

En aspekt av platsers betydelse är den bild vi skapar av en ort, en region eller ett land. Rob Shields (1991) diskuterar detta i termer av *social spatialisering.* Social spatialisering beskriver synen på geografi som något som inte är absolut eller givet – faktiskt inte något ”naturligt” – utan något socialt konstruerat. Konstruktionen av det rumsliga sker dels genom konkreta ingrepp i landskapet – vägar, hus osv. – dels genom vårt sätt att tänka på och prata om det (Shields 1991:31).

Shields studerar några exempel på hur denna process tar sig uttryck genom konstruktionen av olika platsers eller regioners image. Platser förknippas med vissa föreställningar, platsnamn rymmer vissa konnotationer som kan produceras i en diskurs, som också påverkar konkreta praktiker kring platser, i form av beslut om både individuella resor och kollektiva resurser (Shields 1991:46 f.).

Jag vill i detta kapitel undersöka konstruktionen av Österbotten, och specifikt svenska Österbotten, som ett särskilt religiöst område, bland annat genom användningen av termen ”bibelbälte” som beskrivning av landskapet (eller delar av det). Frågan är vilken betydelse religionen tillskrivs och vad det studerade materialet visar att religionen gör med Österbotten, med livet och människorna där. En artikel ur materialet bär rubriken ”Bibelbältet finns” (Haldin-Rönn 2007). Avsikten med detta kapitel är inte att motsäga detta eller ens diskutera huruvida bibelbältet ”finns” eller ”inte finns”. Frågan gäller hur denna mätbara österbottniska religiositet tolkas och uppfattas, hur den överdrivs och generaliseras, både av österbottningar och av andra. Det handlar om uppfattningen om vad religionen betyder för Österbotten, hur regionen eller delar av den påverkas till exempel av att en viss andel av befolkningen går i kyrkan.

De exempel som analyseras är hämtade ur ett brett mediematerial. Tidnings- och webbmaterialet har samlats in i samband med annan forskning[1] och genom sökningar på termen ”bibelbälte” i olika sökmotorer och på olika webbplatser. Materialet inkluderar en antologi om Österbotten (Teir 2010a), en mediediskussion från vintern 2012, där termen ”bibelbälte” blev slagträ i en regionalpolitisk debatt samt mediediskussioner om den österbottniske författaren Kaj Korkea-aho och hans författarskap. Analysen är inte i sig en kritik mot de texter som används som material, eller mot de människor som citeras.[2] Den udd som finns i kritisk diskursanalys riktas här mot ett visst sätt att tala om religion i Österbotten, mot en viss hegemonisk diskurs.

Det finns många olika samband mellan religion och geografi. Särskilda platser är heliga för någon viss tradition. Olika regioner för-

knippas med någon särskild tradition – man talar till exempel om ”muslimska länder”– eller med särskilt hög religiös aktivitet (Park 1994; Häger 2012). Termen ”bibelbälte” konnoterar dels hög religiös aktivitet, dels att det är fråga om kristen tradition. Lisbet Mikaelsson (2009) ger ett exempel på studier av religion och plats. Hon diskuterar samband mellan religion och region, med exempel från Norge. Hon visar hur två norska regioner konstrueras som särskilt religiösa, både utifrån och inifrån. En viktig poäng hos Mikaelsson (2009) är att de områden som konstrueras som särskilt religiösa inte befinner sig i landets geografiska centrum utan snarare i det som betraktas som periferin.

Termen ”bibelbälte” myntades av den amerikanska journalisten och författaren H.L. Mencken på 1920-talet (Heatwole 1978). Den har haft stort genomslag som beskrivning av en viss religiositet i den amerikanska södern och termen har tagits i bruk också på andra håll, bland annat i Norden. Att termen fått sådan spridning beror säkert på att den på ett enkelt sätt och med en smittande allitteration fungerar som symbol för många aspekter på en gång: religion, konservatism, gammalmodighet osv. I talet om Österbotten som bibelbälte ingår bland annat också en beskrivning av landskapet som konservativt och omodernt.

Termen bibelbälte är en metafor av ett slag som inte är ovanligt i beskrivningar av geografiska områden. I den amerikanska kontext där termen myntats talar man till exempel om ”corn belt” som det område där den största delen av majsen i USA odlas. En ofta använd term på svenska är barrskogsbältet, som beskriver de delar av norra halvklotet där barrträd dominerar. Ett bibelbälte skulle då innebära ett område där biblar är vanliga eller som präglas av bibeln. Både i USA och på annat håll tolkas begreppet bredare än så, men anknytningen till bibeln kan också ses som en påminnelse om att den konservativa protestantism termen syftar på förknippas med en bokstavlig tolkning av bibeln. I talet om bibelbältet i Österbotten finns det exempel på att bältesmetaforen utvecklas, som i uppmaningen ”Befria Jakobstad från sitt strama bibelbälte!” (webbkommentar till

Enlund 2013). Ett exempel på att metaforen kan tänjas ytterligare är formuleringen ”bibelsprängarbältet” (Lönnqvist 2006), som anknyter till uttrycket ”bibelsprängd”, att så att säga vara ”sprängfylld” av bibel. Dessa användningar av metaforen kan tolkas som ironi och det finns också annat i det nedan använda materialet som kan uppfattas ha ironiska undertoner.

Charles Heatwole (1978) tar sig an frågan om hur ett bibelbälte ska definieras, med utgångspunkt i det amerikanska fallet. Det handlar dels om vilken form av religion som utövas, dels om hur stor del av befolkningen som utövar den. Heatwole (1978) förknippar bibelbältet med riktningar som förespråkar bokstavlig tolkning av bibeln. Rodney Stark och William Bainbridge (1985:73) är kritiska till tanken på ett amerikanskt bibelbälte. De konstaterar att den del av den amerikanska södern som brukar ges detta epitet framför allt har som gemensam nämnare att de domineras av protestantism – medan det katolska Louisiana, med näst högst kyrkomedlemskap i landet inte brukar räknas till bibelbältet (Stark & Bainbridge 1985:73). Heatwole (1978) betonar också att det är viktigt att titta på ett gränsvärde för hur stor del av befolkningen i området som ska anamma en viss form av religion för att ett område ska räknas till bibelbältet. Enligt hans kriterier finns det inget sammanhängande bibelbälte i USA, men spridda områden, med viss koncentration i delar av sydstaterna, har en högre andel konservativa protestanter (Heatwole 1978:53). Heatwole (1978:50) räknar upp ett antal platser i USA som hör till eller rentav är centrum i bibelbältet, allt från Mississippi eller Oklahoma i södern, till Indiana eller Minnesota i norr. Alla skandinaviska länder har regioner som har beskrivits som bibelbälten (Häger 2012). Hans Knippenberg (2005:98) talar om ett holländskt bibelbälte, också det präglat av konservativ protestantism, som går mitt genom landet från sydväst mot nordost. I Australien höjs röster för att bibelbältet ligger i förorter till såväl Melbourne (Williams 2009) som Sydney (*Featured NSW Attractions*).

ÖSTERBOTTEN I MARGINALEN

Shields (1991) talar redan i bokens titel om ”platser i marginalen”. Han intresserar sig särskilt för konstruktionen av periferier. De två regionala exempel han studerar är norra Kanada och norra England, områden som på olika sätt och i olika grad befinner sig vid sidan om. Gällande England visar Shields (1991) på konstruktionen av en skillnad mellan nord och syd och en viss föreställning om norra England. Framför allt handlar denna föreställning om att norra England är industrialiserat och fattigt medan södra England är kulturellt och rikt. Shields (1991:211; 230) påpekar att den industriella arbetarklass och den misär som i media och litteratur geografiskt placeras i norr i lika hög grad står att finna i söder, inte minst i London.

Ett exempel på en nordisk studie av en motsvarande konstruktion av en regions image finner man i Madeleine Erikssons (2010) avhandling om Norrlandsbilden. Eriksson (2010) visar hur Norrland i olika mediala diskurser beskrivs som autentiskt och naturnära, och samtidigt omodernt och improduktivt, i kontrast till Stockholm. Bilden av Norrland bidrar till att konstruera norrlänningarna som ”de Andra” i relation till resten av befolkningen.

De nämnda studierna visar hur region kan analyseras intersektionellt. Shields (1991) diskuterar intersektioner mellan region och klass, medan Eriksson (2010) ser bland annat på intersektionen mellan region och modernitet. I detta kapitel studerar jag intersektionen mellan region och religion i Österbotten. Regional tillhörighet kan vara en komponent i olika intersektioner, men den kan också fungera som en ”genväg” förbi en komplex intersektion av identitetsmarkörer. I stället för att försöka förstå ett komplext sammanhang av klass, kön, etnicitet osv., kan den rumsliga aspekten användas som begränsning, så att man nöjer sig med att hänvisa till att någon är ”från de södra stadsdelarna” eller är ”österbottning” (jfr Shields 2004).

I diskursiva konstruktioner av Österbotten kommer olika kategorier fram, inte bara religionen. Liksom gällande Norrland handlar det om ruralitet och periferi, Österbotten konstrueras som lantligt

och omodernt (t.ex. Taivassalo 2010). Den österbottniska historikern Nils Erik Villstrand skriver i en bok om Österbottens historia:

> Österbotten har varit brukbart när man i söder har behövt en bild att hålla upp som visar det önskades negation, allt det man inte vill vara. Den rollen, Österbotten som ”landskapet annorlunda”,[3] är alltjämt aktuell. (Villstrand 2002:13)

En utgångspunkt för detta kapitel är att bilden av den österbottniska religiositeten är en del av denna konstruktion av landskapet som annorlunda i jämförelse med de sydliga delarna av Svenskfinland.[4]

Religionen kan kanske också, med Villstrands ord, ses som en del av ”det önskades negation”. Diskurserna om Österbotten som ett ”bibelbälte” handlar om religionens plats i dagens samhälle. Diskussionen om sekularisering har alltid varit central inom forskningen om religion i det moderna samhället. Samhället ses som mer och mer sekulariserat, och ett sekulärt, icke-religiöst tillstånd blir samhällets norm. José Casanova (2009) talar om en sekularistisk ideologi, som kan ses både som ett resultat av och en orsak till sekulariseringen. Ett tydligt uttalande, nästan en programförklaring, för en finlandssvensk, huvudstadsbaserad och sekularistisk ideologi finns i Trygve Söderlings (2013) text ”Nya Argus sekulära tradition”. Ideologin naturaliserar och idealiserar det sekulära, icke-religiösa tillståndet. Religionen ses som omodern och irrationell. Charles Taylor (2007:269) säger att det sekulära samhället uppfattas ha ”vunnit” över religionen, men att den rationalitet och modernitet som präglar detta samhälle behöver en konstruktion av en irrationell religion som motpol. Denna motpol placeras, i diskurserna om Österbotten som ett bibelbälte, i detta ”landskapet annorlunda”.

ÄR ÖSTERBOTTEN RELIGIÖST?

Talet om ett österbottniskt bibelbälte har sin grund i föreställningen om Österbotten som särskilt religiöst och denna religiositet som

särskilt konservativ. I detta avsnitt presenteras först några statistiska uppgifter, bland annat från den finlandssvenska Barometern,[5] samt några exempel på hur Österbotten beskrivs som religiöst i press och litteratur.

Kjell Herberts (2008:162) placerar, på basen av sina enkätundersökningar bland finlandssvenskar, det österbottniska bibelbältet i följande sex geografiskt sammanhängande kommuner, från norr till söder: Karleby, Kronoby, Larsmo, Jakobstad, Pedersöre och Nykarleby; i kyrkliga termer är det fråga om Pedersöre prosteri. I denna del av Österbotten säger Herberts att 30 procent av befolkningen hör till någon annan religiös organisation än den evangelisk-lutherska kyrkan, samma andel i Svenskfinland som helhet är 13 procent (Herberts 2008:48 f.). Det framkommer inte vilka föreningar det är fråga om eller hur aktiva dessa människor är i de olika föreningarna. Det ligger dock nära till hands att utgå från att det rör sig om någon form av väckelserörelse, dels människor som hör till kyrkan men samtidigt till någon annan religiös förening, dels frikyrkliga som inte hör till kyrkan. Herberts (2008) kriterier blir en parallell till tanken på bibelbältet som konservativt protestantiskt, som den framförs till exempel av Heatwole (1978). I en intervju (Haldin-Rönn 2007) säger Herberts att gudstjänstsbesöksfrekvensen i Pedersöre prosteri är 22 procent medan den i Borgå stift som helhet är 4 procent. Vad dessa siffror konkret innebär, det vill säga hur ofta dessa 22 respektive 4 procent går i kyrkan, förblir oklart. I samma text (Haldin-Rönn 2007) nämner Herberts att de övriga prosterierna i Österbotten, Korsholm och Närpes, visar liknande siffror angående religiöst engagemang och aktivitet som Svenskfinland som helhet. Det faktum att denna statistik sprids i medier, och att den därtill är så oklar, bidrar till att göra den till en del av konstruktionen av Österbotten som bibelbälte.

I detta avsnitt tar jag upp några exempel på uppfattningar om religionens inflytande i Österbotten. Ett exempel behandlar frågan om religiositetens geografiska utbredning. Två exempel tar närmare upp beskrivningar av religionens roll i norra svenska Österbotten och specifikt Jakobstad.

Det görs många gallupundersökningar bland de svenskspråkiga i Finland. Våren 2012 gjordes en studie av finlandssvenskarnas syn på liberalism (*Värderingar i förändring*). På ledarsidan i *Hufvudstadsbladet* (Kosk 2012) kommenterades en del av resultaten. Bland annat kom undersökningen fram till att respondenterna från huvudstadsregionen uppfattar sig som liberala i högre grad än vad svarspersonerna från Österbotten gjorde. Mikael Kosk (2012) skriver: ”Det är inte ett överraskande resultat att man i huvudstadsregionen uppfattar sig som mer liberal än i Österbotten. Det finns en skillnad mellan värdeliberalism och värdekonservatism, och den senare har ofta religiösa förtecken.”

Detta är för det första ett exempel på en generalisering av hela den österbottniska regionen. Undersökningen gällde de svenskspråkiga i hela landskapet Österbotten[6] medan den ovan citerade statistiken indikerar att största delen av den regionen inte uppvisar högre religiös aktivitet än genomsnittet i Finland.

Kosks (2012) kommentar är också ett exempel på hur man fokuserar på just Österbotten som ”landet annorlunda”, för att låna Villstrands benämning. Undersökningen visar att självidentifikationen som liberal varierar regionalt: andelen som svarar ja på en fråga om huruvida man uppfattar sig som liberal är 57 procent i huvudstadsregionen, 59 procent i västra Nyland, 41 procent i östra Nyland och 38 procent i Österbotten (*Värderingar i förändring*). Skillnaden mellan östra Nyland och Österbotten är alltså endast tre procentenheter, vilket antagligen faller inom felmarginalen. Skillnaden mellan västra och östra Nyland är den samma som mellan Helsingforsregionen och Österbotten. Ändå väljer Kosk att fokusera på den ena av dessa skillnader – även om skillnaden inom Nyland verkar vara minst lika intressant – och låter bli att nämna den låga andelen i östra Nyland.

Själva premissen för Kosks resonemang, och en poäng med att fokusera på Österbotten men inte östra Nyland, är den koppling som görs mellan religion och konservatism. Denna koppling är långt ifrån självklar, man behöver bara tänka på ett begrepp som liberalteologi,

eller fenomen som befrielseteologi. Inte ens i Österbotten är ett sådant samband självklart, vilket tydligt demonstreras av den relation som funnits mellan frikyrklighet och vänsterradikalism (Rundt 1992). Men kopplingen tjänar Kosks svar på rubrikens fråga ”vem vill inte vara liberal?”. Frågan är förment retorisk – alla vill ju vara liberala – men citatet ger ett annat svar, att österbottningar inte är och inte vill vara liberala, de är inte som alla andra utan är i stället religiösa.

Österbottens Tidning berättar hösten 2011 (Henricson 2011) att den konservativa ”Lutherstiftelsen startar lokalförsamling i Jakobstad”, som rubriken lyder. I en av kommentarerna till webbversionen av artikeln kan man läsa:

> Ett tag sedan började vänja mig med tanken att i framtiden flytta tillbaka till mina hemorter, men nu ser minus listan längre ut igen. Vill inte bli stämplad genom att bo i en konservativ stad där församlingar motsätter sig kvinliga präster som borde vara vardag i dagens samhälle.[7]

I artikeln framkommer att en församling startar samtidigt i Åbo och att Lutherstiftelsen därmed har sammanlagt 26 församlingar i landet. Trots att texten framhåller att Lutherstiftelsen således är spridd över hela landet menar denna skribent att man inte kan bo i Jakobstad utan att riskera bli stämplad av att denna församling finns även där. Kommentaren talar också om ”församlingar” i pluralis som motsätter sig kvinnliga präster, vilka dessa andra församlingar skulle vara nämns inte – Jakobstads svenska församling har två kvinnliga präster (*Pedersöre prosteri, kontaktuppgifter*). Reaktionen tyder enligt min tolkning på att religion och kanske särskilt konservativ religion får en annan betydelse i denna geografiska kontext. Eftersom det finns en föreställning om Österbotten och Jakobstad som ”bibelbälte” tolkas exempel på religionsutövning i denna trakt som något unikt och särskilt, även om det – som med Lutherstiftelsens 26 församlingar – finns tydliga indikationer på att så inte är fallet.

I kommentaren till artikeln om Lutherstiftelsen framkommer det att skribenten är österbottning i exil. Det finns flera exempel på att

österbottningar som flyttat bort kommenterar religionen i landskapet, bland annat i flera av texterna i samlingen *Extremt platt och otroligt nära* (Teir 2010a), där ett antal österbottniska författare och journalister behandlar sina hemtrakter i essäform.

I antologin ingår ett reportage[8] från Jakobstad, med rubriken ”Välkommen till bibelbältet” (Teir 2010b). Kapitlet är helt ägnat religionen i Jakobstad, och Teir intervjuar bland annat laestadianer, en baptist, en lärare och en präst. Fördomar mot religion är ett tema, och Teir berättar att han under sina intervjuer bland annat blir av med några fördomar mot laestadianismen.

Men texten innehåller också fördomar och generaliseringar. Ett exempel på detta kommer i inledningen:

> – Har ni några Harry Potter-böcker?
>
> Butiksbiträdet tittar upp från sin dator.
>
> – Jag kan inte så mycket om leksaksavdelningen ... det är nog bäst att du frågar någon annan.
>
> Vi står i Halpa-Halli på gågatan i Jakobstad. Jag ska köpa batterier till min bandspelare och passar på att testa mina fördomar om utbudet i varuhuset.
>
> I Halpa-Halli väntar man sig inte att man ska hitta alkohol, tobak eller sekulär litteratur. Kedjan grundades av Karlebybaptister i slutet av 60-talet och präglas fortfarande av ägarfamiljens frikyrkliga bakgrund. […]
>
> Men någon Harry Potter-bok hittar jag inte i Halpa-Halli. Det är en av de saker som utmärker den här stan.

Att Halpa-Halli på grund av ägarnas frikyrklighet inte säljer till exempel alkohol skiljer butiken från andra mataffärer och varuhus, men det är oklart varför butiken särskilt skulle ”utmärka” Jakobstad. Grundarna och ägarna är från grannstaden Karleby och kedjan har expanderat till 38 affärer, belägna från Torneå i norr till Tammerfors och Björneborg i söder. Både alkohol, tobak och sekulär litteratur, inklusive Harry Potter, finns att köpa på annat håll i Jakobstad. Teirs resonemang är analogt med kommentaren om Lutherstiftelsen: om man hittar exempel på konservativ religion i Jakobstad så

är det typiskt för staden, men när samma konservativa religion finns på annat håll spelar den ingen roll utan berör enbart de religiösa. Det blir oklart varför just Jakobstad skulle vara så känsligt för påverkan av religion.

De citat som diskuterats i detta avsnitt exemplifierar hur religiositeten och religionens betydelse i Österbotten betonas. Den enligt vissa kriterier högre religiösa aktiviteten i några kommuner längst i norr förknippas med hela landskapet, så som exemplifieras av Mikael Kosks (2012) resonemang. Samma undersökningar som pekar på hög kyrkobesöksfrekvens i Jakobstads- och Karlebytrakten visar ändå att resten av landskapet statistiskt sett är lika religiöst eller sekulärt som Svenskfinland överlag. När diskussionen om religion i Österbotten specifikt rör Jakobstadstrakten, som den ofta gör, betonas religionens betydelse i denna nejd. Samma religiösa yttringar som finns på många andra ställen ges en särskild betydelse i Jakobstad, där de betraktas som bevis för religionens inverkan – att den ”utmärker” en viss plats eller ”stämplar” dem som bor där – medan de på andra håll knappt noteras. Här kan man dra en parallell till Shields (1991) diskussion om hur fattigdomen i England får mer uppmärksamhet när den förekommer i de regioner där det finns starkare förväntningar på att den ska finnas, det vill säga i norra England. Att så starkt betona den religion som finns i Jakobstad, eller Österbotten i stort, bottnar i förhandsförväntningar på religiositeten i bibelbältet. Hur dessa förhandsförväntningar utkristalliseras i användningar av termen ”bibelbälte” diskuteras i följande avsnitt.

BIBELBÄLTET I ÖSTERBOTTEN

I detta avsnitt diskuteras några exempel på hur religionen i Österbotten beskrivs explicit med termen bibelbälte. H.L. Mencken, som myntade termen bibelbälte, var en skarp religionskritiker, och noterade med viss förvåning att termen övertagits av sydstatsborna själva (Rodgers 2005:215). Den hade alltså från början en negativ klang.

Användningen av termen bibelbälte i negativ bemärkelse bottnar i en sekularistisk syn på samhället. De negativa konnotationerna av termen kommer också fram i det material som jag funnit kring Österbotten. Men det finns också exempel på en mer neutral eller positiv användning.

Jag kommer att ge exempel på dessa olika värderingar av termen bibelbälte, inledningsvis på försök till ett deskriptivt, neutralt bruk. Sociologen Kjell Herberts, som det redan hänvisats till, hör till dem som regelbundet använder termen ”bibelbälte” om delar av Österbotten, och strävar efter att göra det på ett deskriptivt sätt. Det intressanta med den deskriptiva användningen är att den visar hur bibelbältet tas för givet, att det framställs som självklart att området finns och kan placeras, och att termen faktiskt säger något om området i fråga. Jag vill inte påstå att det är fel att använda termen bibelbälte, men en del av mitt intresse här är att problematisera termens användning och föreställningen att det självklart finns ett bibelbälte.[9]

I materialet finns ett par exempel på hur bibelbältet beskrivs på finska. Även i dessa finska texter placeras bibelbältet, på finska ”raamattuvyöhyke”, i de svensk- och tvåspråkiga delarna av Österbotten. I Tigerstedt et al. (2008), som är en studie av ungdomars alkoholvanor i Österbotten och i huvudstadsregionen, används termen på ett självklart sätt som beskrivning av delar av svenska Österbotten. Det finns till exempel en tabell (Tigerstedt et al. 2008:28) där det görs en indelning av svensk- och tvåspråkiga kommuner på basen av om de hör till bibelbältet – ”kunta sijaitsee raamattuvyöhykkeellä” – eller ej.

De senaste årens mediebevakning av den unga österbottniska författaren Kaj Korkea-ahos romaner är ett sammanhang där religion i Österbotten kommit upp. Korkea-ahos första två romaner, *Se till mig som liten är* (2009) och *Gräset är mörkare på andra sidan* (2012), utspelar sig huvudsakligen i en fiktiv österbottnisk ort, Gränby. Av beskrivningarna i böckerna att döma ligger orten i Pedersöre kommun, nära författarens egen uppväxtort Esse. Be-

skrivningar av religionsutövning i Gränby med omnejd förekommer i båda böckerna. Religionen har varit ett givet tema i diskussionen om Korkea-ahos romaner och termen bibelbälte används återkommande. *Åbo Underrättelser*s recensent konstaterar om den senare boken att ”[m]iljön är liksom i debuten det s.k. bibelbältet i norra svenska Österbotten” (Rönnholm 2012). I en författarintervju inför samma bok konstaterar Hakala (2012)[10] att ”Korkea-aho har själv upplevt hur det är att komma ut som homosexuell i bibelbältet” – ett tema som återkommer i romanen. Även i bloggrecensioner refereras till bibelbältet. Den finlandssvenska bloggen *Bokbabbel* recenserar den första romanen under rubriken ”Skildring av bibelbältet” (2009) och skribenten förklarar:

> För några år sedan skulle jag inte ha fått ut lika mycket av boken, men numera har jag många vänner från det ”bibelbältet” Österbotten och vet att bönehus och ”bullaligan” är närvarande på ett helt annat sätt än i södra Finland.[11]

I den stora rikssvenska bokbloggen *Bokhora* (”Måndagsmöte: Kaj Korkea-aho” 2010) skriver recensenten om samma bok: ”Jag tyckte mycket om den mörka berättelsen om kärlek och besatthet i Österbottens bibelbälte […]”.

I samband med utgivningen av den andra romanen, *Gräset är mörkare på andra sidan* (2012), besökte Korkea-aho det finlandssvenska tv-programmet *Min Morgon* (2012). Jag citerar ett kort replikskifte mellan Korkea-aho och en av programledarna, Eva Kela:

> Eva Kela: Det handlar om ganska mycket skam och skuld och om att förtränga saker.
> Kaj Korkea-aho: Om att bo i Österbotten med andra ord.
> Eva: Om att bo i Österbotten, ja just det! Det vill säga bibelbältet (skratt)
> Kaj: Precis jo.

Programledarna – förutom Kela deltar Bettina Sågbom i samtalet – är bägge från Nyland, närmare bestämt Borgå respektive Hangö.[12]

Kela sätter ett explicit likhetstecken mellan Österbotten och bibelbältet. Vidare kopplas detta område – med hjälp av den gästande österbottningen i exil – till skuld, skam och förträngning. Alla i studion, liksom säkert också tittarna, är medvetna om att dessa är universella fenomen, men ser dem gärna som typiskt österbottniska, och genom hänvisningen till bibelbältet också som något förknippat med religion. Genom kopplingen av bibelbältet till skuld och skam har denna användning också klart negativa undertoner, om än i form av skämt och underhållning.

I en annan tv-intervju om samma bok får Korkea-aho lite mer taltid, och säger bland annat:

> Norra Österbotten är stundtals ganska unikt i hur man liksom låter religiositeten ta sig uttryck, alltså en hel del karismatiskt, en hel del kontroll, en hel del rätt så extrema saker har hänt och händer fortfarande.[13] (*Boktid* 2013)

Korkea-ahos andra roman kom hösten 2012, intervjuerna för finlandssvensk television sändes i oktober samma år. Ett knappt år senare publicerar författaren en kolumn i HBL med rubriken ”Skrota bibelbältet” (Korkea-aho 2013). Kolumnen uppmärksammades av andra skribenter och fick flankstöd bland annat av radiojournalisten Hanna Rundell (2013). I sin kolumn säger Korkea-aho bland annat:

> De flesta österbottningar kan just ingenting om Bibeln, går inte i kyrkan och är inte särskilt religiösa. […] Norra Österbotten är visserligen gamla väckelsetrakter, men det börjar vara länge sedan gudsordet brann.

Och vidare att: ”De allra flesta österbottningar är öppensinnade, också de som är religiösa.”

Det för mig viktiga med denna kolumn, även om det förstås är intressant att Korkea-aho tydligen ändrat sig angående religionens roll i Österbotten i allmänhet och i norra Österbotten i synnerhet, är att visa att det också finns en motdiskurs mot föreställningen om ett österbottniskt bibelbälte.[14]

I antologin *Extremt platt och otroligt nära* (Teir 2010a), ur vilken jag redan refererat till en text (Teir 2010b), ingår även andra texter där religionen är ett centralt tema (Knutar 2010; Taivassalo 2010). Sofie Knutar reflekterar i egenskap av återflyttare över sitt förhållande till Österbotten, till de orter där hon bott och till Jakobstad, där hon bodde när texten skrevs. Hon berättar om när hon får besök från huvudstadsregionen:

> När en studiekamrat från Grankulla hälsade på [i Jakobstad] var hon förvånad över att ingen försökte omvända henne på gatan, vilket hon uppriktigt hade förväntat sig. Jag var också lite bekymrad över att hon skulle bli besviken på bibelbältet. Här hade vi trevligt med roliga människor, drack vin, gick på operapremiär och allt möjligt okristligt och oösterbottniskt. (Knutar 2010:37)

I citatet görs en mycket explicit parallell, eller en intersektion, mellan Österbotten och religion, eller närmare bestämt kristendom, i formuleringen ”okristligt och oösterbottniskt”. Ett samband mellan religion och kultur, i bemärkelsen estetiska uttryck, framställs också, de ses som varandras motsatser i beskrivningen av opera som något okristligt. Detta utmålade motsatsförhållande mellan religion och kultur diskuteras närmare i samband med ett senare exempel. Jag uppfattar citatet som klart kritiskt till bibelbältet: roliga människor, vin och opera är att föredra framom att bli omvänd på gatan. Samtidigt är det tydligt att Knutar uttrycker en önskan att bibelbältet är något som ska finnas och märkas, som något att visa upp för gäster. Knutar (2010:37–38) fortsätter:

> Till all lycka fick vi se ett par mycket och uppenbart religiösa människor – kanske frikyrkliga till och med […] ett ungt par i beige och illasittande sommarkläder. Hon osminkad och inte särskilt vacker med stor mage, han blekfet med tom blick bakom flottiga glasögon. I sina vita mjuka händer höll han en bibel och han rörde tyst sina läppar när han läste i den. […] Vad skrattar de åt?

I citatet görs flera tydliga kopplingar mellan religion och utseende eller stil: en ”uppenbart religiös” person har illasittande kläder, är inte

vacker utan fet och har flottiga glasögon. Här görs också en explicit koppling till *bibel*bältet, i och med att en av de observerade personerna sitter på offentlig plats och läser bibeln. Det faktum att dylika fördomsfulla inställningar om religion också förekommer i Österbotten, och i Jakobstad, visar att långt ifrån alla som bor på detta område är särskilt religiösa utan att förhållandet till religion varierar starkt.

Författaren Hannele Mikaela Taivassalo, född i Nedervetil och ”frivilligt och uppsåtligt” (Taivassalo 2010:104) utflyttad från landskapet, bidrar under rubriken ”Jag, gud & österbotten” till samma antologi med en självbiografisk text om sitt förhållande till Österbotten. Taivassalo (2010:104) kommer med ett försök till förklaring av den österbottniska religionen:

> Angående det österbottniska bibelbältet. Måhända det är så här: Ju längre mot norr, desto hårdare blir människans levnadsförhållanden. Ju mera armod, desto större gudar, behov av väckelse, mirakel, hård samhällelig moral och hierarkier och religiös fanatism.

Citatet är intressant i relation till diskussionen om samband mellan religion och geografi, eftersom Taivassalo (2010) – kanske skämtsamt – kopplar religion till geografiska förhållanden och den nordliga breddgraden. Dessa beskrivs i sin tur med termen ”armod” och Österbotten framställs därmed också som fattigt. Hård moral och fanatism uppfattar jag också som negativa epitet.

Taivassalo (2010:105) för också ett resonemang om Österbottens relation till tiden. Hon berättar om det samhälle som rådde i hennes barndoms Nedervetil:

> Vissa bänkar i bykyrkan var speciellt reserverade för vissa familjer, enligt någon oskriven lag sedan anno dazumal. Läraryrket och religiositet var starkt sammanlänkade (kanske myten om kallet, både det religiösa och bildande?) och även som sagt samhällsstatus och kyrka och bildning, som i forna dar. […] Och jag försäkrar; jag talar om åttio- och nittiotal. Nittonhundra. På många sätt var det som att leva i den moderna, globala samtiden – atomålder, teknikåldern, rymdåldern – och i ett hierarkiskt 1800-talsjordbrukssamhälle och bibelbälte på samma gång. Österbotten är en anakronism.

Citatet talar om en ”bykyrka”, men det som avses är rimligtvis Nedervetil församlings kyrka; Nedervetil är en självständig församling än i dag (*Pedersöre prosteri – Nedervetil församling*). ”Bykyrka” låter antagligen lite ålderdomligare och mer provinsiellt än bara ”kyrka” eller ”församlingens kyrka” – men kanske sockenkyrka hade haft samma effekt och varit mer korrekt. Talet om reserverade bänkar för vissa familjer låter förvisso också klart antikverat och inget jag mött på annat håll i Österbotten.[15] Både ”sedan anno dazumal” och ”som i fornstora dar” används för att ytterligare förstärka bilden av att Nedervetil är något gammalmodigt och förlegat. Ännu starkare blir detta i formuleringarna ”jag försäkrar” och ”Nittonhundra.” Betoningen av vilket sekel det handlar om tjänar till att antyda att vi läsare skulle ha trott att det var fråga om 1800-tal, eller kanske ännu längre tillbaka i tiden.

De två sista meningarna i citatet representerar Taivassalos analys av det österbottniska samhälle hon växte upp i och sammanfattas i termen ”anakronism” – som anges i presens, även om det i meningen innan handlar om uppväxten i imperfekt. Man kan tolka analysen så att Österbotten var, eller är, samtidigt modernt och gammalmodigt. Men ”den moderna, globala samtiden” är just global, inte lokal, medan det ålderdomliga är det lokala: jordbruket och bibelbältet. Texten kan läsas som en beskrivning av en modern samtid som ligger utanför Österbotten. Österbotten blir då en anakronism, inte genom att olika tidsåldrar samsas där, utan genom att det är en enklav av 1800-tal och religion mitt i ”rymdåldern”.

I en intervju för Radio Vega, en av de svenskspråkiga public service-kanalerna i Finland, i januari 2012 kommenterar Barbro Schauman, akademilektor i företagsekonomi vid Åbo Akademi och ordförande för Svenska folkpartiet i Åbo, aktuella högskolepolitiska frågor (Hoffman 2012). Samma dag hade ett nytt högskolecampus inlett sin verksamhet i Jakobstad (Lillqvist 2012). På campus verkar flera av Yrkeshögskolan Novias utbildningar inom kultur. Schauman kommenterar:

> Jag har nog från första början förundrat mig över att man väljer att placera konst- och kulturcampus i lilla Jakobstad, som dessutom är huvudorten i bibelbältet uppe i Österbotten. Alltså jag kan inte riktigt tänka mig någon annan ort som skulle vara mindre lämpad för en konst- och kulturhelhet än vad Jakobstad är.

Schauman motsätter sig starkt placeringen av konst- och kulturutbildning i Jakobstad och hennes centrala argument är att staden är ”huvudort i bibelbältet uppe i Österbotten”. Att staden är liten framförs också som ett argument. Sammantaget kan Schauman inte tänka sig någon sämre placering av utbildningen i fråga än Jakobstad (Hoffman 2012).

Gällande frågan om bibelbältets geografiska placering är citatet intressant på två sätt. För det första specificeras att det handlar om ”bibelbältet uppe i Österbotten”. Det som jag fäster mig vid i denna formulering är särskilt ordet ”uppe”, som jag tolkar som ett led i ett motsatspar, där det andra ledet är ”nere”, det vill säga det område som Schauman befinner sig i. För det andra sägs att bibelbältet har en ”huvudort”, och att denna är Jakobstad. Man kan göra en jämförelse med den amerikanska kontexten, där man talar man om ”the buckle of the bible belt”, det vill säga ”bibelbältets spänne”, vars placering är omstridd (Heatwole 1978; ”So where is ...”; ”Buckle of ...”). Angivandet av en huvudort i bibelbältet förstärker föreställningen om att man vet var bibelbältet ligger.

På svenska Yles webbplats (Hoffman 2012) hänvisas till att Schauman sagt ”Vad fasen gör Novia och Åbo Akademi i Jakobstad?”. Denna formulering citeras också i HBL:s artikel om samma ämne (*ÅA:s Barbro Schauman* ...). I den inspelning från intervjun som var tillgänglig på samma webbsida på svenska Yle hörs inte någon sådan formulering. Genom den lindriga svordomen, som till synes är ett journalistiskt tillägg, konstrueras en större kontrast mellan Schauman å ena sidan och föreställningen om religiositeten i bibelbältet å den andra.

Citatet skapar en intersektion mellan religiositet och plats men också mellan religion och kultur, där religiositet som den kommer

till uttryck i bibelbältet ses som antites till konst och kultur. Särskilt den senare aspekten av uttalandet väckte mothugg i Österbotten. På ledarplats i *Österbottens Tidning* räknade Henrik Othman (2012) upp ett antal av nejdens konstnärer inom olika genrer, från poeten Lars Huldén till musikalartisten Jennie Storbacka, som argument för att det finns ett kulturliv i trakten. Ledaren framhåller också att ”[k]ulturen i Jakobstadsnejden har bibelbältet att tacka för mycket”, det vill säga många framgångsrika konstnärer och artister har sina rötter i församlingslivet. Schaumans tes att ”konst och kultur” inte har en plats i Jakobstad för att staden är för religiös möter också fler motargument. I en intervju i ÖT (Myntti 2012) tar Gustav Björkstrand, tidigare biskop och rektor för Åbo Akademi, avstånd från termen bibelbälte och säger att den är ”mycket missvisande för den österbottniska fromheten”. Framför allt är jämförelsen med det amerikanska bibelbältet haltande enligt Björkstrand, som menar att den österbottniska kristendomen kombineras med öppenhet och samhällsengagemang.

Schauman, Taivassalo och Knutar talar om bibelbältet som något entydigt negativt, men det finns också exempel på hur termen används i positiv bemärkelse. Sommaren 2007 ordnade kyrkohistorikerna vid Åbo Akademi ett seminarium i Jakobstad med rubriken ”Bibelbältets religiositet” (*Bibelbältet under* ...). Med tanke på att seminariets arrangörer var kyrkohistoriker från Åbo Akademi och många av dem är österbottningar med en bakgrund i olika väckelserörelser,[16] kan man se det som ett exempel på en appropriering av ett ursprungligen negativt epitet, så som skett till exempel med termen ”queer” (Berg & Wickman 2010:12 f.).

I ett reportage med rubriken ”Resa till bibelbältet”[17] (Mäkelä 2011), i det finskspråkiga kyrkliga veckomagasinet *Kotimaa*, berättar skribenten om hur hon fått i uppdrag att skriva om det andliga livet i svenska Österbotten och på så sätt lärt sig mycket nytt:

> Jag vet att det i Finland finns ett bibelbälte, Bibelbältet, ett område där företagsliv, politik och kristendom inte är främmande för varandra. Och att där under den höga himlen finns fruktan för Herren, men inte

för herrarna. Och att i Finland finns en bit av himlen. Den finns mitt på slätten i ett bönehus kallat ”Betel”.[18] (min övers.)

Det intressantaste med citatet är att bibelbältet så explicit placeras i det svenskspråkiga Österbotten, att det till och med har ett namn på svenska, och att detta namn är så vedertaget att det måste användas på svenska också i en text på finska i en finskspråkig tidning (jfr kapitel 11). I texten i övrigt används finskspråkiga namn på orter där svenskspråkiga är i klar majoritet: Kolppi (Kållby), Jepua (Jeppo) eller Oravainen (Oravais). Bibelbältet framstår alltså som något mer entydigt svenskspråkigt än svensk österbottniska byar eller socknar.

Citatet från *Kotimaa* har också en intressant beskrivning av detta bibelbälte. Uttalandet att religion och samhällsliv inte är främmande för varandra tolkar jag som en uppfattning om att religionen påverkar samhället – något som utan tvivel är positivt ur en stor kristen tidnings perspektiv. Att tala om ”slätten” eller om avsaknaden av respekt för ”herrarna” uppfattar jag som typiska klichéer om Österbotten (jfr Topelius 2011/1852:7, 251).

Bönehuset som nämns, Betel, ligger i Oravais, halvvägs mellan Vasa och Jakobstad. Det berättas att flyktingar från många olika länder besöker bönehuset. Det ”himmelska” som nämns i citatet ligger kanske i den lokala baptistiska församlingens internationella klimat och/eller församlingens solidariska arbete. Här kan även noteras att det som i denna artikel lyfts fram som ett typfall av det österbottniska bibelbältet ligger utanför det område som definieras som bibelbälte av till exempel Kjell Herberts.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Detta kapitel har tagit upp ett exempel på social spatialisering. Det rumsliga och geografiska konstrueras socialt bland annat genom att vår uppfattning om platser och regioner konstrueras i en diskurs. Betydelser av och uppfattningar om platser och områden skapas ge-

Evangeliföreningens bönehus i Mattnäs, Nagu, i Åbolands skärgård. I föreningen finns flera som, i likhet med baptisterna i Oravais, engagerat sig starkt för flyktingar.
Foto: Birgitta Sarelin.

nom hur man talar om dem. Det exempel som diskuterats är hur talet om religion i Österbotten och beskrivningen av landskapet som ”bibelbälte” bidrar till att skapa en bild av Österbotten. Med den terminologi som används i denna bok kan man säga att det skapas en intersektion mellan religion och geografi. Religion blir något som förknippas med Österbotten och Österbotten förknippas med religion. I detta avslutande avsnitt vill jag diskutera några aspekter av konstruktionen av Österbotten som bibelbälte, bland annat frågan om religionens offentliga betydelse, sekularism och ideologi, samt min roll som forskare.

Jag kallar föreställningen om bibelbältet för en intersektion mellan ”religion” och ”Österbotten”, men det är klart att ingendera av dessa storheter är entydig. En nackdel med användningen av begreppet intersektionalitet är att kategorierna kan tolkas som svart-vita. Men religion, eller religiositet, tar sig olika uttryck och kan förstås förekomma i olika grader, det är inte bara fråga om antingen eller. De mått som används i den tillgängliga statistiken, kyrkobesök och föreningstillhörighet, är också långt ifrån uttömmande. Även be-

greppet Österbotten är relativt på olika sätt, vilket också framkommer i materialet. Det är stundvis oklart vad som i diskussionen avses med Österbotten. Tar man termen bokstavligt är det rimligen åtminstone det nuvarande landskapet, men ibland verkar det syfta främst på trakterna kring Jakobstad och Karleby – den senare orten hör för övrigt inte till det nya landskapet Österbotten. En annan fråga gäller vem som är österbottning, är man det till exempel om man är född där men bott större delen av sitt liv på annan ort. Inte heller den så att säga motsatta geografiska polen, det så kallade ”södra Finland”, är något entydigt. Regionen definieras, i en svenskspråkig diskurs, utgående från de delar av landet där det bor svenskspråkiga. ”Södra Finland” kan gälla Nyland och Åboland, men ibland avses endast Nyland eller huvudstadsregionen, även om Vasa, mätt i latitud, ligger i den sydligaste tredjedelen av landet (jfr kapitel 4).

Det finns statistik, till exempel från den finlandssvenska Barometern, som visar en högre religiös aktivitet och tillhörighet i några österbottniska kommuner, i trakterna kring Jakobstad och Karleby. I samma område – liksom på många andra platser – finns också en historia av aktiva väckelserörelser, och en del av dessa, främst laestadianismen, bidrar fortfarande starkt till den religiösa aktiviteten. Dessa två omständigheter har lett till en föreställning om ett österbottniskt ”bibelbälte”, där religionen förmodas spela en stor roll. Tanken på ett bibelbälte rymmer en förenklad bild av den religiösa aktivitetens geografiska utbredning och religionens samhälleliga betydelse, en bild av att snart sagt alla österbottningar är konservativt religiösa. Enligt dessa föreställningar påverkar religionen området på olika plan, från möjligheter att ha trevligt och dricka vin till att ordna högre utbildning.

Talet om bibelbältet bidrar också till bilden av vad religion är för något. Statistiken om ökad religiositet i delar av Österbotten handlar om individuellt engagemang. En premiss för tanken på ett bibelbälte är dock att religionen ges en stor offentlig och kollektiv betydelse, att religionen påverkar hela samhället. Här blir det amerikanska ursprunget hos termen bibelbälte betydelsefullt. Våra uppfattning-

ar om den roll religionen spelar i USA, och särskilt i den amerikanska södern, förs via de associationer som väcks av termen bibelbälte över på till exempel Österbotten.

I Finland och Norden finns det vissa ytterst begränsade områden där den religiösa tillhörigheten och aktiviteten är speciellt stor och där den har en viss påverkan på omgivningen. I en österbottnisk kontext handlar det i praktiken om några enstaka byar där andelen laestadianer är hög (Häger 2012). Motsvarande byar med stark religiös aktivitet finns på andra håll i Svenskfinland (se t.ex. Grönqvist 2000). Föreställningen om ett österbottniskt bibelbälte handlar enligt min mening, i alla fall delvis, om att den roll religionen har i några laestadianskt dominerade byar i Larsmo och Pedersöre generaliseras till att gälla ett betydligt större område – samtidigt som det också finns fördomar om laestadianerna. Frågan om hur och i vilken utsträckning religionen påverkar det omgivande samhället i Österbotten eller någon annanstans i världen är en empirisk fråga. Man måste studera vad religionen faktiskt betyder för och i ett område och inte bara förutsätta något på basen av stereotypiska föreställningar om religion, landsbygd och Österbotten.[19]

Bilden av religion i Österbotten tar sig ibland formen av stereotyper, ”reducing people to a few simple, essential characteristics, which are represented as fixed by nature” (Hall 1997:257). Dessa stereotyper fungerar som en konstruktion av österbottningar som ”de Andra”. Ett exempel är Juha Ruusuvuoris (2011:7) reseskildring från svenska Österbotten, där han talar om ”landet som är känt för sina tomater, sitt snus och sina sekter”. Formuleringen är antagligen en medveten användning av stereotyper, ett ironiskt stilgrepp. Ruusuvori reducerar Österbotten till tre substantiv, och använder sig av den retoriska figuren tretal för extra effekt. Också religionen kommer med i beskrivningen, och inte vilken sorts religion som helst, utan ”sekter”, en term som i vardagslag ses som starkt negativ.

Stereotyper är ofta en central ingrediens i humor. Flera av de exempel på kritisk användning av termen bibelbälte som citeras och

analyseras i detta kapitel kan uppfattas som humoristiska eller ironiska. Det gäller särskilt texterna i antologin *Extremt platt och otroligt nära*, men också Kaj Korkea-ahos besök i morgon-tv. Ur diskursanalytiskt perspektiv är en ironisk användning av stereotyper också en del av den diskurs som formar sitt objekt. Humor förutsätter att folk förstår skämtet, det vill säga att stereotyperna är delade, och skämt är därför lämpliga som material för analys av rådande diskurser. Ibland uppfattas en humoristisk ansats som något som förmildrar till exempel ett kritiskt eller nedvärderande uttalande – ”det var ju bara ett skämt”. Men skämt kan förstärka stereotyper, också i större utsträckning än allvarliga utsagor om samma ämne (Martin 2007:140–143).

Samtidigt som religion förknippas med Österbotten förknippas religiositet med österbottningar. En dimension av denna intersektion är att vissa människor får sin österbottniska identitet i någon bemärkelse ifrågasatt för att de inte är religiösa utan ateister, medan andra får sin religiösa övertygelse ifrågasatt för att de bor i Esbo och inte i Esse. Att tala om Österbotten som religiöst och konservativt kan också vara ett sätt att försöka skapa sin identitet och presentera sig som modern, sekulär och liberal. Detta gäller kanske särskilt de som flyttat från Österbotten till Helsingfors eller Åbo, som vill accepteras som moderna och urbana genom att ta avstånd från det omoderna och perifera och inte minst från en av omodernitetens starkaste symboler, religionen.

Termen bibelbälte används som sagt inte enbart i negativ bemärkelse. De exempel jag hittat på en användning av termen i positiv bemärkelse kommer dels från kyrkohistorikerna vid Åbo Akademi, dels från den kyrkliga tidningen *Kotimaa*. Reportaget i *Kotimaa* visar tydligt att den religiösa påverkan på samhället som termen bibelbälte implicerar är något positivt för denna kyrkliga publikation. När det gäller de österbottniska teologer som använder termen bibelbälte i vad jag tolkar som positiv bemärkelse handlar det om att de vill stärka såväl sin – och seminariebesökarnas – österbottniska som sin religiösa identitet, genom att koppla ihop dessa två.

Det är å andra sidan tydligt att många som använder termen i negativ bemärkelse har en sekularistisk position. De förenar sig med sekulariseringstesens tanke att religionen har försvunnit från det offentliga rummet men uppfattar Österbotten som ett undantag från sekulariseringen. Religion förknippas i sekularismen med det omoderna. Österbotten förknippas alltså också med det omoderna och förlegade i och med att det beskrivs som religiöst. Taivassalos (2010) beskrivning av Österbotten som ett anakronistiskt 1800-talsjordbrukssamhälle kan tjäna som exempel.

Den mediala diskussionen om religion i Österbotten ställer de sydligare delarna i Svenskfinland, särskilt huvudstadsregionen, mot de nordliga, det vill säga Österbotten. Men den ställer också stad mot landsbygd och storstad mot småstad. Staden representerar det moderna och därmed också det sekulariserade, medan provinsen är konservativ, gammalmodig och religiös.

Vi har levt i ett samhälle som varit mycket mindre sekulariserat än i dag, där religionen har haft en självklar ställning. I dag är situationen den motsatta, sekulariseringen och ett sekulärt samhälle är det som tas för givet som den gällande normen. En sekularistisk ideologi utgör en naturalisering av ett sekulärt tillstånd och religion blir då något avvikande. Utgående från en religiös ideologi är det den religiösa positionen som är naturlig och avsaknad av eller avståndstagande från religion ses som avvikande. Ur det sociologiska perspektiv från vilket jag närmar mig studiet av religion i dagens samhälle är det viktigt att komma ihåg att bägge dessa positioner, både sekularism och religion, är ideologiska. Varken ett religiöst eller ett sekulärt tillstånd är naturligt utan båda är produkter av samhälle, kultur och historia. Även om det vore så att till exempel Österbotten, eller Åland, skulle befolkas av många personer med en stark kristen eller hinduisk övertygelse, är det utgående från det perspektiv jag använder inte något i sig onaturligt eller avvikande utan snarare något att studera vidare för att se vilken betydelse detta har för samhället i fråga.

Ovan har nämnts att en del av de mest kritiska kommentarerna om bibelbältet kommer från personer födda och uppvuxna i Öster-

botten men bosatta på annan ort. Till saken hör att också jag kan räknas som en sådan ”österbottning i exil”, även om jag bott större delen av mitt liv utanför detta landskap. Liksom Korkea-aho har jag också varit kyrkligt aktiv under min uppväxt, och periodvis som vuxen. Jag skriver dock inte denna text till exempel i egenskap av ”född i Österbotten”.[20] Min ambition här är i stället att skriva som forskare och sociolog, att analysera debatten utgående från samhälls- och humanvetenskaplig teori – om social spatialisering, intersektionalitet och sekularisering. Jag har försökt göra en kritisk analys av användningen av termen, vilket inte är avsett som ett debattinlägg.

Jag tycker därför inte, som vissa sekulariserade (exil)österbottningar, att bibelbältet är en bra term för att det ger det Österbotten jag lämnat en negativ stämpel och mig en möjlighet till distansering från det religiösa, rurala och omoderna. Jag tycker inte heller, som vissa kristna (exil)österbottningar, att bibelbältet är en bra term, för att jag uppfattar stämpeln som positiv och som en förstärkning av min egen österbottniska och religiösa identitet. Ur ett sociologiskt och intersektionellt perspektiv är jag i stället kritisk mot termen för att den används som förenkling, generalisering och stämpling, vilket jag uppfattar att har negativa konsekvenser för människors möjlighet till en egen identitetspolitik, men också negativa politiska konsekvenser i en bredare bemärkelse.

Beskrivningen av Österbotten som bibelbälte handlar inte enbart om identiteter utan också om resurser. Den sociala spatialiseringen får politiska konsekvenser. Mest explicit i de uttalanden som citerats här gäller detta placeringen av svenskspråkig högskoleutbildning i Finland, en diskussion som är ständigt aktuell. Men det kan också tänkas att det handlar mer generellt om den status Österbotten och österbottningar får på den finlandssvenska arenan, till exempel när det gäller tillgången till medial offentlighet i de allfinlandssvenska – det vill säga de huvudstadsbaserade – medierna. Kanske anar en författare från Pedersöre att han inte riktigt platsar med nylänningarna i morgonsoffan i tv om han inte deltar i det nedsättande samtalet om Österbotten?

Sammanfattningsvis kan sägas att talet om det österbottniska bibelbältet har två funktioner. För det första konstruerar det Österbotten som en plats där (för att använda exemplen ovan) konservativa, skuldtyngda människor som aldrig druckit vin eller läst en bok går omkring och försöker predika på gatorna. Österbotten exotiseras med hjälp av en specifik bild av religionen där. För det andra placerar det religionen i det finlandssvenska samhällets periferi, åtminstone rent geografiskt, och konstruerar en bild av det moderna, sekulariserade och urbana ”egentliga” Svenskfinland, där religionen inte har någon plats.

1 Våren 2008 inledde jag forskning om religionens roll i dagens Österbotten och har därför regelbundet följt med rapportering om detta tema framför allt i *Österbottens Tidning* (ÖT) och *Hufvudstadsbladet* (HBL).

2 Tilläggas kan att jag personligen känner flera av de människor som citeras.

3 I titeln till Villstrands (2002) bok talas i stället om ”landet annorlunda”.

4 ”Svenskfinland” är också ett exempel på social spatialisering, det är inte givet var denna region ligger, om det är en region. Den enklaste operationaliseringen är de områden i Finland som utgörs av svensk- eller tvåspråkiga städer och kommuner. Se kapitel 4.

5 Barometern är en opinionsundersökning bland finlandssvenskar som Institutet för samhällsforskning vid Åbo Akademi (Barometern) utförde årligen 2002–2014.

6 Här avses alltså den sentida landskapsindelning som infördes i Finland på 1990-talet.

7 Citat återges exakt som de är skrivna, utan korrigering av skriv- eller språkfel (se Introduktion för närmare diskussion).

8 En kortare version av texten publicerades i HBL 19.1.2010.

9 I en tidigare text om religion i Österbotten (Häger 2012:54) konstaterar jag bland annat: ”Både Finland, Sverige, Danmark och Norge har sina ’bibelbälten’” och ”I Finland är det Österbotten som är bibelbältet”. Visserligen finns det några mer kvalificerande meningar, där bibelbältet inte tas lika för givet, men den deskriptiva tendensen är klar i dessa två påståenden.

10 Intervjun i fråga är gjord för Svensk Presstjänst och publicerad i flera tidningar.

11 Jag kände inte till ”bullaligan”, men lite efterforskning visar att det är en kristen förening i Vasa som delar ut kaffe och bullar bland ungdomar kvällstid; samma verksamhet verkar också finnas i Jakobstad och Helsingfors (Liljeström 2007; *Bullaligan uteblir* ...).

12 http://svenska.yle.fi/artikel/2012/10/12/eva-kela-om-angestsyndrom; hämtad 30.12.2012 (Eva Kela). https://sv.wikipedia.org/wiki/Bettina_S%C3%A5gbom-Ek; hämtad 30.12.2012 (Bettina Sågbom).

13 I *Gräset är mörkare på andra sidan* (2012) finns en skildring av vad som kan antas vara ett exempel på de extrema saker som Korkea-aho menar är något ”ganska unikt” för Österbotten. Det är en skildring av vad som kallas ”den hypnotiskt högljudda, myllrande lovsångsfesten”, där en deltagare ”gungade med huvudet som i trans”, en annan ”skakade som i kramp” och ”på golvet krälade ungdomsledaren själv” (Korkea-aho 2012:205 f.).

14 I en podcast som Kaj Korkea-aho gör i samarbete med Ted Forsström sedan hösten 2015 är religion i Österbotten ett återkommande tema, ofta med en vinkling som är i strid med den i kolumnen ”Skrota bibelbältet”. Uttalandena ligger återigen nära dem i *Boktid* och *Min Morgon*, t.ex. i avsnittet ”Kristen humorpodcast” från 10.11.2015 (http://arenan.yle.fi/1-3138701; hämtad 31.1.2017).

15 I Larsmo, där jag är uppvuxen, är det fortfarande tradition att kyrkobesökare från vissa byar sitter i vissa sektioner i kyrkan, men platserna är inte reserverade, och ingen reagerar på var i kyrkan man sätter sig.

16 En av de medverkande vid detta seminarium var för övrigt samma Gustav Björkstrand som några år senare tar avstånd från termen bibelbälte. Han kan förvisso ha varit kritisk till termen också 2007 när seminariet ordnades.

17 ”Matka raamattuvyöhykkeelle”.

18 ”Tiedän että Suomessa on raamattuvyöhyke, Bibelbältet, jonka alueella yrityselämä, politiikka ja kristinusko eivät vierasta toisiaan. Ja että siellä korkean taivaan alla on Herran pelko, mutta ei herrojen pelkoa. Ja että Suomessa on pala taivasta. Se löytyy keskeltä lakeutta rukoushuoneessa nimeltä ’Betel’.”

19 Jag hör till dem som försöker göra sådana studier (Häger 2010, 2012).

20 Tilläggas kan att jag vid flera seminarier där min forskning om konstruktionen av Österbotten som bibelbälte presenterats har fått frågor och kommentarer om min egen bakgrund. Min förmåga att skriva om temat har ifrågasatts. Jag uppfattar, utgående från den teori som används i detta kapitel, att ett sådant ifrågasättande utgår från en ideologisk, sekularistisk ståndpunkt. Särskilt tydligt blir detta ifall det inte i samma grad problematiseras att ateister skriver om religion, eller för den delen att liberaler skriver om politik. För en närmare diskussion om forskarens position och problematiseringar av denna, se kapitel 3.

6. ”SNUSFÖRBUDET ÄR ETT HÅN MOT VÅR FINLANDSSVENSKA KULTUR!!!”[1]

SPRÅKLIG IDENTITET, REGION OCH KLASS I FINLANDSSVENSK SNUSDEBATT 2008–2011

Blanka Henriksson

I *Hufvudstadsbladet*, den största svenskspråkiga dagstidningen i Finland, kunde man i december 2008 läsa en insändare som anklagade två politiker[2] för att de ”fiskar röster i några småstäders grumliga vatten med att kolportera ett lika giftigt som vedervärdigt oskick som aldrig slagit rot i vårt land” (Halme 2008). Oskicket som hänvisades till var snus och politikerna i fråga hade starkt tagit ställning mot det rådande snusförbudet i EU (*Astrid Thors* …; Lindfors 2008), och på insändarsidorna samt i tidningens webbutgåva debatterades deras uttalanden och aktioner. Alla insändare fann inte politikernas utspel förkastligt utan många ställde sig i stället positiva till ett hävande av snusförbudet. En vanlig tolkning av vad som egentligen pågick finns i följande citat ur en insändare som är direkt riktad till ovanstående skribent: ”Att komma med ett förbud mot en produkt som används bara av kustremsans och skärgårdens befolkning, men samtidigt tillåta sig själv röka, supa och frossa, ja det kan vi kalla bubbelmoraliskt [sic] samt att fiska efter billiga politiska poäng” (Sandström 2008).

Debatten om snusets vara eller icke-vara i Finland har i perioder gått het på insändarsidorna i svenskspråkiga dagstidningar och i dis-

kussioner på webben. Man kan fråga sig hur ett preparat som brukas aktivt av under två procent av Finlands befolkning kan väcka så starka känslor och vad det egentligen är som diskuteras i media när man talar om snus? Genom att studera insändar- och webbdebatten om snusets vara eller icke-vara vill jag inte i främsta hand undersöka synen på snus, utan hur olika positioner skapas i finlandssvensk debatt eller konflikt, och hur språket blir ett argument.[3] I debatter som förs på svenska i Finland konstrueras många gånger olika finlandssvenskheter och det är dessa konstruktioner som blir intressanta för den här undersökningen. Det handlar inte om vad som i grunden debatteras utan om vad debatten gör. Snusfrågan kan för en utomstående tyckas vara en småsak, men det är tydligt att den berör människor och deras vardag, och det är i det vardagliga som idéer och värderingar får form och uttrycks. Föremålet för debatten som analyseras kunde lika gärna ha varit vad som helst annat som väckt gensvar hos finlandssvenska mediebrukare, som till exempel skarvar, vindkraft eller pälsnäring (se kapitel 2). Att jag slutligen valde att analysera snusdebatten beror främst på att jag fäste mig vid den när jag läste dagstidningar under den undersökta perioden och att min egen oerfarenhet av snus gjorde mig nyfiken. Också ett visst upplevt utanförskap på grund av mitt rikssvenska ursprung kan ha bidragit till mitt intresse för det finlandssvenska. Min avsikt är inte att ta ställning varken för eller emot snusbruk och snusförbud, utan att göra en analys av vad som kan ligga under ytan i den finlandssvenska dagstidningsdebatten.

Liksom i de övriga artiklarna i denna antologi är det intersektionella perspektivet ett viktigt teoretiskt arbetsredskap i analysen av snusdebatten. De intersektionella kategorier som främst korsas i materialet är klass, kön, region och språklig tillhörighet. Lena Martinsson har studerat verksamheten i en industrikoncern och ville bland annat se hur ”näringslivs- och näringspolitisk retorik om mångfald” användes för att förstå mer om hur föreställningar om olikhet mellan människor relaterades till ekonomi (2006:[7]). Hon studerade ”striderna om det vardagliga konstruerandet av ekonomisk mening, maktpositioner och arbetsfördelning” för att blottlägga det verklig-

hetsperspektiv som var rådande. I dessa tolkningar av ekonomi och arbetsfördelning fanns också tolkningar av klass, kön, sexualitet och nationalitet (Martinsson 2006:9). Ingen av kategorierna är oavhängig den andra, och ingen är överordnad, i stället måste man studera dem alla i sitt sammanhang för att försöka förstå helheten. På ett liknande sätt studerar jag de kategorier och diskurser som återkommer i snusdebatten.

SNUSDEBATT PÅ SVENSKA I FINLAND

Den finlandssvenska snusdebatten har sitt ursprung i de förändrade villkoren för snusproduktion och -försäljning som Finlands EU-inträde 1995 ledde till. Förvärv av så kallat våtsnus har varit förbjudet inom den Europeiska unionen sedan 1992. Detta förbud gäller alla tobaksprodukter för oralt bruk som inte avses att rökas eller tuggas. När Sverige gick med i EU 1995 fick man efter viss lobbyverksamhet till stånd ett undantagstillstånd som tillåter tillverkning och försäljning av snus inom landet, medan grannlandet Finland som gick med samma år måste följa EU-lagstiftningen fullt ut. Det var fortfarande tillåtet att använda snus i Finland och snusarna köpte sitt snus i Sverige, på färjorna mellan länderna eller på webben. År 2010 antog Finland ännu strängare nationella lagar gällande tobaksprodukter, vilket bland annat medförde att det numera är förbjudet att köpa snus i landet, även på webben eller att ge snus som gåva. Införseln av produkten begränsades ytterligare så att man får ta in snus enbart för eget bruk till ett maximum av 30 dosor.[4] Ett totalförbud av snus diskuterades också ingående inför lagändringen. Dessa lagar, samt även de flera fall av snussmuggling och illegal försäljning som följde på lagändringarna, har väckt debatt i finlandssvensk media, och det är delar av denna debatt som här analyseras.

Materialet för denna undersökning är hämtat dels från pappersversionerna av fem finlandssvenska dagstidningar: *Österbottens Tidning* (ÖT), *Vasabladet* (VBL), *Hufvudstadsbladet* (HBL), *Åbo*

Underrättelser (ÅU) och *Västra Nyland* (VN) och dels webbutgåvan av *Hufvudstadsbladet* och den gemensamma webbutgåvan av *Österbottens Tidning* och *Vasabladet.* I texten refereras enbart till ÖT:s webbversion, men försvinnande få snusartiklar figurerar enbart i den ena tidningen och alla gemensamma artiklar har också gemensamma kommentarer, så att man inte ser om skribenterna har gått in i diskussionen via ÖT:s eller VBL:s portal. De båda tidningarna har (tillsammans med *Syd-Österbotten*) gemensam redaktion och ägare. Jag har gått igenom alla artiklar och ledare med snustema, läsarkommentarer till dessa, samt snusrelaterade insändare under åren 2008 till och med 2011. Artiklarna är av varierande art och behandlar snusrelaterad forskning,[5] tobakslagstiftningen, smuggling och illegal försäljning (främst brottsmål, rättegångar och domar) samt politiker som arbetar för eller emot snus. Alla artiklar har inte gett upphov till läsarkommentarer eller insändare. De vilkas röster görs hörda i artiklarna är journalister, forskare, representanter för folkhälsa och medicinsk forskning, jurister och politiker. Debatten, och därmed också medborgarnas röster, hörs främst genom läsarkommentarerna på webben och insändarna i papperstidningen. I materialet finns argument både från snusmotståndare och från snusförespråkare och debatten kan vara mycket hätsk. Den ena sidan fördömer den rådande, enligt dem onödigt strikta, lagstiftningen och den andra sidan vill skärpa den ytterligare. Debatten fördes även i andra former av media, till exempel i tv[6] (*Seportaget* 2010, *Tredje statsmakten* 2010).

Alla citat i denna text är oredigerade språkligt och speciellt webbkommentarerna (men inte enbart dessa) innehåller slagfel, stavfel och olika språkvarieteter. Språket på webben tenderar att dels följa andra konventioner än skriftspråket i övrigt, dels är kommentarerna i webbdebatten säkert många gånger skrivna i affekt eller utan en andra genomläsning. Valet att inte redigera texterna är medvetet. Dels för redigering med sig en svår gränsdragning, vad ska putsas och vad inte? Dels kan alternativa skrivsätt (som dialekt eller slang) vara betydelsebärande. För en metodologisk diskussion om användningen av debattmaterial och specifikt nätdebatt, se kapitel 2.

SNUSET SOM EN FINLANDSSVENSK MARKÖR

Snusare, finlandssvenskar och även politiker har tillskrivit snusarna en finlandssvensk identitet i debatten. Någon aktuell och tillförlitlig statistik om snusanvändning och språktillhörighet i Finland finns inte att tillgå (Heloma 2014). En studie från 2006 visar att bland gymnasieelever i Grankulla, en närort till Helsingfors, var 21 procent av de svenskspråkiga pojkarna dagliga snusare medan snusandet i övriga grupper (finskspråkiga pojkar samt flickor i båda språkgrupperna) var som högst fyra procent (Luopa m.fl. 2006:3). Dessa siffror är intressanta, men att utifrån dem dra slutsatser om landets övriga befolkning är dock svårt. Enligt den senaste tobaksstatistiken räknas nästan en femtedel av Finlands befolkning av båda könen som dagliga rökare medan endast två procent av männen och en procent av kvinnorna snusade dagligen (FOS 2016). År 2009 hade 83 procent av männen och 97 procent av kvinnorna aldrig snusat (FOS 2011). Av Finlands befolkning är andelen snusare med andra ord mycket liten, men det finns med säkerhet människor ur både den finska och den svenska språkgruppen som regelbundet använder snus. Användningen av snus kopplas i populära föreställningar många gånger ihop med olika delkulturer, där prillan under läppen har blivit något av en image. Till dessa delkulturer hör till exempel vissa idrottsgrenar som ishockey och handboll. Handbollen har i Finland starkt finlandssvenska konnotationer, vilket ishockeyn inte alls har. Snuset är i dessa sammanhang inget som kontrasteras mot rökning, utan snarare mot icke-snusning och produkten är delvis förknippad med prestationshöjning.[7] Snusande ses med fog också som något som berör unga.[8] Åldersgruppen 15–24 snusar mest (FOS 2013).

Det är dock intressant att i den debatt som diskuteras i detta kapitel saknas ungdomsaspekten av snusandet helt och hållet. Generation blir en näst intill osynlig kategori (med vissa undantag, vilket diskuteras senare), även i diskursen mot snus, där man kunde tänka sig att en förankring i ungdoms- och populärkultur skulle kunna gynna snusmotståndare. Om snuset framhölls som något som främst

brukas av yngre generationer skulle ett förbud kunna motiveras med omsorg om ungdomars hälsa och välfärd, men denna retorik lyser med sin frånvaro. Däremot aktualiseras språk på flera sätt i mediediskurser om snus och förbud.

Trots att det saknas en tydlig koppling mellan språktillhörighet och snusning, förmodas den stereotypa snusaren i Finland i media och debatt ofta ha svenska som modersmål. Detta har märkts bland annat i uttalanden av politiker gällande begränsningar i snusanvändandet och ett eventuellt snusförbud. Social- och hälsovårdsutskottets ordförande Sirpa Asko-Seljavaara (Samlingspartiet) talade för ett snusförbud 2008 genom att bland annat hänvisa till att ”Snusandet är ett modefenomen på den finlandssvenska kustremsan” (Lydén 2008). I en ledare i VBL skriver tidningens dåvarande kontroversiella[9] ledarskribent Kenneth Myntti två år senare att skärpningen i tobakslagen är ”Ett handelshinder som drabbar den svenska kultursfären” (Myntti 2010). Även i populärkulturen framställs snuset ofta som något tillhörande den svenskspråkiga minoriteten i Finland (se exempelvis Ruusuvuori 2011).

Också i den svenskspråkiga tidningsdebatten i Finland kopplas snus och det svenska språket samman. I kommentarer till artiklar i webbtidningarna som handlar om den skärpta tobakslagen har läsare vid ett flertal tillfällen framfört att kopplingen mellan snus och språk är så stark att ett snusförbud blir ett språkpolitiskt ställningstagande (se även Backlund 2008):

> Det handlar inte enbart om ett totalförbud för snuset. Nej, detta nuddar vid språkpolitik, ty det är ju nästan till 100% enbart finlandssvenskar som snusar. Återigen ska vi få en knytnäve i ansiktet!! Man blir förbannad ! (webbkommentar till *Tobaksarbetsgrupp* ... 2008)

”Vi snusare” blir synonymt med ”vi svenskspråkiga snusare” samt i förlängningen också ”vi finlandssvenskar”, och när så snusning på olika sätt har försvårats genom lagstiftning har man i debatten lagt fram tolkningen att detta är ett sätt att motarbeta minoritetsbefolkningen.[10] Speciellt i webbdebatten kan det vara mycket starka ut-

tryck som används, det talas om ”motarbeta”, ”vill åt” och ”klappjakt” (se även webbkommentar till *Tobaksarbetsgrupp* ... 2008) som i exemplet nedan. Även ord som ”förtrycka” (webbkommentar till *Tullen vill* ... 2008) och ”hets mot folkgrupp” (webbkommentarer till *Risikkko förvånad* ... 2008; *Snusförsäljningen* ... 2009) förekommer och objektet för alla dessa handlingar upplever man att de svenskspråkiga är, oavsett om de snusar eller ej.

> Nu är det hög tid att börja protestera på allvar. Det gäller inte enbart snuset. Den största orsaken till uppståndelsen finner i språkpolitiken. Vissa kretsar i söder vill åt oss finlandssvenskar en gång för alla. Vi har hela hösten sett tydliga tecken på denna klappjakt som saknar sitt like. Nu får det vara sluten gång för alla ! (webbkommentar till Sandqvist 2008)

Flera enskilda politiker har under årens lopp tagit ställning för eller emot snusrestriktioner, och när De Grönas riksdagsledamot och EU-kandidat Heidi Hautala gjorde uttalandet ”Det var ett misstag att Sverige fick ett undantag för snuset” och att medborgarna måste skyddas mot skadliga ämnen som snus (Jansson 2009), kopplades det i debatten på nätet ihop med de svenskspråkiga. Detta utan att artikeln i ÖT alls berörde språktillhörighet, och inte heller uttalade sig Hautala om språket.

> Hautala är tydligt och klart en av dessa otaliga finnar som tänker fortsätta med att till varje pris motarbeta och få bort alla finlandsvenskar,ja hellst allt svenskt.Snuset är bara ett av dom första saker som hon hoppar på. (webbkommentar till Jansson 2009)

ETT ”SNUSPARTI”[11] MED SPRÅKLIG AGENDA

När det gäller politiska ställningstaganden i Finland för snuset är det framför allt Svenska folkpartiet (SFP) som tagit upp frågan. SFP samlar flertalet av sina röster i den svenskspråkiga befolkningsgruppen och har också en framträdande språkpolitisk agenda. Partipro-

filen är därtill uttalat liberal, vilket passar väl med partiets stöd för snuset, eftersom de liberala tankarna stöder ett motstånd mot statligt förmynderi, ett av argumenten mot ett snusförbud. SFP deltar aktivt i snusdebatten och utomstående debattörer hänvisar ofta till partiet, främst för att ett antal SFP-politiker i olika sammanhang tagit ställning för, eller rentav lobbat för snuset i Finland och EU. Dessa ställningstaganden tycks dela väljarna i två läger, de som tycker att kampen för snuset är en del av språkkampen, det vill säga rätten att få använda sitt svenska modersmål, och därför viktig, och de som tycker att snuset i sig är oväsentligt och ställningstaganden för detta enbart blir ett populistiskt sätt att locka väljare.

När SFP-politikern Anna-Maja Henriksson uttalade sig positivt om snuset (se exempelvis Jansson 2008) fick hon förstås stöd av snusförespråkare, men inte enbart med hänvisning till snuset, utan också för att man såg det som ett stöd för de svenskspråkiga i Finland.

> Fint jobbat ! Tur att det ännu bland våra riksdagsmän och -kvinnor finns hederliga sfp:are, som på riktigt brinner för VI svenskspråkigas hjärtefrågor. Hoppas bara att andra partiers politiker nu också står upp till samma goda kamp för VÅR sak. Tillsammans är vi starka – och har muskler att påverka till en förändring... (webbkommentar till Jansson 2008)

Formuleringen ”VI svenskspråkiga” implicerar att det också finns ett ”de”, en grupp som inte får vara del i denna gemenskap, på grund av sitt språk. Att inkludera vissa individer och grupper skapar ett ”vi mot dem”, som automatiskt utesluter andra individer och grupper; etniciteten görs genom inkludering och exkludering (se t.ex. Wikström 2009). Men alla har inte samma kriterier för de som ska inkluderas och de som ska exkluderas i gruppen finlandssvenskar. Debattörer som argumenterar mot snuset hänvisar även här till preparatet som en rikssvensk produkt som inte behöver få stöd hos finländska politiker, inte ens svenskspråkiga sådana:

> Att den finlandssvenska politiska gräddan med Henrik Lax och Astrid Thors i spetsen driver tobaksindustrins intressen bara för att den svenska snustraditionen i viss mån har läckt över till Svenskfinland är närmast skamligt. (Schroeder 2008)

Motargumenten baserar sig delvis på att man anser att det är så pass få som använder snus att frågan därför egentligen inte bör vara av vikt för ett parti som skall företräda den stora disparata gruppen av svenskspråkiga i landet. Därtill framhävs hälsoriskerna med argumentet att partiet inte bör stöda användningen av skadliga preparat:

> Man kunde tro att sfp har gudinog med problem även utan att två av dess ledande politiker kompromettterar sig själva och sitt parti med att opåkallat börja lobba för legalisering av snus. Vadan detta plötsliga engagemang för ett farligt beroendeframkallande njutningsmedel som i Finland brukas av bara drygt 1 procent av befolkningen? (Halme 2008)

Snuset framställs som något trivialt och förbehållet en mycket liten grupp. Denna grupp är en snusande minoritet i den svenskspråkiga minoritetsbefolkningen, och som sådan kan den enligt debattörerna inte tas på allvar av icke-snusare, finskspråkiga och EU. Genom att ta ställning för snuset gör de folkvalda sig skyldiga till att missköta sin roll som väljarnas representanter.

> SFP måste avsäga sig snuset för att framstå som trovärdigt både i den finskspråkiga befolkningens och EU:s ögon. (Elg 2009)

SFP-politiker som Carl Haglund (partiordförande 2012–2016) har uttalat sig i positiva ordalag om snuset och dess kulturella betydelse, samt hänvisat till banden till Sverige: ”I Svenskfinland upplevs snuset som en symbol för de delar av den Europeiska unionens politik som misslyckats. Snuset är en kulturell fråga som vi delat med Sverige i århundraden” (Haglund 2010). Snuspartiet SFP kan bli både ett skällsord och ett upphöjande epitet, beroende på vilken sida man står. För den som ser snuset som trivialt blir det närmast pinsamt

att det egna partiet så starkt tar ställning, medan det för en snusande väljare känns som om politikerna för en gångs skull slår vakt om det som är viktigt och hotat:

> [SFP:s] snuslinje visar åtminstone på att det finns någon ryggrad kvar hellre än den undfallenhet man så ofta velat klandra partiet för. (Anderssén 2009)

En vanlig kritik av SFP:s snuspolitik är att inom väljarkåren tala om populism (webbkommentarer till *Minister Thors* … 2008) eller att framhäva att den liberala hållningen är alltför frisinnad för att falla de mer konservativa väljarna i smaken, som när en skribent ironiskt talar om ”Snusliberala folkpartiet” (webbkommentar till *Svensk-finskt* … 2010). Att dra paralleller, eller rent av sätta likhetstecken, mellan partiet och de svenskspråkiga i Finland är inte ovanligt, och det görs av både ja- och nej-sidan. För snusförespråkarna blir SFP en fullvärdig representant för den egna rösten, när partiet som en skribent uttrycker det ”ställer upp för den finlandssvenska kulturen!” (webbkommentar till *SFP:s kamp* … 2009), medan den som inte brinner för snusfrågan snarare kan se sig själv och sin identitet som svenskspråkig utsättas för gäck och förakt när SFP tar ställning i en för dem oviktig sak: ”SFP (och därigenom finlandssvenskarna) görs till åtlöje” (webbkommentar till *SFP:s kamp* … 2009). Starka finlandssvenska stereotyper blir användbara när man knyter snuset till andra företeelser som på samma sätt upplevs röra enbart en marginell del av den svenskspråkiga befolkningen, men som kommit att symbolisera denna på ett, enligt många, negativt sätt. För att visa hur lite vikt man lägger vid frågan hänvisas det bland annat ironiskt till snapsvisor och ankdammen, och snuset får bli en del av samma komplex (webbkommentar till Bruun 2009).

”FINLANDSSVENSKARNAS EGNA TOBAKSPRODUKT”[12] – KAMPEN OM HISTORIEN

Målet med snusförbudet från myndigheternas sida är på sikt ett helt tobaksfritt samhälle, vilket också har skrivits in i tobakslagen från 2010.[13] Att man börjar med just snuset beror på att det uppfattas som en relativt lite använd produkt i förhållande till cigaretter. Snuset ses som ett marginalfenomen, som det därför inte finns några större problem med att förbjuda (*Työryhmä* … 2008). Det beror på att snusbruket av snusmotståndare ofta uppfattas som en tradition importerad från Sverige, och att den först nyligen fått fäste bland finländare, och därför inte hör till den finska kulturen. Tradition används som bakgrund och argument både för och emot ett snusförbud. Hjärtförbundet, en folkhälso- och patientorganisation som befrämjar hjärt- och kärlhälsa, menar att snuset inte är någon ”traditionell, utbredd tobaksprodukt utan ett nytt och kraftigt marknadsfört njutningsmedel” (Suominen 2009). Hade snuset varit en tradition hade hälsoriskerna tydligen varit lättare att förbise, vilket säkert delvis har med EU-lagstiftningen att göra, eftersom Sverige fick undantagstillstånd med hänvisning till att snuset är en traditionell produkt. Tradition ger tyngd åt argumenten också på ja-sidan, där man menar att snuset tvärtom länge varit i traditionellt bruk i Finland, vilket borde vara skäl nog att tillåta en fortsatt användning.

Flera finska politiker har i diskussionen om EU och snuset, samt gällande den nya tobakslagen i Finland, uttalat sig om snuset som en ny produkt och Sirpa Asko-Seljavaara som 2008 hänvisade till snuset som ”ett modefenomen” argumenterade året därpå att:

> – Snuset kommer till Finland över Kvarken och har utvecklats till en ovana i svenskbygderna längs kusten, sade riksdagsledamot Sirpa Asko-Seljavaara (Saml) i riksdagen i tisdags. (Lappinen 2009)

Detta uttalande visar på ett mycket starkt avståndstagande och kan kanske bidra till marginaliseringen av en grupp människor, när det dessutom kommer från en riksdagsledamot. Både detta och hennes

tidigare utspel, fick genast respons bland tidningsläsarna. I ett antal insändare, och otaliga webbkommentarer till politiskt relaterade artiklar om snus, dementerades gång på gång att snus skulle vara en modern produkt i Finland.

Flera skribenter framhåller att våtsnus har använts länge i Finland och inte bara det, snuset har också tillverkats i Finland och exporterats till Sverige, det land som pekas ut som snuslandet både av förespråkare och av motståndare. ”Snuset är ingen ny tobaksprodukt” är rubriken på en ledare i VBL i december 2008 och senare i texten sägs att ”snus har använts [i Finland] sen urminnes tid, det har tillverkats i vårt land” (Myntti 2008b). Även i VN framhävdes snuset på ledarplats och sades vara en gammal finlandssvensk produkt (Jansén 2008). En insändarskribent menar att ”Karl XII:s armé lärde sig det [att snusa] under vintern i Turkiet […] och tog det med sig hem till Sverige och Finland” (Hagelstam 2008), medan en annan debattör på webben skriver att: ”Första gången snus nämns i Sverige är 1637. I ett tulldokument kam man läsa att snus fördes in till Sverige från Borgå i Finland. Vi var först då ska vi väl få fortsätta:)” (webbkommentar till *Gotländska män …* 2008). Genom att förankra snusbruket så långt tillbaka i tiden man kan, hoppas debattörerna ge legitimitet åt ett fortsatt användande.

I en ledare i *Åbo Underrättelser* ses uttalandet om snuset som modefenomen som ett retoriskt argument för att förminska betydelsen av ett eventuellt förbud och därmed också göra snusarna maktlösa och förbisedda rent rättsligt: ”Kan problemet dessutom marginaliseras till ett modefenomen längs en finlandssvensk kust är frihetskränkningen inte verklig” (Kevin 2008). Samma tongångar hörs i webbdebatten, där man framför allt tar fasta på nej-sidans argument om snuset som modefenomen.

> Min morfar, född 1887 tuggade snus, min farmor tugggade snus, gammelfarmor tuggade snus och rökte pipa. Alla dessa njutningsmedlen kom från Strengbergs i Jakobstad. Dessa är inga nya njutningsmedel som kommer till Finland. De har funnits här i flera hundra år! (webbkommentar till Hintsanen 2008)

Snuset jämställs av snusförespråkare också med andra traditioner som upplevs som typiska finlandssvenska, exempelvis lucia. Luciafirandet har kommit till Finland från Sverige och framför allt fått fäste hos den svenskspråkiga minoriteten. Finlands lucia väljs genom omröstning i den svenskspråkiga huvudstadstidningen *Hufvudstadsbladet* och festligheterna organiseras av den svenskspråkiga social- och hälsovårdsorganisationen Folkhälsan (*Lyskraft* 2006). Också på en mer vardaglig nivå är luciafirandet än så länge mycket vanligare i svenskspråkiga sammanhang än i finska dito, som i skolor och daghem.

> Snuset är för oss finlandssvenskar en kulturell sak. Våra finska politiker struntar fullständigt i detta. Snart förbjuds vår Lucia också. (webbkommentar till *Politiker skeptiska …* 2008)

Genom att jämföra snuset med luciafirandet, men också med finska eller nordiska traditioner som bastubad, påskrätten memma och julbordets lutfisk (webbkommentar till Strandén 2009), vill man ge uttryck för att snusförbudet är en absurd och omöjlig verklighet. För att framhäva snusets symbolvärde förekommer också flera försök att dra paralleller till förment finska traditioner, gärna även de av det hälsovådliga slaget.[14] Somliga skribenter föreslår analogt förbud för länkkorv och fiskrätten kalakukko, vilka de anser vara feta och därför skadliga, och det finska brännvinet Koskenkorva (se t.ex. webbkommentarer till Nyberg 2008; *Svensk-finskt …* 2010; *Snuskranarna …* 2010), alla tre starka symboler för det finska. Avsikten är att visa hur starkt rotad snustraditionen är och att man upplever snusandet som kulturellt viktigt. En webbskribent riktar sig specifikt till två föregående kommenterare som uttalat sig positivt för ett eventuellt snusförbud: ”Ni kan ju sitta och dricka Koskenkorva och tala finska. Vi andra snusar och talar svenska.” (webbkommentar till Jansson 2009)

En tobakslag som förbjuder snusanvändning blir i det här perspektivet någonting mer än ett förbud mot en produkt. I snusdebatten finns en upplevd maktkamp där de finsktalande genom

politikernas beslut försöker begränsa minoritetsbefolkningens existensmöjligheter. Makten finns hos myndigheter och politiker som har möjlighet att förbjuda vissa företeelser, samt hos EU som kan förbjuda sådant som skulle kunna vara tillåtet i Finland eftersom det är det i Sverige.

Maktbegreppet är här starkt kopplat till det intersektionella perspektivet eftersom tanken om att alla människor befinner sig i skärningspunkten av olika positioner (som kvinna eller man, av en viss klass eller etnicitet, tillhörande en viss religion, region, generation, talande ett visst språk och så vidare) ofta länkas samman med maktupplevelser och hur dessa styrs av de olika kategorier man tillhör. Jag använder mig av en foucauldiansk syn på makt där individen definieras som en aktör i ett maktspel. Alla kan utöva makt, men alla är också bundna av denna makt. Makten är relationell och man kan inte äga eller ha makt, utan makt skapas i interaktion mellan människor i en ständig förändring och omformning. Det kan dock finnas asymmetriska maktförhållanden där makten koncentreras till en människa eller en grupp människor. Makt är enligt Foucault en nätliknande organisation där människor alltid befinner sig i en position där de både är utsatta för och själva utövar denna makt (Foucault 1980:98; 1984:247). Makt och kunskap är intimt sammankopplade och utövandet av makt är delvis ett sätt att upprätta kontroll över kunskapen. Det som framför allt blir intressant för mig är egentligen inte vem som utövar makt utan hur upplevelser av makt tar sig uttryck i debatten. Texterna som produceras skapar kunskap, makten är produktiv. Makt finns inte i sig utan skapas ständigt i samhällets diskurser. Genom berättelser om klass, kön, ursprung, tillhörighet och etnicitet skapas gränsdragningar mellan grupper, och det är inte alla dessa grupper som får synas och ges makt.

Men maktutövningen stannar inte vid tobaksprodukten. Eftersom snuset så starkt symboliskt knyts till användarna och deras språkliga identitet blir maktutövningen också ett sätt att hämma språkanvändningen. Maktlöshet, det vill säga avsaknad av makt, uttrycks ofta av snusförespråkare som driver resonemangen till sin spets ge-

nom att dels säga att i och med snusförbudet så kommer snart allt att bli förbjudet, dels att staten genom ett snusförbud menar sig kunna råda också över medborgarnas fysiska kroppar. Alla beslut tas ifrån den enskilda individen och ett totalt förmyndarsamhälle uppstår. Genom att svenska språket är starkt förknippat med den kulturella identiteten som finlandssvensk och den identiteten i sin tur upplevs vara hårt knuten till användningen av snus, menar vissa snusanhängare att staten genom snusförbudet dessutom vill frånta en del av sina medborgare deras språkliga rättigheter.

SNUS, REGION OCH KLASS

Många gånger kopplas snusets historia i Finland inte bara ihop med de svenskspråkiga i landet utan också med grannlandet Sverige. Asko-Seljavaaras uttalande ovan visar hur man på vissa håll ser snuset som en produkt som har hämtats från Sverige, inte bara rent konkret genom import, utan också som idé. Bruket att snusa ses som rikssvenskt och därmed inte som en del av det finska. Detta är inte något som snusförespråkarna alltid håller med om, följande skribent menar till och med att förhållandet en gång varit det motsatta, dvs. att snuset färdades från Finland till Sverige.

> Minoritetsförakt
> Att påstå att snus är något nytt, är antingen ren och skär lögn eller ett bevis på att man inte satt sig in i saken. Snus har tillverkats i Finland i hundratals år. Det finns gamla dokument som insinuerar att snus först togs in till Sverige från Borgå. Att förbjuda snuset samtidigt som man inte gör något åt rökningen, är ett tecken på att motiven är dunkla. Man vill gynna cigarettindustrin samtidigt som man ger en känga åt finlandssvenskarna. Denna typ av förbudslagspolitik är fel väg. Sådana här politiker ska inte finnas i regeringen. (webbkommentar till Suominen 2009)

Det kan uppfattas som både positivt och negativt att associeras med Sverige, och därigenom isolera sig från det övriga Finland. Anting-

en uppfattas det som en del i ett identitetsskapande där den språkliga gemenskapen också blir en kulturellt stärkande gemenskap, eller så kan det ses som ett sätt att fly från det större sammanhanget, ett sätt att undvika att bli en del av det nationella Finland som när en debattör skriver: ”svenskspråkiga österbotten kan man väl räkna till samma kategori som ålänningarna; man följer bara med svensk media och tv och ogillar den finska delen av sitt hemland...” (webbkommentar till *Snusaktivisten Wingren* ... 2010). När snusare i debatten hotar med att fly sitt fosterland om ett snusförbud genomförs finns det kritiska röster som tycker att denna lösning är just den rätta.

> Nog finns det hur många frågor som helst som jag anser viktigare än detta j--la snustjat. Bygg en mur runt jeppis [Jakobstad] och anslut dem till Sverige så slipper vi detta. (webbkommentar till *Snusaktivist EU-kandidat* ... 2009)

Från ja-sidan framhålls denna eventuella flytt dock som ett reellt hot (se exempelvis Kevin 2008) och som ett sätt att ta makten i egna händer. Genom att poängtera att ingen kan hindra snusarna genom att kringskära dem med lagar uttrycker de ett omvänt maktförhållande där de själva står i maktposition. Snusarna får sitt snus i eller från Sverige och de bestämmer själva över sina egna kroppar och de preparat de använder. De kan hota med att flytta till Sverige där snuset är fritt, och på så sätt frånta den finska staten makten över dem. Hotet kan upplevas som tomt, och konsekvenserna skulle kanske inte påverka beslutsfattarna desto mera, men upplevelsen av att utöva sin makt finns där.

Snusförespråkarna framhåller också olika skillnader mellan den svenskspråkiga och den finskspråkiga befolkningen och menar att dessa måste tas i beaktande också i lagstiftning och officiella sammanhang.

> Det finska Finland tillsammans med Eesti [Estland] och Inkeri [Ingermanland] är en del av den östeuropeiska kulturen medan Österbotten har varit och är del av det svenska kulturområdet. Så enkelt är det bara, Sirppa [Sirpa Asko-Seljavaara]! (webbkommentar till Lappinen 2009)

Finlands speciella position mellan öst och väst syns också i snusdebatten. Genom historia, tradition och geografisk närhet finns det starka kopplingar både till grannlandet Sverige i väster, och grannlandet Ryssland i öster. Många finländska festtraditioner bär spår av både rikssvensk och ryskt inflytande, till exempel fastlagen (Bergman 1992:120–134) och påsken (Skott 2013:153–155). Finlandssvenskarna har dessutom ofta varit de första att anamma kulturella yttringar från Sverige. Det gäller såväl folksagor (som kan förekomma på svenska i Finland både i en västlig och en östlig version) som populärmusik (se t.ex. Klinkmann 2011a:184–190, 238–242) och mode. Svenska Österbotten har många gånger varit finlandssvenskarnas länk till Sverige, och till exempel har mycket av den svenska populärkulturen anammats där först för att senare spridas söderut till resten av Svenskfinland (se Klinkmann 2010; Klinkmann 2011a:241–242). Det är österbottningarna som följer med den svenska versionen av tv-programmet *Idol*, och inte den finska, och som vet mer om rikssvenska kändisar och politiker än finska (jämför Lindqvist 2001:383–397; se även Sund 2010:29). Detta syns i även snusdebatten där snusarna framställer sig själva som ett led i denna process. Snusarna blir kulturbärare som för den rikssvenska snustraditionen över till Finland. I en ledare i VBL skriver Kenneth Myntti såhär angående att Sverige beviljades undantag för snuset men inte Finland:

> Att så inte hände berodde på att de EU-förhandlare Finland anlitade inte tillhörde kulturkretsen som känner en stor, social samhörighet med Sverige, som lever mer i den svensk mediala världen än i den finska, som rör sig flitigt över statsgränsen och för vilken snuset är en dagligvara, fullt jämförbar med tobak. (Myntti 2008a)

Det är som om snusarna hamnat på fel sida av en gräns som delvis sammanfaller med nationsgränsen. På andra sidan finns Sverige och det tillåtna snuset, medan det i Finland finns ett förbud mot snus och också en skepticism mot, kanske rentav en förföljelse av det svenska, och därmed också snuset. Språkgränsen, som i detta fall inte är densamma som nationsgränsen mellan länderna, blir också en form av kulturgräns, en gräns där skilda kulturyttringars spridning försvagas eller stannar upp (jämför Jaakkola 1973; Starck 1981; Daneli 2000:25). I debatten ges också uttryck för en stolthet över att vara länken till Sverige och traditionerna där, man ser det som någonting positivt att föra vidare kulturyttringar, i det här fallet snus, från grannlandet till det egna. En webbdebattör menar att snuset kommit till Finland, och framför allt till Österbotten för att ”kusten mot sverige lätt inbjuder till kultur[ut]byte” (webbkommentar till Lydén 2008) och en annan refererar till ”snuset, navelsträngen till Sverige” (webbkommentar till Sandqvist 2008), vilket i sin tur ger en intressant bild av ett beroendeförhållande där Sverige ses som den närande parten som den svenskspråkiga gruppen i Finland är helt beroende av.

På samma sätt som Norrland i populära föreställningar förknippas med snusbruk i Sverige finns det en upplevd snusregion i Finland, eller kanske snarare i Svenskfinland. Snusdebatten har varit hetare och livligare på de österbottniska tidningarnas webbsidor (även om insändarna om snus har varit flest i HBL) och många gånger identifieras snusarna (både av sig själva och av andra) som österbottningar eller svensk österbottningar. Den stereotypa snusaren är en finlandssvensk österbottning (även om snusning sker både i det finska Finland och i de södra delarna av det svenskspråkiga Finland).

> I Finland finns två slag av snusanvändning, en ganska ny på finskt håll och en gammal på svenskt håll. Gammalt bruk av njutningsmedel anses ingå i kulturen och sådant brukar man inte förbjuda i civiliserade länder, bara begränsa. Hur kan då arbetsgruppen nu föreslå förbud? Jo, i rapporten finns inte en enda rad om det traditionella snusandet i Österbotten! Gruppen beaktar bara snusandet i det finska Fin-

> land. Man lämnar helt fräckt bort de svenska österbottningarna och då blir det ju lätt att komma med ett totalförbud. (webbkommentar till Buchert 2008)

Snusregionens upplevda centrum kunde sägas vara Jakobstad, som erövrar sin status dels av historiska skäl, dels dagsaktuellt politiska. I Jakobstad verkade Strengbergs tobaksfabrik mellan åren 1762 och 1998, vilket ofta påpekas i debatten (se exempelvis Myntti 2008b), och centralt i staden finns fabriksbyggnaderna kvar som en tydlig påminnelse. Strengbergs fabrik var stadens största arbetsgivare under 1800-talet och Nordens största tobaksfabrik under det tidiga 1900-talet (*Pieni* … 1928:326). Jakobstad har även i modern tid utmärkt sig när det gäller tobaksprodukter genom Patrick Wingren, en stark förespråkare för fritt snus i Finland. Wingren anordnade en mycket omtalad demonstration för snus, som lockade över tusen personer till stadens torg , där han illegalt sålde snus och samlade snusförespråkare (se t.ex. Eklund 2008a; Lappinen 2008). Sedermera ställde han upp som kandidat i EU-parlamentsvalet 2009 med snusfrågan som sin enda agenda.

Till regionaliteten hör också en uppfattning om lantlighet och en polarisering mellan landsbygd och stad. Finlandssvenskarna som ofta beklagar sig över alla de stereotypa uppfattningar som finns om dem hos den finskspråkiga befolkningen odlar också sina egna om vad det innebär att vara finlandssvensk. Dessa två grupper kolliderar när det gäller finlandssvenskhet och snusanvändning. Den stereotypa finlandssvensken tillhör överklassen, har en rejäl familjeförmögenhet och är bosatt i de finare delarna av Helsingfors eller kringliggande kommuner. Den stereotypa snusaren är däremot av lantlig härkomst, lägre samhällsklass och har en bristande bildning. Författaren Kaj Korkea-aho beskriver den för honom typiska österbottniska mannen som följer: ”Under läppen hade han en snusprilla […] han är knappast heller välvårdad, pratsam eller något socialt underverk” (Korkea-aho 2010:22, 24). Denna stereotypa snusare är dock också svenskspråkig och däri ligger den inneboende paradox-

På torget i Jakobstad ordnades i december 2008 en stor demonstration där snusföre-språkaren Patrick Wingren (andra fr.h.) under loppet av en timme lyckades samla 800 namn på en protestlista mot att ett par ortsbor dömts för snussmuggling.
Foto Glenn Hägg. Lehtikuva.

en, när två stereotypa föreställningar kolliderar och resultatet blir en snusande finlandssvensk.

> Tur att snuset är förbjudet. Det finns inget äckligare än snus, snusare och deras förbenade prillor som de kastar runt överallt. De luktar också för asigt och ser oftast lite böndiga ut. Inte konstigt att de flesta snusare är rävfarmare eller jordbrukare och bor norr om ring III. Jag applåderar EU"s beslut att förbjuda denna ovana som är en svensk tradition. Mackägarna har brutit mot och visat bristande respekt för lagen och skall inte ha rätt att sälja öl. Kanske de lär sig en läxa?! (webbkommentar till *Sålde snus* … 2009)

Genom att kraftigt ta avstånd från den ovan beskrivna snusaren, kan man i debatten positionera sig geografiskt men också klassmässigt. Citatets "ring III" är omfartsvägen kring Helsingfors med grannkommuner, som också bildar en imaginär gräns mellan huvudstadsregio-

nen och resten av landet. I den vardagliga diskussionen har benämningen ring tre samma symboliska värde som varggränsen, och blir en ironiskt uppställd gräns mellan civilisation och obygd. ”Rävfarmare” hänvisar till pälsdjursuppfödning, en näring som är koncentrerad till Österbotten[15] och som i folkliga föreställningar starkt förknippas med svenskspråkiga österbottningar, vilket ger två tydliga indikationer på vilken geografisk region det hänvisas till. Här finner vi också synen på förhållandet mellan nord och syd som Andreas Häger hänvisar till i kapitel 5 med utgångspunkt hos Rob Shields (1991), där nord står för fattigdom och ålderdomlighet och syd för rikedom och nytänkande, även om de faktiska förhållandena inte alls stöder denna uppfattning (se även Skeggs 2004 om föreställningen om det fattiga obildade nord).

> Osett kan jag tänka mig hur en sådan [snusare] ser ut. Klär sig bondigt, hängläpp, pratar ngn obegriplig dialekt och stinker otvättat och minkpiss. (webbkommentar till Lundberg 2009)

Den obegripliga dialekten kan vara någon av de många österbottniska dialekter som stereotypt framhålls som obegripliga för alla utomstående (även andra finlandssvenskar) och ofta får stå som symbol för dialekt i allmänhet. Minkpisset är åter en något föraktfull anspelning på den tidigare nämnda österbottniska pälsnäringen. De stereotypa snusarna tycks också ha fastnat i förfluten tid, som i följande exempel där de verkar ha stelnat i småstadens raggarkultur. I litteraturen får småstaden ofta stå för det stagnerade, det ålderdomliga, i kontrast till storstaden (se exempelvis Bachtins småstadskronotop 1991:156–157; jfr även kapitel 5) och den uppfattningen förekommer också i snusdebatten där snusandet för vissa utspelar sig i en föråldrad, anakronistisk tid som också blir en sorts geografisk markör.

> Snus förstör hjärnan?
> Jättebra att man förbjudit försäljningen av snus och även satsar resurser på att se till att förbudet efterföljs. Snusare är så äckliga med sina hängläppar och sina ärvda kläder. Lyckligtvis snusar ingen av mina

> bekanta, men så är de alla i ledande tjäsnteställning också. Snusare hittas oftast bland den intelligensreserv som vigt sitt liv åt att dricka kaffe på macken i småstäder och snurra omkring i en gammal corolla med stora tärningar i backspegeln. Men har någon sett en vettig snusare? (webbkommentar till Lundberg 2009)

Snusarna målas här upp som en förgången tids raggare med stereotypa markörer som tärningarna i backspegeln på de gamla bilarna, ärvda kläder som tyder på en viss fattigdom, samt en förmodad arbetslöshet eftersom de ”vigt sitt liv” åt en innehållslös tillvaro vid kaffekoppen på bensinstationen, eller som en annan skribent uttrycker det ”om nu snusarna har något arbete vilket jag betvivlar” (webbkommentar till Sandqvist 2008). Redan ordvalet mack pekar mot en annan sfär än den som skribenten själv skriver in sig i (se även ”mackägarna” i tidigare citat). Den vanliga benämningen är i Finland bensinstation medan ordet mack har en tydlig rikssvensk klang.

I andra debattinlägg knyts snusare starkt till obildning, eller rent av brist på intelligens, ofta i samband med en stereotyp föreställning om regionalt ursprung och klasstillhörighet. De kategoriseras som ”byfånar” (webbkommentar till Lundberg 2009), eller förståndshandikappade: ”[n]är man ser hur snusare stavar är det ju inte utan att man fundrera [sic] om inte snuset trots allt påverkar hjärnan” (webbkommentarer till Sandqvist 2008). Att snusa och vara från Österbotten är att vara illitterat, förmodligen på grund av skolkning under skoltiden, om man får tro följande debattör: ”Varför har så många av er problem med att skriva på svenska så att även t.ex. nylänningar förstår er? Hade ni svårt på svenska-timmarna eller satt ni bakom skolan och snusade?” (webbkommentar till Sandqvist 2008). Inlägget kan också vara en hänvisning till österbottnisk dialekt i förhållande till nyländsk dito.

I debatten syns ett tydligt klassförakt och ett starkt avståndstagande från en del av den finlandssvenska gruppen som inte passar in i en upplevd finlandssvensk norm. I snusdebatten görs klass genom att en grupp individer tillskrivs egenskaper på grund av ursprung och snusanvändning, och denna grupp vet inte sitt eget

bästa. I debattcitaten beskrivs ”dåliga” män(niskor); de är otvättade, obildade, bryter mot lagen och tillhör en mindre bemedlad underklass som man tydligen inte behöver ta hänsyn till. Det är den ”problematiske mannen” som skapas i texterna, utgående från stereotypa föreställningar om traditionella män i glesbygden som ohälsosamma, homofoba och mindre jämställda (Lundström & Råbock 2008:1–5, 111, 118–133; jfr Eriksson 2010). Samma man är bekant från populärkulturen (bland annat som en populär undergenre i svensk film, se Borneskans 2005) och han kännetecknas främst av sitt snusande och sin österbottniska härkomst. De intersektionella kategorierna, i det här fallet representerade av språk, klass, kön och geografisk härkomst, är inte givna storheter som lever sina egna liv separerade från varandra, utan i stället kan man se hur de ger varandra betydelser (Martinsson 2005:33), och hur de visar att det vara finlandssvensk snusare från Österbotten blir något annat än att bruka samma produkt i storstaden Helsingfors.

DEN KÖNADE SNUSAREN

Snuset som preparat är starkt förknippat med en manlig sfär. Snusarna framställs som stereotypt manliga, vilket dels märks på användningen av pronomen men framför allt genom att den kvinnliga snusaren lyfts fram som avvikande eller annorlunda. Den kvinnliga snusaren är antingen av en annan, äldre, generation (farmor, gammal gumma) eller en på annat sätt icke-representativ för de snusande. Undantag finns, men de är sällsynta, som följande kommentar till en artikel om att kvinnor snusar mindre:

> Jag snusade 12 år dagligen Strengbergs underbara snus.Slutade utan problem 2 månader innan skit-eu förbjöd snuset.Känner många andra kvinnor som också snusade.Släpp snuset fritt! (webbkommentar till *Få finländska …* 2009)

Skribenten framhåller att hon inte är den enda kvinnliga snusaren (även om hon har slutat, liksom de övriga i hennes bekantskapskrets), men när kvinnliga snusare presenteras av ja-sidan är det vanligen som en kuriositet. Snusande kvinnor tillhör en förfluten tid, men ger extra tyngd åt dagens snusanvändning genom anknytningen till uråldriga traditioner (se även tidigare citat om snusande farmödrar, webbkommentar till Hintsanen 2008).

> undertecknad snusar inte själv men har växt upp med snus i omgivninge.en mormor född på 1870 talet använde snus tills hon dog -58 så det finns gamla anor för snuset är själv född -43 (webbkommentar till Eklund 2008a)

När kvinnorna genom sin ålder avsexualiseras upplevs de inte längre som något hot mot rådande könsnormer, utan kan utföra maskulina handlingar, som att snusa. De gamla kvinnorna är inte längre reproduktiva och därmed förlorar de sin status som ”riktiga kvinnor”. En kvinna som inte längre menstruerar och föder barn har neutraliserats och blir osårbar (se exempelvis Verdier 1981:172–176; Wolf-Knuts 1983:77). Man kan jämföra med de populärkulturella bilder som finns av gamla rökande kvinnor, till exempel cigarrökande kubanskor eller den piprökande gamlingen i ett agrart förindustriellt Norden (rökande samen etc.).

Om man som kvinna deltar i debatten och tar ställning för snuset verkar detta främst ske i rollen som närstående till en snusare, som skribenten med signaturen *ein fru ti ein storsnusar*[16] (webbkommentar till Forsman 2010). Uttalanden med budskapet att ”alla män i min familj snusar”, ger ytterligare legitimitet åt snusarna, eftersom de kommer från icke-användare som står på deras sida, men de normerar också snusbruket som något manligt i och med att de kvinnliga skribenterna inte själva snusar . Hela familjen, inklusive de kvinnliga medlemmarna, kan också bli delaktiga i snusprojektet genom att hjälpa snusaren att skaffa snus på resor till och från Sverige.[17]

Men att snuset så starkt knyts till män gör att de finlandssvenska snusare som lyfts fram i debatten också uppfattas som män och det

blir enbart de manliga finlandssvenskarna som får representera den hotade minoriteten. Inte bara den kvinnliga finlandssvenska snusaren marginaliseras utan även den kvinnliga icke-snusande finlandssvensken blir utan talan.

Intressant nog har flera kvinnliga politiker tagit ställning för snuset, till exempel Ulla-Maj Wideroos, Anna-Maja Henriksson och Astrid Thors samt i mindre utsträckning även Christina Gestrin och Mikaela Nylander. De tillhör alla SFP, som är ett parti med en hög andel kvinnliga politiker, vilket förmodligen påverkar antalet kvinnliga snusförespråkare, även om också ett antal manliga SFP-politiker har uttalat sig positivt om snus (exempelvis Axel Hagelstam) eller till och med lobbat för snus i EU som Henrik Lax (Lindfors 2008).

Bland de finska politiker som starkt uttalat sig *mot* snus finns ett flertal kvinnor: Sirpa Asko-Seljavaara (Saml), Paula Risikko (Saml), Heidi Hautala (De Gröna). I den svenskspråkiga snusdebatten underordnas könstillhörigheten språket och etnisk tillhörighet tycks trumfa kön med följden att det blir viktigare att vara finlandssvensk än kvinna eller man. Man kan här tillämpa Benedict Andersons tankar om föreställda gemenskaper (1993), och konstatera att idén om en gemenskap baserad på språk tycks ge en känsla av gemenskap också i användningen av snus, även för dem som inte brukar det. Gemenskapen är föreställd (liksom nationen hos Anderson) ”eftersom medlemmarna aldrig kommer att känna, träffa eller ens höra talas om mer än en minoritet av övriga medlemmar, och ändå lever i vars och ens medvetande bilden av deras gemenskap” (Anderson 1993:21) Den består av anonyma röster i en debatt där man finner sig trängd, som snusare och som svenskspråkig.

DE MARGINALISERADE ÖSTERBOTTNINGARNA

Om icke-snusarna har en stereotyp bild av vad det innebär att vara snusare och/eller österbottning, finns det också föreställningar från andra hållet där österbottniska snusare anser sig marginaliserade

på tre plan: som finlandssvenskar, som finländare och som EU-medborgare. Man upplever att makten finns någonstans långt borta från Österbotten, dels hos politiker i huvudstadsregionen, dels i händerna på EU-politiker i Bryssel. De snusande österbottningarna blir uteslutna från makt, status och rådande diskurser och man kan skönja en dubbel periferi där Österbotten framställs som både geografiskt och mentalt långt borta ur ett sydfinlandssvenskt helsingforsiskt storstadsperspektiv. Ryssland är mentalt lika långt borta som huvudstadsregionen i följande exempel:

> Att vi i österbotten inte är som er svensknylänningar är inget nytt, nej tvärtom, ett välkänt faktum. Dethär gäller även inom politiken. Till Ryssland far vi inte, inte till Nyland heller. (webbkommentar till Back 2008)

Klassaspekterna blir tydliga inte bara hos de skribenter som tillskriver snusarna en lägre klass, utan också hos dem som ser nej-sidan som en minoritet. De betraktas som en del av en elitistisk överklass som inte vet vad majoriteten, det vill säga folket, vill, som i exemplet nedan där ”sprättgökar” får stå för den helsingforsiska överklassen som inte begriper sig på ”vanligt folk” på grund av det mentala avståndet mellan de upplevt rurala och urbana motpolerna Österbotten respektive Helsingfors:

> Sett till inläggen på HBL så verkar nejsidan vara en samling sprättgökar som inte vet ett jota om snus. Sett till fakta så är snuset beroendeframkallande likadant som andra nikotinprodukter. Snusets eventuella hälsovådlighet har däremot inte kunnat bevisas. (webbkommentar till Lundberg 2009)

Många gånger är det politikerna som får sig en känga när de inte lyckas föra fram folkets (snusarnas) röst tillräckligt tydligt. Politikerna kategoriseras som finska och som en del av huvudstadsregionen, och följden blir att de står i ett asymmetriskt maktförhållande gentemot de svenskspråkiga och invånarna i resten av landet. Man upplever att makthavarna finns långt ifrån den vardag som de lagstiftar om.

> Snusförbudet är i allra högsta grad också en ”språkfråga”. Vilka är det som protesterar mot snusförbudet om inte svenskspråkiga österbottningar! Och det är knappast nån nyhet att finska politiker ”glömmer” att argumentera för finlandssvenska angelägenheter utomlands. När snusförbudet var på tapeten förra gången såg de ingen orsak att göra det, vilket på ett sätt är förståeligt med tanke på att det inte delar vår kultur, men då borde de inte representera oss heller. (webbkommentar till Nyberg 2008)

Upplevelsen av alienation mellan stad och landsbygd är påtaglig, samt känslan av att finnas mycket långt från maktens centrum, oavsett om det ligger i Helsingfors hos de finskspråkiga politikerna eller i Bryssel hos dem som bestämmer i EU.

> [D]et är inte på sin plats och då Finland gick med i EU, så var det fel och orättvist mot oss österbottningar att snuset togs bort från försäljning. Beslutsfattarna förstod inte det behov och den kulturella vikten som snusandet hade i österbotten. De helt enkelt blundade och det gav en känslan av att ingen bryr sig. Året var 1995. (webbkommentar till Eklund 2008a)

Avståndet mellan Österbotten och huvudstadsregionen upplevs inte bara vara långt utan också öka: ”Avgrunden mellan Österbotten och Helsingfors blir bara större...” (webbkommentar till Buchert 2008). Derek Gregory skriver att avstånd inte är absoluta, fixerade och givna utan de skapas och ges mening genom kulturella praktiker (Gregory 2004:18). De geografiska avstånden görs även längre genom föreställningar av klass och urbanitet.

I en diskurs parallell med de förtryckta och marginaliserade österbottningarna framträder också en föreställning om det rebelliska Österbotten. ”Leve fria republiken Österbotten” skriver signaturen Separatist (*Tobaksarbetsgrupp* … 2008) i en webbdebatt om ett eventuellt snusförbud och flera andra håller med om att det är dags för österbottningarna att ta saken i egna händer och avlägsna sig från både EU och Finland.[18] En stark misstro mot överhet, så som den representeras av huvudstaden och politikerna, tycks enligt debattörerna kännetecknа invånarna i det svenska Österbotten (se även Sund 2010:31):

> Österbottningarna har av tradition varit skeptiska till överhet och maktfullkomlighet, och jag misstänker många börjar bli trötta på lagar och bestämmelser som alltid tar avstamp i ekonomiska resonemang men aldrig tar hänsyn till folkets vilja. (webbkommentar till Lydén 2008)

Kenneth Myntti skriver i en ledare i VBL om varför de stränga domsluten i ett mycket omdebatterat fall av snussmuggling engagerade människor så mycket som de gjorde:

> Förklaringen ska antagligen sökas i att snuset i sig är en symbol för något annat. En kultur gemenskap med Sverige, ett uttryck för den österbottniska handlingskraften och ett led i en lång tradition av bristande auktoritetstro. (Myntti 2008a)

Detta blir en motbild till framställningen av de rurala bakåtsträvande invånarna som satt sig på bakhasorna och inte längre tar till sig moderniteter och nya strömningar. I stället får man en bild av hur en del av befolkningen vågar stå emot den stora massan, vågar stå för sina avvikande och progressiva åsikter, som inte följer majoritetens och bestämmarnas förment förlegade. Här finns österbottningen som tar makten, inte genom att fly landet och flytta till Sverige som i tidigare exempel, utan genom att fortsätta använda det preparat som hen känner sig berättigad till, oavsett lagstiftningen. Det mest tydliga exemplet på en sådan österbottnisk rebell är den tidigare omtalade Wingren, av en skribent jämförd med den fiktiva Robin Hood-figuren Zorro (webbkommentar Eklund 2008c). Även andra enskilda personer lyfts fram, och också en mer kollektiv österbottnisk rebellidentitet. I samma ledare skriver Myntti om den pensionerade österbottniske lagman som gav låga straff med hänvisning till oskäliga lagar när det gällde till exempel brott mot laxfiskeförbudet. Han hade också uttalat sig om oskälighet i den uppmärksammade snusrättegången (Överfors 2008), och Myntti ger honom en rebellstatus liknande Wingrens med historiska paralleller till Finlands frigörelse från Ryssland:

> På det sättet kom lagman Johansson att bli en sentida förlängning av den österbottniska tradition av motstånd som fanns på myndighetshåll under den ryska tiden och utan vars hjälp Finland knappast i dag skulle äga sin självständighet.
>
> Vart skulle Finland och finländarna under det ryska väldet ha kommit utan civilkurage hos befolkningen, speciellt den svenskösterbottniska? (Myntti 2008a)

Även insändarskribenter och webbdebattörer beskriver snussmugglare och illegala snusförsäljare i termer av civil olydnad och rebeller, och jämför dessa med krigstida motståndsrörelser eller den romantiserade bilden av spritsmuggling under förbudstiden[19] bland annat personifierad i smugglarkungen Algoth Niska (webbkommentar till *EU lovar* ... 2011), trots att denna som smugglare var verksam i Helsingfors- och Stockholmstrakten, inte i Österbotten (Berggren 2008). Genom sitt motstånd upplevs dessa rebeller försöka omvända den rådande maktrelationen till snusarnas (och därmed också finlandssvenskarnas) fördel. De blir vad Eric Hobsbawn (1969) kallar ”sociala banditer” – fredlösa som staten och lagen ser som kriminella men folket uppfattar som hjältar stridande för rättvisa, likt Robin Hood eller Billy the Kid.

BLIR SNUSARENS RÖST HÖRD?

Tätt sammankopplat med upplevelsen av makt och maktutövning finns begreppet röst (*voice*). Det handlar om vems röst som hörs, vem man lyssnar till och hur människors röster ska bli hörda. Nick Couldry för fram att det är viktigt att människor får komma till tals och blir hörda när det gäller sådant som påverkar deras liv. Men det räcker inte att bli hörd, man måste veta att ens röst också betyder något och att det är någon som lyssnar. Couldry menar att medierna ofta misslyckas med att ge röst åt människor (Couldry 2010). I debatten tycks de finlandssvenska manliga snusarna upphäva sin röst, även om vissa proteströster hörs också från dem som

inte tycker att snus är en finlandssvensk fråga: ”Det finns nog farligare hot mot svenskan än snusförbudet! Tänk om engagemanget vore lika stort där!”(webbkommentar till *Politiker skeptiska …* 2008). Många gånger utmålas ett scenario där en trängd minoritet ser hot mot den egna identiteten i myndigheternas påbud och förbud (se diskussionen om utmålandet av hotbilder i finlandssvensk tidningsdebatt i kapitel 2).

> Det här har inget att göra med snusets inverkan på folks hälsa eller annat liknande. Det här är ett sofistikerat sätt att djä-las med finlandssvenskarna. (webbkommentar till Sandqvist 2008)

I en domän av motstridiga diskurser kan motstånd och förändring möjliggöras på grund av fragmenteringen som uppstår i situationer där man inte når konsensus, menar Kathleen Canning (1999:65; jämför Ahlbäck-Rehn 2006:335–337). Det skulle innebära att snusarna genom den splittrade snusdebatten kan mobilisera sina krafter mot den stränga snuslagstiftningen. Men trots att det är snusarnas röster som hörs i debatten är det inte snusarnas röster som man lyssnar till. Snusarna upplever inte att de har makt, utan snarare att makten tas ifrån dem, och läggs i händerna på politiker och finskspråkiga, utan förståelse för finlandssvenskar och snusare. Trots uttalanden som ”Vi Finl. svenskar snusar och skall så fortsätta, ingen skillnad vad Hesa politikerna anser. Så det så !!!!” (webbkommentar till Suominen 2009), är det inte med någon större tilltro snusarna ser mot en ljusare framtid för de svenskspråkiga och snusande invånarna i Finland.

Ur debattörernas perspektiv upplevs makten framför allt finnas hos politiker i huvudstadsregionen. Dessa politiker är också främst finskspråkiga (även om SFP utgör ett undantag). Genom maktutövande kan de sätta sig över regionen (Österbotten) och väljarna (snusarna) och också finlandssvenskarna (eftersom det är bland dem snusarna finns). Makten finns också i Bryssel och EU, och de Helsingforsbaserade politikerna ses som en förlängning av dessa, eftersom de är tvungna att följa de lagar och förordningar som rå-

der inom unionen likt ”nickedockor” (webbkommentar till Eklund 2008b).

Det finns med andra ord flera konstellationer av upplevd maktkamp: vanliga människor (här representerade av snusarna) mot politiker, svenskspråkiga mot finskspråkiga, landsbygd mot storstad eller huvudstad, Österbotten mot södra Finland (eller främst Helsingforsregionen), Finland och de nationella intressena mot EU och det europeiska, snusaren mot rättssamhället, arbetarklass mot överklass. I detta maktspel kommer olika grupper att osynliggöras och underordnas så att det skapas hierarkiska ordningar för vad som anses vara viktigt och vems röst som hörs. Språk, klass, region och kön blir kategorier som synliggörs eller upplevs som betydelsefulla, med språk och region som de mest utsatta kategorierna och därmed också de viktigaste att försvara för de finlandssvenska (snus) debattörerna. Osynliggjorda kategorier blir till exempel generation, som aktualiseras endast i illustrationer av det avvikande (snusande kvinnor) och som bevis för ett historiskt bruk (när snus kan knytas till tidigare generationer). Andra kategorier som inte syns lika tydligt är sexualitet, etnicitet (som inte knyter an till språken svenska respektive finska) och nationalitet.

Avslutningsvis kan sägas att den språkliga identiteten blir ett argument i debatten och denna identitet görs i sin tur i en kedja av meningsskapande. Genom att analysera debatten ser man hur en språklig identitet definieras och konstrueras och en minoritet (i minoriteten) exkluderas. Det finlandssvenska görs ur en defensiv position där upplevd makt och upplevda maktpositioner blir synliga och de finlandssvenska snusarna iscensätter sin identitet i debatten. Att snusa i Finland är att tala svenska (och vara man) och därför vara en del av den svenskspråkiga (manliga) minoriteten. Snuset förknippas med kulturella särdrag och förstärker det finlandssvenska. Tradition och kultur blir två slagord där en historisk förankring ger tyngd åt snusandet och snusförespråkarna framhåller snuset som en del av den finlandssvenska kulturen. Således blir snusförbudet för dem en diskriminering av en befolkningsminoritet. Språket blir ett giltigt ar-

gument i en debatt om ett njutningsmedel. På ytan berör debatten snus, men i förlängningen handlar det om språk och om identitet, samt om rätten till att leva sitt liv som man önskar och som man anser sig ha rätt till.

1 Signaturen *fd snusare* kommenterar en artikel i *Hufvudstadsbladet* på nätet (webbkommentar till Teir 2008).

2 Astrid Thors, Svenska Folkpartiet (SFP) och Henrik Lax, SFP.

3 Därför blir en jämförelse med finskspråkig debatt egentligen intetsägande, men för den som ändå är intresserad av att veta hur stort utrymme snus getts i de finskspråkiga tidningarna gjorde jag ett stickprov. Sökningar på ordet snus respektive *nuuska* (snus på finska) med dess böjningar, i webbutgåvorna av sex dagstidningar (två finskspråkiga, två finlandssvenska och två rikssvenska) den 25 november 2013 gav följande resultat: *Helsingin Sanomat*, den största finska och även nordiska dagstidningen (Viktorsson 2012), 117 träffar 1993–2013. *Turun Sanomat*, 15 träffar 2005–2013. *Hufvudstadsbladet*, 155 träffar 2007–2013. Österbottens Tidning visade bara träffar från samma år (22 träffar), men en sökning i november 2010 gav 195 träffar (2006–2010). *Svenska Dagbladet,* 654 träffar 2002–2013 samt *Dagens Nyheter* 842 träffar 2003–2013. Detta resultat säger dock ingenting om hur mycket snuset debatterades, här finns varken insändare eller nätkommentarer inräknade. Vid en ytlig anblick verkar dock kommentarerna till artiklarna i *Helsingin Sanomat* inte nämnvärt ta upp någon språklig aspekt. Mitt stickprov tar inte heller hänsyn till tidningarnas storlek, bilagor, texternas art osv.

4 *Tobakslag* 13.8.1976/693, 10 a § 20.8.2010/698. Lagen trädde i kraft den 15 augusti 2016.

5 Den snusrelaterade forskningen behandlar främst hälsoaspekter, men genom mitt eget projekt har jag även kommit att skriva in mig själv i debatten, genom en intervju i ÖT (Bredbacka 2011). Intervjun föranledde även en viss diskussion på webbutgåvans sidor (webbkommentar till Bredbacka 2011), men detta material har jag inte använt i min undersökning, även om min närvaro förstås kan ha påverkat även andra diskussioner.

6 Efter att denna artikel skrevs deltog jag själv i en paneldebatt i tv som ”snusforskare”, utan att som de andra i panelen (politiker och läkare) ta ställning i frågan (*OBS Debatt* 2014). Kenneth Myntti kommenterade denna debatt i VBL och ifrågasatte forskningen med rubriken ”Snuset är ingen identitetsfråga” (Myntti 2014).

7 För kopplingen mellan idrott och snus (hos främst ungdomar) i Finland se Salomäki & Tuisku 2013, som tar upp framför allt ishockey och snus. De nämner också innebandy, fotboll och styrketräning (Salomäki & Tuisku 2013:14), men inte handboll. För ungdomar gäller också att de enligt författarna kopplar ihop snus med poliser, brandmän, dörrvakter, byggnadsarbetare och stereotypa arbetare (*perusduunarit*) (Salomäki & Tuisku 2013:14).

8 För en utredning om ungdomars snusande i Finland se Raisamo et al. (2011) samt Salomäki & Tuisku (2013).

9 Myntti blev avsatt från sitt ledarskribentskap delvis på grund av att hans texter uppfattades som alltför radikala när det gällde språkfrågan (Langh 2011; *Vasabladet* … 2011). Numera är han chefredaktör på ÖT.

10 ”Jag förespråkar inte heller tobak eller snus. Men den här frågan är mera än ’snus’. Det är märkligt brinnande intresse nu att på olika sätt motarbeta saker som ligger svenskfinland nära. Det får mig att se rött! Om snus förbjuds så skall även tobak förbjudas och överallt i EU. Rätt ska vara rätt.” (webbkommentar till Nyberg 2008)

11 I en intervju i ÖT fick SFP-politikern Astrid Thors frågan: ”Tycker du att det är bra att sfp profilerar sig som ett snusparti?” (Hintsanen 2008; se även webbkommentar till *Sverige vill* … 2009).

12 Webbkommentar till artikel i ÖT (*Haglund* ... 2010).

13 ”Syftet med lagen är att användningen av tobaksprodukter, som innehåller för människor giftiga ämnen och orsakar beroende, ska upphöra.” (13.8.1976/693, 20.8.2010/698 1 §)

14 För en ingående diskussion om hälsa och snusdebatt, se Henriksson (opublicerat manuskript).

15 90 procent av pälsdjursfarmarna finns i området som omfattar det gamla Vasa län (Rekilä m.fl. 2004:1–1).

16 Dialekt: ”en fru till en storsnusare”.

17 ”I vår familj finns 4pers = 4*3=12stabbar, de räcker ett år för mig. Beslutet påverkas mig inte på nåt sätt!! En resa till IKEA Haparanda och inga problem. Vad är egentligen resultatet av förbudet? Finland markerar nu tydligt att finlandssvenskarna ska utrotas.” (webbkommentar till Forsman 2010)

18 ”Upp till kamp, bröder och systrar! Nu ska Österbotten ut ur EU och ut ur Finland!!! En gång för alla!” (webbkommentar till Sandqvist 2008) – ”Ett självständigt österbotten. Och finnarna får förbjuda vad dom vill!” (webbkommentar till Sandqvist 2008)

19 För en skönlitterär skildring av österbottnisk spritsmuggling med stark genomslagskraft se Lars Sunds *Lanthandlerskans son* (1997), som även filmatiserades 2007 under namnet *Colorado Avenue* (1997), efter första delen i Sunds trilogi.

7. STRIDEN OM DE SVENSKA VATTNEN

REGION OCH SPRÅK I DEN SVENSKSPRÅKIGA SPINNFISKEDEBATTEN

Mikael Sarelin

INLEDNING

Arvid Mörne beskriver i *Den svenska jorden* (1959) en nyländsk bondgårdsidyll i en svenskspråkig skärgårdsmiljö från tidigt 1900-tal. Livet kretsar kring jakt, fiske och jordbruk. Den idylliska fasaden håller dock på att rämna, gårdarnas ungdomar vill inte ta över sina fäders gårdar. De suktar i stället efter det urbana livet och dess njutningar, och lämnar landsbygden för stadens tjusning. Ekonomiska problem på gårdarna leder till att många gårdar säljs till någon utanför släkten och övergår i finskspråkig ägo, samtidigt som de svenskspråkiga bönderna i allt högre grad tvingas ty sig till finskspråkig, billigare arbetskraft för att sköta sysslor i de tidigare svenskspråkiga bygderna. I boken beskriver Mörne rädslan för att de finlandssvenska kustmarkerna förfinskas, att den svenska jorden övergår i finsk ägo (Mörne 1959).

Den urbana stadsmiljön började locka till sig glesbygdens människor från och med tidigt 1900-tal (Valkonen 1980). Också i Egentliga Finlands skärgård skedde under 1900-talet en liknande avfolkning. Det var en följd av moderniseringsprocessen, till förmån för de urbana tillväxtcentren, visar Katriina Siivonen i sin doktors-

avhandling *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina* (2008). Sedan 1970-talet har invånarantalet i Egentliga Finlands skärgård dock hållits relativt stabilt, men traditionella yrken som jordbruk, fiske och sjöfart har i en allt högre grad fått ge vika för servicebaserade näringsgrenar (Siivonen 2008).

Detta kapitel behandlar tidningsdebatter om spinnfiske. I kapitlet undersöker jag liknande rädslor för urbanisering och förfinskning längs den svenskspråkiga kusten i Finland som de som Mörne beskriver i sin bok, med den skillnaden att fokus i detta kapitel ligger på de havsområden som befinner sig i traditionellt svenskspråkiga skärgårdsområden i framför allt sydvästra Finland. I spinnfiskedebatten hotar det urbana inte med att förföra skärgårdsborna genom sina lockelser. I stället hotas glesbygden av stadens urbana liv och leverne som tar sig ut i skärgården genom att spinnfiskebåtar gör ett icke önskat intrång i skärgårdslandskapet. Kampen mot det urbana, och mot förfinskningen, förs i spinnfiskedebatten inte i anknytning till den svenska jorden utan på de svenska vattnen. I mitt forskningsmaterial, som jag redogör för nedan, är utgångsläget ofta att spinnfiskarna är finskspråkiga.

Denna kamp, som konkretiseras i en tvist om förvaltnings- och bestämmanderätten över privatägda vattenområden, har kommit att gå under namnet spinnfiskedebatten. Det är spinnfiskedebatten i finlandssvenska medier som utgör ämnet för min forskning. Spinnfiskedebatten har sin bakgrund i en konflikt som uppstod mellan skärgårdsbor och spinnfiskare i och med den så kallade spinnfiskelagen (Lag om ändring av lagen om fiske 1045/1996) som trädde i kraft den första januari 1997. Debatten kom igång då spinnfiskelagen började beredas omkring 1995. Den handlar om de känslor som väcktes genom det som har kommit att beskrivas som det fria spinnfisket, och om något som låter sig tolkas som en känsla av maktlöshet när det gäller förvaltningen av privatägda vatten. Spinnfiskelagen som innebär ett i det närmaste fritt spinnfiske för såväl privatpersoner som professionella fiskeguider, som tar ut fisketurister på betalda fisketurer, har diskuterats som ett intrång på pri-

vat område. Av vissa artikel- och debattskribenter i svenskspråkiga dagstidningar har lagen kommit att uppfattas som ett hot mot en levande skärgård genom att vattenägares och yrkesfiskares rättigheter begränsas genom den (t.ex. Johansson 2006; Lydén 2005).

I en artikel i *Åbo Underrättelser* (ÅU) den 3 juni 2009 intervjuar Folke Pahlman Svenska folkpartiets dåvarande partiledare Stefan Wallin angående ett lagförslag, enligt vilket spinnfiskeguiderna skulle ges rättigheter att utnyttja privatägda vatten för sin verksamhet (lagförslaget godkändes senare).”Turistguidefisket skulle vara ännu ett intramp på yrkesfiskarnas och vattenägarnas rättigheter”, anser Wallin i artikeln. Enligt Pahlman (2009) skulle lagförslaget komma att utgöra en kränkning av det privata ägandet av land och vatten.

I spinnfiskedebatten ställs det fria spinnfisket, samt den sannolikt ökade mängden spinnfiskare som det fria spinnfisket har medfört i skärgården, och skärgårdsbefolkningen, mot varandra. Jag intresserar mig för det geografiska (se t.ex. Shields 1991) genom att undersöka regionala, kulturella och språkliga dimensioner i den svenskspråkiga spinnfiskedebatten.

BAKGRUND

År 1997 trädde en ändring av lagen om fiske från 1982, genom den så kallade spinnfiskelagen, i kraft i Finland. I och med lagen öppnades Finlands skärgård och sjöar för ett, med undantag för bland annat lax- eller sikförande vattendrag, närmast obegränsat, avgiftsbelagt spinnfiske (Förordning om fiske 30.12.1982/1116: 52 § 15.5.1998/336; 53 § 10.1.1997/1). Tidigare hade vattenägarna haft möjligheten att själva reglera spinnfisket i sina vatten, men med den nya lagen blev Finland uppdelat i fem fiskelän, till vilka staten säljer fiskelicenser. Utöver de länsvisa licenserna bör spinnfiskaren dessutom betala en fiskevårdsavgift.[1]

Medan den nya lagen fick ett varmt välkomnande av spinnfiskeentusiaster var det många vattenägare som inte tog emot den med

öppna armar. Även – och kanske främst – i den svenskspråkiga skärgården väckte lagändringen debatt. Spinnfiskelagen har gett upphov till diskussion också på finskspråkigt håll, återigen främst i kustområdena. Ett exempel på en debattartikel skriven på finska som ifrågasätter spinnfiskelagen ges i *Turun Sanomat* (2001). I en insändare i tidningen efterlyser signaturen ”Stugbon som betalar fastighetsskatt” (Kiinteistöveroa maksava mökkiläinen), under rubriken “Spinnfiskelagen – legaliserat trakasseri” (”Viehekalastuslaki – laillistettua häirintää”), ett lagstadgat minimiavstånd till bebyggelse, inom vilket spinnfiske skulle vara förbjudet. Detta eftersom spinnfiskarna, enligt skribenten, i sin fiskeiver rör sig störande nära stugor och bryggor:

> Vår sommarstuga befinner sig på en naturskön holme som – tyvärr – omges av goda gäddvatten. Spinnfiskarna anländer med sina stora motorer och kör kors och tvärs och kastar obesvärat framför stugor och bryggor, speciellt om ingen är på plats i stugorna, men lugn och ro för dem som vistas på stugorna respekteras inte heller.[2] (”Kiinteistöveroa maksava mökkiläinen” 2001, min övers.)

I ovanstående citat beskrivs en även i den svenska debatten frekvent förekommande orsak till frustration, nämligen spinnfiskare vars beteende uppfattas som störande bland dem som bor vid stränderna.

När spinnfiskelagen stiftades ville många debattörer i mitt material hålla kvar rätten att bestämma över bruket av sina vatten och hur de nyttjas. Samtidigt befarade de att spinnfiskarnas beteende skulle komma att störa livet i skärgården. Efter att spinnfiskelagen vann laga kraft har incidenter där skärgårdsbor och spinnfiskare konfronterat varandra på vattnen tidvis inträffat (se t.ex. Svenska Yle: *Fiskeritvister har lett till skottlossning*).

Fiskeguider som tar ut spinnfisketurister i skärgården beviljades sommaren 2012 via en lagändring (Lag om fiske 16.4.1982/286: 8a § 15.6.2012/293) rätten att idka sin näring utan samtycke av vattenägaren. Tidigare kunde vattenägaren förbjuda nyttjande av sina

vatten i kommersiellt spinnfiskesyfte, men så är inte längre fallet. Lagändringen gav upphov till en del debatt. Bland annat uttrycker sig fiskarförbundets verksamhetsledare Kaj Mattsson i en artikel i ÅU den 2 juni 2009 att lagförslaget som ska ge fiskeguiderna rätt till fri guidning på privatägda vatten är ”det mest korkade lagförslag jag varit med om” (Pahlman 2009).

MATERIAL, TEORI, AVGRÄNSNING OCH POSITIONERING

Det geografiska område som utgör fokus för min undersökning är Finlands kustområde, det vill säga Finlands kustlinje och den skärgård som finns inom Finlands territorialvatten inklusive den autonoma ögruppen Åland. Eftersom jag avgränsar min forskning till den svenskspråkiga debatten gällande spinnfiskelagen innebär detta att mitt geografiska fokus läggs vid de svenskspråkiga kustområdena i Finland.

Forskningsmaterialet som undersökningen stödjer sig på består av debatt i finlandssvenska medier. Det intersektionella perspektivet utgör ett centralt teoretiskt analysredskap i detta kapitel. Spinnfiskedebattens regionala och språkliga beståndsdelar utgör de intersektionella kategorier som möts i mitt material. Kategorierna i kapitlet kommer att utgöras av plats (tät- och glesbygd), språk (de två nationalspråken i Finland, finska och svenska) och klass. Jag intresserar mig för hur det finlandssvenska uttrycks i intersektioner mellan de ovannämnda kategorierna i spinnfiskedebatten och har därför valt att avgränsa mig till finlandssvenska medier. I första hand handlar det om ledare, kolumner och debattinlägg i dagstidningar och deras webbutgåvor samt läsar- och lyssnarkommentarer som har skrivits i samband med artiklar och radioinslag som har publicerats på Svenska Yles webbplats. Citaten i kapitlet återges i ursprunglig, oredigerad form. Det äldsta materialet är från 1995 (spinnfiskelagen som vann laga kraft i slutet av 1996 började diskuteras i medier 1995), det nyaste från 2013. Dagstidningar som jag har undersökt

är *Hufvudstadsbladet, Västra Nyland, Borgåbladet, Jakobstads Tidning* (som slogs ihop med *Österbottningen* till *Österbottens Tidning* 2008), *Österbottens Tidning*, *Åbo Underrättelser*, *Åland*, *Nya Åland* och *Vasabladet*. Undersökningens primära källor omfattar totalt 109 debattartiklar.

Eftersom jag själv är bosatt på den finlandssvenska sydvästkusten, i Pargas, har svenska som modersmål och är en hängiven spinnfiskare, blir min positionering som forskare viktig. All forskning färgas av den som utför forskningen, och även om jag har försökt att inte låta personliga åsikter och tankar framträda är jag medveten om att dessa inte helt går att förtränga. Jag anser dock att min position mitt emellan de bägge lägren, svenskspråkig spinnfiskare bosatt i skärgården som jag är, har hjälpt mig att hitta sådant i mitt material som i annat fall kanske hade förblivit dolt. Att jag är mycket insatt i den tematik jag studerar behöver alltså inte vara en svaghet, tvärtom uppfattar jag detta som en styrka eftersom jag genom ett inifrånperspektiv kan sätta mig in i och bilda en förståelse för hur representanter för såväl skärgårdsbor som spinnfiskare kan tänkas resonera.

HOTBILDER

Det fria spinnfisket och spinnfiskedebatten som spinnfiskelagen från 1997 gav upphov till har resulterat i att spinnfisket har kommit att upplevas som ett hot i debatten. Det fria spinnfisket hotar inte konkret det finlandssvenska eller det svenska språkets ställning i de finländska kustregionerna, det upplevs snarare som ett hot mot bestämmanderätten över privatägda vattenområden. Spinnfisket utgör, utgående från debattmaterialet, ett hot mot skärgården och dess befolkning genom att skärgårdsbornas rätt att bestämma över och förvalta sin egendom blir angripen. Det upplevda angreppet mot det lokala, som skärgården får stå för, blir mera konkret än hotet mot det svenska språket, men även ett symboliskt hot mot svenskan som språk existerar i debatten (jfr kapitel 2).

Människor känner samhörighet med olika kulturella entiteter genom identifikationsprocesser (Siivonen 2004). I en identifikationsprocess formas individens självuppfattning och en kunskap om vad Siivonen kallar för vanemässiga symboler kring det bekanta samt symbolisk särart, det vill säga medvetenhet om det som är annorlunda i relation till det bekanta. I enlighet med detta anser hon att skärgårdsbornas självbild och uppfattning om skärgården som de lever i utformas genom att det kända och vardagliga kontrasteras mot det okända som finns utanför de områden som man är bekant med. Språket utgör enligt henne en viktig igenkänningsfaktor med vars hjälp man konstruerar en bild av sig själv och av representanter för det som är annorlunda (Siivonen 2008:393). Det samma gäller, vill jag påstå, även för okända element som gör intrång på det egna området. Ett dylikt okänt och hotande element utgörs av spinnfiskarna, som dessutom ofta talar ett annat språk än de svenskspråkiga skärgårdsborna, nämligen finska.

SPRÅKLIGA HOT

Skärgården är på en symbolisk nivå svenskspråkig trots att det finns områden inom den finländska skärgården där finskan är majoritetsspråk. Skärgården har kommit att tilldelas en stark symbolisk roll när finlandssvenskhet konstrueras. Enligt Siivonen har skärgården som en symbol för det finlandssvenska blivit en vanemässig politisk och administrativ praktik (Siivonen 2004:394).

Då spinnfiskarnas identitet diskuteras i den finlandssvenska debatten är utgångspunkten oftast att de är finskspråkiga, även om det i debatten också kan skönjas en ovilja mot att uppfatta spinnfiskedebatten som en språkfråga. Detta exemplifieras i följande kommentar, till en artikel på Svenska Yles webbplats, som behandlar en intervju jag gav om den forskning jag presenterar här. Kommentaren är en av flera som ifrågasätter att spinnfisket skulle vara en språkfråga.

> Och att göra även detta till en språkfråga är ännu mer beklämmande. Överallt i skärgården är nog de finskspråkiga i majoritet som stugägare. Själv som ”inföding” skulle jag aldrig gå under näsan på en stugägare och i timmar fiska och störa veckoslutvistelsen för ifrågavarande men själv har jag och min familj fått många veckoslutsmiddagar på uteplan förstörda av fiskelag som i timmar helt ogenerat fiskat i viken där min stuga är belägen. Ibland 3–4 båtlag med varierande antal fiskare i båten. En gång upplät jag som värdinna i familjen min mun med frågan om de tyckte att störa friden var rätt. Svaret var: meillä on laki puolellamme.[3] (webbkommentar till Alm 2013)

Samtidigt som spinnfiskarna och en majoritet bland stugägarna i ovanstående citat uppfattas som finskspråkiga beskriver signaturen cgh i sin kommentar på svenska sig själv som inföding (jag antar att skribenten är infödd skärgårdsbo). Samtidigt väljer hon att understryka de citerade spinnfiskarnas modersmål genom att byta till finska i sin kommentar då hon redogör för deras svar som på svenska lyder ”vi har lagen på vår sida”.

I Torbjörn Kevins ledare i ÅU den 26 juni 2012 polariseras de två språken. Kevin ser de svenskspråkiga områdena i skärgården som bebodda av representanter för en skärgårdsmiljö där äganderätten har dragits in.

> Spinnfiskelagen på 1990-talet var i många stycken unik: Borgerliga partier som Samlingspartiet och Centern som normalt är envetna markägarpartier hittade en nisch där äganderätten kunde dras in. Att den fanns på (svenska) kusttrakter förklarar mer än något annat. Den är veterligen den enda lag vars godkännande i riksdagen har firats med offentligt skålande i skumvin. (Att en av tillskyndarna – Veltto Virtanen – var/är en politisk pellejöns förändrar ingenting.) (Kevin 2012)

Kevin tolkar i sin ledare att ett av (de outtalade) motiven bakom spinnfiskelagen ska ha varit att den inskränker äganderätten i de finlandssvenska kusttrakterna. Ett delsyfte med lagen ligger enligt honom i vissa politikers vilja att beskära de svenskspråkiga vattenägande skärgårdsbornas rätt att bestämma över sina egna vatten.

Han stöder sitt argument på ett antagande om att finlandssvenskheten aktivt motarbetas på en hög politisk nivå. Detta bevisas enligt honom av att politiker/riksdagsledamöter skålade i mousserande vin för att fira spinnfiskelagens godkännande. Vinet blir en symbolisk segergest, jämförbar med hur segrare i sportevenemang firar, något som man skålar i vid ett extra festligt tillfälle. Det är kanske därför inte alltför långsökt att föreställa sig att skålen för Kevin blir något av en symbol för en inverterad klassmarkering där den förmodade finlandssvenska överklassen ges en symbolisk känga då man äntligen lyckats inskränka finlandssvenskarnas förvaltningsrättigheter över sina vattenområden.

Sanningen är inte så svartvit som den kan te sig genom de exempel som jag har valt att använda ovan för att visa på att debatten förs på ett relativt splittrat fält. Visst finns det även finskspråkiga skärgårdsbor och svenskspråkiga spinnfiskare bosatta i skärgården. Jag är som sagt själv en aktiv spinnfiskare, samtidigt som jag också är svenskspråkig och bosatt i skärgårdsstaden Pargas. Men i debattmaterialet finns språket med som en stark komponent, något som framgick bland annat i samband med att jag blev intervjuad av radiokanalen Yle Vega Åboland angående min pågående forskning. I en annan kommentar på Svenska Yles webbplats ifrågasatte pseudonymen ”Skäribon” mitt syfte att undersöka spinnfiskedebatten ur en språklig synvinkel:

> [...] Sarelin tycker att mötet mellan skärgårdsbor och spinnfiskare är en språkfråga. Det är att förenkla problematiken och att köra samma inskränkta race som förespråkarna för det fria spinnfisket gör. På många håll, bl.a. i riksdagen har man firat att ”ruottalaiset” fick på käften då spinnfisket blev fritt.
>
> Svenska vattenägare har förlorat sin rätt att bestämma över sina fiskevatten men detsamma gäller också alla finskspråkiga vattenägare, så där missar Sarelin grovt. Finska vattenägare, strandägare och sommarstugeägare har i likhet med svenska vattenägare och sommarstugeägare protesterat mot en lag som upplevs grovt orättvis. Men för sportfiskefantasterna var det förstås lättare att få den kontroversiella lagen godkänd då man hänvisade till ”svenskarnas privilegier”

> Det är synd att Sarelin gör den här frågan till en språkfråga. Vi har nog tillräckligt med språktvister förut redan i det här landet. Som förespråkare av det fria spinnfisket kan Sarelin knappast se objektivt på saken i sin forskning (eller ”forskning”). Skulle Sarelin kunna se litet djupare på den här frågan skulle han snabbt inse att frågans kärna handlar om stadsbor som har kört över landsbygdens, strandägarnas och skärgårdens rättigheter. (webbkommentar till Stolpe & Bergman 2013)

De röster som kommer till tals i mitt material förhåller sig i regel, i likhet med ovanstående kommentar, kritiska till ett fritt spinnfiske. Enligt kommentaren bör spinnfiskefrågan inte göras till en språkfråga eftersom den inte i grunden handlar om språk utan om region. Enligt pseudonymen ”Skäribon” är spinnfiskeproblematikens kärna det urbana och det rurala, där det urbana hotar det rurala genom att inskränka skärgårdsbornas rättigheter, det vill säga deras möjligheter att förvalta sina privatägda vatten. Enligt kommentaren har spinnfiskefrågan på spinnfiskeförespråkarnas håll på artificiell väg gjorts till en språkfråga med avsikten att trycka ner landets svenskspråkiga minoritet.

Det som enligt debattören ovan, och även den tidigare citerade signaturen cgh, uttryckligen inte borde ses som en språkfråga verkar trots allt, om man får tro Torbjörn Kevins ledare i ÅU, utgöra en sådan, dock inte som en pågående språktvist, det vill säga som ett direkt och uttalat hot mot svenskan i Finland (Kevin 2012). Snarare uppfattas spinnfiskelagen från 1997 som ett ensidigt försök att från ett finskspråkigt, urbant håll trampa på den svenskspråkiga glesbygden i Finland som utgörs av landets kustområden med svenskspråkig majoritet. Här kan man återknyta till Mörnes *Den svenska jorden* (1959) som jag diskuterade i inledningsstycket till detta kapitel.

Det upplevda hotet mot svenskan i spinnfiskedebatten utgörs alltså till en viss grad av ett symboliskt, indirekt hot. Debattörerna upplever att glesbygden i skärgården hotas av det fria spinnfisket. Ifall skärgården upplevs som hotad, hotas samtidigt även den finlandssvenska identiteten i skärgårdsregionerna (jfr kapitel 2).

Jag kan alltså konstatera att språket tidvis förekommer som ett inslag i mitt material. I vissa fall uppfattas spinnfiskelagen som ett direkt språkligt hot med avsikt att ge en känga åt landets svenskspråkiga vattenägare. Mera sällan polariseras dock det finsk- och svenskspråkiga i debatten på ovannämnda vis, tvärtom tonas språkfrågan aktivt ner av vissa debattörer till förmån för frågor kring äganderättigheter och statligt intrång på det privata. Här aktualiseras den rumsliga dimensionen genom frågor kring stad och glesbygd.

STADEN SOM ETT HOT MOT GLESBYGDEN

Motsättningar mellan den glesbebyggelse som skärgården representerar och den tätbebyggelse som fastlandets städer utgör är, som jag var inne på ovan, ett återkommande tema i spinnfiskedebatten. Ofta förekommer i denna debatt en argumentering som talar för en ökad självbestämmanderätt av privatägda vattenområden, en bestämmanderätt som begränsades kraftigt i spinnfiskelagen från 1997 (Lag om ändring av lagen om fiske 1045/1996). Skärgårdsbon som förstår vad som är bäst för skärgårdsmiljön ställs i kontrast till stadsborna som kommer ut i skärgården och stör både människor och djur, ofta med ödesdigra konsekvenser:

> Skärgårdsborna kan inte när det gäller lobbning mäta sig med organisationer som Birdlife eller fritidsfiskarna. Följderna av detta har synts i det politiska beslutsfattandet de senaste decennierna – med konsekvens som är total. Där urbana intressen har ställts mot glesbygdens har de första gått segrande fram – inte i kraft av argumentering utan för att de stora politiska partierna inte har vågat motsätta sig urbana fritidsfiskares intressen. (Kevin 2012)

Utöver urbana intressegruppers (spinnfiskarna och Birdlife[4]) agerande tillkommer ett politiskt beslutsfattande som enligt följande exempel ur mitt material, ett blogginlägg skrivet 2008 av den tidigare yrkesfiskaren Jan-Peter Kivelä på Raseborgs stads blogg, uppfattas ha en ödesdiger inverkan på skärgården och dem som bor där.

> I Ekenäs är det annorlunda. Här gör tjänstemännen allt för att få slut på det som så vackert heter ”En levande skärgård.” Fiskenäringen här vid sydkusten har stött på många motgångar de senaste åren. Först kom spinnfiskelagen, sedan skarvarna, sälarna, föroreningarna och minskade fisktillgången. Allt det här kan ännu en fiskare bemöta men när byråkraterna marschar [sic] in är ”lapp på luckan” ända [sic] utvägen. (Kivelä 2008)

Politiker som inte själva lever i skärgården och inte förstår sig på skärgårdsbornas bästa reglerar enligt Kivelä möjligheterna att idka fiskerinäring i skärgården på ett ogynnsamt sätt, bland annat genom införandet av spinnfiskelagen, förbud mot att effektivt decimera skarv- och sälstammarna och ökad byråkrati. ”Nu när man gör det omöjligt att få sitt levebröd från skärgården blir nästa steg att man tvångsförpassar oss skärgårdsbor till fastlandet” konstaterar Kivelä avslutningsvis i sitt blogginlägg. Hans farhåga är att skärgårdens glesbygd ska komma att styras enligt urbana premisser (Kivelä 2008).

I en artikel i *Hufvudstadsbladet* (HBL) 2003, som går under rubriken ”Döda fiskar hittades i container”, intervjuar Pamela Friström en Houtskärsbo som tillsammans med sin son har hittat ett antal döda gäddor i en sopcontainer (Friström 2003). Spinnfiskare utpekas som bovarna i dramat och samtidigt påpekar artikelskribenten att spinnfiskare inte är särskilt populära i Åbolands skärgård. Orsaken till impopulariteten kommenterar Houtskärsbon på följande sätt: ”Spinnfiskarna har ingen respekt för oss som lever och bor i skärgården. Det känns inte speciellt roligt att stå på stranden och se hur okända båtar ligger strax utanför ens egna båthus och privata stränder och drar upp fisk” (Friström 2003). Han tillägger att han själv tror att spinnfiskarna har lämnat den döda fisken i containern för att med vett och vilja reta ortsborna.

I den ovan refererade artikeln påpekas hur spinnfiskarna saknar respekt för skärgårdsborna och deras levnadsvanor samt hur spinnfiskare avsiktligt retas med skärgårdsbor. Här återfinns ett synsätt på spinnfiskarna som ”de andra”, som representanter för en främman-

de, urban livsstil som tvingas på de rurala skärgårdsborna med stöd av spinnfiskelagen. Spinnfiskarna utgör ett hot mot skärgårdsbefolkningen och deras identitet genom sitt intrång i skärgårdens idyll.

I debattmaterialet framkommer intersektioner mellan å ena sidan den geografiska dimensionen och å andra sidan dimensioner av identitetskonstruktion och politisk makt. Doreen Massey (2005) skriver att geografi inte bara definierar en fysisk plats. Identiteter formas i förhållande till det geografiska. Med utgångspunkt i mitt källmaterial anser jag att debattörernas identiteter formas av det regionala, men delvis även av språket som tillför en slags imaginär regiontillhörighet. Sociala identiteter påverkas av plats. I debattmaterialet urskiljer jag en aspekt av det lokala (skärgården, glesbygden) som ställs mot städerna och det urbana.

MAKT

Makt blir för mig ett centralt perspektiv, eftersom makt i mitt material återfinns i, och utövas i intersektionerna där region och språk möts.[5] Maktperspektivet i spinnfiskedebatten uppstår som en följd av platstänkande eller spatialitet. Enligt Michel Foucault (1984:252) är plats centralt då makt uppstår och utövas. Makt kan enligt honom utövas genom, eller med hjälp av, plats. I den svenskspråkiga spinnfiskedebatten utgör skärgården platsen, den arena där debatten förs och maktutövning följaktligen pågår. Man kan föreställa sig att maktutövandet uppstår som ett resultat av just det spatiala elementet i debatten. Framför allt diskussionen kring vem som ska få använda sig av den finländska skärgården utgör debattens kärna.

Enligt Foucault är makt något som ständigt lever och ändrar form. Alla utsätts för makt men är samtidigt maktutövare, makten utgör en slags mellanmänsklig dialog (Foucault 1980). Makt skapas och utövas av människor för att uppnå olika syften. I spinnfiskedebatten går makt att urskilja som ett medel med vars hjälp de egna argumenten understryks. Följande citat är hämtat ur en ledare i ÅU

den 26 maj 2004, i vilken Torbjörn Kevin under rubriken ”Fiske i grumligt vatten” skriver om hur det fria spinnfisket enligt hans mening hotar det yrkesmässiga fisket längs kusten, och om hur spinnfiskelagen utgör ett intrång i äganderätten.

> Vill vi punktera hela den seriösa fiskhanteringen – och därmed också folkhälsan – ska vi lyssna på Kari Rajamäki, Varkaus (=stöld) och sdp. Man ordade om hur 1,5 miljoner sportfiskande finländare skulle lösa in de tillstånd som behövs för det befriade fisket. [...] Verkligheten är krassare: knappt 80 000 finländare har betalt sin fiskevårdsavgift. I gengäld får fritidsfiskarna i dag 1,5 miljoner euro via statsbudgeten för att de i praktiken får fiska gratis på andras vatten. Vattenägarna får 1,3 miljoner och fiskeområdena drygt 1,5 miljoner euro. Men spinnfiskarna själva bidrar alltså med en spottstyver. (Kevin 2004)

Makt ur ett perspektiv som i exemplet ovan, där inrikesminister Kari Rajamäkis motiv gällande det fria spinnfisket som han var med om att genomföra ifrågasätts, utövas i mitt material i första hand av debattörerna och mot spinnfiskeivrarna. Det är spinnfiskemotståndarnas röst som i regel blir hörd i den svenskspråkiga spinnfiskedebatten och därför är det också motståndarna till det fria spinnfisket som utövar makt i debatten. Samtidigt upplever debattörerna inte sällan att skärgårdsborna från ett finskspråkigt statligt och urbant håll utsätts för maktutövning genom just spinnfiskelagen och det fria spinnfisket. Detta framgår tydligt av ett citat ur samma ledare som jag citerade ovan: ”Den bistra sanningen är att offren för spinnfiskelagen är kustsvenskar utan politiskt intresse för de stora partierna – inklusive samlingspartiet som 1996 hade hur lätt som helst att sälja ut äganderätten.” (Kevin 2004)

De stora partierna sålde enligt Kevin ut de svenskspråkiga skärgårdsborna till förmån för det fria spinnfisket. Storstadens finskspråkiga makthavare körde över glesbygdens svenskspråkiga skärgårdsbefolkning och de blev offer för en politik där minoriteter inte beaktas. Inte endast den regionala integriteten, utan också den finlandssvenska identiteten upplevs i debatten som hotade genom statlig, finskspråkig och urban maktutövning.

Påfallande ofta förhåller skribenterna i mitt material sig kritiska till spinnfiskelagen från 1997 samt till spinnfiskarnas och spinnfiskeguidernas ökade rättigheter. Ett exempel på en åsikt mot spinnfiskelagen och den minskade förvaltningsrätten av privat egendom uttrycks i HBL den 30 maj 1995, det vill säga från tiden då spinnfiskelagen var på remissrunda:

> Nu handlar det om skyddet av vattenägarnas grundlagsenliga rättigheter. […] Så enkelt som initiativtagarna med Finlands Fritidsfiskares Centralförbund föreställer sig att den här smygsocialiseringsoperationen ska gå till blir det nog inte. [...] Skärgårdsbefolkningens utkomst bör stödas och tryggas. Inga åtgärder som skadar dessa redan nu utsatta gruppers intressen kan motiveras moraliskt. (Ek 1995)

Enligt skribenten skulle ett fritt spinnfiske komma att utgöra ett hot mot skärgårdsbefolkningen och en levande skärgård genom att spinnfiskarna skulle utnyttja den resurs som vattenägande medför, det vill säga fisken, genom att konkurrera med vattenägarna om denna tillgång.

Spinnfiskarna, som man får anta att inte ifrågasätter spinnfiskelagen från 1997, hörs knappt alls i den debatt som jag har undersökt. Representanter för spinnfisket kommer endast till tals i tre (Pahlman 2009; Wendell 1995a, 1995b) av de 109 debattartiklar som utgör stommen för min undersökning. I en debattartikel i HBL den 1 juli 1995 skriver Gunnar Wendell, dåvarande sekreterare för Finlands Fritidsfiskares Centralförbunds fiskevårdsutskott, om hur spinnfiskarna vill vara delaktiga i fiskvården, bära sitt ansvar och värna om fiskbestånden i Finland (Wendell 1995a). Folke Pahlman skriver i *Åbo Underrättelser* den 30 maj 2009 under rubriken ”Catch and release är skonsamt” om en studie som undersöker *catch and release*-fiske, det vill säga där fångsten helt eller delvis släpps tillbaka levande, och dess påverkan på fisken (Pahlman 2009). Spinnfiskarnas och deras representanters frånvaro i debatten beror antagligen dels på att spinnfiskarna uttrycker sig på sina egna forum såsom i fisketidningar och på internetfora, dels på att jag har under-

sökt den svenskspråkiga debatten som kan ha varit mer kritiskt inställd till det fria spinnfisket än den finskspråkiga.

POLITIK

Det ingår ett politiskt perspektiv i debatten, ett perspektiv som handlar om vem som ska ha rätten att nyttja vattenresurser och fiskbestånd i den svenskspråkiga skärgården i Finland. I denna del av debatten syns ett klassperspektiv där yrkesfiskaren i glesbygden, som representant för arbetarklassen, ställs mot spinnfiskaren, stadsbon. Här aktualiseras frågor kring fiske som näring och fritid.

Yrkesfiske och spinnfiske ställs tidvis mot varandra. Denna del av spinnfiskedebatten domineras av en diskussion kring vem som ska ha rätten att fiska vildlax och i hurudana kvoter detta fiske ska få ske (t.ex. Blom 2004; Hellin 2003; Raita 2006). Yrkesfiskarkåren och deras förespråkare anser å ena sidan att det yrkesmässiga fisket ska ha förtur vad gäller laxfisket och förespråkar i regel relativt höga laxfiskekvoter. Spinnfiskarna anser å andra sidan att skärpta laxfiskekvoter är nödvändiga för att de hotade laxstammarna ska hållas livskraftiga (Raita 2006). Spinnfiskeförespråkarna argumenterar i debatten också ofta för att laxen ger bättre inkomster i form av betalda fiskelicenser, uthyrning av stugor etc. Det gynnar enligt dem det improduktiva yrkesfisket som sker på havsområdena dit laxen vandrar för att växa till sig innan den återvänder till strömvattendragen, för att leka.

I denna del av spinnfiskedebatten beskyller parterna varandra för bland annat överfiske samtidigt som diskussionen handlar om politiserade intressefrågor kring var fiskresurserna ska utnyttjas (Lampi 2003, Steinby 2004) och vem som ska inneha rätten att fånga fisken (Johansson 2006). Yrkesfisket uppfattas av de svenskspråkiga debattörerna som en näring som är på nedgång, dels på grund av (för) hårda restriktioner i fiskekvoterna men också på grund av att kvoterna fördelas ojämnt till fördel för spinnfiskarna (Blom 2004). Yr-

kesfisket, som till stor del sker inom kustområdenas glesbygder, får alltså med andra ord ge efter för trycket från de urbana spinnfiskarna och politikerna, och spinnfiskarnas krav på att få dra upp större andelar av fångsten. ”Den nonchalans och den ovilja, som det politiska etablissemanget visat yrkesfisket, för tankarna till något som närmast liknar hets mot folkgrupp. Så likgiltigt och så negativt har man förhållit sig till fiskets behov och yrkesfiskarnas rättmätiga krav på en långsiktighet i näringen” skriver Allan Blom i en debattartikel i *Jakobstads Tidning*, i vilken han även lyfter fram fritidsfiskets inverkan på fiskbestånd (Blom 2004).

Kevin (2004) skriver om inrikesminister Kari Rajamäki, spinnfiskeförespråkare och en av krafterna bakom spinnfiskelagen, att ”Rajamäkis synfält är i fråga som fråga spinnfiskarens. Vildlaxen vill han reservera för turismen i norr och för fritidsfisket – negligerande de behov våra yrkesfiskare har i Österbotten och längre ner” (Kevin 2004). Denna del av spinnfiskedebatten kulminerar i en dragkamp där det kustnära yrkesmässiga laxfisket ställs mot turismföretagare i norra Finland och på Åland som livnär sig på fisketurism. Debatten handlar alltså om vem som ska ha rätt att fiska laxen och var och när detta ska få göras, en del av spinnfiskedebatten som jag inte går in på här.

SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att spinnfiskedebatten i finlandssvenska medier har kommit att utgöra ett fält där intersektionella kategorier kring geografi, makt, politik och språk möts. Den kan förstås som en regionpolitisk fråga där det rurala möter det urbana på ett intersektionellt plan och där skribenternas rurala värderingar konfronteras med urbana värderingar. Intressant är den ovilja som vissa av debattörerna verkar hysa inför att göra språkpolitik av frågan, medan andra skribenter som är aktiva i debatten utpekar frågan om det fria spinnfisket som såväl språk- som regionpolitisk. I

debatten går det att skönja ett spatialt och språkligt baserat maktperspektiv där motståndarna av det fria spinnfisket upplever sig hotade av spinnfiskeförespråkarna. Genom att använda sig av regionala men även språkliga argument utövar debattörerna makt. De olika intersektionella kategorierna region, språk, makt och politik som jag har undersökt i detta kapitel flyter givetvis in i varandra och bildar i debatten ofta en slags smältdegel där flera agendor framförs och diskuteras samtidigt.

1 Kapitlet utgår från de lagar som gällde 2013. Numera (2017) går det att lösa in en fiskevårdsavgift som gäller i hela Finland med vissa undantag som jag inte går in på här.

2 I original: ”Kesämökkimme sijaitsee luonnonkauniilla saarella ja – valitettavasti – hyvien haukivesien ympäröimänä. Viehekalastajat saapuvat isoilla moottoreillaan, ajavat edestakaisin ristiin rastiin ja heittelevät estoitta mökkien ja laitureiden edustalla, varsinkin jos mökeillä ei olla paikalla, mutta myöskään mökillä olijoiden rauhaa ei kunnioiteta.”

3 Den finska avslutningen på citatet översatt till svenska blir ”Vi har lagen på vår sida”.

4 Birdlife Finland rf är en takförening för de lokala fågelföreningarna i Finland. Till föreningens syften hör enligt dess webbplats att befrämja fågelhobbyn, fågelforskningen samt skyddet av fåglarnas livsmiljö i Finland (*Birdlife Finland …*).

5 För en närmare diskussion om makt och intersektionalitet, se kapitel 6.

8. SLAGET OM ORTNAMNEN. PROFESSIONALISERING, IDENTITETSBEGÄR OCH HANTERING AV MINORITETSKAP

Sofie Strandén-Backa

I den här artikeln studerar jag en debatt om ortnamn som pågick i *Hufvudstadsbladet* och *Vasabladet* vintern 2007–2008.[1] Hösten 2007 utkom Paula Wilsons bok *Röster från forntiden. Gamla ortnamn berättar.* Boken recenserades i *Vasabladet* och *Hufvudstadsbladet* och gavs mycket olika omdömen. Författaren till recensionen (18.11) i *Vasabladet,* Gösta Ågren (2007a), ansåg att boken är ”tilltalande” och att Wilson ”träder fram som en värdig fullföljare av den stora Norrmanska gärningen”. Ralf Norrman (1946–2000), professor i engelska språket vid Tammerfors universitet, skrev boken *Några österbottniska vattennamn* (Norrman 1988), och denna bok kallar Ågren för ”mästerverket i finlandssvensk ortnamnsforskning”. Det är till detta verk som Wilsons bok enligt Ågren är en värdig uppföljare. Ågren tilltalas också av att Wilson ”undviker alla självsäkra tonfall” och ger ”några utvalda tolkningsförslag” för varje ort i stället för att slå fast ett enda. Ågren utropar: ”Det är storartad ortnamnsvetenskap!” och avslutar sin recension med att ”häpnande och beundrande överräcka ett stort fång rosor åt Paula Wilson” (Ågren 2007a). Peter Slotte (2007), dåvarande specialforskare vid Forskningscentralen för de inhemska språken, skriver i sin recension ”Grotesk namntolkning” i *Hufvudstadsbladet* (9.12)

att ”boken som helhet har föga med vetenskap att skaffa”. Slotte beskriver Wilson som ”en energisk turistföretagare” och att hon är ”självsäker och anspråksfull” i boken, även om hon ändå sällan blir ”aggressiv och påstridig”. Han menar att ”inte ens den mest fantasifulla forskare i Sverige skulle hitta på att svarva ihop tolkningar av detta slag och bjuda ut resultatet som vetenskap”. Slotte nämner sin samling av ortnamnsböcker, och säger att han har placerat Norrmans *Några österbottniska vattennamn* i avdelningen för kuriosa, och att han i och med boken *Röster från forntiden* har fått infoga en volym till på samma ställe i sin hylla (Slotte 2007).

Recensionerna följdes av en intensiv och hätsk debatt i den svenskspråkiga dagspressen i Finland, och även radio och tv deltog i debatten. Skribenternas engagemang var stort och diskussionen gick het, och det verkade som om mycket stod på spel. Många olika skribenter deltog, vilket framgår av de titlar de själva ofta valt att sätta ut i anslutning till sitt namn. Det ena lägret, som företräds av Wilson, vill visa på en mycket tidig (järnåldern) germansk/skandinavisk bosättning och ger ortnamnen i de svenskspråkiga delarna av Finland en tolkning som utgår från germanska ord. Hon backades upp i synnerhet av Gösta Ågren, en av de mest inflytelserika så kallade ”hurrarna”[2] och också författare och amatörarkeolog. Det andra lägret företräds av de språkvetenskapligt skolade ortnamnsforskarna. De utgår från en betydligt senare svensk inflyttning (på 1100-talet) och menar att många av de svenska ortnamnen i Finland har finskt ursprung. Här är professor Lars Huldén den flitigaste skribenten.

De många inläggen av professionella ortnamnsforskare med språkvetenskaplig bakgrund, som alla motsätter sig Wilsons ortnamnstolkningar och hennes enträgna försök att visa på värdet av sitt eget arbete, föranleder mig att göra en professionaliseringsanalys av ortnamnsforskarnas debattinlägg och även andra inlägg som stöder ortnamnsforskarna. Genom en sådan analys vill jag synliggöra dessa ortnamnsforskares så kallade stängningsstrategier i relation till Wilson. Jag vill uppmärksamma läsaren på att jag inte be-

driver forskning om ortnamn, utan det är *debatten* om ortnamn och särskilt de normer och värderingar som uttrycks i den som är föremål för mitt intresse i den här artikeln. Engagemanget i debatten för ämnet går inte att ta miste på, och känslorna flödar i många av inläggen. Ett så starkt känslomässigt engagemang för ett ämne som till sin natur inte är livsavgörande väcker min nyfikenhet och jag ställer mig därför frågan *varför* debatten var så intensiv, så aggressiv och så känsloladdad. Jag försöker besvara denna fråga med hjälp av filosofen Adriana Cavareros (2000) teori om identitetsbegär, där identitet syftar på ”helhet”. Vad händer om man ser begäret efter helhet/identitet som en drivkraft i debatten? För att fördjupa mitt svar vill jag sammanföra professionalisering, intersektionalitet och identitetsbegär med begreppet hanteringsstrategier. Hur skapas en annanhetsposition i en förment enhetlig ”finlandssvensk” diskurs? Vilka hanteringsstrategier synliggör materialet? Hur förhåller sig denna ortnamnsdebatt till en nationell stor berättelse om Finland och den svenskspråkiga befolkningen?

INKRÄKTNING OCH UTESTÄNGNING

Professionalisering handlar i korthet om strategier som används av medlemmar av en yrkeskategori för att befästa sin professions positioner. Den strategi som jag här intresserar mig särskilt för är stängning, något som används av medlemmar av en yrkeskategori (ortnamnsforskare) mot ”inkräktare” (Paula Wilson) som försöker ta sig in på deras professions område. Professionaliseringsteori bygger på Max Webers (1968 [1925]) teori om social stängning, en mekanism där sociala grupper försöker maximera sina egna tillgångar genom att begränsa åtkomligheten av resurser så att det är endast en liten krets särskilt utvalda som har rätt till dem. Stina Wingfors (2004) skriver om socionomyrkets professionalisering, och ger en diger sammanfattning av professionaliseringsteori. Ursprungligen var det medicin, juridik och pedagogik som var fokus för sociologis-

ka professionaliseringsstudier, med läkare, advokater och lärare som representanter för typiska professioner. Frank Parkin (1979, särskilt s. 74) utvecklade det weberianska resonemanget genom att särskilja två former av social stängning: utestängning och inkräktning. Den exkluderande strategin riktar sig neråt i en hierarkisk ordning, och innebär exempelvis uteslutning genom kontroll över utbildning och legitimation. Det kan exemplifieras från det medicinska området i stängningsmekanismer mellan läkare och sjuksköterskor. För att ha rätt att använda en viss yrkesbenämning och utföra vissa handlingar behöver man exempelvis ett betyg från en godkänd utbildningsenhet. Genom titeln och legitimationen väcks människors tillit till exempelvis läkarens specialistkunskap och att han eller hon beter sig i enlighet med läkarvetenskapens etiska regler. Läkaren ges också tolkningsföreträde när det gäller att diagnostisera en sjukdom, att förklara orsaken till sjukdomen, att bota den, och att avgöra när en människa verkligen är kliniskt död. Inkräktningen handlar om att en konkurrerande profession försöker tillägna sig en del av den överordnade gruppens resurser – att utmana den andra gruppen – även om man kan, som Wingfors (2004:41) gör, ifrågasätta huruvida inkräktning skulle kunna utgöra en *stängning*smekanism. Om Parkin talar om stängningsmekanismer i vertikal riktning, talar Anne Witz (1992) också om stängning i sidled, mot närbesläktade professioner. Ett exempel på detta är läkarvetenskapens uteslutning av kiropraktorer och homeopater. I korthet kan man säga att det handlar om vem som har mest auktoritet inom ett professionsfält, och om vem som över huvud taget har rätt att uttala sig.

De studier jag refererat till ovan har en tydlig sociologisk prägel som gemensam beröringspunkt, med fokus på hur olika grupper eller institutioner använder sig av exempelvis juridiska stängningspraktiker. Historikern och folkloristen Fredrik Skotts studie av korrespondens inför en stundande professorsutnämning i Sverige i etnologi under förra seklet ger däremot en professionaliseringsanalys på mikronivå av brev mellan några skribenter.[3] Situationen och förloppet som Skott beskriver påminner om det som pågick på

debattsidorna i de dagstidningar jag valt att studera. Att det är fråga om en debatt i dagstidningar och inte en privat brevväxling tillför dock ytterligare en dimension, nämligen att retoriskt och offentligt försöka vinna över anhängare till den ståndpunkt man själv företräder.

De mekanismer av inkludering och exkludering som beskrivs inom ramen för professionaliseringsteori går utmärkt väl ihop med intersektionalitet och med en foucauldiansk maktsyn. Enligt Michel Foucault förändras styrkeförhållandet mellan kontrahenter kontinuerligt i ett maktspel, där makt är något som ständigt är närvarande i alla handlingar. Han talar också om makt och motstånd som två sammanflätade beståndsdelar i maktnätet (till exempel Foucault 2002). Jag förstår intersektionalitet som i huvudsak en metodisk ansats att genom en kombination av kategorier synliggöra maktstrukturer. Susanne V. Knudsen (2006:61) definierar intersektionalitet som en teori för att analysera hur sociala och kulturella kategorier samverkar. När jag använder intersektionalitet som redskap handlar det om att studera hur de kategorier man fokuserar på samverkar för att skapa en annanhetsposition i relation till en explicit eller implicit norm. Detta kan, beroende på vem eller vad man studerar, innebära ett inkluderande i denna annanhet eller ett exkluderande från densamma. Mitt sätt att förhålla mig till intersektionalitet stämmer väl överens med det som Knudsen (2006:62) beskriver som ett slags kärna i begreppet: intersektionalitet studerar kritiskt hur någon eller något görs till ”den andre” eller ”det andra”. Jag vill framhålla att jag här inte använder mig av intersektionalitet som en konkret analysmodell, utan låter den teoretiska tankegången i intersektionalitet inspirera mitt arbete.

Jag betraktar Wilsons bok och hennes nio debattinlägg som ett enda inkräktningsförsök som de professionella ortnamnsforskarna försvarar sig mot. Det jag intresserar mig för är den retorik som hennes motståndare använder sig av i sina inlägg för att placera Wilson och det hon står för i en annanhetsposition. Utan att gå närmare in på Wilsons debattinlägg kan jag konstatera att de, liksom hennes

motståndares inlägg, ofta kännetecknas av utredningar och härledningar av ortnamn, och även att hon har en rapp penna. Det var också hon själv som startade debatten, och många uttryckte sitt stöd för henne och hennes teser på debattsidorna. Också artiklar, kolumner och ledare i *Vasabladet* tog parti för Wilson.

INTENSIV DEBATT OM ORTNAMN

Den egentliga debatten inleddes av Wilson (2007a) i *Hufvudstadsbladet* i och med hennes svar på Slottes recension. I sitt inlägg ”Partisk recension om ortnamn” (15.12) menar hon att recensionen är partisk eftersom Slotte i recensionen ”försvara[r] både den rådande ortnamnsdoktrinen (som jag [Wilson] ifrågasätter) och sina egna tolkningar”. Wilson lyfter fram att Slotte varit redaktör för en då nyutkommen finsk ortnamnsbok – *Suomalainen paikannimikirja* (2007) – som innehåller tolkningar av omkring tusen finlandssvenska ortnamn, och att han borde ha redovisat för sin position i recensionen. Wilson förklarar i sitt inlägg att tolkningarna i den nyutkomna finska ortnamnsboken utgår från ”den traditionella synen att namnen härstammar från medeltiden och en stor del av ortnamnen härleds från fiktiva personnamn och påstådda finska ursprungsnamn”, medan hon själv söker andra förklaringsmodeller i form av härledningar till järnåldern (Wilson 2007a). De två så helt olika ståndpunkterna baserar sig på två likaledes helt olika sätt att föreställa sig och förhålla sig till finländsk förhistoria, något jag återkommer till i slutet av artikeln. Wilson (2007a) efterlyste i sitt inlägg en debatt om ”Svenskfinlands ursprung och finlandssvenskarnas rötter”:

> Förr eller senare kommer ortnamnsforskare med ett öppet sinne för nya rön att intressera sig för alternativa tolkningar av våra språkliga fornlämningar. I väntan på denna dag hoppas jag att min bok kan vara en tankeväckare som inspirerar till en livlig debatt. (Wilson 2007a)

Den konkreta ortnamnsdebatten kan förläggas tidsmässigt till vintern 2007–2008, men det framstår med all tydlighet när man läser inläggen att den endast är en del av en debatt om ortnamn och finländsk förhistoria som pågått länge och som genom decennierna blossat upp kring vissa händelser. Den ortnamnsdebatt som jag studerar kretsar uttryckligen kring utgivningen av Wilsons ortnamnsbok och har en konkret startpunkt i mitten av december 2007 och en konkret arena i form av debattsidorna i *Hufvudstadsbladet* och *Vasabladet.* Fram till och med den 26 januari hade sammanlagt 47 texter med ett ortnamnsrelaterat innehåll publicerats i *Hufvudstadsbladet.* Vissa dagar fanns tre–fyra inlägg, ibland under flera dagar efter varandra. Debatten pågick i *Hufvudstadsbladet* ända tills redaktionen avslutade den i slutet av januari 2008. Därefter fortsatte den i *Vasabladet*. Också den här gången inledde Wilson (2008c) själv med ett inlägg (”Huldén recenserar Huldén” VBL 30.1). Lars Huldén (2008b), professor emeritus i nordiska språk vid Helsingfors universitet, hade skrivit en helsidesrecension (19.1) av ett nytt finskt ortnamnslexikon som han avslutade med en från *Hufvudstadsbladet* återanvänd känga (jfr Huldén 2008a) till Wilson, där han menar att resultatet av hennes arbete är ”helgalet” (Huldén 2008b). I det inledande debattinlägget menar Wilson (2008c) att Huldén recenserar sig själv eftersom den del av boken som tar upp de svenska ortnamnen i Finland bygger på Huldéns egen bok *Finlandssvenska bebyggelsenamn* (2001). Efter hennes inlägg tog *Vasabladet* vid med ett par artiklar, några kolumner och en ledartext, som varvades med debattinlägg – sammanlagt 25 texter. Den här gången avslutades debatten i slutet av mars av tre av Wilsons antagonister när de i olika debattinlägg skrev att de nu förklarar diskussionen med henne avslutad (Huldén 2008d; Slotte 2008c; Elmevik 2008b).

Huldén deltog i debatten med åtta inlägg, Wilson med nio.[4] En del debattörer skrev också flera inlägg var – däribland Slotte och Ågren. Få kvinnor deltog i debatten. Utöver Wilson själv undertecknades endast två inlägg i *Hufvudstadsbladet* och inga i *Vasabladet* av kvinnor. I det ena inlägget efterlyste en kvinna ett tv-program om

ortnamn, och i det andra skrev professorer emeritae i nordiska språk vid Helsingfors universitet Ann-Marie Ivars och Marianne Blomqvist (2008) ett inlägg under rubriken ”Vetenskaplig mognad och erfarenhet krävs” (HBL 26.1), en text jag återkommer till nedan. Ungefär hälften av alla inlägg skrevs av akademiker, de flesta språkvetare, som ofta undertecknade med titel.

Mot slutet av debattomgången publicerades Huldéns inlägg ”Eufori och tragedi” (8.2) i *Vasabladet* (Huldén 2008c). I slutet av inlägget skriver han något som kunde tas som en indirekt uppmaning till en folklorist eller sociolog att studera intresset för ortnamnsforskningen:

> Jag och många med mig undrar varför just de akademiskt skolade namnforskarna, som ärligt och kunnigt försöker ta reda på hur våra ortnamn är bildade och vad de har att berätta, skall väcka ett så brinnande agg hos en del finlandssvenskar, och varför det tid efter annan ges ut ytterst säregna apokryfer om ortnamn. Kanske skall någon folklorist eller sociolog i sinom tid besvara frågorna. (Huldén 2008c)

En sådan uppmaning tar folkloristen i mig som en intressant utmaning, och det är många aspekter av debatten som vore värda närmare studier. Man kunde exempelvis fokusera på olika teman som tas upp av debattörerna i anslutning till själva kärnfrågan ortnamnens ursprung, man kunde studera retoriken med påfallande många religiösa konnotationer eller granska medias aktörskap i debatten. Men det jag gör här är att studera stängningsstrategier genom den retorik som används av ortnamnsforskarna i debattinläggen.

KVASIVETENSKAP, SPEX OCH HUMBUG

Fred Karlsson, professor i allmän lingvistik vid Helsingfors universitet, skriver ett svar (Karlsson 2007) på Wilsons inlägg (2007a) i vilket hon riktar anklagelser om partiskhet mot recensenten i *Hufvudstadsbladet.* Karlssons inlägg har rubriken ”Kvasivetenskap om

ortnamn" (HBL 22.12). Han menar bland annat att "ett gammalt trick i kvasivetenskapen är att framföra löst underbyggda påståenden och fantasifyllda tolkningar och sedan anklaga kritikerna för konservatism och jäv". Enligt honom är det så att det är den mer eller mindre eniga "professionella forskarmajoriteten" som avgör "vad som i det långa loppet betraktas som sanning" (Karlsson 2007).

Wilson (2007b) bemötte Karlssons anklagelser i inlägget "Tolkningen kommer att revideras" (HBL 29.12) som hon undertecknade med sitt namn och titeln "ortnamnsforskare":

> När Fred Karlsson i en insändare (Hbl 22.12) konstaterar att kvasivetenskap kännetecknas av löst underbyggda påståenden och fantasifyllda tolkningar har han rätt. Däremot har han fel när han betecknar min forskning som kvasivetenskap. Den beskyllningen borde riktas mot den rådande forskningen som på lösa grunder härleder mer än tusen finlandssvenska bebyggelsenamn från fiktiva personnamn och rekonstruerade finska namn.
>
> Den finlandssvenska ortnamnstolkningen har i flera årtionden varit inne på fel spår. (Wilson 2007b)

Wilson (2007b) uppmanar läsarna att "inte okritiskt acceptera alla sådana tolkningar" som ortnamnsforskarna erbjuder, och ger i sitt inlägg några exempel på ortnamn som getts olika tolkning av henne och av ortnamnsforskarna:

> Frebbenby på Åland skrevs bland annat Ffrebanneby på medeltiden och i Svenska Akademiens ordbok förklaras ordet fredbänne betyda "skyddande inhägnad, (skiljande) stängsel, gärdsgård". Ändå påstår de finlandssvenska forskarna att namnet härstammar från mansnamnet Fröbjörn. (Wilson 2007b)

Wilson (2007b) fortsätter med att rikta kritik mot vad hon kallar för "gissningar", och framhåller att sådana "[inte] blir [...] vetenskap bara för att de framförs av personer som besitter forskartjänster". Hon påpekar också att en teori inte blir sann bara för att en majoritet förfäktar den. Hon hoppas att tolkningen av de finlandssvenska ort-

namnen ska komma att revideras, och att synen på Svenskfinlands ursprung i och med detta också ska förändras. Samtidigt efterlyser hon ”en vetenskaplig debatt i frågan, en seriös diskussion där debattörernas kunskaper och sakliga argument väger tyngst, inte deras titlar” (Wilson 2007b). I samma nummer av tidningen finns ett inlägg av Gösta Ågren med rubriken ”Läs böckerna, inte tyckarna” (HBL 29.12), där han titulerar sig filosofie doktor (Ågren 2007b). Han skriver att boken är ”ett utslag av den paradigmkollision, som de senaste åren rört om och upprört inom många vetenskapliga områden. Kom finlandssvenskar till vårt land först på 1200-talet eller fanns de här redan hundratals eller tusentals år tidigare?”, och han menar att arkeologiska forskningsrön numera pekar på det senare. Han tar Wilson i försvar mot anklagelserna om kvasivetenskap, och berömmer hennes tolkningar som han menar är gjorda utan förutfattade meningar om bland annat ålder, samt att hon noggrant redovisar det han kallar för ”den ’officiella’ åsikten” om namnens ursprung vid sidan av sina egna tolkningsförslag. Liksom i sin recension i *Vasabladet* kopplar han ihop Wilson med Norrman och menar att de har ”samma förutsättningslösa forskarhypotes” som utgångspunkt. Han avslutar sitt inlägg med den ödesmättade konklusionen: ”Sanningen har aldrig varit förbehållen majoriteten.” (Ågren 2007b)

Huldén (2008a) svarar på Wilsons och Ågrens kritik i inlägget ”Wilsons bok är helt utan värde” (HBL 5.1) där han inledningsvis ställer upp fyra sätt som man kan bedriva ortnamnsforskning på:

1. Ett korrekt resonemang leder till korrekt och bestående resultat. Med korrekt resonemang avses att hänsyn tas till gamla skrivningar, lokalt uttal, språkhistoriska utvecklingslinjer, att paralleller kan uppvisas, det vill säga att liknande namnbildningar finns, att namnet passar in i sin miljö, att det kan ges en rimlig saklig bakgrund med mera.
2. Ett korrekt resonemang leder trots allt till fel resultat.
3. Ett bristfälligt resonemang visar sig ge ett korrekt resultat, det vill säga att tolkningen blir omfattad av forskarsamhället såsom trovärdig.
4. Ett galet resonemang leder till ett helgalet resultat. (Huldén 2008a)

Huldén (2008a) menar att Wilsons bok – ”politices magister Paula Wilsons ortnamnsbok” – hör till typ nummer 4, och klassificerar den som ett ”från början till slut” förfelat arbete. ”Trotyluppfinnare som tror sig om att med sprängkraft [...] lösa alla problem” korrigerar inte de misstag som gjorts, menar Huldén, och enligt honom har Wilson blivit besatt av sin idé om finlandssvenskarnas ursprung. I slutet av debattinlägget skriver Huldén att Ågrens insändare till Wilsons försvar inte förtjänar några kommentarer. Enligt Huldén är Ågren ”känd för att applådera tokerier”. Den doktorstitel som Ågren använt sig av i sina debattinlägg duger inte för Huldén, och denne är inte förtjust över att Ågren ”argumenterar [...] med sin titel” och delger läsarna ämnet som Ågren disputerat på: ”Ja visst – på Dan Anderssons poesi!”. Den titel som Wilson hade använt när hon undertecknat sitt inlägg – ortnamnsforskare – sätter Huldén citattecken runt när han avslutningsvis skriver att han inte finner någon ”som helst anledning att fortsätta diskussionen med ’ortnamnsforskare’ Wilson och filosofie doktor Ågren” (Huldén 2008a).

Ågren (2008a) kommer snabbt med svarsinlägget ”Litteraturforskarna är besegrade” (HBL 8.1) där han skriver att han inte skäms över sin akademiska grad ”trots att den tillkommit inom litteraturvetenskap”. Men han tillägger att ”så mäktig fantasi som en del språkforskare har ingen litteraturhistoriker”, och lyfter fram några exempel som han ironiskt kallar för ”imponerande” ur Huldéns bok *Finlandssvenska bebyggelsenamn:*

> Åbo kommer av personnamnet Aapo och Enklinge av personnamnet Engel, varav uppstått finskans Änki. Molpe kommer av personnamnet Moikko, Maxmo av personnamnet Maksima och Monå av personnamnet Muona. Munsalas ursprung är personnamnet Muta och Närpes dito är Närppinen. Personnamnet Munni har gett upphov till Munsmo, personnamnet Penna till Pensala och personnamnet Vierunen till Vörå. Ingen fantasilös litteraturvetare kunde ha drömt om, att Vexalas upphov är personnamnet Väkevä! Vassors urfigur Vartia och Tjöcks gammelgestalt Teukku höjer sig också högt över den genomsnittliga, litteraturhistoriska prestationsförmågan. (Ågren 2008)

Denna gång avslutar Ågren med en slutkläm där han skickar Huldéns omdöme i retur: ”Det är verkligen synd, att namnen, vetenskapligt sett, helt saknar värde” (Ågren 2008).

I inlägget ”Huldén kan hålla sig till dikter” (HBL 13.1) svarar Wilson (2008a) att Huldén borde ”koncentrera[r] sig på sådant som han verkligen behärskar, så som poesi och översättning” i stället för att tolka finlandssvenska bebyggelsenamn. Hon menar att Huldén i sin insändare ”blottar ... den rådande ortnamnsforskningens svaga punkter”, och kritiserar hans resonemang:

> Bland annat konstaterar han på fullt allvar att ett bristfälligt resonemang kan ge korrekt resultat om tolkningen blir omfattad av forskarsamhället som trovärdig. I det minimala finlandssvenska ortnamnsforskarsamfundet har man uppenbarligen satt i system att upphöja svagt underbyggda teorier till sanning. Man har klappat varandra på axeln och sagt: ”I vår forskning behövs inga vetenskapliga analyser och bevis. Vi är ju överens om att syftningar på personnamn är godtagbara och trovärdiga och hittills har förklaringarna gått hem. Vetenskaplig metodologi har fått ge vika för godtyckliga antaganden och rena gissningar.” (Wilson 2008a)

Wilson (2008a) avslutar sitt inlägg med att säga att hon ”till skillnad från Huldén [gärna] fortsätter [...] att debattera denna viktiga finlandssvenska fråga”. Samma dag publicerades kolumnen ”Magi kontra vetenskap” (HBL 13.1) av professor emeritus i etnologi från Jyväskylä universitet, Bo Lönnqvist (2008a), och debatten fortsatte:

> Ingen vid sina sinnens fulla bruk skulle väl överta ett lasarett, be kniven av kirurgen och operera förvissad om att utan medicinsk utbildning klara av saken. Ingen vid sitt förnuft skulle väl äntra ett flygplans kabin, manövrera enligt bok viss om att planet alltid landar. Ingen skulle väl utan ingenjörsexamen konstruera en järnvägsbro. Men när det gäller ortnamn, arkeologi, fornhistoria över huvud, synes det vara fullt acceptabelt med självlärda experter som utan hämningar äntrar scenen. (Lönnqvist 2008a)

Lönnqvist omtalar skillnaden mellan vetenskap och det han benämner dilettantism eller amatörism. Det senare slaget, menar han, har en tolkning som bekräftar en på förhand given sanning och metoderna är fria. Han jämför med prästerna som förkunnar Guds ord och för fram Bibelns budskap. Han kontrasterar detta mot humanistisk vetenskap av i dag:

> Men det finns ett annat sätt att tänka och detta gäller dagens humanistiska vetenskap. Den är operationell, inte ideologisk. Tolkningen regleras av fasta metoder, som grammatik, struktur, kontext, historia, utarbetade genom generationer och utlärda på universitetet. Det är en metod med hårda regler, med en subtraherande strategi. Däremot är resultatet på förhand okänt, fritt. Operationen i sig är central, den behöver inte ge resultat eller ett svar som till exempel politik och samhälle önskar. (Lönnqvist 2008a)

Lönnqvist jämför alltså här det han uppfattar som ideologiskt färgad forskning med vad han menar är riktig vetenskap, det vill säga forskning som regleras av metoder som lärs ut på universitet. Den forskning som bedrivs där är däremot inte ideologisk enligt honom.

Wilson (2008b) bemöter kritiken inklusive Lönnqvists kolumn med ett inlägg rubricerat ”Häxjakt i vetenskapens namn” (HBL 17.1). I inlägget är det tydligt att hon inte hade förväntat sig reaktioner av det slag hon fått eller i denna omfattning. Hon frågar sig om Lönnqvist bedriver häxjakt på henne när han ”beskyller mig för offerhandlingar, riter och magiska akter”. Hon menar att ”ingen magi, endast mångårigt, hårt och tålmodigt arbete” finns bakom hennes forskningsresultat (Wilson 2008b). Wilson använder sig av Lönnqvists metaforik i ett direkt svar till honom:

> Lönnqvist kan vara lugn för att jag inte skulle drömma om att ta kniven av en kirurg eller sätta mig vid spakarna på ett flygplan, men när det gäller ortnamn är jag definitivt sakkunnig. Om flyg och kirurgi skulle vara behäftade med lika stora brister som den rådande ortnamnstolkningen skulle ingen våga flyga eller lägga sig på ett operationsbord. (Wilson 2008b)

Strax under Wilsons inlägg återfinns ett kort genmäle av Lönnqvist, där han menar att Wilson ”måhända i ett tillstånd av stark affekt, misstänkliggjort mig som drivande häxjakt på henne”, och han frågar sig ”med vilken forskningsmetod eller kristallkula hon kommit fram till detta [...] då hennes namn över huvud inte ens ingår i min text” (Lönnqvist 2008b). Lönnqvist skriver alltså inte ut Wilsons namn i sin kolumn, men för läsare som följt med i debatten står det utom allt tvivel vem han avser, något som också kommenteras i ett inlägg (HBL 23.1) av Tomas Mansikka:

> I Bo Lönnqvists kolumn Magi kontra vetenskap (Hbl 13.1) undgick inte mig, och knappast heller majoriteten av läsarna som följt med debatten vem den var riktad mot. Den sällsamma magiskprofetiska tonen till trots namnges ju de språkforskare vars metod baseras på ”hårda regler” i kontrast till icke-namngivna dilettanter.
>
> Ifall kolumnen, mot all förmodan, inte var riktad mot Paula Wilson, eller ens åt hennes håll, kunde väl Lönnqvist ha frikänt henne från misstankarna i sitt svar (Hbl 17.1). Men nej, genom ett än mer uppstyltat språk med kristallkulor, högre makter och förklenande ord, slår han ifrån sig med att hennes namn ju inte ingår i texten. (Mansikka 2008)

Johan Schalin (2008) skriver i sitt inlägg ”Paradigmskifte aktualiseras inte” (HBL 18.1) att talet om paradigmskifte är fräscht, men att Wilsons bok inte klarar av att leva upp till detta. Enligt honom ska ”det nya paradigmet förklara inte bara de nya idéerna utan också alla tidigare data, helst bättre än det gamla paradigmet” om man ska kunna tala om ett äkta paradigmskifte, och det har Wilson enligt honom inte gjort. Han menar att det inte är paradigmet i sig som är problemet med boken utan ”Wilsons fatalt förfelade metod och hennes bristande baskunskaper”, något han skrivit om i en recension i tidskriften *Språkbruk* 4/2007 (Schalin 2008). Peter Slotte (2008a) hänvisar i inlägget ”Inget skäl vara okritisk eller överslätande” (HBL 15.1) till Schalins recension, som inleds så här ”Varje minoritet har behov av symboler och berättelser om sin härkomst för att framhäva sin identitet”. Slotte menar att Wilsons bok är ett exempel på detta

liksom också många av debattinläggen i *Hufvudstadsbladet* (Slotte 2008a). Om man gör en utvikning till Schalins recension finner man att han skriver att finlandssvenskarna ”lider kronisk brist” på egna berättelser om sin härkomst, och att skoleleverna får hålla till godo med undervisning om ”språkmajoritetens etniska härkomst och dess arkeologiska fynd”. Schalin menar vidare att många svenskspråkiga finner sig väl till rätta med detta, ”men för lika många ersätter det inte behovet av att söka egna rötter” (Schalin 2007).

En annan aspekt av professionalisering syns i Blomqvists och Ivars (2008) tidigare nämnda inlägg ”Vetenskaplig mognad och erfarenhet krävs” (HBL 26.1) när de träder till försvar av sina lärofäder som de upplever blir för hårt ansatta. De är de enda kvinnliga debattörerna i ortnamnsdebatten förutom Wilson själv:

> I ortnamnsdebatten i Hufvudstadsbladet är respekterade lärare, handledare och kollegor i generationen före oss utsatta för orättvisa angrepp, rent av förakt och löje. Vi tänker på Olav Ahlbäck, Åke Granlund, Lars Huldén, Carl-Eric Thors och Kurt Zilliacus. De har varit och är erkända medlemmar av forskarsamhället, forskare som för sina insatser för svenskan i Finland har hedrats med priser och medlemskap i lärda sällskap. (Blomqvist & Ivars 2008)

Skribenterna verkar anse att man blir oemotsäglig och ens forskning helt normativ om man är erkänd forskare och vunnit priser och är medlem i olika sällskap. Inför sådana auktoriteter ska man veta sin plats, verkar det som, kanske i synnerhet om man är kvinna: ”Moderna kvinnor blir i dag uppfostrade till att ’ta för sig’, men framfusighet bär inte långt i en akademisk karriär”. I stället skulle man efter en bok som Wilsons ”ha stora, kanske ogörliga problem med att återupprätta sitt anseende i forskarsamhället” (Blomqvist & Ivars 2008). Enligt Blomqvist och Ivars har Wilson inte bara gjort bort sig som forskare (om hon ska kallas för det), utan vad värre är – stuckit ut hakan på ett sätt som dessa skribenter inte anser vara passande för kvinnor.

I inlägget ”Huldén recenserar Huldén” (VBL 30.1) skriver Wilson (2008c) att ortnamnsforskarna ”sluter leden kring sitt briljanta cir-

kelresonemang: ”Ortnamnen är medeltida för att bosättningen är medeltida för att ortnamnen är medeltida.” Enligt henne har man inom ”det pyttelilla svenska ortnamnsforskningssamfundet i Finland” kommit överens om att ”de svenska ortnamnen är och förblir medeltida”. Hon menar att inget verkar kunna ”rubba dem i deras övertygelse” och att försöka argumentera med dem ”är som att kasta vatten på en gås”. Hon anser att tiden är mogen för en omprövning av deras teori om ”finlandssvenskarnas medeltida ursprung”. Enligt henne är ”ortnamnen [...] språkliga fornlämningar, som tillsammans med arkeologiska bevis kan övertyga vilken tänkande människa som helst om att den svenska bosättningen är äldre än medeltiden” (Wilson 2008c).

Huldén (2008c) identifierar i sitt inlägg ”Eufori och tragedi” (VBL 8.2) det han menar är Wilsons mål med vad han ironiskt kallar hennes ”praktverk”. Enligt honom vill hon dels tillintetgöra de finlandssvenska ortnamnsforskarnas resultat, framför allt i boken *Finlandssvenska bebyggelsenamn*, som han själv varit huvudredaktör för, dels med hjälp av ortnamnen bevisa att förfäderna till dagens svenskspråkiga i Finland har levt i landet sedan vår tideräknings början. Det första målet som Huldén benämner ett ”generalangrepp” verkar kränka honom som forskare och han ger en fällande dom över hennes bok: ”Paula Wilsons verk är utan betydelse för den egentliga namnforskningen. Den kunde ses som ett spex om det inte var så hjälplöst” (Huldén 2008 c). Han menar att den tid hon har lagt ner är lite i relation till de flesta namnforskare, hon har inte tillräckliga kunskaper i språkhistoria – eller har ”förvanskat och förtigit fakta som inte passar henne”. Det andra målet som Wilson har är enligt Huldén (2008c) att visa att det inte var under korstågstiden som dagens svensktalande befolkning etablerade sig i det som i dag kallas Finland. Det budskap Wilson vill förmedla med sina ortnamnstolkningar beskrivs alltså som något som presenteras för ”glada och tacksamma åhörare, som ingenting hellre vill än slippa höra talas om att de i sin närhet har finska ortnamn”. Dessa personer kallar Huldén Wilsons ”trossyskon”. Denna ”humbug” måste avslöjas för allmän-

heten av forskarsamfundet, anser Huldén, trots att detta arbete kan vara otacksamt eftersom ”en del av allmänheten föredrar att förbli lurad och lycklig” (Huldén 2008c).

Wilson (2008d) bemöter Huldéns inlägg, vilket hon kallar för ”en lång svada” i sitt inlägg ”Aggression och desperation” (VBL 15.2):

> Sin vana trogen fäller han osakliga och kränkande omdömen om mig, men när han påstår att jag förvanskat och förtigit fakta och därigenom gjort mig skyldig till oredligt förfarande går han för långt i sin smutskastning. (Wilson 2008d)

Wilson (2008d) lyfter fram att hon framför alla Huldéns tolkningar och att hennes forskning bygger på en mängd facklitteratur som han enligt henne inte har brytt sig om. Wilson försvarar också allmänheten mot Huldéns angrepp på den:

> Också allmänheten får en släng av sleven och beskylls för att vara lättlurad och mottaglig för humbug. Hur fel har han inte i detta. Allmänheten är ju mycket kritisk till hans svagt underbyggda teorier och fantasifulla ortnamnstolkningar. Tänkande människor sväljer inte hänvisningar till påhittade personer, vars existens det inte finns några som helst bevis för. Att härleda Vörå från Vierunen, Närpes från Närppinen och Tjöck från Teukku är föga övertygande. Direkt komiska är tolkningar som Räckhals från ’man som sträcker på halsen’, Gloms från ’glomma (stirra)’ eller ’glåmig (hålögd)’ och Pargas från finska parka ’stackare’. Gissningar blir inte fakta bara för att de framförs av en professor. (Wilson 2008d)

Också Slotte (2008b) menar i sin debattartikel ”Paula Wilson förvränger och förtiger” (VBL 24.2) att Wilson vantolkar och förfalskar, och han konkluderar att Wilson framför ”ett falskt vittnesbörd”. Den religiösa konnotationen är påtaglig genom parallellen till det åttonde budordet. Wilsons arbete bryter med andra ord till och med mot Guds bud. Slotte (2008b) påpekar att anledningen till att Wilsons bok inte recenserats i den nordiska tidskriften för namnforskning *Namn och bygd* är att redaktören för tidskriften återsände boken till Schildts förlag. Svante Strandberg, som var redaktör för tidskrif-

ten och omnämns som professor emeritus i nordisk namnforskning vid Uppsala universitet, ansåg enligt Slotte att boken ”i vetenskapligt avseende inte är av den karaktären att den lämpar sig för *Namn och bygd*” (Slotte 2008b).

Lennart Elmevik, som skriver sitt debattinlägg ”Boken borde aldrig ha gått i tryck” (VBL 6.3) i egenskap av professor emeritus i nordiska språk vid Uppsala universitet, ger något som påminner om en recension av boken. Han ger en kort överblick av den, och konstaterar att den är påkostad och välskriven, men att läsningen med avseende på innehållet var ”en närmast skakande upplevelse” (Elmevik 2008a). Trots att Wilson enligt honom läst in sig på litteratur om ortnamnsforskning och språkvetenskap är tillämpningen av litteraturen katastrofal, och hennes tolkningar dilettantiska. Elmevik säger sig inse att ”det är en i det närmaste hopplös uppgift att få en person som inte är förtrogen med de krav som professionellt bedriven ortnamnsforskning ställer på sina utövare, att förstå att Paula Wilson är ute i ogjort väder”. Han ”frågar sig desperat” varför hon inte accepterat den gängse tolkningen, och besvarar själv frågan genom att konstatera att den inte skulle stämma överens med den tes hon driver, nämligen att de svenska ortnamnen i Finland är äldre än medeltida. Elmevik beklagar att varken Wilson eller förlaget låtit någon sakkunnig granska manuskriptet: ”ingen vetenskapligt skolad namntolkare skulle nämligen, sanna mina ord, vid sina sinnens fulla bruk med hedern i behåll ha kunnat göra annat än bestämt avråda från att låta arbetet gå i tryck” (Elmevik 2008a).

Några veckor senare publicerade Huldén (2008d) sitt inlägg ”Dags att avsluta ortnamnsdebatten” (19.3), dagen därpå följt av Slottes (2008c) ”Tack och adjö till Paula Wilson” (20.3) och ”Bedrövligt och sorgligt” (20.3) av Elmevik (2008b). Alla tre debattörer avslutar sålunda på lite olika sätt diskussionen med Wilson och hennes meningsfränder. Huldén (2008d) ville få ett ”slut på den tragikomiska debatten” där Wilsons bok på sin höjd kan ”ges ett visst underhållningsvärde” som underlag för vassa debatter. Huldén är övertygad om att åsikten att boken hör hemma i ”kuriosahyllan” delas av

en rad uppräknade ortnamnsforskare som figurerat i debatten, liksom också att alla andra erfarna nordiska ortnamnsforskare tycker så. Han menar att Wilson har en lång väg kvar ”innan hon kan göra anspråk på att kallas ortnamnsforskare” (Huldén 2008d). Huldén avslutar sitt sista inlägg med att konstatera att det är ”oväsentligt i diskussionen om Paula Wilsons bok […] att oförbätterliga tyckare tar hennes parti bara för att kunna gå löst på ärliga och kunniga forskare, som gör sitt bästa för att tolka våra ortnamn, vilket alls inte är lätt” (Huldén 2008d).

Om Huldéns inlägg ibland andas en viss uppgivenhet inför vad jag tolkar som en förment utbredd enfald, är tonen alldeles annan i Slottes avslutningsinlägg.

> För egen del säger jag härmed tack och adjö till Paula Wilson. Jag önskar henne större framgång på områden som hon har bättre förutsättningar för: forneldar, hövdingagillen och blotfester på ”Rosala Viking Centre”. Hennes fornnordiska eld kommer säkert att brinna också framdeles, oberoende av att de nordiska namnforskarna inte låter sig tändas.
>
> De wilsonska forneldarna flammar men de är idel irrbloss. (Slotte 2008c)

Elmevik (2008b) å sin sida avslutar diskussionen med Wilson genom att dels betona vad han ser som generellt orimligt vad gäller ortnamnsforskningen – ”Över tusen väl underbyggda nytolkningar!” – dels att visa att ”hon är en falsk profet” och att de som hon ”muntligen spritt sitt evangelium till” måste få veta detta. Samtidigt för han fram att ”det inte är med lätt hjärta utan med ett klart inslag av medlidande med henne som jag avkunnat min dom över hennes bok”. Han tycker sig se en personlig tragedi att efter flera års arbete ha åstadkommit ett resultat som måste bedömas som ”ett entydigt misslyckande” (Elmevik 2008b). Detta inlägg utgjorde också avslutningen för debatten om ortnamnen – för den här gången.

EN STRID OM UTBILDNING

Med hjälp av en professionaliseringsanalys av ortnamnsdebatten ändras fokus från det uttryckliga innehållet i debatten – ortnamnens ursprung – till debattörernas strategier av inkludering och exkludering i det egna professionsfältet. Auktoritet ingår också som en väsentlig del i professionalisering. Enligt Svante Beckman (1989:75) kännetecknas professionell auktoritet av prestationer, samtidigt som den dels ses som en personlig egenskap, dels som något som uppnås genom en institutionaliserad auktoritet: bakom den enskilda individen står exempelvis en konkret utbildningsinstitution och en mer abstrakt institution – vetenskapen. I debatten hänvisas ofta till Wilsons amatörskap och till hennes utbildning, som anses vara felaktig för sammanhanget. En person som hon ska helt enkelt inte få kalla sig ortnamnsforskare, verkar ortnamnsforskarna i debatten mena. En professionaliseringsanalys visar att åtminstone *ett* lager av debatten är en strid om vilken slags utbildningsbakgrund en person behöver för att kunna uttala sig om ortnamn. Jörg Siebert, en man vars namn inte återfinns i ortnamnsforskningssammanhang, konstaterar i inlägget ”Ortnamn på villovägar” (HBL 17.1):

> Bara experter har rätt att uttala sig i frågan säger experterna. Fel, de har ingen aning, säger amatördilettanterna. [...] De utbildade språkforskarnas tolkningar av ortnamnen är rätta eftersom de har rätta utbildningen. Här är det inte tillåtet att tvivla. Paula Wilsons tolkningar kan inte hålla streck på grund av att hon inte har den rätta utbildningen ... (Siebert 2008)

Genom detta konstaterande sätter Siebert fingret på kärnan i stängningsstrategin: man ska ha rätt slags utbildning för att uttala sig – annars göre man sig icke besvär. Med andra ord – Wilson inkräktade på ortnamnsforskarnas professionella fält, och hennes inkräktningsförsök väckte starkt motstånd.

Det Wilson gjort framställs av ortnamnsforskarna och deras meningsfränder som kvasivetenskap, det vill säga teorier som inte upp-

fyller vetenskapliga kriterier och som ibland även är ren humbug. Hennes tolkningar sägs vara fantasifyllda, ideologiskt färgade, och hon anses vantolka, förvränga och välja ut bara sådant som passar hennes teser. När jag följde debatten undrade jag ibland varför Wilson gång på gång verkade tigga om mera offentligt stryk på debattsidorna genom att gå i svaromål. Den retorik hennes antagonister använder sig av upplevde jag som ganska salvelsefull. Wilson sägs vara besatt av idén om finlandssvenskarnas tidiga bosättning i landet (Huldén 2008a). Många av inläggen som diskuterar hennes verksamhet kryddas med uttryck som har religiösa konnotationer. Hennes arbete kallas vidare för galenskap, och det ses som löjeväckande och kuriöst. De som tror på hennes resultat borde enligt debattörerna upplysas om hur det verkligen står till både med ortnamnen och med Wilson själv, och det försöker de göra genom sina inlägg på debattsidorna. I sina egna inlägg försvarar Wilson sin bok, arbetet med den och de resultat hon fått. Wilson framhåller å sin sida att den svenska ortnamnsforskningen i Finland borde förnyas, och hon uppmanar allmänheten att inte okritiskt ta till sig det som de etablerade ortnamnsforskarna säger. Hon anklagar dem för cirkelresonemang, för en bästabroderattityd, för en ovilja att ta till sig nya forskningsrön och för att envist driva en tes som inte håller. Båda lägren presenterar motståndarnas tolkningar av ortnamn, som de ser som särskilt fantasifulla, långsökta och bisarra, liksom för att låta debattläsarna själva ta ställning till det orimliga.

Det går inte att ta fel på uteslutningsretoriken: ingen av de professionella ortnamnsforskarna släpper in Wilson och hennes teorier i deras forskningsområde. I debatten är det inte tal om att direkt förbjuda Wilson att delge allmänheten sina resultat, men en offentlig sågning leder kanske till att ingen som inte är akademisk ortnamnsforskare senare vågar ta sig an problematiken, så förbudet blir på ett sätt indirekt. Själv drar jag mig till minnes mina egna studier i svenska språket och kursen i ortnamn, som jag tyckte var intressant, men vår lärare avrådde å det bestämdaste att ge sig in på ett så minerat område. Foucault (2002) ser förbud som en växelverkan mellan

vad man får eller kan tala om och vad man inte får eller inte kan tala om. Knudsen betonar vikten av att se exkludering som en praktik som möjliggör motstånd och förhandlingar om betydelse (Knudsen 2006:67). Mot bakgrund av detta resonemang ställer hon i sin studie frågor om vad som presenteras som sanning i beskrivningen av samer i norska läroböcker. En koppling till vad som ”är sant” i fråga om ortnamnens ursprung är inte särskilt långsökt. En intressant fråga här kunde med andra ord vara vad det är man kan eller inte kan tala om när det handlar om ortnamn, men också vem som har, tar sig eller ges rätten att tolka ortnamn, det vill säga vem som har eller ges tolkningsföreträdet. Foucaults begrepp *pouvoir/savoir* (eng. power/knowledge) kopplar ihop användningen av makt och etablering av sanning (jfr Foucault 1980). Begreppet är användbart när man försöker förstå de professionella ortnamnsforskarnas strategier för att övertyga både Wilson och debattläsarna om vem som har tolkningsföreträde vad gäller de svenska ortnamnen i Finland: de som har rätt utbildning, rätt position och rätt bakgrund är de som tar sig rätten att säga vem som vet och vem som inte vet vad som är sant. Det räcker inte heller med en hög utbildning, den numera avlidne Norrman var professor i engelska språket, och Ågren är doktor i litteraturvetenskap.

ORTNAMN OCH IDENTITETSBEGÄR

I debatten ingår element som gör att jag upplevde att det fanns starka skäl att göra en professionaliseringsanalys. Som akademiker vet jag hur irriterande det kan vara med lekmän som ger sig in på ett ämnesområde utan det man som akademiker upplever som relevant kunskap – slutsatserna kan bli långsökta. Men enligt mig räcker ändå inte motsättningar mellan professionella och lekmän som förklaring till det starka känsloengagemanget i debatten, även om det säkert kan vara en betydande del av helheten. Eftersom det i debatten också ingår inlägg av andra än akademiskt och språkvetenskapligt utbildade

ortnamnsforskare som gör anspråk på att bedriva ortnamnsforskning (men som anses sakna den rätta akademiska bakgrunden), tänker jag mig att de motsättningar och känslor som uttrycks i debattinläggen bottnar också i annat (jfr Strandén-Backa 2013). Kan man se känsloengagemanget i debatten som något som handlar om hur man förväntas hantera sitt svenska minoritetskap i nationen Finland?

Här vill jag ta Adriana Cavareros (2000) teori om identitetsbegär till hjälp för att få en abstrakt men användbar förklaringsmodell till agerandet i ortnamnsdebatten innan jag går vidare med att diskutera hanteringsstrategier. Jag är inte ute efter att uttala mig om enskilda personers identitetsbegär, utan jag vill försöka använda Cavareros teori överfört på abstraktionen en tänkt enhetlig finlandssvenskhet. Den bärande tanken hos Cavarero[5] är att varje människa har ett *begär* efter identitet – inte att man ”har” en identitet, ”spelar” upp sin(a) identitet(er) (Goffman 1973 [1959]), ”berättar” sin(a) identitet(er) (Giddens 1991) eller ”klipper ihop” sin(a) identitet(er) (jfr Lévi-Strauss 1962 och Derrida 1978). Cavarero (2000:38–39) räknar med ett slags helhet eller enhetlighet som fanns i födelseögonblicket, men som luckras upp så fort livet utanför livmodern börjar. Det varje människa enligt henne begär är en förståelse av hennes egen helhet eller enhetlighet. Det är denna helhet eller enhetlighet människan längtar efter, och det är också detta som Cavarero (2000: t.ex. 14, 24, 37) avser med begreppet identitet. Eftersom man själv inte kommer ihåg sin egen födelse, behöver man en annan som kan berätta om den och om ens tidiga barndom – ens ursprung – och denna någon kallar hon för ”den nödvändiga andra”. Av detta följer att man alltid är beroende av en annan som kan berätta, vilket för med sig att vi alla anförtror vår identitet till en annan och därmed till denna andras berättelse om oss själva. Det bör sägas att Cavarero arbetar på ett individplan, medan jag använder hennes teori på ett idémässigt plan om en tänkt enhetlig finlandssvenskhet som har en längtan efter identitet/helhet.

Cavarero (2000:11–15) bygger sitt resonemang om begäret efter sin berättelse, begäret efter sin identitet på berättelsen om den

klassiska hjälten Oidipus, som börjar lära känna sin identitet genom berättelsefragment som andra förser honom med. Oidipus vet inte vem han egentligen är eftersom han inte känner till sitt ursprung, hur han föddes. Genom att han är ovetande om sanningen om sin födsel har det varit möjligt för honom att *tro* att han är en annan, men som Cavarero (2000:12) poängterar: det var inte möjligt att *bli* eller vara en annan. Hans unika identitet avslöjas genom hans handlingar – ett mord, ett giftermål – men han är ovetande om de relationer som knyter honom till dem han möter och till dem han utsätter för sina handlingar. Vem Oidipus egentligen är framkommer i hans livsberättelse, som berättas för honom av andra. När berättelsen är berättad och klar kvarstår handlingarna som han utfört, men deras betydelse har förändrats: han har mördat sin far och gift sig med sin mor. Oidipus känner igen sig själv genom den yttre berättelsen om sin egen livsberättelse, genom upptäckten av sanningen om sitt ursprung.

Vad kan vi då förstå om det svenska i Finland och om debatten om ortnamnen med hjälp av Cavarero och hennes teori om identitetsbegär? Det finns ett ursprung till ortnamnen, och detta är båda lägren i debatten också eniga om, men oenigheten består i var man ska söka detta ursprung: i det finsk-ugriska eller i det germanska. Det tänkt enhetliga finlandssvenska behöver också ett ursprung och en berättelse om detta sitt ursprung. Beroende på vilket svar man får – eller vill ha – förklarar man svenskans närvaro i Finland på olika sätt. Genom ortnamnsforskningen försöker man ta reda på ortnamnens etymologi, ortnamnens ursprung och söker i dem det som Cavarero (2000:24–25, 82–88) kallar för ”den nödvändiga andra”, som man hoppas ska berätta sanningen om ursprunget till det finlandssvenska. Här kan det vara bra att påminna om att det som i dag kallas finlandssvenskt är en konstruktion från förra sekelskiftet och något som försöker sammanföra en heterogen grupp människor under en och samma benämning (jämför kapitel 3).

Trots att alla texter i tidningarna handlar om ortnamnsforskning, kan man i debatten se en kamp om det *rätta* sättet att tol-

ka ortnamnens ursprung, och i förlängningen det svenskas närvaro i Finland. I fallet med ortnamnsdebatten är det en grupp (den etablerade ortnamnsforskningen) som tagit sig rätten att definiera det finlandssvenskas historia och med sin akademiska auktoritet har den också fått tolkningsföreträde i dag. Men alla accepterar inte den här berättelsen (att de flesta ortnamnen har övervägande finskt ursprung) som en helhets- och enhetlighetsskapande berättelse för det svenska i Finland eller som något som tillfredsställer det egna identitetsbegäret. Alla känner inte igen varken sig själv eller det finlandssvenska i berättelsen (jfr Cavarero 2000:40). Eftersom det finlandssvenskas identitet upplevs som felberättad måste man skapa en annan och egen berättelse (utgående från att ortnamnen har germanskt ursprung). Dessa båda gruppers berättelser bygger på världsbilder som verkar utesluta varandra och det är när dessa båda världsbilder kolliderar som det hettar till i debatten. I det här fallet kämpar man om den historiska beskrivningen och framställningen av minoritetskategorin svenskt i Finland genom att slåss med hjälp av ortnamnsforskning. Kampen mellan de båda värderingarna förs genom ortnamnsdebatten. Oavsett vad som är rätt, det vill säga oberoende av vilket ursprung ortnamnen de facto har, så känner man begäret efter att höra *sitt* och därmed det finlandssvenskas verkliga svenska ursprung berättas – det är levande människor som längtar efter berättelsen om abstraktionens ”det finlandssvenskas” ursprung. Om man utgår från Cavarero (2000:3, 40) som menar att alla människor har ett begär efter identitet är det alltså ofrånkomligt att allas handlingar styrs av denna längtan. Man längtar efter identitet också genom ortnamn och deras ursprung. Liksom Oidipus, som i Cavareros tolkning av den antika berättelsen efterhand får ledtrådar till sitt ursprung, söker man också efter bevisfragment till ursprunget till den svenskspråkiga befolkningen i Finland och därmed också till sitt eget ursprung.

Det verkar dock finnas bara två möjliga ursprungsberättelser. Professor Juha Janhunen (2007), expert på ostasiatiska språk och kultur, skriver ett tidigt inlägg i debatten rubricerad ”Korta finska

rötter” (HBL 29.12), där han framhåller tesen att både finskan och svenskan spreds till Finland förhållandevis sent och ungefär samtidigt. De språk som talades här tidigare var enligt honom helt andra och är numera utdöda språk, men resterna av dem ser man enligt Janhunen i Finlands ortnamnsförråd, vars äldsta element enligt honom är varken svenska eller finska. Han menar att tanken om ”finska språkets tusenåriga rötter i Finland” är en osanning, en myt som ”passar bra för dem som i svenskan ser ett främmande element i landet” (Janhunen 2007). Han är den enda i debatten som förfäktar denna teori, en tanke som är väsensskild från det som i övrigt debatteras, men ingen av debattörerna bemöter hans argument – inte Wilson och hennes förespråkare, och inte heller någon av de etablerade ortnamnsforskarna.

ATT HANTERA ETT MINORITETSKAP

Begäret efter en helhetsskapande berättelse om ett tänkt enhetligt finlandssvenskt ursprung tar sig samhälleligt uttryck i form av hanteringsstrategier, som konkretiseras exempelvis i debatt. Man kan alltså se allt detta som ett exempel på *coping,* eller hanteringsmetoder, som enligt Kenneth I. Pargaments (1997:92f) grunddefinition innebär att hantera en krissituation så att den blir meningsfull. I så fall är naturligtvis minoritetskapet i sig en kris, delvis i överförd bemärkelse. Begreppet kommer ursprungligen från psykologin, men Pargament ger det en kollektiv innebörd genom ett religionspsykologiskt förhållningssätt. Han poängterar att det är kulturrelaterat och bundet till tid och rum (Pargament 1997:72). Hans användning av begreppet går ut på att enskilda individer hanterar en kris av något slag, och att detta hanterande följer vissa givna mönster, det vill säga att det finns kulturellt bestämda praktiker som man tar till för att hantera en situation. Pargament talar om ett orienteringssystem som hjälper människor att se och hantera världen. Ur detta system kan man ta till specifika hanteringsmetoder som man anser att pas-

sar för en viss situation. Han förklarar orienteringssystemet som ett sätt att se på och ta sig fram i världen, och som något som består av ”vanor, värderingar, relationer, generaliserande trosuppfattningar och personlighet” (Pargament 1997:99–100). Pargaments betoning av den sociala eller kulturella beståndsdelen i hanteringsmetoderna är intressant. Enligt honom ser man varje individ som en del av ett kollektiv som har ett visst orienteringssystem: kollektiva mönster som enskilda individer kan använda sig av för att tolka tillvaron, navigera i den och göra den begriplig. Hanteringsmetoderna är konkretiseringar av orienteringssystemet och de består av tankar, känslor, sätt att reagera och interagera (Pargament 1997:104). Detta innebär att individuella handlingar eller hanteringsmetoder utgår från det som kollektivet stöder och anser är rätt. Samtidigt upprätthåller individer det kollektiva. De hanteringsmetoder som väljs utifrån alternativen i orienteringssystemet visar på en högre abstraktionsnivå vilka hanteringsstrategier som är möjliga i ett samhälle under en viss tid och under vissa förhållanden.

Vilka hanteringsmetoder och hanteringsstrategier syns då i mitt material? Att skriva debattinlägg och i dem försvara sin egen verksamhet i egenskap av ortnamnsforskare ser jag som ett sätt att hantera ett upplevt hot mot ortnamnsforskningen. I detta fall kunde man se det som Huldén kallar för ”ett generalangrepp” på den etablerade ortnamnsforskningen – alltså Wilsons inkräktningsförsök – som ett slags kris som hanteras genom debatten. Stängningsretoriken i debattinläggen ger uttryck för en hanteringsstrategi för de professionella ortnamnsforskarna i relation till Wilson, som inkräktar på deras professionsfält utan att enligt dem besitta rätt utbildning eller bedriva ortnamnsforskning på ett adekvat sätt. Handlingen ”att debattera” i dagstidningar ser jag som en hanteringsmetod. Skribenterna ger uttryck för vissa mönster i debattinläggen och försvarar det de tror på och som passar deras position. Det individuella begäret efter identitet tar sig uttryck i hanteringsmetoder som orienteringssystemet tillhandahåller. Wilsons bok publicerades på det ansedda förlaget Schildts, men hennes meningsmotståndare går

inte åt förlaget, utom i någon bisats ibland. Att attackera boken och dess författare blir därmed en strategi för att hantera detta ”nya” hot mot den etablerade ortnamnsforskningen. Så länge amatörforskarna publicerade böcker på små, mer marginella förlag var hotet inte på samma nivå som när Wilson gav ut sin bok på ett etablerat förlag som Schildts. I och med boken, och debatten om den, måste amatörforskarnas annanhetsposition ytterligare tydliggöras, och dikena mellan de olika ståndpunkterna grävas djupare än tidigare för att avvärja intrånget.

Enligt Pargament kan individen välja vilka hanteringsmetoder som används, även om en del situationer begränsar de faktiska valen och möjligheterna. En del hanteringsmetoder blir mer tillgängliga än andra för olika personer (Pargament 1997:86–87, 106). De praktiska hanteringsmetoderna ser jag som ett uttryck för diskurser och ideologier, som orienteringssystemet bygger på, och som utgår från det omgivande samhället. Pargament (2000:87) betonar det icke-medvetna i hanteringsmetoderna; varken valen man gör eller målen behöver enligt honom vara medvetna. Han menar att såväl framtidsvisioner som föreställningar om det förflutna finns inneboende i den kultur vi lever i (Pargament 1997:119), och därmed tror jag att också en hel del av dessa föreställningar ligger bortom det medvetnas gränser.

På en högre abstraktionsnivå handlar innehållet i debatten om en hanteringsstrategi av nationellt minoritetskap. Här handlar det om vilken version av berättelsen om hur den svenskspråkiga befolkningen bosatte sig i Finland som ska gälla. Debatten handlar i så fall indirekt om vilka hanteringsstrategier som ska dominera, nu och i framtiden. Beroende av hur man förklarar svenskans närvaro i Finland tar man till olika politiska hanteringsstrategier, som till exempel att legitimera svenskans närvaro genom att säga att den öppnar ett fönster till Norden, det vill säga att svenskan ska vara nyttig. Man debatterar indirekt om vilken version av förhistoria som ska gälla som officiell berättelse. Det intersektionella innebär i min studie att man kritiskt studerar hur någon eller något – i detta fall Paula

Wilson, hennes bok och slutsatserna i boken – görs till ”den andra” eller ”det andra”, det vill säga det utestängda, i förhållande till etablerad ortnamnsforskning. Denna utestängning innebär samtidigt en större utestängning, en ideologiskt motiverad utestängning av det perspektiv Wilson och hurrarna står för. De två grupperna är ideologiskt antagonistiska, det vill säga att den ursprungsberättelse som Wilson, amatörforskarna och ”hurrarna” tycks eftersträva inte kan vara förenlig med den ursprungsberättelse som språkvetarna, ”hukarna” vill framställa. Den första berättelsen är ett hot inte bara mot den etablerade ortnamnsforskningen utan också mot en annan, bestämd version av berättelsen om hur den svenskspråkiga befolkningen bosatte sig i Finland. Därmed blir debatten ytterst en fråga om vilken hanteringsstrategi som är den mest lämpliga eller tillgängliga också på ett icke-medvetet plan när det gäller att hantera den svenskspråkiga befolkningens nationella minoritetskap i Finland i relation till en nationell stor berättelse om Finland.

1 Turerna i debatten (av de inlägg som analyseras här) illustreras i en förteckning i slutet av antologin. Alla inlägg i debatten analyseras inte.

2 Om hurrarna och hukarna, se kapitel 2.

3 Skott presenterade sin forskning under ett seminarium, men han har inte publicerat sin forskning vid tiden för utgivningen av den här boken. En kort beskrivning av projektet finns på hans hemsida: http://www.sprakochfolkminnen.se/folkminnen/projekt/kampen-om-folktraditionen.html (hämtad 21.3.2017).

4 Inte alla refereras eller citeras i den här artikeln.

5 Se Paul A. Kottmans (2000:xvii) förord till den engelska utgåvan av Cavarero för en ingång till hennes tänkande.

DEL 3

IDEOLOGI OCH KLASS

Det finlandssvenska växer fram i en ständigt pågående process, många gånger i det fördolda, men också i kontrasterande möten och i jämförelser med det finska. När enhet ska skapas och behovet av en enad front utåt uppstår aktualiseras olika hanteringsstrategier.

I denna del studeras den normativa finlandssvenskheten som den kommer till uttryck i politik, i historieböcker och i stereotypa föreställningar och uttryck. Genom att välja ut enskilda ord eller fasta uttryck fokuserar författarna på hur finlandssvenskhet skapas och upprätthålls. Det blir tydligt att klasstillhörighet är bärande både ur de utomståendes perspektiv och för dem som upplever sig vara en del av finlandssvenskheten. De intersektionella kategorier som tydligast framträder är klass, språk, politisk tillhörighet, genus, ideologi och nationstillhörighet.

Johanna Björkholm undersöker läroböcker i historia genom att fråga vilka delar av det svenska i Finland som görs till norm respektive osynliggörs. Vad eller vem har valts bort i skolundervisningen om Finlands historia när det gäller de svenskspråkiga finländarna? Resultatet blir en bild av hur man inom den finlandssvenska gruppen strävar efter att konstruera en godtagbar historieskrivning.

Andreas Backa studerar begreppet tolerans som en del av en politisk diskurs, genom att se närmare på två fall där de finlandssvenska organisationerna Svenska folkpartiet och Svenska Finlands folkting använder sig av ordet. Backa ser talet om tolerans som en del av det finlandssvenska ideologiska bygget och som ett sätt att hantera minoritetspositionen. Begreppet används också för att skapa en positiv bild av de finlandssvenska organisationerna, och i förlängningen av finlandssvenskarna som språklig minoritet.

Sven-Erik Klinkmann tar avstamp i en väletablerad kliché om finlandssvenskarna som en välbärgad samhällsgrupp, vilket bland annat tar sig uttryck i talesättet ”svenska talande bättre folk” som används av både svensk- och finskspråkiga i Finland. Klinkmann har undersökt förekomster av uttrycket i samtida medier. Han intresserar sig främst för hur uttrycket balanserar mellan ironi och stereotyp och ändrar betydelse beroende på var, när och av vem det används.

9. SPRÅKLÖSHET ELLER TOMRUM?

DE SVENSKSPRÅKIGA I FINLAND FRAMSTÄLLDA GENOM SKOLANS LÄROBÖCKER I HISTORIA

Johanna Björkholm

Författare till läromedel i historia blir alltid tvungna att göra avvägningar. De måste besluta vilka delar av det förflutna som ska behandlas ingående, och vilka som inte är lika centrala, även om de kan vara intressanta på andra sätt, till exempel som berättelser. Är det relevant att eleven lär sig årtal eller ska målsättningen vara att ge en god överblick av det förflutna? Och hur stor plats ska politisk historia respektive kulturhistoria ges i framställningen?

Det finns inga givna svar på frågorna, utan författaren är tvungen att, i samråd med förläggare och eventuella granskare, avgöra vad som krävs för att framställningen ska fungera för målsättningen med undervisningen och läroplanens krav. Det är ändå ett faktum att man måste göra ett urval, och även förenkla och förtydliga de historiska skeendena för att skapa ett begripligt och fungerande läromedel i historia – annars blir boken för omfattande och för krånglig (jfr Berglund 1991:39–43; Knudsen 2006:68 f.; Zander 2001:64).

Ändå har texterna i skolans läroböcker i historia tidigare, och i viss mån fortfarande, tenderat att uppfattats som objektivt sanna. Matti Similä har därför framfört att de är i kuggar i det maskineri som skapar identitet och kollektiva föreställningar, och att läroböcker utgör ingångar till ”etablerade sanningar” (Similä 2006:192). Därför är läroböckers texter ett intressant material för en undersökning med intersektionella perspektiv som utgångspunkt.

INLEDNING

Jag har undersökt hur det svenska språket, den svenskspråkiga befolkningen och svensk kultur i Finland beskrivs i den finlandssvenska skolans läroböcker i historia. Nedan kommer jag att använda beteckningen ”det svenska i Finland” då jag avser dessa kategorier. Genom att undersöka vilka aspekter som behandlas, i vilka sammanhang, samt hur de svenskspråkiga diskuteras i historieböckerna vill jag med hjälp av en intersektionell ansats frilägga normerade sätt att omtala svenskspråkiga finländare. På så sätt vill jag samtidigt uppmärksamma mekanismer för hur kategorier som ”finlandssvenskar” och ”Svenskfinland” diskursivt utformas och upprätthålls.

I förlängningen belyser en dylik undersökning också normer och ideal. Jag menar att det finns vedertagna mönster för vilka aspekter av den svenskspråkiga befolkningen i Finland man tar upp i läroböckernas historieskrivning och för hur sådana diskussioner utformas. Min undersökning riktar in sig på hur historieböckernas författare väljer att framställa den svenskspråkiga befolkningen, men genom det intersektionella perspektivet uppmärksammas samtidigt också vilka delar som diskuteras respektive förtigs. Det är detta angreppssätt som ger min undersökning av skolans läroböcker nya perspektiv jämfört med tidigare forskning.

Mitt arbetssätt har varit att gå igenom läroböckerna sida för sida. Jag har läst och noterat böckernas framställningar av det svenska i Finland, sökt efter nyckelord som svensk eller svenska samt sammansättningar som svenskspråkig, svensktalande, finlandssvensk, svenskbygd och Svenskfinland. Jag har därmed utgående från historieböckernas texter försökt skapa en bild av det svenska i Finland på ett bredare plan, även om jag här väljer att inrikta mig på hur den svenskspråkiga befolkningen omtalas.

Jag har valt att inte tolka texten i de fall när det svenska i Finland inte uttryckligen nämns. Det är omöjligt för mig att avgöra om författarna outtalat eller underförstått har tänkt att texterna ska syfta på det svenska i Finland. Jag behandlar därför enbart de texter där man

explicit omtalar svenskspråkig befolkning inom historieskrivningen. Mitt arbetssätt innebär att jag gör en kritisk läsning och undersöker böckernas texter på ett sätt som författarna knappast har tänkt sig.

Artikeln är uppbyggd som en tvåstegsanalys – först presenterar jag det jag funnit i mitt källmaterial och sedan övergår jag till att analysera detta. Min avsikt är inte att granska ”historiska fakta” om de svenskspråkiga i Finland med fokus på ”vad som egentligen hände”. Eftersom jag intresserar mig för mönster och normer i berättandet relaterar jag dock historieböckerna till historisk forskning för att kontextualisera läroböckernas diskurser, främst för att se var tyngdpunkten i läroböckerna ligger och vad som ges litet eller inget utrymme. Detta kapitel behandlar i sig inte debatt, men det är ändå möjligt att se de olika tolkningsmodellerna inom historieskrivningen som en indirekt debatt. Det är också tydligt att skolans läroböcker i historia inspirerar till debatt både i tidningar, tidskrifter och på internet (se vidare Björkholm, manuskript under arbete).

Historieböcker som forskningsmaterial

Det har gjorts en hel del tidigare forskning om skolans läroböcker i historia. Bland annat Håkan Andersson, Janne Holmén och Matti Similä har undersökt olika aspekter av skolans historieböcker i Svenskfinland (Andersson 1979; Holmén 2006; Similä 2006). En klassiker inom forskningen om läroböcker i historia är också Göran Andolfs *Historien på gymnasiet. Undervisning och läroböcker 1820–1965* (1972) som behandlar utvecklingen i Sverige. Ingen av de ovannämnda har dock undersökt hur det svenska i Finland uttryckligen omtalas i finlandssvenska läroböcker i historia.[1]

Jag ser historieböckerna som ett lämpligt material för min undersökning eftersom de på ett påtagligt sätt är avsedda att forma skolelevernas syn på världen och vårt samhälle. Skolans läroböcker kan betecknas som ett slags brukstexter, eftersom de inte har skrivits för att fungera som konstnärliga texter (Hellspong 2001:13). I enlighet med Susanne V. Knudsen anser jag att läroböcker är både speciella

och specialiserade böcker samt att de ingår i en utbildande diskurs (Knudsen 2006:61). Läroböckerna i historia är också till största delen uppbyggda av pedagogiska texter, det vill säga texter som reproducerar befintlig kunskap och är gjorda för att användas i pedagogiska sammanhang (jfr Selander 1988:17–18).

När berättelser med liknande innehåll upprepas igen och igen blir effekten att informationen koncentreras och budskapet till eleverna stärks. Berättelserna utgör därför en av maktaspekterna kring läroböckerna i historia – till exempel så att berättelser som inkluderar stridande män i historieskrivningen samtidigt utesluter moderskap och anti-militarism (Knudsen 2006:68). Läroböckernas texter är alltså tydligare utformade med funktion i åtanke än många andra texter som man kan använda som forskningsmaterial.

Eftersom jag undersöker läroböcker som har utgivits under en lång tidsperiod är det viktigt att komma ihåg att texterna speglar normerna för den tid då de skrevs – även om idealet för läroböcker är objektiva texter. Ulf Zander har till exempel påpekat att åsikten att historieundervisningens viktigaste uppgift var att ge eleverna en fosterländsk fostran, var rådande i Sverige vid förra sekelskiftet. Detta fick konsekvenser för innehållet i läroböckerna, bland annat genom att den politiska historien med kungar och krig gavs stort utrymme, medan kulturhistoria och folklig historia ansågs försvåra de fosterländska målsättningarna (Zander 2001:78–80). Därmed kan läroböckernas texter också förstås som ett slags historiebruk.[2]

Efter första världskrigets slut förändrades idealen och man eftersträvade historisk objektivitet och värdeneutrala framställningar (Zander 2001:182–183). På motsvarande sätt har läroböckerna i Finland påverkats av respektive tidsperiods dominerande strömningar. Av intresse är också att man 1944 inrättade Läroboksskommittén för att granska hur Sovjetunionen framställdes i finländska skolböcker som ett resultat av fredsslutet efter andra världskriget. Framför allt granskades böcker inom historia och geografi. Resultatet blev att nio finskspråkiga läroböcker i historia utmönstrades, medan andra fick användas efter redigeringar (se Ehnström 1996:66–67 för detaljer).

Under de första åren av min undersökningsperiod präglades utgivningen av läroböcker av skärpt kontroll, även om inga svenskspråkiga historieböcker indrogs (Ehnström 1996:66–67). Också på ett bredare plan genomfördes granskningar av läroböcker efter andra världskriget. I Norden leddes de av Pohjola-Norden (Föreningen Norden), på det internationella planet av Unesco (Långström 1997:20).

LÄROBÖCKERNA OCH DEN SVENSKSPRÅKIGA BEFOLKNINGEN I FINLAND

Min genomläsning av historieböckerna, där jag inriktade mig på det som uttryckligen har skrivits om det svenska i Finland, ledde till en insikt som jag inte alls hade förväntat mig, nämligen att skolans läroböcker i historia i mycket hög grad saknar språkliga markörer.

Två perioder utgör ändå klara undantag, nämligen etableringen av bosättning i Finland och den så kallade nationella väckelsen. Utöver dessa två perioder omtalas den svenskspråkiga befolkningen i Finland så pass sällan att det är svårt att hitta egentliga mönster i mitt källmaterial. Jag behandlar de båda nämnda perioderna var för sig nedan, och analyserar sedan framställningarna av den svenskspråkiga befolkningen utgående från en intersektionell referensram.

I genomgången kommer jag att använda periodbeteckningen förhistorisk tid och historisk tid. Förhistorisk tid kännetecknas av avsaknad av skriftspråk, så att skriftliga källor inte existerar alls eller i mycket fragmentarisk utsträckning. Detta innebär att forskarna blir tvungna att tolka arkeologiska fynd vid historieskrivningen. I Finland anses den förhistoriska perioden stäcka sig fram till 1100-talet, det vill säga till medeltidens och samtidigt den historiska tidens början (Ekholm 2004:337–341). När det gäller historisk tid har forskningen däremot tillgång till skriftliga källor.[3] Jag väljer att inte skriva ut historiska årtal i genomgången nedan, eftersom mitt syfte inte är att sakgranska de historiska skeendena. I stället inriktar jag mig på hur den svenskspråkiga befolkningen i Finland beskrivs.

Etableringen av bosättning i Finland

Historieböckernas texter om hur bosättning etablerades inom det geografiska område som vi i dag kallar Finland beskriver skeenden under den förhistoriska perioden.[4] Det är dock intressant att tolkningarna av de källor som finns, det vill säga arkeologiska fynd, är olika och att läroböckerna åberopar varierande uppfattningar om denna period. Här följer två exempel.

I Finlands historia, fjärde upplagan från 1958, beskrivs bosättningen på följande sätt:

> Det är omöjligt att avgöra, om bronsåldersfyndens överensstämmelse med skandinaviska typer berodde på stamfrändskap eller endast på beröring av fredlig eller krigisk art. Bronsåldersfolket i Sverige anses vara de nuvarande svenskarnas förfäder, och bodde en gren av denna stam i Finland, ägde landet alltså en urskandinavisk befolkning. Men om så var, försvann den med all sannolikhet totalt efter mitten av första årtusendet före Kristus. (Hornborg 1958:13)

Flera olika bosättningsskeden anses ha infallit under järnåldern. I början var det skandinaviska inflytandet starkt, för att sedan avta mot slutet av perioden. ”De skandinaviska fyndtypernas försvinnande kan antas ha berott antingen på utvandring eller också på den fåtaliga skandinaviska befolkningens sammansmältande med de vida manstarkare finska stammarna. Måhända medverkade båda orsakerna”, fortsätter Eirik Hornborg (Hornborg 1958:14–15).

I *Historia för femman* från 1987 kan man läsa: ”De viktigaste bebodda områdena var *Finland,* som senare började kallas Egentliga Finland, *Tavastland*, och *Karelen*. När människorna bredde ut sig uppkom *Savolax* och *Österbotten.* Människor i dessa landskap bildade de olika finska folkstammarna. Redan under stenåldern hade *svenskar* bosatt sig vid kusten och på Åland.” (Castrén 1987:137, författarnas kursivering.) I detta citat vill jag särskilt peka på att man väljer att introducera begreppet ”svenskar” genom kursiveringen – något som kan tyckas förvånande i en lärobok ämnad för den finlandssvenska skolan. Beskrivningarna av etableringen av bosätt-

ningen i Finland fortsätter några sidor fram: ”Ibland gick de svenska vikingarna i land [på] Finlands sydkust och plundrade befolkningen. Finnarna vågade inte bo kvar vid kusten utan drog sig längre in i landet. Ännu på 1100-talet var kusten obebodd. Tavastlänningarna använde Finlands sydkust som sina jaktmarker.” (Castrén 1987:140)

Citaten ur dessa läroböcker uttrycker på olika sätt att de första svenskspråkiga invånarna bosatte sig förhållandevis sent i det område som vi i dag kallar Finland – eventuellt med undantag för Åland. Det tydligaste mönstret i texterna om den tidigaste bosättningen är att en svenskspråkig befolkning åtminstone under vissa perioder anses ha funnits längs kusterna fram till järnålderns mitt. Därefter övergavs kusterna under vikingatiden och en ny bosättningsvåg skedde under tidig medeltid – vilket indirekt kan tolkas som en följd av korstågen från Sverige till nuvarande Finland. Totalt tolv läroböcker som jag har undersökt behandlar bosättningen av Finland och i nio av dem tolkas förhistorien så att de nuvarande finlandssvenskarnas förfäder invandrade till ett mer eller mindre tomt kustområde under medeltiden.

Det finns ändå framställningar som talar om hur vikingar bodde längs kusten i nuvarande Finland (se t.ex. Estlander 1956:34; Ottelin 1967:7–11, 17). Denna uppfattning är rätt ovanlig i det material som jag har undersökt och den tycks också ha varit allmännare under undersökningsperiodens första del. Detta kan jämföras med Pekka Hovikoskis konstaterande att då det gäller läromedel som producerades 1917–45 så framhåller man i finlandssvenska läroböcker att svenskspråkiga bosättningar anses ha funnits längs kusterna under vikingatiden. Dylika uppgifter är däremot ovanliga i finska läroböcker (Hovikoski 1982:17–21).

Varför väljer då många författare till skolans läroböcker i historia att diskutera språk i samband med etableringen av bosättning? Tidpunkten för den första bosättningen längs Finlands kuster är en omstridd fråga. Det är uppenbart att människor har bott i kusttrakterna ända sedan stenåldern, det vittnar fornfynd och arkeologiska lämningar om. Någonting tycks dock ha hänt i slutet av järnåldern –

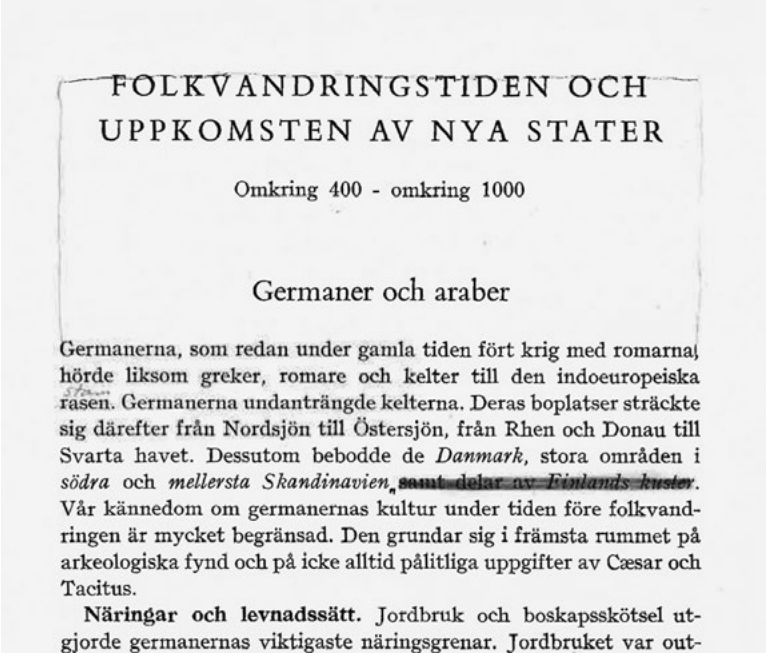

FOLKVANDRINGSTIDEN OCH UPPKOMSTEN AV NYA STATER

Omkring 400 - omkring 1000

Germaner och araber

Germanerna, som redan under gamla tiden fört krig med romarna, hörde liksom greker, romare och kelter till den indoeuropeiska rasen. Germanerna undanträngde kelterna. Deras boplatser sträckte sig därefter från Nordsjön till Östersjön, från Rhen och Donau till Svarta havet. Dessutom bebodde de *Danmark*, stora områden i *södra* och *mellersta Skandinavien*, samt delar av *Finlands kuster*. Vår kännedom om germanernas kultur under tiden före folkvandringen är mycket begränsad. Den grundar sig i främsta rummet på arkeologiska fynd och på icke alltid pålitliga uppgifter av Cæsar och Tacitus.

Näringar och levnadssätt. Jordbruk och boskapsskötsel utgjorde germanernas viktigaste näringsgrenar. Jordbruket var out-

Överstrykningen på sidan 7 i *Medeltidens historia* från 1947 av A. Mickwitz och W. Carlgren är ett exempel på handgriplig exkludering. Genom att stryka över orden ”samt delar av *Finlands kuster*” har en läsare valt att senarelägga ”germanernas” bosättning i Finland, trots att den i boken framställs som föregångare till dagens svensktalande befolkning. Detta exemplar av boken finns i vetenskapsbiblioteket Tritonia i Vasa.

fynden längs kusterna blir färre, framför allt de som härrör från vikingatiden (jfr Baudou 1991:18; Meinander 1977:41–43; Tuovinen 2002:42–45). Det finns dock olika åsikter om hur denna nedgång ska tolkas (se vidare Tuovinen 2002:256–263). Nils Erik Villstrand har uttryckt saken såhär: ”Frånvaron av bevis är inte alltid bevis för frånvaro.” (Villstrand 2002:37)

Av hävd har fackmän tolkat nedgången som en avfolkning av kusten och ett brott i den kontinuerliga bosättningen. De fåtaliga fynd från Finland svenskbygder som har daterats till sen järnålder el-

ler vikingatid har uppfattats som spår av kringresande, tillfälliga besökare i ödemarkerna (Villstrand 2002:42–45; Baudou 1991:18). Tapani Tuovinen påpekar att A. O. Freudenthal och L. W. Fagerlund gjorde inventeringar i Östra Nyland respektive Åbolands skärgård redan på 1870-talet. Fynden de gjorde tolkade de dock som lämningar från historisk tid. Uppfattningen att Finlands svenskbygder var obebodda under järnåldern kan ha etablerats redan vid dessa tidiga inventeringar (Tuovinen 2002:34–35).

Tapani Tuovinen omtalar uppfattningarna om avfolkning av kusten, framför allt i Åboland, som ”the hypothesis concerning the peripheral nature of the archipelago”, vilket på svenska ungefär kan översättas till hypotesen om skärgårdens marginalisering. Hypotesen innebär att järnåldersmänniskorna övergav de hårda livsvillkoren i skärgården och flydde de härjande vikingarna som passerade deras stränder på väg mot de ryska floderna. Som Tuovinen påpekar idealiserar denna hypotes livet i inlandet och underbygger nationalromantiska föreställningar om Finlands forntid (Tuovinen 2002:34–35, 260–263; jfr Fewster 2006). Även om livet i skärgården har varit hårt tyder uppfattningen om att skärgården övergavs för att förenkla livsvillkoren på okunskap om förutsättningarna för bosättning – till exempel säljakt och fiske möjliggjorde försörjning i skärgården.

Det faktum att de fåtaliga arkeologiska fynden har tolkats som tecken på avbruten bosättning har resulterat i det som på svenska brukar kallas ”tomrumshypotesen”, eller i den nordliga delen av Finlands svenskbygder ”det österbottniska tomrummet”. Tomrumshypotesen har omfattats inte bara av arkeologer och historiker, utan också av ortnamnsforskare.[5] Skolans läroböcker i historia nämner inte tomrumshypotesen, men det är ändå denna syn på etableringen av bosättning vid kusterna som flertalet av texterna förmedlar.

En intressant parallell är att de arkeologiska fynden från Åland också minskar i antal vid slutet av järnåldern. Här har dock den lokala historieskrivningen etablerat uppfattningen att Åland kristnades

tidigt, vilket tolkas som en förklaring till att gravhögar och fynd inte hittas från denna period (Holmén 2009:323). Skolans historieböcker omfattar denna förklaringsmodell och den vanligaste uppfattningen är att Åland, så som framkom i exemplen ovan, har haft kontinuerlig, svenskspråkig befolkning. Janne Holmén har undersökt historieskrivningen om Ålands förhistoria och gjort en intressant iakttagelse: ”Personers uppfattningar om när svenskar dök upp på Åland och längs Finlands kuster är ofta kopplad till deras syn på svenskheten i allmänhet.” (Holmén 2009:323). Det handlar alltså om tolkningsmodeller, inte om objektiva fakta.

Den nationella väckelsen

Den andra perioden där den svenskspråkiga befolkningen i Finland syns i historieböckernas texter är den så kallade nationella väckelsen, vilket innebär 1860-talet fram till språkstriderna på 1930-talet.[6] Det är vanligt att historieböckerna beskriver denna period, från nationalromantiken fram till den första tiden som självständig stat, i ett enda sjok. Jag ger först två exempel på hur den svenskspråkiga befolkningen diskuteras i läroböckerna.

I *Finlands historia i korta berättelser* från 1956 kan man under rubriken ”Per Brahe” läsa:

> Skolorna liksom universitetet voro svenskspråkiga, så vitt icke latinet rådde. Präster och ämbetsmän blevo svenskspråkiga, även om de utgått ur finskspråkiga hem; de togo då svenska eller latinska namn. Svenskan var från denna tid ej blott de adliga herrgårdarnas språk; det talades i prästgårdarna på landet, av borgerskapet i städerna; dock kunde alla präster i finska trakter därjämte finska och likaså de flesta ämbetsmän. Hela den bildade klassen var sedan svenskspråkig, tills i våra dagar allt detta ändrats genom den stora finska språkrörelsen. (Estlander 1956:160–161)

Detta är den enda gången som någonting svenskt i Finland över huvud taget nämns på de över femtio sidor som behandlar den nationella väckelsen.

I *Vår historia 4*, som utkom 1998, diskuteras det svenska språket i Finland i samband med den nationella väckelsen framför allt under rubriken ”Språkstriden”. Här väljer man att tala om svenskan utgående från lagstiftningen: ”Efter inbördeskriget tillkom en rad lagar som stärkte svenskans ställning i republiken. I RF [regeringsformen] 1919 fastslogs att ’finska och svenska är landets nationalspråk’.” Man redogör för språklagen från 1922, som indelar landet i en- och tvåspråkiga kommuner, berättar att ett svenskt biskopsstift inrättades och att en särskild svenskspråkig avdelning vid skolstyrelsen tillsattes (Ahlskog & Sandholm 1998:45).

Författarna övergår sedan till att diskutera Akateeminen Karjala Seura (AKS), vars medlemmar drömde om ett Storfinland och önskade inskränka svenska språkets rättigheter i Finland. Om språkstriderna sägs att ”Helsingfors universitet skulle helt förfinskas. Man demonstrerade på Svenska dagen mot svenskarna, svenskspråkiga skyltar svärtades över.” (Ahlskog & Sandholm 1998:46). Utöver detta nämns inte det svenska i Finland i samband med den nationella väckelsen, eller på de drygt femtio följande sidorna. (Ahlskog & Sandholm 1998:98 f.)

I *Vår historia 4* nämner författarna inte klass i beskrivningen av den nationella väckelsen. De diskuterar utbildning, universitet och biskopsstift, men ger aldrig någon översikt över den svenskspråkiga befolkningen i sin historiebok. Intrycket blir sammantaget att klass och språk är av underordnad betydelse i denna framställning av historien.

Efter att ha gått igenom texterna om den nationella väckelsen kan jag konstatera att de förmedlar en mycket förenklad bild av den svenskspråkiga befolkningen och dess plats i Finlands historia. Det vanliga är att man inte ens antyder att det skulle ha funnits svenskspråkiga i Finland utanför ämbets- och överklassen under historisk tid – arbetare, allmoge och fiskare lyser med sin frånvaro. Då är det lätt att utgående från beskrivningarna av den nationella väckelsen få intrycket att alla svenskspråkiga i landet tillhörde ”de bildade klasserna”, till exempel ämbetsmännen.

Enstaka undantag från denna kutym förekommer ändå, till exempel i *Finlands historia för mellanskolor, flickskolor och seminarier* av K. Ottelin från 1967. I samband med att han behandlar den nationella väckelsen i Finland och Snellmans lära skriver han: ”Frihetsvännerna glömde, att även den svenska befolkningen hade existensberättigande och behov av upplysning, ej minst emedan dess djupa led utgörs av allmoge.” (Ottelin 1967:216). Därmed är Ottelin en av få författare till läromedel i historia som över huvud taget talar om svenskspråkig allmoge och dess historiska villkor.

Jag vill här påminna om att jag nu har redogjort för de två perioder där det är vanligast att den svenskspråkiga befolkningen i Finland uttryckligen diskuteras i läroböckerna. Detta innebär att de grupper som inte inkluderas i de bildade klasserna omtalas mycket sparsamt inom läroböckernas texter om historisk tid och knappt alls vid genomgången av 1900-talet. Därmed kommer den förenklade bilden av den svenskspråkiga befolkningen i Finland att gälla inte bara den nationella väckelsen, utan den blir allmängiltig i historieböckernas sätt att diskutera det svenska i stort.

En påtaglig frånvaro i läromedlen

Språk nämns på det hela taget i mycket liten utsträckning i skolans läroböcker i historia . Förutom de två tydliga undantagen, etableringen av bosättning i Finland och den nationella väckelsen, förekommer det i en del böcker kapitel som är mera inriktade på samhällslära och därmed behandlar samtida företeelser, inklusive aspekter av de svenskspråkiga i Finland. I 26 av böckerna har jag inte alls hittat text om det svenska i Finland. Av de resterande 24 böckerna har jag i 13 av dem enbart funnit texter om den svenskspråkiga befolkningen i samband med de två perioderna som diskuterats ovan.

I min undersökning har jag inte hittat en enda lärobok i historia som ger en egentlig översikt av den svenskspråkiga befolkningen i Finland under historisk tid. Detta överensstämmer med Matti Similäs konstaterande att ingen egentligen försöker redogöra för demo-

grafin bakom 1800-talets språkförhållanden, varken i de finsk- eller svenskspråkiga läroböcker i historia som han har undersökt (Similä 2006:194). Läroböckerna behandlar samhällets historiska utveckling utförligt, men utan att ta fasta på språkliga aspekter. Det är som om språk enbart aktualiseras vid genomgången av vissa historiska skeenden, och de texter som behandlar dessa är så kortfattade att framställningarna blir skeva när det gäller det svenska i Finland och dess plats i historien.

Det finns tydliga mönster för böckernas framställningar som innebär att författarna sällan diskuterar språkliga förhållanden, och när det görs omtalas enbart vissa egenskaper av den svenskspråkiga befolkningen. Svenskspråkig allmoge, svensktalande bönder, fiskare, arbetare, obesuttna och så vidare nämns knappt alls i historieböckerna. I de femtio historieböcker jag har gått igenom har jag till exempel på ena handens fingrar kunnat räkna de böcker där en kombination av sammansättningen svensk och allmoge, bonde eller arbetare förekommer (Estlander 1956:228 f.; Hornborg 1958:33, 49, 177; Ahlskog & Sandholm 1987:71; Runeberg 1973:66).

Detta kan jämföras med att Matti Similä i sin undersökning drar slutsatsen att de finlandssvenska böckerna betonar att även svenskspråkiga bönder och fiskare ingick i språkgruppen. Han ger ett exempel, där formuleringen ”svenskspråkig landsbygdsbefolkning” förekommer i en bok från år 2000, som inte ingår i mitt undersökningsmaterial. Similä redogör tyvärr inte för storleken eller sammansättningen av sitt källmaterial (Similä 2006:202 f.). Man kan kanske tolka detta som att svenskspråkig landsbygdsbefolkning överhuvudtaget inte nämns i de finska läroböckerna, vilket innebär att också enstaka exempel i finlandssvenska böcker kan tolkas som en betoning.

Det är intressant att den svenskspråkiga allmogekulturen i så stor utsträckning saknas i de historieböcker som jag har undersökt. Inom den så kallade svenska samlingsrörelsen, som på nationalromantiska grunder försökte mobilisera de svenskspråkiga finländarna och skapa ”ett folk”, var nämligen allmogekulturen viktig (se

t.ex. Lönnqvist 1983; 2001:16–20). Detta tycks inte ha gjort intryck på historieboksförfattarna. Faktum är att i början av undersökningsperioden utgick man allmänt från att historia först och främst skulle behandla statshistoria, ofta i form av vad som förenklat kan betecknas ”kungar och krig”. Under senare halvan av 1900-talet har kulturhistoria alltmer inkluderats i historieskrivningen (Andolf 1972:37).[7]

Som Erik Allardt har konstaterat så har historieskrivningen till största delen beaktat finlandssvenskarnas statsbyggande roll och finlandssvenskarna som den ena parten i språkstriderna, vilket innebär att det är de svenskspråkiga högre samhällsskikten som fokus har riktats mot. Allardt gör en intressant iakttagelse i samband med detta: från den finskspråkiga majoritetens perspektiv kan man tänka sig att de svenskspråkiga högre skikten har upplevts som de intressantaste i historieskrivningen (Allardt 1983:37). Allardt konstaterar att historia vanligen utgår från majoritetens och från de ledande skiktens synsätt. ”Det är tyvärr osannolikt att andra än finlandssvenskarna själva skriver om de lägre samhällsskiktens svenskspråkiga i Finland, om bönder, om lägre medelklass, om arbetare och fiskare”, säger Allardt (Allardt 1983:37). Vad gäller skolans läroböcker i historia på svenska har dock strävan efter att bredda perspektivet från majoriteten och de ledande skikten inte fått genomslag.

I historieböckerna förekommer texter som handlar om livet inom de lägre stånden, men då nämns inte språk. Däremot förekommer det att dylika texter till exempel diskuterar rökpörten och svedjebruk (se t.ex. Louhisola 1980:139–140), vilket pekar mot östfinsk kultur. Jag uppfattar därför att läroböckerna kräver förhandskunskaper om förhållandena i Finlands svenskbygder, annars kan de lätt ge en felaktig bild av de svenskspråkiga i Finland.

Hur såg då den svenskspråkiga befolkningen i Finland ut under historisk tid? Erik Allardt och Christian Starck har konstaterat att sammansättningen av de svenskspråkiga i stort har varit den samma som i hela Finlands befolkning. De konstaterar att andelen jord-

brukare är så gott som lika stor som inom hela befolkningen, men att det finns något färre arbetare och något fler företagsledare bland finlandssvenskarna (Allardt & Starck 1981:191).

Erik Allardt skriver att ”den största delen av den svenskspråkiga befolkningen tillhörde den så kallade allmogen dvs. jordbruks-, fiskar- och skepparbefolkningen längs Finlands kuster i väster, sydväst och söder” (Allardt 1987:42). Allardt och Starck påpekar vidare att adeln har varit så gott som uteslutande svenskspråkig. Adeln var dock mycket liten, år 1890 uppgick den till exempel till 0,1 % av Finlands befolkning (Allardt & Starck 1981:191–196). Det förhåller sig därmed så att majoriteten av den svenskspråkiga befolkningen inte tillhörde överklassen, eller ens ”de bildade klasserna”.

De grupper av svenskspråkiga som behandlas i skolans historieböcker om historisk tid är närmast identiska med den grupp som brukar kallas ”brukssvenskarna”, det vill säga svenskspråkiga som bodde på finskspråkiga orter, och som ofta var tjänstemän och företagsledare vid bruken. Allardt och Starck konstaterar att denna grupp var mycket liten, till exempel 2 % av finlandssvenskarna år 1970. Trots det låga antalet har brukssvenskarna varit inflytelserika och de var på många industriorter de enda svenskspråkiga som den finskspråkiga lokalbefolkningen kom i kontakt med (Allardt & Starck 1981:118 f.). Man kan därför förstå att en föreställning om att alla svensktalande tillhörde brukssvenskarnas samhällsskikt har förekommit. Jag tror dock inte att historieboksförfattarna har haft för avsikt att förmedla denna uppfattning.

Sammantaget är det tydligt att stora delar av den svenskspråkiga befolkningen i Finland exkluderas från skildringarna i skolans historieböcker, med undantag för behandlingen av två historiska perioder, etableringen av bosättning i Finland och den nationella väckelsen. Intressant nog ser jag inte heller att framställningarna av det svenska i Finland skulle ha förändrats nämnvärt under undersökningsperioden 1945–2010. Det kan bero på att nya versioner av läroböcker ofta bygger på äldre utgåvor, både till innehåll och struktur (Similä 2006:193). Faktum är att inte bara läroböcker-

na, utan även skolan som institution kan betecknas som trögrörlig, vilket Gunnar Berg konstaterar i sin bok *Att förstå skolan* (Berg 2001:120–121).

Läroböcker och minoriteter

Hur kan man då förstå det faktum att det tycks finnas vissa bestämda sätt att omtala en etnisk grupp i skolans läroböcker? Susanne V. Knudsen har studerat hur ursprungsbefolkningar beskrivs i läromedel och identifierat olika framställningssätt, varav två överensstämmer med de mönster som jag ser i de finlandssvenska historieböckerna. Man kan tänka sig att dessa likheter har att göra med att de ursprungsfolk som Knudsen har undersökt, nämligen norska samer och australiensiska aboriginer, i likhet med finlandssvenskarna är minoriteter (Knudsen 2012:3, se även kapitlet Introduktion och kapitel 8 i denna antologi).

För det första tenderar skolböckerna att poängtera homogenitet så att de etniska minoriteterna ständigt framställs som ”ett (enhetligt) folk”. En etnisk minoritet, skriver Knudsen, ”is often explained in terms of sameness”, så att texterna implicerar att gruppens medlemmar är så gott som likadana (Knudsen 2012:4). Att de finlandssvenska historieböckerna i stället för att beskriva en heterogen svenskspråkig befolkning nästan enbart behandlar ”de bildade klasserna” under historisk tid kan ses som ett exempel på denna mekanism – att alla medlemmar av gruppen framställs som identiska.

Erik Allardt har gjort en iakttagelse angående tendensen att beskriva finlandssvenskar som en homogen grupp: ”Finlandssvenskarnas varierande placering både socialt och regionalt är också källan till otaliga missuppfattningar om finlandssvenskarna som helhet”. Representanter för andra grupper behandlar vanligen bara en del av det finlandssvenska, säger Allardt och framhåller att det visserligen är legitimt att göra så, ”men för finlandssvenskarnas del är slutresultatet ofta att man bibringas en starkt stympad bild av dem”. Allardt framhåller därför betydelsen och det befogade i att ”betona

hur finlandssvenskarna är en minoritet med rötter både i centrum och i periferi" (Allardt 1983:36). Om man ser till skolans läroböcker i historia kan man här tillägga att det inte enbart är utomstående som tenderar att homogenisera gruppen finlandssvenskar, utan man gör så även inom gruppen.

För det andra tenderar skolböckernas texter att framställa minoriteten som en del av majoriteten – i Knudsens exempel betonas till exempel det norska i(nom) samerna vilket på nationell nivå innebär en normalisering – där majoriteten utgör normen (Knudsen 2012:3). Denna mekanism kan i min studie användas för att förklara den generella frånvaron av det uttalat svenska i skolans läroböcker i historia.

Det avvikande från nationell synpunkt, det vill säga den språkliga minoriteten, normaliseras genom att framställas som en del av majoriteten. Språket avlägsnas ur texterna och det förflutna slås samman till en enda händelsekedja som exemplifieras utgående från majoritetskulturen. Om man vill hårdra framställningarna i de finlandssvenska läroböckerna kan man säga att historieböckerna gör de svensktalande finländarna till språklösa finländare eller kanske till och med till en osynlig del av den finska nationen och kulturen (jfr Knudsen 2012:4–5). Detta kan jämföras med Max Engmans syn på den finlandssvenska historieskrivningen: "De svenskspråkiga historikerna stannade så att säga i sin forskning hos adeln och det högre borgerskapet, vilket för många av dem var deras egen sociala bakgrund. I den mån de behandlade folket var det Finlands folk." (Engman 2000:41).

Om vi i stället för att betrakta lärobokstexterna på nationell nivå väljer att analysera texterna ur finlandssvenskt perspektiv framträder ett annat mönster. När den svenskspråkiga befolkningen uttryckligen diskuteras är det alltså de bildade klasserna och ämbetsmännen som omtalas, vilket medför en homogenisering. Dessa grupper blir representanter för alla svenskspråkiga i Finland eftersom de framstår som de enda svenskspråkiga. Samtidigt kan detta också förstås som en normalisering, så att de dominanta och mest

inflytelserika svenskspråkiga grupperna framstår som normen. Detta görs genom att andra kategorier än normen helt enkelt inte nämns i texten.

INTERSEKTIONELLA PERSPEKTIV PÅ HISTORIEBÖCKER

Efter denna genomgång av hur den svenskspråkiga befolkningen i Finland behandlas i skolans läromedel i historia kommer jag nu att övergå till att diskutera detta framställningssätt utgående från ett intersektionellt perspektiv. De intersektionella kategorier som jag intresserar mig för är bland annat klass, kön, ort eller region och språklig tillhörighet, där jag också ser tvåspråkighet som en intressant aspekt.

Läroböckerna är i första hand skrivna med tanke på eleverna. Som tidigare konstaterats kan texterna upplevas som objektiva texter, men de bygger ändå på ett urval av stoff och en tanke om hur detta ska presenteras. Texternas sammansättning och innehåll kan därför också analyseras utifrån ett intersektionellt perspektiv med tanke på eleverna som använder dem.

Jag använder mig av Susanne V. Knudsens tankar om att läroböcker är skrivna för en tänkt ”modellelev” för att närma mig texterna från ett intersektionellt perspektiv. Tanken om modelleleven utgår från att texten har en tilltänkt läsare. Mera konkret handlar modelleleven om normer för hurdan läsaren förutsätts vara. Utgående från det som antas vara modellelevens perspektiv avgörs bland annat vad som kan tas för givet och vad som behöver förklaras ingående i böckerna, vad som poängteras och vad som inte berättas, samt rubriksättning och kapitlens ordningsföljd (Knudsen 2006:69).

Knudsen anknyter modelleleven till Dorthe Staunæs begrepp ”elevhet”, som betecknar egenskapen att vara elev på ett lämpligt sätt. Enligt detta synsätt utgör också läroböckernas texter och modelleleven en instruktion för de egenskaper som en lämplig elev bör uppvisa. Samtidigt framstår elevhet som ”det normala”, som

neutrala egenskaper vilka tas för givna (Knudsen 2006:69; Staunæs 2003:104).

Läroböckerna bidrar genom sina texter till normalisering, homogenisering och klassificering av olika egenskaper hos eleverna och i de samhällsgrupper som de representerar. Knudsen menar att normaliseringen ofta sker så att säga mellan raderna. Hon ger exemplet att en modellelev i Norge inte har någon uttalad etnicitet, men att man ändå genom att studera texterna kan utläsa att modelleleven antas vara bland annat ljushyad och icke-samisk (Knudsen 2006:69 f.).

Historieböckernas modellelev och bekymmersamma elever

Hurdan är då modelleleven för de finlandssvenska historieböckernas texter? Som Susanne V. Knudsen själv konstaterar så tenderar även ”neutrala framställningar” av kön att implicera ett manligt perspektiv, så att kön behöver nämnas enbart för att poängtera att det nu är kvinnor som diskuteras (Knudsen 2006:69 f.). De finlandssvenska historieböckerna utgår definitivt från ett manligt perspektiv.[8] Detta tar sig uttryck i att kvinnans plats i historien är undanskymd eller till och med exkluderad i beskrivningarna av de historiska skeendena, även om jag mot slutet av undersökningsperioden tycker mig se en viss ökning av texter som diskuterar kvinnor.

Jag har ovan konstaterat att då någonting svenskt i Finland nämns i läroböckerna i historia avses vanligen de bildade klasserna, till exempel i form av ämbetsmannakåren, prästerskapet och överklassen. Då städerna diskuteras exkluderas svenskspråkig arbetarklass. I den mån svenskspråkiga på landsbygden behandlas är det främst präster eller livet på herrgårdar som tas med i historieskrivningen (se t.ex. Estlander 1956:160 f.; Castrén 1987:87). Däremot exkluderas svenskspråkiga från lägre klasser ur den historia som förmedlas genom skolans läroböcker. En annan kategori som är så gott som helt frånvarande är tvåspråkiga individer. Utgående från skolans läroböcker i historia blir intrycket att tvåspråkighet är ett sentida fenomen i Finland.[9]

Som jag ser det kan man här tänka sig två olika förklaringsmodeller till den bild av svenskspråkiga finländare som böckerna förmedlar. Den första är att modelleleven antas tillhöra en sådan familj som inkluderas i historieskrivningen – ”de bildade klasserna”, ämbetsmän, präster eller adel – och att dessa gruppers historia därför anses intressera modelleleven.

Den andra förklaringsmodellen är ett slags hemmablindhet – det är så självklart för författarna till skolans historieböcker att det fanns svenskspråkiga inom alla samhällsklasser att de inte anser sig behöva nämna detta. Det innebär i så fall en oförmåga att distansera sig från den egna kulturella kontexten. Författarna inser då inte att de i själva verket enbart behandlar en liten del av helheten och utgår från att de elever som använder läromedlen har en förförståelse av det svenska i Finland och dess plats i historien. I förlängningen blir lärarens insatser utanför läromedlens texter av stor betydelse. Med en lärare som kontextualiserar historieböckernas texter kan eleverna trots allt skapa sig en fungerande helhetsbild av den svenskspråkiga befolkningen i Finland.

Kan man alls utgå från att historieböckernas modellelev är svenskspråkig? Jag ser två olika tolkningsmöjligheter. Den ena är att modelleleven inte är svenskspråkig och att man därför inte behöver diskutera det svenska språket i skolans historieböcker. Eftersom cirka hälften av läroböckerna som jag har undersökt uttryckligen är skrivna för den finlandssvenska skolan är detta knappast en hållbar tolkning. Då kan man också här tänka sig att svenskspråkig befolkning i Finland är så självklar för författarna att de helt enkelt inte anser sig behöva diskutera det annat än under två specifika historiska skeenden. I så fall blir modelleleven en självklart finlandssvensk ungdom, som inte behöver ifrågasätta eller motivera sin plats i historien.

Det är dock ett faktum att 28 av böckerna i mitt källmaterial är översättningar från finska, som ursprungligen har skrivits med tanke på en finskspråkig modellelev, även om texterna senare har bearbetats av finlandssvenska utgivare. I dessa fall inställer sig frågan i vil-

ken grad fokus borde anpassas när en lärobok översätts, med tanke på att modelleleven bör ha ändrats genom språkbytet. Oberoende av den tilltänkta läsarens språk kan man fråga sig om det inte skulle vara på sin plats med en saklig översikt över de nationella minoriteterna i ett läromedel i historia. Även om den svenskspråkiga befolkningen behandlas knapphändigt är nämligen situationen oändligt mycket värre vad gäller övriga nationella minoriteter såsom samer, romer, judar och tatarer (se t.ex. Estlander 1956:14; Hornborg 1958:14 f.).

Jag vill här anknyta till Dorthe Staunæs och begreppet *troublesome* – det vill säga bekymmersam – som i hennes användning innebär en individ som gör att normaliseringar synliggörs och därför ifrågasätts. Den ”avvikande” individen blir alltså bekymmersam för ”normalsamhället”, eftersom hen – ibland bara genom sitt sätt att vara – riktar uppmärksamheten mot en i övrigt osynliggjord normalitet (Staunæs 2003:102 f.).

Utgående från min analys av modelleleven finns det en stor grupp finlandssvenska elever som blir ”bekymmersamma” i Staunæs betydelse. De passar inte in i normaliseringen, eftersom deras förfäder inte tillhörde de enspråkigt svenska grupper som beskrivs i historieböckerna, och genom det normbrott som de utgör synliggörs normaliseringen.

Vad händer då elever upplever sig vara bekymmersamma i relation till skolans läroböcker i historia? Jag tänker mig en skala, där mittpunkten innebär att historieböckernas framställningar inte utgör något problem för eleven. Eleven kan antingen identifiera sig med modelleleven eller så får hen tillräckligt översiktlig kunskap om det svenska i Finland på andra håll för att kunna kontextualisera läroböckernas texter. Böckernas framställningar av desvenskspråkiga i Finland blir därför inte problematiska.

Skalans ena ytterlighetspunkt innebär att eleven inte uppfattar sig vara en del av den svenskspråkiga befolkningen såsom den beskrivs i läroböckerna i historia, och därmed känner sig exkluderad från gruppen finlandssvenskar. Den andra ytterlighetspunkten innebär också en känsla av exkludering, men resulterar i stället i en

strävan efter att skapa en historieskrivning som fungerar för den egna kontexten. Här kan man tänka sig en grupp som blir verkligt bekymmersam i relation till det normaliserade sättet att skriva in de svenskspråkiga i Finland i historieböckerna. De individer som har tolkningsföreträdet, i mitt fall främst yrkeshistoriker och lärare som författar historieböcker, kan få sina utgångspunkter och resultat ifrågasatta av denna grupp.[10]

Stora delar av de svenskspråkiga i Finland har exkluderats ur historieskrivningen i skolans läroböcker. Här kommer maktrelationer in i bilden, eftersom läroböckerna är skrivna av representanter för de bildade klasserna, vilka därmed kan sägas ha exkluderat andra grupper ur historieskrivningen om de svenskspråkiga i Finland. En intressant parallell här är att Max Engman har iakttagit att fackhistoriker har tenderat att företräda kultursvenskheten, vilken han betecknar som svenskt kultur- och rättsarv, men överlämnat bygdesvenskheten, det vill säga de svenskspråkiga regionerna och deras kultur, åt etnologer och folklorister (Engman 2000:33 f., se även Engman 1999:170).

Att bli exkluderad ur läroböckernas historieskrivning

Jag vill i detta skede tydliggöra att jag inte är ute efter att skuldbelägga författarna till skolans läroböcker i historia. De har inte skrivit sina historieböcker med tanke på att man ska läsa dem och söka efter vad som sägs om de svenskspråkiga i Finland. Ingen blir rik på att skriva läroböcker för den finlandssvenska skolan, vilket gör att den arbetstid som en författare kan lägga ner på att producera ett läromedel är begränsad. Inte desto mindre anser jag att det är viktigt att peka på en tydlig norm i historieböckerna och den underliggande exkludering som denna medför.

I sammanhanget blir också min position som forskare intressant. Jag är nämligen en av de bekymmersamma och ”historielösa” eleverna, om jag utgår från skolans läroböcker i historia. Jag kan inte placera in min släkt, som består av svenskspråkiga bönder, fiskare och

enstaka byapoliser i läroböckernas historieskrivning. Det faktum att det var just jag, som är relativt intresserad av lokalhistoria, som gjorde denna undersökning har helt säkert bidragit till att det blev så uppenbart för mig att exkluderingen utgör ett tydligt mönster.

Det har varit en mycket intressant upplevelse att läsa historieböckerna på detta systematiska sätt. En del av dem har jag känt igen som mina egna skolböcker, och jag har inget som helst minne av jag skulle ha känt mig exkluderad ur läroböckernas historieskrivning under min skoltid. Detta beror säkert på att jag har haft engagerade historielärare, som har förankrat texterna i lokalhistorien. Jag kan inte heller påminna mig om att jag någonsin skulle ha reflekterat över frånvaron av språk i historieböckerna, vilket nu i efterhand förvånar mig.

Från min nuvarande position tycker jag mig se att normaliseringen kring sättet att skriva historia inte slutar vid skolans läromedel, utan den färgar också historiemedvetandet kring det svenska i Finland i stort. Det finns en allmän uppfattning om svenskspråkiga finländare som i mångt och mycket liknar den som förmedlas av historieböckerna. Inte heller i vuxen ålder passar jag in i denna normalisering. Jag blir allt tröttare på att behöva förklara att jag inte har någon anknytning till överklassen. Känslan av att jag behöver tillhandahålla ett tillägg till historien om de svenskspråkiga i Finland kan få mig – och säkert många andra med mig – att känna mig exkluderad. Jag tycks inte riktigt passa in i det vedertagna facket med etiketten ”finlandssvensk”. Jag blir i stället en av ”de andra finlandssvenskarna” – som dock inte är andra klassens svenskspråkiga. Avsaknad av ”bildad klass” gör nämligen inte ens förfäder och bakgrund mindre värda.

DEN TALANDE TYSTNADEN

Jag ska nu efter att ha gått igenom femtio finlandssvenska läroböcker i historia försöka sammanfatta hur de omtalar den svenskspråkiga befolkningen i Finland: de gör det i mycket liten utsträckning. Med undantag av två historiska perioder, varav den ena diskuterar etableringen av bosättning under förhistorisk tid och den andra enbart nämner en del av den svenskspråkiga befolkningen, diskuteras de svenskspråkiga i Finland föga. Först och främst ser jag fenomenet som en frånvaro och som en tystnad.

Jag vill här dra paralleller till en annan frånvaro eller varför inte ett tomrum i den officiella historieskrivningen som berör svenskbygderna i Finland. Jag har ovan redogjort för att majoriteten av läroböckerna i historia som berör bosättningen av Finlands kuster utgår från ”tomrumshypotesen”. Den svenskspråkiga befolkningen anses ha bosatt sig längs kusterna först under medeltiden och detta område antas då ha legat öde.

Intressant nog tycks stora delar av befolkningen som bosatte sig längs kusterna – före eller efter medeltiden – ständigt utgöra ett tomrum i historieböckernas texter om det svenska i Finland. Det förfaller därför finnas mer än ett slags tomrum i historieskrivningen om den svenskspråkiga befolkningen i Finland, och dylik frånvaro förekommer också i skolans läroböcker.

Jag är övertygad om att tystnaden kring stora delar av den svenskspråkiga befolkningen i skolans läroböcker inte beror på okunskap från författarnas sida. Så varför nämns språk i historieskrivningen i så liten grad utanför de två perioder som utgör undantagen? Det kan handla om att språken upplevs vara självklara och inte behöver diskuteras, men lika gärna om att språk inte anses vara en viktig del av historieskrivningen. Det kan också handla om en konvention för skrivande av läroböcker, som har blivit normerad och därmed osynliggjord (jfr Östman 2000:55).

Ett möjligt sätt att förstå tystnaden är att tolka den som ett utslag av kulturellt eller socialt minnesarbete och -politik. I så fall kan

minnet uppfattas som en kapacitet eller en aktivitet så att man kan tala om minnes*arbete*. På så sätt impliceras att minnet är en process där bilderna av det förflutna ständigt omtolkas utgående från den kontext som samtiden utgör. Samma händelse kan därför framställas i olika ljus beroende på sammanhanget. Enligt detta synsätt är människans minne selektivt (Halbwachs 1992:33, 49; Kristensson Uggla 2008:55).

Detta innebär inte att vi nödvändigtvis uppsåtligen väljer att ”glömma” vissa aspekter av det förflutna, utan snarare att alla aspekter av historien inte upplevs vara lika relevanta i alla sammanhang. När det handlar om minneshantering eller minnespolitik blir det ändå viktigt att diskutera frågor om vilka minnen som är strategiskt viktiga att lyfta fram och vilka det är strategiskt att glömma (Eyerman 2011:305 f.; Kristensson Uggla 2008:56 f.).

Eftersom historieböckerna i stor utsträckning är uppbyggda så att liknande texter om samma historiska skeenden upprepas igen och igen leder detta till att informationen koncentreras då man ser till helheten. Budskapet, som inte framstår som särskilt tydligt om man utgår från en enskild bok, förstärks genom upprepning i många olika läromedel. Vid minneshanteringen i historieböckerna tycks alltså berättelser som upprepas vara en viktig mekanism.

Min studie visar att förutom tystnaden kring det svenska i Finland i skolans läroböcker i historia så finns det även en annan tystnad som handlar om att en stor del av den svenskspråkiga befolkningen i Finland, den som tillhör allmoge och arbetarklass, är så gott som osynlig i läroböckerna. Om man ser skolans läroböcker i historia och frånvaron av stora delar av de svenskspråkiga i Finland som ett utslag av minnespolitik innebär det att man skulle kunna förstå fenomenet som en hanteringsstrategi. Genom att exkludera stora grupper svenskspråkiga från historieskrivningen riktas så gott som all uppmärksamhet mot de bildade klasserna i texterna som berör historisk tid. Resultatet blir dock tyvärr att läroböckerna i historia ger en smal, homogen och missvisande bild av den svenskspråkiga befolkningen i Finland.

1 Jämförelser mellan finlandssvenska, finska och svenska historieböcker kunde vara ett uppslag för vidare forskning. Jfr t.ex. Hovikoski (1982:51 f.).

2 Se vidare Aronsson 2004 för en översikt av historiebruk.

3 I kapitlet förekommer ett antal tidsbestämningar som järnålder, vikingatid etc. Dessa definieras här enligt *Nationalencyklopedin*. Med bronsålder avses i Norden tiden mellan 1800 och 500 f.Kr. Järnåldern används som benämning på den tidsperiod som, likaså i nordiska förhållanden, varade från ca 500 f.Kr. till cirka 1000 e.Kr. Vikingatiden inföll under den andra hälften av järnåldern. I historieskrivning om Europa som helhet räknas medeltiden ha inletts när det västromerska riket gick under, ca 500 e.Kr., och vara fram till renässansen. I svensk historieskrivning syftar medeltiden på den katolska tiden i landet, från ca 1050 fram till Gustav Vasas reformation på 1520-talet. Det är i denna senare betydelse termen medeltid används i detta kapitel.

4 Se Tarkiainen 2008:14–63 för en översikt över historikers och språkvetares olika synsätt på etableringen av bosättning i Finland.

5 Detta är utgångspunkten för ortnamnsforskarnas inlägg i debatten som Sofie Strandén-Backa undersöker i denna antologi, se vidare kapitel 8.

6 Faktum är dock att det finns läroböcker som har tagits fram för den finlandssvenska skolan där texterna om den nationella väckelsen inte alls nämner det svenska i Finland. Se t.ex. Lehtonen & Huttunen (1977: 37–48).

7. Exempel på detta kan ses i översiktsverk över Finlands historia, se t.ex. Lindeqvist 1926; Therman 1947; Korhonen 1949; Juva & Juva 1966.

8 I inledningen nämnde jag att jag har använt historieböcker skrivna för flickskolor som källmaterial för denna studie. Jag vill här särskilt påpeka att även dessa böcker utgår från att mannen är norm i historieskrivningen.

9 Den enda gång tvåspråkighet faktiskt diskuteras i läroböckernas texter om historisk tid är vid behandlingen av språklagen från 1922. Då konstateras att Finlands nationalspråk är finska och svenska samt att kommunerna är en- eller tvåspråkiga. Se t.ex. Ahlskog & Sandholm 1998:45; Lehtonen & Huttunen 1977:54; Castrén m.fl. 1987:209.

10 Detta anknyter till Sofie Strandén-Backas text i denna antologi, se kapitel 8. I hennes fall handlar det om akademiska ortnamnsforskare i stället för historiker, men parallellerna är ändå tydliga.

10. TOLERANS SOM IDEOLOGI OCH HANTERINGSSTRATEGI

TVÅ FINLANDSSVENSKA ORGANISATIONERS TAL OM TOLERANS

Andreas Backa

Tolerans är ett begrepp som påfallande ofta har förekommit i en finlandssvensk samhällelig diskurs den senaste tiden: År 2011 firades Svenska veckan med temat ”tolerans, öppenhet och respekt” (Folktinget 2011a); Wasa Teater ska, enligt ett uttalande av teaterchef Ann-Luise Bertell samma år, ”fungera som en motkraft [...] och arbeta för tolerans och empati” (*Österbottniska posten* 2011); enligt Vasa övningsskolas läsårsinformation 2012–2013 ”baseras fostran och undervisning på tolerans och respekt för människan” (*Vasa övningsskola* 2012–2013); och nyligen sades det att ”Magma-akademin arbetar för ett tolerant och liberalt Finland” (*Magma-akademin* 2014). När jag arbetade med den här texten kontaktades jag även av en reporter från Svenska Yle som i ett TV-program skulle granska ”hur vidsynta och toleranta vi finlandssvenskar egentligen är” (Westerberg 2013), något som det verkar finnas ett visst intresse av att försöka utröna. Det verkar också finnas en allmän föreställning om finlandssvenskarna som lite mera toleranta än sina finska landsmän (se t.ex. Mazzarella 2002). Den här studien handlar emellertid inte om tolerans som individuell praktik, utan fokuserar på tolerans som en del av en politisk diskurs (jfr Brown 2008:13–14). Min avsikt är alltså varken att studera enskilda individers agerande

i vardagen eller att undersöka om de svensktalande i Finland ”verkligen” är toleranta. Mitt analytiska grepp är framför allt ideologikritiskt, och jag tar inte ställning för eller emot enskilda politiska partier eller organisationer.[1]

I min artikel anför jag två exempel på hur begreppet tolerans brukas av finlandssvenska institutioner: jag studerar Svenska folkpartiets satsning på ”öppenhet och tolerans” inför riksdagsvalet 2011, samt poplåten ”Vår tid – vårt land” från samma år, som framfördes av en grupp med namnet Artister för tolerans och öppenhet på initiativ av Svenska Finlands folkting. Mitt syfte är att undersöka hur tolerans kommuniceras i dessa två exempel och diskutera varför det kan tänkas vara viktigt för dessa finlandssvenska institutioner att positionera sig som toleranta, vid just den här tidpunkten. Vad händer om man betraktar talet om tolerans som en del av det finlandssvenska ideologiska bygget och som en hanteringsstrategi av minoritetskapet? Jag resonerar vidare kring kopplingen till närliggande begrepp såsom öppenhet och respekt – begrepp som ofta förekommer i nära anslutning till toleransdiskursen. En arbetshypotes är att tolerans uppfattas som ett positivt laddat begrepp. Genom talet om tolerans vill man sålunda skapa en positiv bild av de finlandssvenska institutionerna, och i förlängningen av finlandssvenskarna som språklig minoritet, som härigenom kan bli ”tolererade” i vad man uppfattar som ett allt hårdare samhällsklimat i Finland. Avslutningsvis problematiserar jag begreppet tolerans ur ett kulturanalytiskt perspektiv och diskuterar vilka implikationer dess användning i en politisk diskurs kan ha.

”VÅR TID – VÅRT LAND”

En finlandssvensk organisation som har fokuserat på tolerans är Svenska Finlands folkting, och då särskilt genom projektet Artister för tolerans och öppenhet, en grupp finlandssvenska artister som 2011 framförde poplåten ”Vår tid – vårt land”.[2] Folktingets uppgift

är, enligt det pressmeddelande (Folktinget 2011b) som gick ut i samband med inspelningen av låten, att ”bevaka den svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhälleliga intressen, och också att sprida information om det svenska språket och kulturen i Finland”. Detta sker i huvudsak genom ”politiskt arbete och genom olika typer av attitydarbete i syfte att öka förståelsen och kunskapen om det svenska”. Utifrån denna beskrivning kan man alltså anta att även låtsatsningen är ett slags medborgarfostran som syftar till att förmedla förebildliga värderingar. Samarbetet med professionella artister och musikproducenter sägs i vilket fall som helst vara ”ett nytt grepp och något som Folktinget inte haft på agendan tidigare” (Folktinget 2011b). Genom projektet vill man hitta en ny kanal för att föra ut organisationens budskap. I det här fallet sägs det handla om den i Folktingets tycke

> [...] mycket märkliga samhällsdiskussionen som pågår i vårt land. En diskussion där det verkar finnas oroväckande stort stöd för att vi i vårt samhälle ska gömma oss i rädsla för det främmande och det annorlunda. Gömma oss i ängslan för att behöva tala flera språk, för att möta nya kulturer och vara öppna mot omvärlden.
>
> Vi vill bidra till att styra bort diskussionen från monokultur och slutenhet. Vårt Finland är inget av detta. Vårt land i vår tid står för öppenhet, välkomnande, språkkunskaper och tolerans mot omvärlden. (Folktinget 2011b)

Vilken samhällsdiskussion som avses sägs inte direkt ut, men uttalandet innehåller ett antal ställningstaganden och antaganden som är intressanta att lyfta fram och diskutera. Enligt Folktinget pågår en samhällsdiskussion i Finland som på någon nivå handlar om ett val mellan ett ”öppet” eller ett ”slutet” samhälle.[3] Det som är oroväckande, sett ur Folktingets perspektiv, är att det senare alternativet verkar stödas av allt fler finländare, och därför säger man sig genom låtsatsningen ta ställning för en mera öppen och välkomnande inställning mot omvärlden. Hotbilden som målas upp i form av det slutna samhället – som nu riskerar att realiseras – associeras med det som Folktinget benämner monokultur, ”rädsla för det främman-

de och annorlunda" och ängslan inför mötet med andra språk och kulturer. Vad som egentligen avses med denna uppfattade slutenhet, vem som framför dessa åsikter eller varför diskussionen uppstått just nu framgår inte – det är underförstått. Andra eventuella orsaker än rädsla och ängslan nämns heller inte, men tydligt är att Folktinget inte vill framstå som ängsliga inför en utveckling mot ett samhälle med nya kulturer och flera språk.

Om låten "Vår tid – vårt land" är "Folktingets bidrag till ett öppet och ett tolerant samhälle" (Folktinget 2011b) infinner sig frågan om låttextens fyra verser, brygga, refräng och rapp kan säga något ytterligare om vad som eventuellt kan avses med detta. Om låten handlar om tolerans, vilka ideal och värderingar uttrycker låttexten?

Land, vårt land – fosterland,
Vi håller dej i vår hand,
Och är en del av dej, del av mej,
Del av oss … och alla …
Du räcker till – om du vill.
Här är vi, i vår värld
Har lejonet tappat sitt svärd?
Vi frågar vem är vi, vem är jag
Vem är vem, i vårt hem
Nån som vet? Identitet?

Det första intrycket av texten blir en delvis fragmentarisk bild. Den målar upp en tillvaro av existentiella frågor, och en rotlöshet där individer verkar brottas med identitetsfrågor. Det är ändå svårt att säga exakt vad som avses genom att det något paradoxalt verkar finnas en tydlig uppfattning om ett "vi" i texten. Genom ett återkommande (över)användande av ett inkluderande pronomen, "vi" i olika böjningsformer (vi, vår, vårt, oss), byggs en positiv samhörighetskänsla upp. Texten alluderar på Finlands nationalsång genom låttiteln och den ständiga upprepningen av frasen "vårt land", och på Finland som stat genom omnämnandet av lejonet och svärdet som finns på Finlands vapen. Hemmet är ett centralt tema (jfr Strandén 2010:108, 194, 374 f.; Henriksson 2007:139 f.), och återkommer fle-

ra gånger i låten. Hemmet – som i vardagsspråket kan sägas vara ett mycket positivt laddat ord, och en klassisk ingrediens i nationalistisk retorik – är i låten inte bara mitt, utan också ditt och allas. Toleransen skulle alltså här innebära att Finland är ”vårt” hem, men ändå inte något som är slutet utan öppet för alla.

Det är i hemmet man talar sina språk, men det är samtidigt en plats dit man i låtens brygga, på finska, alltid sägs vara välkommen:

> De är här vi snackar våra språk
> ... ja tänne varmaan aina tervetullut oot![4]

> Vår tid – vårt land
> Det var här jag en gång föddes, det var här jag fick mitt namn.
> Vår tid – vårt land ... Vårt land ... i vår tid

I den efterföljande refrängen kopplas vårt hem samman med ”vår tid”. Hemmet blir här ett slags kronotop (Bachtin 1997) där plats och tid inte kan skiljas åt – skulle man gå tillbaka till en annan tid vore det inte längre vårt hem eller vårt land. Genom att landet är den plats där man blivit född och namngiven kopplas ens existens ihop med tidigare generationer. En viss syn på tiden, som är starkt nutids- och framtidsorienterad, framkommer ändå i följande vers och brygga (där både finska och engelska används).

> Dåtidsdröm – nostalgi
> Nynnar på din melodi
> Men världen vände ren, länge sen,

> Tiden den – går och går ...
> Och sopar bort gamla spår

> Tää aika haavat parantaa ...[5]
> And remember that we love you from our hearts

Det förflutna beskrivs här som ”dröm” och ”nostalgi”, alltså som något med ett positivt skimmer över sig, men som i själva verket bara är romantiserande. Världen har förändrats för ”länge sen” och det är,

enligt låttexten, bra. Tiden sopar bort gamla spår, sägs det i texten, och har till och med en helande effekt när tiden på finska sägs ”läka sår”. Den sista raden i bryggan är svårtolkad genom användningen av engelska: vem är det som älskar vem, och varför ska man komma ihåg detta? Det går eventuellt att tolka detta som att det handlar om språkmotsättningar mellan finsk- och svenskspråkiga i Finland i det förflutna som man nu kan släta över genom användningen av den föreställt neutrala engelskan. Låten fortsätter här med en rapp och tillhörande avslutande vers:

”Jag hamna tillbaka på mamma [sic] *gata*
Kan jag, samla tankarna som mamma prata
Kan jag, byta språk? Joo, jag bamlar[6] *samma*
Jag ser int nån ankdamm, jag ser samma flagga
Samma gamla diskussion, den bara samlar damm
Hur kan det nappa om det kallas pakkoruotsi? Joo ...[7]

Jag ser händer i taket från Karis till Kuopio
Sen pohjanmaan [sic] *kautta, Eyy. Ne vast bounssaa ...”*[8]

Vi är här på mammas gata
Kanske går i farsans spår.
Hur länge ska folk orka tjata
Om fäders land och modersmål?[9]

Språket i rappen är en talspråksaktig blandning av Helsingforsslang, finska och svenska. Innehållet i avsnittet tolkar jag som ett ställningstagande för den typ av tvåspråkighet som innebär också något annat än att kunna använda två språk. Det är också ett kraftigt ställningstagande mot ”tvångssvenskan” (*pakkoruotsi*), alltså den obligatoriska svenskundervisningen i finskspråkiga skolor. Det som förblir oklart är dock om man i texten ser en framtid där svenskundervisningen har börjat uppfattas som något positivt (eller åtminstone som icke-betungande eftersom man får möjligheten att lära sig ytterligare ett språk) eller om den har avskaffats och därigenom upphört att vara ett problem. Man kan förmoda att det är det första alternativet som avses, och att alla är överens, från väst till öst

(”Karis till Kuopio”) och skålar tillsammans (”pohjanmaan kautta”) för enhet under ”samma flagga”. Uttrycket ”ne vast bounssaa” ger en bild av en jublande folkmassa som studsar upp och ner som under en popkonsert.

Inom denna tvåspråkighetsdiskurs kan emellertid den så kallade ”ankdammen”, en återkommande metafor för Svenskfinland (Klinkmann 2011:288; jfr Strandén-Backa & Backa 2013), ses som ett problem. Ankdammen som metafor uppfattar jag som en något pejorativ benämning genom sina konnotationer till slutenhet, litenhet, trängsel och nedsmutsat vatten. I överförd bemärkelse kan man se ankdammen som exkluderande och som en upprätthållare av gränser. Samtidigt är ankdammen också ett småtrevligt ställe som barn och pensionärer besöker för att titta på och mata (halvtama) ankor som plaskar. Det är denna ankdamm som låttexten inte vill kännas vid, i stället är det hela nationens flagga som ställs i fokus. Diskussionen om ”modersmål” (alltså något mer än bara språk) och finskt och svenskt över huvud taget ses i texten som förlegad. Det som verkar vara mest föråldrat är den obligatoriska svenskundervisningen (som i sin tur kanske uppfattas som något av en kvarleva från tiden då Finland hade svenska som sitt administrativa språk).

Sammanfattningsvis kan man säga att låttexten verkar ge uttryck för språklig tolerans mellan finskt och svenskt i Finland (jfr Henning-Lindblom 2012:9), och den tar ställning för tvåspråkighet. Språken framställs som kommunikationsmedel snarare än som kulturbärande. Med samma flagga men med en ny ”nationalsång” samlar man båda språkgrupperna inom nationen Finland, det stora hemmet, samtidigt som man (vid en första anblick, något motsägelsefullt)[10] ändå vill distansera sig från ett tänkt nationalistiskt förflutet. Det stora hemmet Finland ska vara en plats för ”alla”, oavsett om man talar finska eller svenska. Mot bakgrund av detta kan man sluta sig till att den oroande samhällsutveckling som omtalas i pressmeddelandet primärt avser motsättningar mellan finskt och svenskt i Finland, och den förespråkade toleransen syftar till att skapa enhet mellan landets språkgrupper. Trots det skenbara avståndstagan-

det från nationalism förblir emellertid nationen som idé och företeelse ett oproblematiserat och delvis implicit begrepp. Genom den naturaliserade användningen av nationella symboler blir låttexten närmast ett slags banal (Billig 1995) påminnelse till alla om att ”vi” trots allt först och främst är ”finländare”, oberoende av om vi talar svenska eller finska.

”FÖR ETT RIKARE FINLAND”

I det här avsnittet övergår jag till att studera material från Svenska folkpartiet i Finland (SFP). Inledningsvis vill jag poängtera att hela valmaterialet från riksdagsvalet 2011 är mycket omfattande och att jag här endast lyfter fram en del av det, främst sådant som finns enkelt tillgängligt och som kan sägas rikta sig till en större allmänhet. SFP är ett politiskt parti som, enligt sin egen komprimerade beskrivning rubricerad ”... om vad vi tänker” på sin webbplats, säger sig samla ”dem som vill arbeta för ett Finland där det finns två nationalspråk; svenska och finska” (SFP 2013). Partiet vill enligt egen utsago verka för ”en stark svenskhet, en fungerande tvåspråkighet, en levande nordism, en stärkt europeisk gemenskap, ett globalt ansvar”. SFP anser vidare ”att välstånd och rättvisa föds ur: ett samhälle som tjänar individen, en ekonomi som stöder privata initiativ och hänsyn till miljön, ett utbildningsväsen som ger utvecklingsmöjlighet för alla, ett socialskydd som både bär och aktiverar” (SFP 2013). Därtill beskriver sig SFP som ”ett frisinnat parti”,[11] med vilket man avser:

> Frisinne som i tolerans, liberalism och öppenhet
> Frisinne som i högt i tak
> Frisinne som i frihet att tänka högt. Själv.
> (SFP 2013)

Talet om tolerans har redan tidigare varit en del av partiets retorik,[12] men ämnet aktualiserades särskilt i samband med riksdagsvalet 2011. En bidragande orsak till detta var sannolikt prognoserna för

ett mycket gott valresultat för Sannfinländarna (*Perussuomalaiset*) i kombination med den senaste tidens diskussioner i finländska medier om invandring, flyktingar samt kulturell och språklig mångfald. I den här diskussionen beskrevs Sannfinländarna som populistiska och nationalistiska, och på finlandssvenskt håll lyftes ofta partiets motstånd mot den obligatoriska svenskundervisningen i finska skolor fram. SFP däremot lanserade en valkampanj med den dubbeltydiga sloganen ”För ett rikare Finland”. Inledningsvis framfördes en del kritik mot partiets val av slogan,[13] men den tillbakavisades av partiet. Dåvarande partiordförande Stefan Wallin framhöll att man inte bara syftade på materiell rikedom utan också på bland annat mångkulturell rikedom, mångspråkighet och naturens rikedom (*Wallin om SFP:s* ... 2010), och man positionerade sig inför valet som något av ett motparti till Sannfinländarna. Väljarna sades enligt SFP stå inför tre vägskäl: ”välfärdssamhällets framtid, ett öppet eller ett slutet Finland samt tvåspråkighetens framtid” (SFP 2011).

I en kolumn i partitidningen *Medborgarbladet*, som distribueras i en stor upplaga till alla svenskspråkiga hushåll, utvecklade partiordförande Stefan Wallin detta resonemang. Enligt Wallin (2011) hade den globala utvecklingen och den ekonomiska situationen skapat ”oväntad rörelse på det annars så statiska partifältet här hemma”.

> I en situation där verkligheten utanför fönstret aldrig varit lika komplicerad som idag och globalekonomin utmanar politikens villkor och möjligheter har det uppstått en osannolik politisk marknadsnisch: nischen för enkla svar på svåra frågor. Med enbart retoriken som bräckjärn påstår sig en viss politisk rörelse ha svaren på alla samhällsproblem. I retoriken ingår också uttalad misstänksamhet, fördomar och intolerans. Det handlar om populism i högsta potens. (Wallin 2011)

Det är på grund av denna utveckling som riksdagsvalet sågs som särskilt viktigt, och den stora frågan som väljarna skulle ta ställning till var den mellan ett öppet och ett slutet samhälle. I denna beskrivning av ett stundande vägval spelar konstruktionen av dikoto-

min mellan två alternativ en viktig roll. I beskrivningen förknippas det öppna samhället med tolerans, respekt och mångfald samt även med centrala liberala principer som ”välfärd”, ”sysselsättning” och ”tillväxt” (Wallin 2011). Det andra alternativet, det slutna samhället, kopplas ihop med misstänksamhet, fördomar, intolerans, barriärer och isolation (jfr exemplet från Folktinget ovan). I båda fallen förstärker de positiva respektive negativa orden varandra genom sin motsatseffekt. Mot den liberala Europainriktningen och arbetet för den gemensamma valutan ställdes populismens alternativ, vars förment bakåtsträvande tendenser Wallin (2011) ironiskt beskrev som ”ekorrskinn”.

Tolerans kan sägas vara ett centralt tema även i den valfilm (SFP 2011a) som partiet lanserade på webbplattformen Youtube[14] och som jag här analyserar mera i detalj. Filmen hade rubriken ”SFP på cirka 100 sekunder” och sades vara ”en icke-akademisk definition på vad Svenska folkpartiet står för” (SFP 2011a). Meningen verkar vara att få videon att framstå som såväl rolig som tankeväckande. Den är lekfull, och på något vis karikerad genom att den är filmad i studio med en enkel bakgrund. Därigenom blir de symboler som används det centrala – det är genom dem som budskapet förs fram. Videon är inte en film i egentlig mening, utan snarare en serie snabba klipp och bilder – likt ett montage – med tillhörande nyckelord vid varje bild. Enbart bildrutorna i sig ger ett fragmentariskt intryck, men berättarrösten har en sammanhållande och förtydligande funktion. Avsikten med videon kan förenklat sagt vara att få människor att rösta i valet, och förstås helst på SFP.

I början av valfilmen förklarar berättarrösten att videon beskriver vad ”vi på Svenska folkpartiet tycker är viktigt”, något som enklast låter sig göras genom en matematisk formel. Om formeln berättas att den är ”lätt i början, för att du plus jag är lika med vi”. Utgångspunkten är alltså igen en dikotomisering som implicerar ett ”de”. Föreställningar om den Andre kan antas ha en stor betydelse för hur SFP konstruerar sin ideologi genom att frågan aktualiseras direkt i början av filmen. Därefter blir formeln svårare, menar berättarrös-

ten, för ”vi plus de, som somliga säger inte borde vara här, blir på vårt räknesätt respekt. Respekt och tolerans”. I samband med att texten ”vi” är synlig i rutan kan man se en tallrik. På denna finns mat som närmast för tankarna till finlandssvensk midsommar: skomakarlax,[15] färskpotatis, dill, ägg, citron, paté och något tillbehör. Det är med andra ord festmat som ger trevliga associationer. Som helhet är tallriken dock lite trist – den är bara en vanlig rund tallrik och maträtterna är kanske inte så färggranna. På det viset står den i kontrast till följande tallrik som får representera ”de”: ett fat med sushi. Fiskbitarna är vackert uppradade och det svarta kantiga fatet signalerar elegans. Med de Andra förknippas alltså i första hand exotiska smaker och en elegantare annorlundahet, även om fisktallriken fortfarande är en fisktallrik. Andemeningen kunde tolkas som att ”vi” ska tolerera andra kulturer därför att de har en potential att fungera som berikande element i förhållande till finländsk kultur, som förvisso uppfattas som trevlig men lite tråkig (jfr Blommaert & Verschueren 1998:53 f.; Arnstberg 2005:187 f., 227).

Förutom de Andra som vi förväntas vara toleranta mot förekommer emellertid också ett annat ”de” i videon, nämligen de som ”säger att [invandrare] inte borde vara här”. Det sägs inte rakt ut vilka dessa personer är, men det görs klart att sådana existerar i samhället, och man kan utläsa mellan raderna att det uppfattas som moraliskt förkastligt att förfäkta en sådan (”främlingsfientlig”) åsikt. Det är alltså fråga om en särskiljande praxis som konstruerar vänner respektive fiender (jfr Månsson 2010:50). Genom att man målar upp en bild av de rasistiska Andra och ger frågan en etisk dimension rättfärdigas de egna ståndpunkterna. I SFP:s fall handlar det bland annat om strävan efter att öka invandringen och att Finland borde ta emot fler flyktingar (Wilms 2011; SFP 2011b).

I samband med ovanstående replik blir också den första människan i videon synlig – en mörkhyad man iklädd militäruniform och snökåpa för krigföring vintertid. Personen har en gradbeteckning med tre vinklar, vilket indikerar att han är befäl, närmare bestämt sergeant. Därefter visas en gravkrans gjord av granris – med blå-

vit rosett till minne av de stupade – och kopplingen till vinterkriget och fortsättningskriget blir uppenbar. Den mörkhyade mannen framställs härigenom inte bara som en del av det finländska samhället, utan kopplas också på ett mytiskt plan samman med den ideologiska konstruktionen Finland (jfr Barthes 1969:213).

Om vinterkriget kan man säga att det har blivit något av en nyckelsymbol eller ett nyckelscenario (Ortner 1973) för Finland. Det finns en stark nationell mytologisering av kriget som gör gällande att ett enat finskt folk klarade av att stå emot en stark yttre fiende som orättfärdigt anfallit det lilla landet Finland (se t.ex. Strandén 2010; Holmila 2008). Inom denna nationella diskurs kan kriget och fosterlandet sägas ha ett högre värde som inte kan ifrågasättas – det som fäderna stred för uppfattas som ”rätt och riktigt”. Kriget blir på så sätt också en symbol som har potential att användas för politiska syften. Genom att försöka kontrollera uppfattningen om *innebörden* av kriget kan man utnyttja symbolens inneboende kraft för att nå ut med det egna budskapet.

SFP försöker sig på detta genom att placera den mörkhyade mannen i en vinterkrigskontext, det vill säga skriva in den Andre i landets nationella stora berättelse. Förhoppningen är troligen att de som tittar på videon ska förstå att ”vi” – enligt den nationella mytologiseringen – som bor i ett fritt Finland måste dela med oss av den frihet som veteranerna stred för. Den mörkhyade mannen i finländsk militäruniform blir genom att delta i försvarsmaktens verksamhet en del av landet. Han är betrodd att bära vapen och försvara landet liksom veteranerna i tiden gjorde, och härigenom legitimeras invandrarens närvaro i det finländska samhället. Detta är något som SFP vill – inte enbart av altruistiska skäl – och som även framgår av deras valprogram, för att ”säkerställa att det finns tillräckligt med arbetskraft i Finland genom arbetsrelaterad invandring” (SFP 2011b). Den finländska mytologiserade krigssymboliken är stark och med andra ord kan man säga att den används här för att legitimera arbetskraftsinvandring.

Videons budskap är att vi ska visa ”respekt och tolerans”. Men med detta förknippas dock inte bara etniska grupper, utan också an-

dra typer av minoritetskap. När ordet tolerans kommer upp på skärmen ser man en mustaschprydd man i luciaklänning som sitter på ett bord och vickar utmanande på benen. Bilden konnoterar gränsöverskridande av flera slag, och den kan bäst beskrivas genom gränsöverträdelserna manligt/kvinnligt, högt/lågt och heligt/profant. Lucian i SFP:s valfilm är en man iklädd den traditionella luciautstyrseln med lång vit särk, rött skärp och luciakrona, men på fötterna har mannen svarta högklackade skor. Han sitter på bordet med den ena foten uppdragen på bordet så att benet från knäet neråt blottas. Han rör sig som om han lyssnade till popmusik och diggar. Den traditionellt oskuldsfulla luciabilden bryts fullständigt genom mannens kroppsspråk. Framställningen är tvetydig, men mina tankar går här till något slag av sexuell minoritet, som i enlighet med valfilmens budskap ska visas respekt och tolerans. Budskapet är tydligt, om än problematiskt: det är personer som i materialet framställs som avvikande från en implicit norm som bör respekteras och tolereras.

Berättarrösten i videon säger vidare att ”respekt och tolerans […] blir jämlikhet, både på kort och lång sikt”. Och ”när man kan njuta av jämlikhet, med tillsats av frihet, kan alla visa sin kärlek”. I samband med ordet jämlikhet visas fem snabba klipp. Först visas två bebisar, två tonåringar, två yngre vuxna, två äldre och till sist två kistor – och på alla bilder utom den med kistorna ser man att det är en man och en kvinna, vilket gör att jag börjar undra om det egentligen är *jämställdhet* som avses. I vilket fall som helst vill jag tolka även detta som en legitimeringsteknik. Genom att respekt och tolerans för olika minoriteter förknippas med jämlikhet och jämställdhet – diskurser som kan sägas vara hegemoniska i det västerländska samhället – försöker man ge också (en viss typ av) ”tolerans” en hegemonisk status. När bilderna sammanförs förväntas den som ser videon börja koppla ihop jämlikhet, tolerans och minoriteter. Detta understryks även av användningen av ordet frihet, ett begrepp som allt sedan franska revolutionen har intagit en stark position i det västerländska medvetandet och modernitetsparadigmet (se t.ex. Østerberg 2001). Legitimitet görs, kunde man säga, när de idéer som SFP

vill föra ut placeras i samma kontext som andra värderingar som ”frihet” och ”jämlikhet”, vilka betraktas som ”självklara” och ”naturliga” i det moderna samhället (jfr Börjesson & Rehn 2009:73).

I ett annat klipp, tillsammans med ordet frihet, syns en ung kvinna som visar långfingret. Hon är iklädd samedräkt och har en sjal över axlarna som jag känner igen från finlandssvenska folkdräkter.[16] Till samedräkten kan användas olika typer av sjalar – bruket är mera varierande än bland de finlandssvenska dräkterna som har mera strikta regler. Här har personen tydligen valt en sjal som också kunde användas i finlandssvenska sammanhang, kanske för att betona att finlandssvenskarna och samerna har åtminstone sjalen gemensamt. Bildens innebörd blir inte helt tydlig för mig, men eventuellt kunde man tänka sig att friheten att välja sjal ska tolkas i överförd bemärkelse: Man ska vara fri att visa upp etnicitet – som ändå inte någonsin är helt fastslagen – och man ska få välja hur man uttrycker den. En samedräkt är något som de flesta känner igen som en folkdräkt, och associerar med Lappland och renskötsel, samernas traditionella näringsgren. Effekten är positivt exotiserande. Om kvinnan däremot hade varit iklädd en finlandssvensk folkdräkt skulle associationerna vara helt andra: lokalpatriotism, folkmusik och folkdans – fenomen som pejorativt kan uppfattas som att man är lite i otakt med tiden. Men om någon i ett politiskt sammanhang iklär sig folkdräkt händer något, och associationerna går i stället till nationalism och ett överdrivet värnande om den egna etniska gruppen (vilket indirekt antas innebära ett förtryck av andra etniciteter). En finlandssvensk folkdräkt hade med andra ord varit omöjlig att använda i filmen. Men i alla fall i det här sammanhanget går samedräkten fri, och blir en symbol för minoritetskap. Innebörden kan i så fall ses som att finlandssvenskarna som också, likt samerna, är i en nationell minoritetsposition förstår hur andra minoriteter har det, och gärna delar med sig av det de har.

Trots att framställningen antyder att liberala värderingar tar sin utgångspunkt i ett ”de”, handlar de ändå i en mening ytterst om ”oss”. Det är ett *vi* som ska få oss själva att framstå som goda för att

vi hjälper och för den andres, till exempel samers och sexuella minoriteters, talan. Det är också ett *vi* som låter invandrare komma hit och bli en del av *vårt* samhälle. Ett liknande förhållningssätt framkommer i videons bild av kärlek – ”med tillsats av frihet kan alla visa sin kärlek” – som representeras av ett par bestående av en vit man och en vit kvinna, båda medelklass. ”Alla” är, med andra ord, egentligen ”vi”.

Videon fortsätter därefter och behandlar diverse teman som service, utbildning, hälsa och business. Men videon slutar med ”tolerans”, som en påminnelse om kärnan i partiets ideologi, eller det som ger legitimitet. I den avslutande scenen, just när det berättas att ”vi går mot en ljus och fin framtid” (om man röstar på SFP), hoppar en person klädd i svart kåpa med huva och något slags monstermask fram. Samtidigt visas ordet ”framtid” i rutan. Jag upplever scenen som mycket svårtolkad. Berättarrösten förklarar: ”Nej, men vänta lite. Det här är väl lite för tjockt. Jag vet att vi håller oss positivt för främlingar men lämna det här tomt [sic]”. Monstret verkar förvånat, som om det inte riktigt förstår vad problemet är. Till en början uppfattade jag monstret symboliskt, som ”rasismens spöke” som måste motas i grind av den liberala ideologins förkämpar. Men efter att ha tittat på scenen åtskilliga gånger och på olika språk slöt jag mig till att scenen verkar vara tänkt som något slags skämt om ett framtidsscenario. Masken som skådespelaren bär uppfattar jag som en *utomjordingsmask*, och berättarrösten kommentar om att vi ska ”lämna det här tomt” upplever jag riktar sig till ***skådespelaren*** som agerar i relation till berättarrösten. Scenen avbryts avsiktligt i filmen, vilket verkar vara själva skämtet – resonemanget om att förhålla sig positivt till främlingar gick för långt. Förvisso förhåller man sig positivt till främlingar, men en utomjording kan inte ens liberalerna tolerera. Bilden sammanfattar på ett förtjänstfullt om än paradoxalt sätt den liberala toleransen: även den har en gräns, och ”utomjordingen” avviker *för* mycket från de föreställda universella idealen (jfr Gray 2000). Valvideon avslutas med händer i olika färger som alla strävar mot samma mål – det framtida rikare Finland.

För att sammanfatta den bild av tolerans som förmedlas i materialet från SFP kan man säga att det handlar om en liberal tolerans, och att denna framställning – vilket blir särskilt tydligt i valfilmen – bygger på en uppdelning mellan olika slags ”vi” och ”de” som används för att konstruera det som är eftersträvansvärt respektive det som inte är det. Det finns å ena sidan ”vi”, det vill säga SFP (och alla toleranta väljare som röstar på partiet), och så finns det ”de” som är målet för toleransen, det vill säga de som SFP framställer som avvikande. Detta ”de” är bland andra personer med annan kulturell bakgrund som Finland bör försöka locka till sig. De ska berika finländsk kultur genom att assimileras och bidra till att upprätthålla det finländska välfärdssamhället. Detta ideal ges legitimitet genom att det förs samman med andra hegemoniska, moderna västerländska värderingar som jämlikhet och frihet. Å andra sidan finns det också en annan kategori av ”de”, de som inte är föremål för tolerans, utan som representerar en grupp med värderingar som SFP inte uppfattar som toleranta. Denna kategori omnämns direkt endast en gång i videon, men finns hela tiden med implicit genom det normerande talet om tolerans. Dess syfte kan sägas vara att skärpa bilden av den goda människan som framträder genom det liberala talet om tolerans.

TOLERANS SOM DISCIPLINERING

Ovan har jag visat hur begreppet tolerans förekommer och används i mitt forskningsmaterial. En första slutsats man kan dra av analysen är att tolerans betyder olika saker i de båda fallen. I materialet från Folktinget handlar det framför allt om språk – om finska och svenska i Finland – medan tolerans får en annan innebörd i SFP:s användning, där fokus i stället ligger på värdeliberala frågor om invandring, sexuella minoriteter, jämlikhet och jämställdhet. Andemeningen i båda fallen är dock att tolerans är något bra, och något som gör att användaren av begreppet föreställer sig bli betraktad i positiv dager. Funktionen för talet om tolerans skulle i så fall – mot

bakgrund av att det är finlandssvenska institutioner som talar – bli att man hoppas att också finlandssvenskarna ska bli tolererade som språklig minoritet i vad man uppfattar som ett allt mer ”slutet” och ”nationalistiskt” Finland. Detta kan bli verklighet genom att man själv visar tolerans dels mot den finskspråkiga majoriteten, dels mot grupper som uppfattas som marginaliserade. Underförstått är att om man själv kan statuera ett gott exempel kan man även själv bli tolererad. Genom att föra ut budskapet om tolerans vill de finlandssvenska institutionerna alltså bidra till att skapa ett samhälleligt klimat där också finlandssvenskarna blir tolererade. Man kan även se det som att de finlandssvenska organisationerna uppfattar det som viktigt att visa att de ”följer med sin tid” och inte framstår som gammalmodiga eller bakåtsträvande, och i detta syfte passar det bra att anamma en modern ideologi som tolerans. Toleransen blir, kunde man säga, ett slags varumärke som kan användas i marknadsföringen av det finlandssvenska (Backa 2014). Genom att tolerans konstrueras som ett positivt laddat begrepp – och som motsats till termer som intolerans, slutenhet, rasism och diskriminering – blir det användbart i en politisk diskurs.

Så här långt kunde man eventuellt se saken som utredd genom att helt enkelt betrakta talet om tolerans som uttryck för en hanteringsstrategi av minoritetskapet i det senmoderna finländska samhället. Problemet är emellertid att denna användning av begreppet tolerans ur ett kulturvetenskapligt perspektiv framstår som oreflekterad. Vad händer med den finlandssvenska toleransen när man börjar skärskåda begreppet tolerans? Vad kan ett maktperspektiv tillföra analysen? En kort etymologisk utredning visar att begreppet är allt annat än självklart, om ens positivt. Betydelsen av ordet tolerans är enligt *Svensk ordbok* ”respekt för andras (avvikande) åsikter eller beteenden trots att man eg. ogillar dem”. ”Vi” är med andra ord normen utifrån vilken ”de” bedöms. Tolerans sägs kunna vara av religiöst slag eller rikta sig mer allmänt ”mot oliktänkande”. Begreppet kan även förekomma i andra sammanhang såsom tekniska (”toleransgrad”) eller medicinska (”toleransdos”). I båda fallen handlar

det om att något ska tåla något slags påverkan. *Nationalencyklopedin* (uppslagsord tolerans) spårar ordets ursprung till latinets *tolero* som betyder just att tåla eller uthärda. I filosofiska sammanhang sägs begreppet vidare ha använts i betydelsen ”accepterandet av andras rätt att anta och försvara åsikter som står i strid med ens egna, särskilt i de fall då grunden är svag eller saknas för ett avgörande av vilken åsikt som är den rätta”. Tolerans påstås vidare ha ”omhuldats av empiristiskt eller humanistiskt betonade riktningar, särskilt inom upplysningsfilosofin”. Ofta har tolerans förknippats med värderingar, som sägs sakna sanningsvärde därför att man tänker sig att de uttrycker personliga ställningstaganden. Därtill framgår att tolerans inom den politiska filosofin huvudsakligen har förknippats med liberalismen, men att tolerans på ett allmänt plan också är en beståndsdel inom ”den demokratiska överideologin”. Om gränserna för tolerans sägs att man inte bör ”tolerera handlingar som orättmätigt inskränker andras tanke- och handlingsfrihet” och att försvaret av tolerans ofta har ”utgått från respekten för den personliga friheten och människors lika rättigheter” (*Nationalencyklopedin*).

Wendy Brown (2008) ger en mera ingående utredning av uppkomsten och utvecklingen av tolerans som begrepp och företeelse.[17] Liksom även resonemanget ovan antyder, anser Brown att tolerans framtvingas av förekomsten av något man hellre skulle se inte existerade. Även om begreppet har ett positivt skimmer är tolerans framför allt en strategi för hantering av det oönskade, smaklösa och felaktiga, eller till och med det frånstötande, motbjudande och avskyvärda (Brown 2008:25; jfr Edenheim 2011:48). Trots begreppets negativa innebörd, framstår emellertid dess brukare ändå ofta som dygdiga:

> […] tolerance anoints the bearer with virtue, with standing for a principled act of permitting one’s principles to be affronted; it provides a gracious way of allowing one’s tastes to be violated. It offers a robe of modest superiority in exchange for yielding. (Brown 2008:25)

Enligt Sara Edenheim (2011:48; jfr Brown 2008:2, 5) är tolerans i dag en ”högt värderad och på alla nivåer samhällsordnande dygd som styr såväl utformningen av lagar som forskningsprojekt och mänskliga relationer”. Så har dock inte alltid varit fallet – om man studerar det tidiga bruket av tolerans märker man att begreppet inte hade det positiva skimmer över sig som det har i dag utan snarast uppfattades som något nödvändigt ont. Brown (2008:30–32; se även Liedman 1997:484; Piltz 2005, 2003) spårar uppkomsten av toleranstänkandet till tidig modern tid och religionsförföljelsernas Europa. Reformationen antas allmänt vara ursprungskällan till liberalismens förståelse av tolerans. Enligt Anders Piltz (2005:82 f.) var det Luther som år 1541 präglade det tyska ordet *tol(l)erantz.* Begreppet hade hos Luther en negativ innebörd, och han motsatte sig tolerans mot både papister, judar och vederdöpare. I England blev begreppet etablerat på 1600-talet framför allt genom puritanernas och baptisternas opposition mot den anglikanska statskyrkan, men även mot bakgrunden av religionskrigen på kontinenten (Piltz 2005:82 f.). I svenskan dök ordet *toleranze* upp första gången 1635 i Axel Oxenstiernas korrespondens, då i betydelsen att uthärda en förtretlighet. Under samma sekel etableras ordet som term för ”tillåtelse av främmande trosvarianter”, och på 1780-talet börjar ordet även användas i en mera positiv bemärkelse, begreppet får ”den funktion och de konnotationer det fortfarande har” (Piltz 2005:87–89).

I dagens värld förknippas enligt Brown (2008:6–8, 37) tolerans framför allt med mångkulturalism och kosmopolitism, och har därtill blivit något av en sinnebild för det moderna väst och i synnerhet för den liberala demokratin. Tolerans är dock inte bara något som antas skilja västvärlden från andra, underförstått mindre civiliserade kulturer, utan också från Europas egna ”intoleranta” historia med korståg, häxbränningar, slaveri och kolonialism (Brown 2008:37, 177–182; jfr Chakrabarty 2000). Härigenom innefattar talet om tolerans inte bara ett särskiljande mellan ”vi” och ”de andra”, utan implicerar också ett slags framstegstänkande där det förflutna förknippas med det moraliskt lägre stående. Mest framstående är den liberala

demokratin där alla – trots avvikande utseende, kultur, sexualitet eller religion – ska ”tolereras”, åtminstone så länge som de själva omfattar liberala principer.

Häri kan man finna en parallell till det finlandssvenska som ideologisk konstruktion och de tillvägagångssätt man tidvis begagnat sig av för att motivera denna, vilket jag diskuterar nedan. Redan från första början har det finländska nationsbygget – som i hög grad kan sägas vara ett modernitetsprojekt – karakteriserats av motsättningar mellan finskt och svenskt (Elmgren 2008; Klinkmann 2011).

Sedan slutet av 1700-talet har det också enligt Sten Högnäs odlats en föreställning om en skillnad i lynne mellan finnar och svenskar (Högnäs 1995). Kristin Mattsson framhåller att skillnader mellan ”vi” och ”dem” ofta konstrueras genom föreställningar om modernt och icke-modernt – en del kulturer anses vara mera moderna och andra ses som mindre utvecklade (Mattsson 2011:117). En stereotyp uppfattning om det finska i Finland har varit att det stått för det ursprungliga, äkta och primitiva (Åström 2001:404; jfr Satu Apo et al. 1998). Denna föreställning har ibland använts för att motivera finnarnas hemortsrätt i Finland, och inom vissa diskurser för att exkludera det svenska. De som velat konstruera och motivera en svenskhet inom Finlands gränser har varit tvungna att förhålla sig till denna uppfattning, vilket har tagit sig olika uttryck. Å ena sidan har vissa försökt ”bevisa” att svenskarna kom mycket tidigt till Finland, eller att det hela tiden funnits en ”germansk” bosättning i landet (jfr kapitel 8 i denna bok). Å andra sidan har en del försökt bygga upp en positiv bild av det svenska som nationalitet genom att ”fokusera på rollen som kulturbringare [...] i österled” (Elmgren 2008:154 f.). Inte minst inom det som har benämnts kultursvenskhet kan man finna en tanke om Finlands svenskar som ett slags brobyggare mellan (det något efterblivna) Finland och västerlandet, som ofta representeras av Sverige. Ur detta perspektiv har skapandet av berättelsen om Svenskfinland handlat om att skriva in landets svensktalande befolkning i en stor nationell berättelse genom att framhålla dess bidrag till landet som helhet (jfr Strandén 2010).

Inom det tidiga SFP såg man det svenska språket som garant för västlig demokrati, och finlandssvenskheten betraktades som en sista utpost mot såväl det finska som det ryska (*SFP genom 100 år*). Från och med efterkrigstiden har SFP allt mer orienterat sig bort från partiets tidiga konservatism och högerpolitik mot ett liberalt tänkande. Dock har man fortsatt att se sig själva som brobyggare mot väst och framtiden genom att betona först den nordiska gemenskapen och på senare tid den europeiska. Även Folktinget har betonat det nordiska och varit måna om att få med de finskspråkiga i samarbetet (se t.ex. *Folktinget satsar på ...* 2013).

Från detta är steget emellertid inte långt till att börja uppfatta finlandssvenskarna som grupp som språkkunniga, internationella och kulturellt kompetenta, med en oundviklig implicit konstruering av det finska som något som inte riktigt når upp till samma nivå. En i olika sammanhang ständigt, verkar det som, återkommande föreställning är nämligen den om de bildade, världsvana och moderna finlandssvenskarna. I *Hufvudstadsbladets* annonskampanjer på 1990-talet, för att nämna ett exempel, framställs tidningens läsare enligt Yrsa Lindqvist (2001:265) som internationella, europeiska, förmögna, oberoende, framgångsrika och kultiverade (något som indirekt projiceras på finlandssvenskarna som grupp). Gamla stereotyper om de fina och välbärgade svensktalande (jfr Klinkmann 2013) blandas med en ny idealiserad bild av en kosmopolitisk ”euromedborgare” som söker gemensamma referenspunkter bortom den egna nationens gränser och språk (Lindqvist 2001:265). Denna tendens bör, som även Lindqvist påpekar, ses i relation till tidsandan. Men likväl finns här en parallell såväl till äldre tiders uppfattningar om finlandssvenskarna som bildade och civiliserade, som till nyare föreställningar om finlandssvenskarna som lite mer toleranta (och därigenom också mer civiliserade) än sina finsktalande landsmän.

Särskilt tydlig blir denna tendens om man liksom Brown betraktar talet om tolerans i relation till begreppet makt. Även om toleransens förespråkare ofta utger sig för att vara ”för mångfald” och emot gränser av olika slag finns det ändå, inneboende i själva begreppet

tolerans, en stark gränsdragning mellan det önskade (inkludering) och det oönskade (exkludering). Talet om tolerans skapar och upprätthåller gränser genom att konstruera å ena sidan de som tolererar – alltså de som befinner sig i en maktposition – å andra sidan subjekt som ska tolerer*as*. I den här bemärkelsen är talet om tolerans en konstruktion av ett perspektiv, eller en föreställning om mångfald, som upprätthålls genom performativa praktiker.

Denna tankekonstruktion kräver också en motbild i form av de intoleranta. ”Populismen” tar (enligt dess belackare) explicit avstånd från det annorlunda. SFP gör – i en bemärkelse – samma sak, men implicit genom förespråkande av *tolerans* mot det avvikande. Genom talet om tolerans accentueras de facto avvikelse (den upplevda avvikelsen består, men tolereras), och trots det synliga talet om mångfald är det ändå liberala värderingar som är måttstocken enligt vilken allt till syvende och sist värderas. Härigenom maskerar talet om tolerans också ett sätt att tala om sin egen grupps överlägsenhet (och således den andres underordning). Talet om tolerans kan tolkas som att det svarar mot ett behov av att hävda sin egen grupp och markera skillnad gentemot andra grupper, något som emellertid osynliggörs genom begreppets positiva konnotationer. I den här meningen blir användningen av toleransbegreppet av finlandssvenska institutioner – i en politisk diskurs – en implicit disciplineringsstrategi (Foucault 1987). Den kan sägas rikta sig dels till den finskspråkiga majoriteten, vars välvilja finlandssvenskarna antas vara beroende av, dels till den finlandssvenska minoriteten, vars stöd de finlandssvenska institutionerna behöver för att kunna legitimera sin existens. I båda fallen görs detta genom att talet om tolerans skapar en subjektsposition (Bacchi 2009) – tolerant finlandssvensk – som är möjlig att identifiera sig med. Denna goda människa har dock en stark koppling till en civilisationsdiskurs och ett framstegstänkande. Genom betoningen av dessa tänkta universella ideal kan de finlandssvenska institutionerna legitimera sina positioner och hantera divergerande politiska åsikter och upplevelser av senmodern verklighet.

1 Det samma kan sägas gälla även i en vidare bemärkelse: liksom Wendy Brown (se Di Blasi & Holzhey 2014: 12 f., 29 f.; Brown 2008:205) vill jag försöka undvika att bli positionerad som ”för” eller ”emot” tolerans. Min text bör ses som en kritik av existerande toleransdiskurser snarare än som ett förkastande av tolerans som fenomen eller individuell praktik (jfr Brown 2008:13 f.). Jag intresserar mig i det här sammanhanget mera för vad talet om tolerans *gör* än för vad tolerans är eller borde vara.

2 Texten finns tillgänglig på Folktingets (2011b) webbplats och musikvideon på Youtube: http://www.youtube.com/watch?v=KwS-WxJN_Ws (24.2.2013). I gruppen Artister för tolerans och öppenhet ingick Geir Rönning, Elin Blom, Paradise Oskar (Axel Ehnström), Fredrik Furu, Nina Lassander, Redrama (Lasse Mellberg), Frida Andersson, Ville Pusa, André Linman och Krista Siegfrids. Låten är skriven av Pasi Hiihtola, Patric Sarin och Niklas Rosström (Folktinget 2011c).

3 Begreppet myntades 1945 av Karl Popper i tvåbandsverket *Det öppna samhället och dess fiender* (även om Henri Bergson använt det tidigare i en annan betydelse) i vilket han försvarar ett slags liberal demokrati och tar avstånd från det han ser som totalitära rörelser. Uttrycket har sedermera använts i flertalet sammanhang, på senare tid ofta i relation till diskussionen om ”populism” och ”främlingsfientlighet” i Europa (se t.ex. Magma 2014 och Expo 2014 för två exempel).

4 ”... och hit är du så klart alltid välkommen!” (min övers.).

5 ”Den här tiden läker såren ...” (min övers.).

6 Enligt *Ordbok över Finlands svenska folkmål* (Ahlbäck 1982): slamra, larma, prata ivrigt eller upprört, gorma, skvallra.

7 ”Hur kan det locka om det kallas för tvångssvenska?” (min övers.).

8 ”Via Österbotten. De, om några, dansar/hoppar upp och ner.” (min övers.). I dag betyder uttrycket ”Pohjanmaan kautta” för de flesta att dricka alkohol och tömma hela glaset på en gång. Uttrycket syftade dock ursprungligen på jägarna som inför inbördeskriget 1918 kom tillbaka till Finland från sin militärutbildning i Tyskland via Österbotten. Det finska slangverbet *bounssata,* från engelskans *to bounce*, betyder enligt *Urbaani sanakirja* att dansa, alternativt att avlägsna sig från en plats.

9 Nästan samma fras återfinns i en annan låttext av Pasi Hiihtola – som alltså även är en av låtskrivarna i detta projekt – för Sås & kopp, en duo som gör barnmusik: ”Modersmål o fäders land, syskon själ o broders band” [sic].

10 Till exempel kan man tycka att användningen av uttrycket ”Pohjanmaan kautta” i en text som tar avstånd från nationalism (”fäders land och modersmål”) är något paradoxal om man betraktar vad jägarrörelsen representerade, dvs. det vita Finland (i motsats till de socialistiska röda).

11 För en utredning gällande begreppet frisinne i en finlandssvensk kontext, se Zilliacus 1983.

12 Se t.ex. partiets invandringspolitiska initiativ (SFP 2001).

13 Se t.ex. artikeln ”SFP-slogan kan spä på fördomar” i *Hufvudstadsbladet* 19.1.2011.

14 Videon finns tillgänglig online: http://www.youtube.com/user/RikareRikkaampi?feature=watch. Det språk som används i videon som analyseras är en nyländsk regional varietet av talad finlandssvenska (förment neutral helsingforssvenska), men den finns även tillgänglig på Närpesdialekt, engelska, finska och teckenspråk.

15 Inlagd salt strömming, typisk för det finländska festbordet.

16 Sedan 2011 har SFP även ställt upp kandidater i Lappland, däribland Klemetti Näkkäläjärvi, ordförande för Finlands sameting (SFP 2011c).

17 Min beskrivning fokuserar på en liberal kontext och en civilisationsdiskurs. För andra perspektiv på det mångfasetterade begreppet tolerans se t.ex. verk av Rainer Forst (2014; 2013 med flera) samt även debatten mellan honom och Wendy Brown i *The Power of Tolerance* (Di Blasi & Holzhey 2014). Forst (2014:126–147) framhåller bl.a. att det finns olika sätt att förstå fenomenet tolerans, som inte nödvändigtvis utesluter varandra. Han talar om två berättelser om tolerans: den ena mörk och pessimistisk och relaterad till herravälde, den andra ljus och optimistisk och relaterad till erkännande. Forsts dialektiska förståelse av fenomenet är en viktig påminnelse om att begrepp alltid är mångdimensionella. Min tolkning utesluter exempelvis inte att en hängivenhet åt öppenhet och tolerans kan grunda sig på ärliga, personliga och etiska ställningstaganden, men dessa är för den skull ändå inte nödvändigtvis fria från vare sig makt eller ideologi.

11. ”SVENSKA TALANDE BÄTTRE FOLK” – MELLAN IRONI, STEREOTYP OCH HUMOR

Sven-Erik Klinkmann

Denna text undersöker användningen av talesättet ”Svenska talande bättre folk” i samtida medier, utifrån ett retoriskt och diskursteoretiskt perspektiv. Talesättet eller uttrycket kan betecknas som en kliché eller en stereotyp som använts och fortfarande används för att beskriva en grupp av finlandssvenskar eller ibland också samtliga finlandssvenskar. De utpekas som speciellt rika, välsituerade eller bättre i något annat avseende, i jämförelse med den finska folkmajoriteten. Uttrycket kan historiskt sett spåras tillbaka till tiden före det demokratiska genombrottet i Finland, det vill säga innan begreppet finlandssvenskar ens blivit gångbart (på 1910-talet). Även performativa aspekter på uttrycket tas upp. Jag vill undersöka i vilka sociala, performativa och diskursiva sammanhang uttrycket används i debattkulturen i Finland, med ett speciellt fokus på frågor som handlar om identitetskonstruktion och positionering av subjekt/objekt. Kapitlet tar upp frågeställningen om vad uttrycket gör. Bidrar det till att underlätta en etnisk-språklig gränsdragning vad gäller finlandssvenskarna? Konstruerar uttrycket en föreställning om ett fastslaget, kollektivt objekt/subjekt? Kan det användas för en nedvärdering av gruppen och samtidigt konstruera en förenklad kärnpresentation, med betydelse för finlandssvenskarnas gruppsammanhållning och för deras självbilders karaktär?

Som material för undersökningen använder jag texter som ingått i tidningar, bloggar, böcker och audiovisuella medier under perioden 1994–2010, med en tyngdpunkt på texter från 2000-talet.

De centrala forskningsmässiga frågorna gäller gränslinjerna mellan den som säger något och det som sägs, och skapandet av objekt och tänkbara mottagare för uttrycket. En viktig fråga gäller i vilken mån man som forskare kan undvika en enkel dikotomi, som går ut på att man ser finska språkbrukares användning som ”nedsättande”, ”negativ” och ”ironisk”, medan de finlandssvenska användarnas bruk betecknas som ”roligt”, ”uppbyggligt” och ”självironiskt”. I finlandssvenskarnas fall ses det också som ett verktyg för identitetsbyggande.

En sådan analys är tänkt att kunna klarlägga hur ett affektivt laddat uttryck som ”svenska talande bättre folk” kan fungera på högst varierande sätt. Fokus ligger på hur det kan skapa olika subjekts- och objektspositioneringar, bidra till att konstruera olika verklighetsföreställningar och hur begreppet rör sig över ett stort, affektivt laddat område. Området kan innehålla ironi som en form av blandade känslor (se Ehn & Löfgren 2004:41–44, 124–126) eller artikulera en ironi som är besläktad, men inte liktydig med stereotypisering (om stereotypisering, se t.ex. McGarty, Yzerbyt & Spears 2002; Sternberg 1998). Vad gäller förståelsen av begreppet är uttryckets gränslinjer och intersektioner med humoristiska och affektiva diskurser samt stereotypiska uttryck centrala utforskningsområden.

Det är speciellt rörelserna i det diskursiva och performativa rummet som blir det intressanta här. Uttrycket placeras i analysen in i ett diskursivt och performativt utrymme[1] mellan ironi, affekt, affektiv investering eller disposition[2] och stereotypisering. Det innebär att det kan utläsas som ett textuellt assemblage.[3] Det ironiska betonar skillnaden hos de enskilda ord uttrycket består av, deras emotionella laddning (se Hutcheon 1995:44–56, även Puar 2011; Ahmed 2004; Davidson, Park & Shields 2011). Stereotypisering å andra sidan handlar om föreställningar om grupper som man själv tillhör (ingrupper) och grupper som skiljer sig från sådana grupper (utgrup-

per). Begreppet markerar framför allt ett kognitivt förhållningssätt (se Brubaker 2004:72–78). Det har att göra med hur vi förhåller oss till vår omvärld, på ett orienterande och kunskapsmässigt förankrat sätt. Samtidigt framstår stereotyp och stereotypisering ofta som starkt negativt laddade begrepp. De markerar förenklingar, förvrängningar och förminskningar av grupper som i något eller några avseenden är olika de grupper avsändaren själv tillhör.[4]

Min utgångspunkt är alltså att uttrycket ”svenska talande bättre folk” framför allt är ironiskt färgat. Men samtidigt är jag medveten om att det ironiska är mångtydigt och gränsar åt flera olika håll. Det är intersektionerna och de diskursiva rörelserna i relation till uttrycket jag är intresserad av att undersöka.[5]

FRÅGAN OM UTTRYCKETS URSPRUNG

Att hitta ursprunget till det stående uttrycket ”Svenska talande bättre folk” låter sig kanske inte göras, men en skiss över uttryckets historia är ändå möjlig. En utgångspunkt är att det är äldre än t.ex. begreppet finlandssvensk vars genealogi sträcker sig tillbaka till 1910-talet (se Mustelin 1983). Det ordet skapades som ett resultat av den nya situation de svenskspråkiga i Finland hade hamnat i på grund av lantdagsreformen 1906 och den formella upplösningen av ståndssamhället. De svenskspråkiga kretsarna i Finland hade under ståndssamhällets tid ett, med tanke på de två språkgruppernas storlek i landet vid den tiden, oproportionellt stort inflytande politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt.[6] Är ursprunget till uttrycket finskt eller svenskt? Ställd på det sättet blir frågan egentligen omöjlig att svara på.

En rimlig utgångspunkt är att basera uttryckets uppkomst i den sociala uppdelning som fanns i 1800-talets finländska ståndssamhälle sådant det tedde sig när t.ex. Zacharias Topelius skrev sin dikt ”Bättre folk och sämre folk”, som ingår i *Läsning för barn. Tredje boken*, från år 1867. Dikten handlar om den välbeställda flickan

Julie som börjar skolan och tror sig vara förmer än de fattiga barnen. Dikten visar hur hon får lära sig vad som egentligen gör en människa bra eller bättre, nämligen ödmjukhet. Hos Topelius, som ju skrev på svenska, finns ingen explicit koppling mellan svensktalande och bättre folk.[7]

En sådan sammankoppling av bättre folk = svenskspråkiga och sämre folk = finskspråkiga[8] kan man däremot hitta som uttalad föreställning i ett anonymt inlägg i tidningen *Sanomia Turusta* från år 1889, ”Sananen ylhäisista ja alhaisista”:

> Men vad är egentligen bättre och sämre folk i vårt land? Enligt mig är det detsamma som landets föraktade finnar och vår svenska överhet. Samtidigt som den svenska hegemonins byggen alltmer förfaller växer finskheten, smittar folkväldet av sig och sämre folks berättigade intressen får alltmer fotfäste, dess strävanden och välmående går framåt.
>
> Vilken rätt har då vårt lands svenskar att kalla sig själva bättre folk? De har nämligen den rätten att de hitintills exklusivt innehaft alla statens tjänster och alltså även bildningsinstitutionerna och finnarna har genom hårt kroppsligt arbete fått försörja de där ”bättre folk” och därför tror tydligen svenskarna att de har rätten att kalla sina trofasta drängar för ”sämre folk”.
>
> Vad för övrigt gäller skickligheten hos de här nationella klasserna som står mot varandra så har sämre folks barn, som är av hårt virke, mer än en gång tydligt visat att det i dessa föraktade lager, ur dessa folkliga grupper, som bättre folk sett ner på, finns verkliga genier som nog kan mäta sig med bättre folks bästa pojkar.”[9] (min övers.)

En ännu mer hårdragen markering av stark motvilja och affekt gentemot ”bättre folk”, där språk och klass bildar en tydlig intersektion[10] och en speciellt motbjudande habitus, kan man hitta i ett resebrev som den ungfennomanske konstnären Pekka Halonen sände från en vistelse i Paris 1893–1894. Halonen skriver: ”Jag fruktar för detta zigenarsällskap som är Finlands gissel och pest. Bättre folk! Tjänstemän. Prästerskapet som gjort att F[inlands] folk letts in i en misär ur vilken de inte kan resa sig. […] Herradöme på det viset att man är andras *herrar*, strider mot Guds största lag.”[11] (min övers.)

Det man kan notera är att uttrycket här ännu inte explicit utgörs av formuleringen ”svenska talande bättre folk”. Uttrycket kommer i stället, i den kortare form det har i de två ovan citerade finskspråkiga texterna från 1880- och 1890-talen, att konnotera svenskspråkiga utan att det behöver skrivas ut, eller så omnämns det på annat sätt i texten. Beträffande den första delen av uttrycket, det adjektiviska ”svenska talande”, bör man notera att detta inte ska betraktas som något slags hyperkorrekthet eller tecken på dålig svenska hos skribenten. Beteckningen ”svenska talande” var det etablerade sättet att beteckna en svenskspråkig person i det sena 1800-talets Finland.[12]

Viktigt att notera är också att begreppet som ett idiomatiskt uttryck i finsk text nästan alltid återfinns i sin svenska form. Det oöversatta uttrycket är ett exempel på det narratologen Meir Sternberg (1981:225–227, 232) kallar ”selektiv reproduktion”. Denna egenskap hos uttrycket gör det både ironiskt användbart och analytiskt svårhanterligt, i och med att det ser ut att hänvisa till något som någon kan ha yttrat på svenska, med eller utan ironisk eller nedsättande markering.

En översättning av begreppet till finska är alltså högst ovanlig. Men ett exempel på att det också översatts kan man hitta i ett bloggінlägg från 2010, ”Ruotsia puhuva parempi väki”.[13] Man kan notera att det ”folk” som begreppet hänvisar till i finsk språkdräkt utgörs av ”väki”, inte ”kansa” (det senare det ord som även utgör förleden i det finska ordet för nation, kansakunta). Ordet ”väki” har i finskan en koppling till ett äldre, proto-finsk-ugriskt ”wäki”, ett ord med en äldre betydelse av kraft, styrka.[14] Ordet ingår också i sammansättningar som: naisväki (kvinnfolk), kotiväki (familj, de där hemma, föräldrar), väki voimakas (slagord för ett enat folk, en enad grupp), väkivalta (våld), sotaväki (militär), kirkkoväki (kyrkfolket), väkijuoma (rusdryck) och väkevä (stark, koncentrerad). Väki framstår i finskan som ett ord med en etymologi som dels understryker kraft, styrka (också negativt, i väkivalta, dvs. våld), dels en mer begränsad kollektivitet än den i ordet kansa. Den flertydighet som vid en

översättning till en finsk språkdräkt kan spåras i folkbegreppet, så som det avtecknar sig i uttrycket ”svenska talande bättre folk”, innebär att begreppet inte entydigt kan sägas utpeka finlandssvenskarna som en etnicitet, en speciell folkgrupp eller en språkgrupp. I stället tycks dubbel- eller flertydigheten i ordet och uttrycket (med dess tämligen väl dolda kulturella genealogi) innebära att det kan sättas i spel utan att den som använder det riskerar att bli avslöjad som fördomsfull, som en som förhåller sig nedsättande eller stereotypiserande gentemot en hel grupp, trots att just detta, paradoxalt nog, kan vara det som eftersträvas när begreppet används.

Den semantiska och semiotiska mångtydigheten hos talesättet gör att det kan skapa ett ironiskt färgat spelutrymme av det slag som kulturforskaren Linda Hutcheon (1995) beskrivit i sin bok om ironier. I min analys av några exempel, som visar hur uttrycket ”svenska talande bättre folk” används i samtida samhällsdebatter, utgår jag ifrån det schema över den varierande styrkan i den affektiva laddningen av de ironiska uttrycken som Hutcheon lanserat (1995:44–56). Exemplen är utvalda ur debatter i den samtida tidnings- och bloggvärlden. De exempel jag valt att studera närmare är valda för att ge en så stor variationsvidd som möjligt vad gäller affektiv laddning samt inslag av ironi, stereotyper och humor i talesättet. Centrala områden för undersökningen är också frågor om vem som är måltavla för uttrycket, hur de olika kontexterna påverkar uttrycket och om det används i sin etablerade form eller som någon variant av detta. De exempel jag studerar närmare är för det första den finska journalisten Kati Juurus reportage om finlandssvenskheten, för det andra bloggtexten ”Svenska talande bättre folk” på den finskspråkiga bloggen *Saaran blogi,* för det tredje den finlandssvenske författaren Per-Erik Lönnfors bok *Svenska talande sämre folk* och för det fjärde bloggtexten ”Which Finnish grocery store should I choose?” av amerikanska Phil Schwarzmann, marknadsförare i IT-branschen och amatör-ståuppkomiker. Exemplen är kronologiskt ordnade, från det tidigaste (Juurus 1994), till det senaste (Schwarzmann 2010).

DET LYCKLIGARE FOLKET

I journalisten Kati Juurus reportage ”Vähemmistön kiva kohtalo” (”minoritetens trevliga öde”) i *Helsingin Sanomat*s månadsbilaga den 16 april 1994 och ”Uppdrag i Svenskfinland” i *Folktidningen Ny Tid* den 2 juni 1994 kombineras flera klichéer[15] om det finlandssvenska, framför allt ”svenska talande bättre folk” och Mumindalen.[16] I texten presenteras ett antal stereotypa föreställningar om det finlandssvenska. Speciellt utmärkande för framställningen är att finlandssvenskarna framställs som lyckligare än finnarna.[17] I reportaget skriver Juurus, under rubriken ”Uppdrag i Svenskfinland”, om en finsk familj som blivit finlandssvensk, familjen Saari i Grankulla:

> Kom med oss till ett Finland, där mänskorna är toleranta och optimistiska. Där bor det *bättre folket,* en minoritet som majoriteten hatar och beundrar. Det är *Svenskfinland*, det svenskatalande Finland, den bekanta och trygga Mumindalen. Först där inser finnen verkligen att han eller hon är det: *finskspråkig*.
>
> Tegelhusen gonar sig i skydd av häckarna, och de pastellfärgade trävillorna väntar i sina äppelträdgårdar på en ny sommar. Talgoxarna kvittrar, det droppar från takrännorna och på himlen finns inte ett spår av moln. Den Finskspråkiga gluttar över häckarna och beundrar.
>
> Idyllen är trygg som i Mumindalen. Här i Grankulla talar nästan hälften av invånarna Mumintrollets modersmål, finlandssvenska. På Kavallvägen, i familjen Saaris kök, går diskussionen idag undantagsvis på finska, eftersom Den Finskspråkiga har kommit på besök.

Juurus text kan sägas artikulera en brist, en saknad, hos majoriteten. Finlandssvenskarna äger någonting som folkmajoriteten saknar. Juurus sätt att använda uttrycket ”bättre folk” är också mer indirekt, mer nertonat än de andra exemplen jag diskuterar. Inte minst slående är det faktum att talesättet inte här används som en paratext,[18] i textens rubrik, utan är inbakat i texthelheten, vilket gör att det blir mindre utpekande. Hos Juurus är finlandssvenskarna visserligen ”bättre folk”, men de är också något annat. Svenskan beskrivs som Mumintrollets språk, miljön karaktäriseras som bekant, trygg,

pastellfärgad och människorna som lyckliga, något som får finnen att uppfatta sin finskspråkighet som en brist, en saknad.[19]

Juurus text är också intressant för att den publicerats på både finska och svenska. Därmed lyfter texten upp en grundläggande frågeställning vad gäller uttryckets översättningsmimetiska karaktär (se Londen 1989:142–149; även Sternberg 1981:225–227, 232; 1998:85–89, 135–146). Frågan uppstår om den finska kontexten i *Helsingin Sanomat* är mer primär än den i *Ny Tid*, inte enbart för att texten i *Ny Tid* är översatt från finska till svenska, utan också för att uttryckets *Sitz im Leben* tycks vara det finska sammanhanget, en finskspråkig läsekrets, med ett oöversatt uttryck på svenska (dvs. selektiv reproduktion). Översättningen till svenska fungerar annorlunda och detta av åtminstone två olika orsaker.

För det första gäller detta diskursivt. Den psykologiska resonansen i en text på svenska, riktad till en publik som är svenskspråkig, blir en annan (och kanske mer självironisk, alternativt avståndstagande) än om texten riktar sig till en finskspråkig publik. Till det diskursiva i detta sammanhang kan man då också hänföra paratexten, de två rubrikerna, ”Vähemmistön kiva kohtalo” på finska, respektive ”Uppdrag i Svenskfinland” på svenska, där skillnaden mellan de två texterna blir allra tydligast markerad. För det andra gäller detta lingvistiskt. I och med bortfallet i den svenska texten, av det Sternberg beskriver som selektiv reproduktion, kommer det utpekande draget att kraftigt minska, eftersom kontrasteringen mellan de två språken i uttrycket då faller bort (se textavsnitten ovan i *Ny Tid*). Textens ironiska verkningsgrad blir därmed svagare i den svenska versionen än i den finska versionen, men den svenskspråkiga texten får kanske en mer självironisk klang.

Att observera är också att Juurus i versionen i *Ny Tid* kursiverar (det) *bättre folket* liksom ordet *finskspråkig* och skriver senare om Den Finskspråkiga, med inledande versaler. Avsikten torde vara att understryka det översättningsmimetiska draget som ju annars lätt försvinner i den svenska versionen. Talesättet kan därmed betraktas som något Anne-Marie Londen (1989:144) kallar en mime-

tisk kliché av en typ som är speciellt vanlig i oöversatta kraftuttryck som *Parbleu, Damn, Donnerwetter*, ofta försedda med utropstecken. Den kanske viktigaste kulturella markören vad gäller Juurus text blir ändå den tvåspråkiga kontexten, vilket kan sägas svara mot ett tids- och stämningsläge i Finland som inte längre existerar på samma sätt i 2000-talets Finland.

Som Pasi Saukkonen (2011:105–107) konstaterat i sin undersökning *”Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää”/”Varför irriterar finlandssvenskarna?”* tycks de två språkgrupperna på 2000-talet väldigt långt tala förbi varandra. Han konstaterar att debatten 2010, om svenskan i Finland och finlandssvenskarna, först och främst är uppdelad mellan dem som försvarar det språkpolitiska nuläget och dem som kritiserar detta. Kritikerna koncentrerar sig i synnerhet på den obligatoriska skolsvenskan medan framför allt de svenskspråkiga försvararna är bekymrade över tillgången på svensk service och över hur den språkliga jämlikheten realiseras. Det analyserade materialet visar, enligt Saukkonen, att kunskaperna och den inbördes förståelsen av motpartens situation, mål och föreställningar befinner sig på en ganska låg nivå.

Det förändrade tonläget, om man jämför Juurus text från 1990-talet med texter från 2000-talet, till exempel den i *Saaran blogi* (se nedan), men framför allt med Katja Lindroos reportage om finlandssvenskarna i *Image* (se not 14), kan kanske säga någonting om olikheter i positionering mellan skribenterna. Men det pekar framför allt på den skärpning av tonen i den språkpolitiska debatten över huvud taget som skett på 2000-talet (jfr kapitel 2; Ekman 2012).

MANNEN SOM GRÄVER SIG I NÄSAN

Blogginlägget ”Svenska talande bättre folk” på *Saaran blogi* den 28 november 2005 beskriver en resa med lokaltåg mellan Helsingfors och Kyrkslätt. Bloggaren reser dagligen från sitt arbete i Helsingfors till sitt hem i Kyrkslätt, som i det här sammanhanget på finska

fått den ironiska beteckningen ”Kyrsälä” (en ljudhärmande parodi på det svenska namnet, i stället för Kirkkonummi, som är det officiella finska namnet på kommunen). Bloggaren berättar om en tågresa där en man sätter sig på samma trebänksrad som hon. Mannen, vars klädsel bloggtexten beskriver i detalj, börjar efter ett tag gräva sig i näsan och forma snorbollar som han låter falla ner på bänken. Allt medan bloggaren argt fixerar mannen med blicken för att visa att hon ogillar hans beteende. Vid mellanstationen i Hoplax stiger ett tiotal skolbarn och en äldre dam på tåget. Mannen fortsätter dock att gräva sig i näsan medan en dam som stigit på tåget senare får stå i gången och hålla i sig i en ledstång:

> Jag vände mig om och såg på mannen. Jag öppnade redan munnen för att säga att jag aldrig sett någon uppföra sig så nedrigt, men jag tittade snabbt på damen som stod kvar i gången. Hon skakade avvärjande på huvudet och jag stängde munnen. Damen var på tåget bara mellan ett par stationer, men jag gick het hela resan ända till hemstationen. När jag steg av tåget stirrade jag så argt jag förmådde på mannen. Nå, han begrep ju ingenting. Antagligen pysslade han med sig själv ända till Kyrkslätt.[20] (min övers.)

En analys av bloggtexten öppnar upp flera betydelsebärande element, framför allt två distinkta, men i texten sammankopplade metonymiska kedjor.[21] Den ena av kedjorna gäller mannens klädsel, den andra hans beteende.

Den metonymiska kedja som bildas av klädsel och övriga materiella attribut kan utläsas enligt följande: lång ulster, en hatt som går i samma färgskala som ulstern, en kritstrecksrandig, elegant kostym av märket Buzo, handskar, läderportfölj samt dagstidningen *Hufvudstadsbladet.* Kedjan kan sägas uttrycka egenskaper som: elegant, dyr, sofistikerad och finlandssvensk (*Hufvudstadsbladet* signalerar i detta fall otvetydigt det finlandssvenska, vilket också bekräftas av blogginläggets rubrik, ”Svenska talande bättre folk”). Speciellt det färgskalemässigt matchande draget vad gäller de olika plaggen och accessoarerna tycks här konnotera sociokulturell distinktion.[22]

Även om mannen enligt bloggtexten talade en stund i sin mobiltelefon sägs det inte uttryckligen i texten att han skulle ha talat svenska. Adjektivet ”svenska talande” bör i det här sammanhanget antagligen förstås som liktydigt med svenskspråkig eller finlandssvensk. Det som gör den ironiska effekten i bloggtexten speciellt effektiv är att de två metonymiska kedjorna som appliceras befinner sig i en så kraftig inbördes disharmoni.

Den iakttagna mannens beteende färgar av sig på den moraliska problematiken i texten, det är ju den som frambringar indignationen hos bloggaren. Manspersonen i fråga har brett ut sig över flera platser, vilket gör att alla inte får en sittplats i vagnen, han gräver sig i näsan, formar snorbollar och bryr sig över huvud taget inte om sina medpassagerare. Han uppträder snorkigt, drygt och ohyfsat. I texten kolliderar hans uppträdande våldsamt med hans stilfulla klädsel och övriga fysiska attribut. Att positioneringen av mannen har flera dimensioner, varav en viktig utgörs av det finlandssvenska, kan noteras. En kanske lika viktig positionering är att det handlar om en man, medan de som utsätts för hans arrogans är kvinnor (bloggaren och damen som steg på tåget senare). Flera kommentarer på bloggen styrker den iakttagelsen.

En anonym kommentar tar specifikt upp frågan om det finlandssvenska i bloggtexten. Personen skriver:

> Jag medger att den där mannens beteende är irriterande.
>
> Men ..
>
> nog tycks fröken Saara vara något av rasist vad gäller finlandssvenskar. Varför är det så viktigt att mannen var finlandssvensk? Mer beklagligt är att ingen sa något åt mannen, helt oberoende av om han är svensk-, finsk- eller engelskspråkig. Roligast är att det är bara finskspråkiga som inte känner någon finlandssvensk som har den här föreställningen om att finlandssvenskar tror sig vara bättre än andra.
>
> Om nu mannen skulle ha varit finskspråkig, skulle du ha varit lika irriterad då? Det tror jag inte. Självklart finns det en och annan finlandssvensk skitstövel. Men finns det inte skitstövlar bland de finskspråkiga också? Nej, förlåt, alla skitstövlar i Finland är ju finlandssvenskar. Jo, vi skyller allt på finlandssvenskarna, också det att man inte vågar öppna munnen.

> OM finskspråkiga människor skulle kunna ge upp den här fördomen och vara öppna mot finlandssvenskarna skulle det säkert vara roligare. Fast vem ska man då skylla allt det onda på?[23] (min övers.)

Man kan notera det reaktiva,[24] lätt självironiserande draget i bloggtexten.[25] Diskrepansen mellan klädsel och beteende hos mannen på tåget skapar textens sardoniska effekt, förstärkt av bloggarens egna reaktioner på detta samt en medpassagerares införstådda gest (damen som bloggaren beskriver med hjälp av ett klädesplagg: hon bär en svart, bredbrättad hatt). Det jag frågar mig när jag läser bloggtexten är om den starka moraliska indignationen handlar om projektioner, om känslor hos en företrädare för språkmajoriteten av att något fattas henne som minoriteten kan tänkas ha (jämför med exemplet Juurus ovan). Jag ser detta affektiva uttryck som en form av osäkerhet vad gäller den egna identiteten, något som sammanhänger med en latent antagonism som kan yttra sig i projektioner mot specifikt namngivna Andra (se Alapuro 1998:175–182; Apo 1998:8–92; Alasuutari 1998:163–167; Vuorinen 2005). Här yttrar sig affekten som en kraftfull ironisk markering gällande en person som tillhör en speciell, privilegierad och enligt texthelheten otrevlig kategori finländare, dessa ”svenska talande bättre folk” som uppenbarligen i flera avseenden skiljer sig från språkmajoriteten. Texten kan sägas konstruera en omkastning vad gäller egenskaperna i de två metonymiska kedjorna klädsel och uppträdande, enligt ett underförstått schema: bättre folk: bättre klädsel, sämre uppförande, övriga: klädseln mindre viktig. Även om damens bredbrättade hatt kan signalera en mer medveten klädstil, handlar det i vilket fall som helst om att de övriga i vagnen uppför sig bättre. Omkastningen påminner därmed starkt om den motsvarande diskursiva strategin i det anonyma textavsnittet ur tidningen *Sanomia Turusta* från 1889. Också där är det de mer anspråkslösa, finnarna, som till sist blir de föredömliga.

Samtidigt är inte den tolkningen entydig eller invändningsfri. Det går också att argumentera för en mer försiktig tolkning av diskrepansen mellan de två metonymiska kedjorna, och av relationen

mellan texten och paratexten samt den aktuella kontexten. Kanske behöver man strängt taget inte betrakta mannen som en (typisk) representant för en språklig minoritet, finlandssvenskarna? Kanske utgör han bara ett säreget, olustigt exempel på det forskaren Riie Heikkilä (2011) beskrivit som den mer legitima smaken[26] hos den svenskspråkiga minoriteten jämfört med den finska språkmajoriteten. Eller så är han ett exempel på just den nedsättande attityd gentemot språkmajoriteten som Heikkilä, tillsammans med Keijo Rahkonen, identifierat i en artikel om en grupp damer från Helsingfors som de kallar ”Ladies of taste”.[27] Enligt Heikkilä och Rahkonen (2011) är det utmärkande för en elitgrupp av finlandssvenskarna att de se ner på alla andra grupper, både samtliga finskspråkiga och de svenskspråkiga som har en annan status än den de själva företräder.

Bloggtextens narrativa konstruktion gör att det inte går att svara entydigt ja eller nej på frågorna om representativiteten hos den utpekade företrädaren för språkminoriteten. Det som också försvårar analysen är bloggarens positionering som framstår som otydlig i konturerna, eller möjligen allmänt medelklassigt finsk. Positioneringen motsvarar ganska väl den bild Risto Alapuro (1998:178) ger av den finska bildade klassens relation till det finländska i ljuset av en tilltagande europeisering. Den som vill vara både finländare och europé hamnar lätt, skriver han, i en besvärlig mellanställning, mellan en föreställning om finskheten som grovt folklig och en europeiskhet som likställs med högkultur. Det är i den psykologiska belägenheten, som enligt Alapuro har en historisk kontext i den ökande sociala och ekonomiska klyftan mellan den fennomanska eliten och det finska folk den hyllade och ideologiskt bekände sig till, som jag tror att man kan placera uttrycket ”svenska talande bättre folk”. Både i det här bloggsammanhanget och kanske också mer generellt i ett historiskt sammanhang. Uttrycket kan användas för att samtidigt markera att man själv inte tillhör detta slag av ”de andra” och peka på att det i den gruppen (finlandssvenskarna) finns drag som man utan några allvarligare moraliska komplikationer kan rikta stark kritik mot. Det ironiska greppet i inlägget på *Saaran blogi* innebär att

man kan kritisera en företrädare för en grupp utan att kunna bli beskylld för att ägna sig åt mobbning eller stigmatisering av gruppen i fråga. Mannen som gräver sig i näsan har ju bara sig själv att skylla för att han blir ett livs levande exempel på hur en stereotypiserings- och ironiseringseffekt kan appliceras på en text.

Retoriskt sett kan man säga att användningen av de två metonymiska kedjorna i bloggsammanhanget, kopplade till de två textnivåerna, paratexten (rubriken) och själva bloggtexten, är den strategi som öppnar upp spelfältet för de många betydelsenivåer som texten kan anspela på. Det finns ett antal bloggtexter med rubriken ”Svenska talande bättre folk”.[28] Flera av de texter som använder denna paratext är skrivna av yngre, svenskspråkiga, kvinnliga bloggare. I sina texter problematiserar de inte desto mer rubrikens innehåll, annat än, som man kan tolka det, som en reaktiv hanteringsstrategi för en känsla av utsatthet som företrädare för en minoritet. Ingenting annat i texterna än paratexten signalerar nödvändigtvis en språkligt motiverad distinktion och ett klassmedvetande på ett sätt som skulle styrka paratexten. Förbindelsen mellan paratext och text blir i dessa svenskspråkiga bloggtexter i stället en entydig markör av skillnad och kan tolkas som ett mer eller mindre självironiskt avståndstagande från det semantiska innehållet i rubriken.

SVENSKA TALANDE SÄMRE FOLK

Boken *Svenska talande sämre folk. Ett porträtt av en familj* (2005) är en självbiografi av författaren, journalisten och f.d. pressattachén Per-Erik Lönnfors, där han beskriver sin uppväxt inom de lägre finlandssvenska samhällsklasserna i 1930- och 40-talens samt det tidiga 1950-talets Helsingfors. Lönnfors bok är rik på anekdoter där författaren kartlägger sin bakgrund och sociala positionering under uppväxttiden. Den kan läsas som en affektivt laddad kartografi över hur en person som växer upp inom den finlandssvenska arbetarklassen i Helsingfors vid denna tid kontinuerligt tvingas positio-

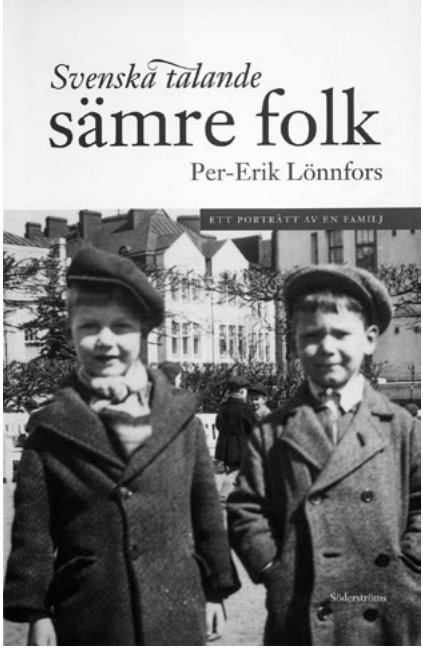

I sin självbiografiska bok *Svenska talande sämre folk* (2005) karnevaliserar författaren Per-Erik Lönnfors talesättet ”svenska talande bättre folk”. Bokens titel kan tolkas som en hanteringsstrategi, ett sätt att göra begreppet till en lekfull travesti. Författaren till vänster på pärmbilden.

nera sig åt flera olika håll. Framställningen tecknar ett nätverk av relationer som Lönnfors befinner sig i: familjekretsen, skolkamrater, grannar, släktingar, svensk- och finskspråkiga med en liknande eller annan typ av social bakgrund. Det hela framstår som ett komplicerat intersektionellt nätverk där klass, språk, plats, klädsel, hobbyer, alkoholvanor m.m. fungerar som viktiga habitusmarkörer.

En stor del av boken ägnas Lönnfors minnen av sin tid i skolan, pojkskolan Svenska reallyceum, kallad Revan, som enligt författaren var en skola där barn från arbetarklassen gick. En annan viktig del i beskrivningen gäller kompisar han fick eller personer han lärde känna via idrotten (både boxning, fotboll, handboll och basket finns med i berättelsen). Ett par episoder i boken visar hur Lönnfors genom en noggrann applicering av kontrasterande habituspositioner beskriver det som han redan i paratexten, bokens titel, tycks ha föresatt sig att porträttera, en finlandssvenskhet som inte kan beskrivas som ”svenska talande bättre folk” utan som dess motsats, ”svenska talande sämre folk”. Detta betyder dock inte hos Lönnfors

att gruppen skulle vara moraliskt sett sämre, däremot nog att man kan ha det sämre ställt, jobbigare än andra grupper (också här finns alltså en kontrastverkan mellan två metonymiska kedjor).[29] Det man kan notera är att Lönnfors *inte* använder uttrycket ”svenska talande sämre folk” (eller motsvarande ”bättre folk”) i bokens text. Men på grund av paratextens innehåll finns tropen ändå med på ett understruket sett i biografin som helhet. Texten innehåller en rad klassmarkörer som noggrant placerar in Lönnfors socialt, ekonomiskt och kulturellt i den beskrivna miljön. De identitetsformande kategorier med tydligt särskiljande funktioner som han använder i sin text är framför allt den sociala bakgrunden, hemmet, föräldrarna, den äldre brodern, skolan, stadsdelen (Rödbergen), föräldrarnas koloniträdgård, idrotten samt sin egen bildningsresa, som kan sägas ta fart mot slutet av boken när han blir student och gör sin militärtjänstgöring.

De olika habituspositioner han beskriver ger texten dess självironiska och lätt karnevaliserade prägel. Lönnfors skapar en kontrastverkan i texten genom att välja ut olika markörer för olikhet och likhet, exempelvis när han beskriver sina idrottskompisar, eller föräldrarna (faderns alkoholism kontrasteras mot moderns ordentlighet). Finskspråkiga idrottskompisar beskrivs genomgående som starka, folkliga och tuffa (senare, när han gör sin värnplikt i Sandhamn träffar han också finskspråkiga ungdomar som har överklassbakgrund). En av Lönnfors idrottskompisar är Anssi Kukkonen (senare välkänd finsk sportreporter i tv) som spelade fotboll i arbetarföreningen Helsingin Toverit. Kontrasten till de finlandssvenska ungdomar Lönnfors träffar på fotbollsplanen är mycket tydlig. En av de finlandssvenska pojkar han kommer i kontakt med är Claes Andersson (senare läkare, poet, musiker, politiker m.m.), som spelade i HIFK, medan Lönnfors lag var det mer folkligt präglade Kiffen från Kronohagen.

Claes Andersson, något yngre än författaren, beskrivs i boken som en knubbig pojke som sprang ensam fram och tillbaka och jagade en ny fotboll. Han var klädd i röd skjorta med vit stjärna, fotbolls-

skor och vita byxor. Allt var därmed fel från Lönnfors synpunkt sett. Andersson var IFK:are, tränade ensam och var klädd i representationsdräkt. I Kiffen fick man, skriver han, skjortor utdelade före varje match, färdigt svettiga och illaluktande efter senaste användning (Lönnfors 2005:71 f.).

Lönnfors karnevalisering av talesättet ”svenska talande bättre folk” kan avläsas som en humoristisk, reaktiv hanteringsstrategi, ett sätt att göra begreppet till en lekfull travesti, vilket är en självironisk strategi som har gamla traditioner inom det finlandssvenska.[30]

”FINLAND’S BETTER PEOPLE”

Vid den tidpunkten, den 21 juni 2010, när amerikanen Phil Schwarzmann skrev sitt blogginlägg ”Which Finnish grocery store should I choose?” på bloggen *Finland for Thought. Politics, current events, culture – In Finland & United States*, var han bosatt i Finland. Schwarzmann är verksam inom IT-branschen och gift med en kvinna från Finland. Han har också mer sporadiskt varit aktiv som ståupp-komiker. Efter att i sin bloggtext[31] ha jämfört matutbudet i matvarubutikskedjorna S-Market, K-market och Lidl i Finland beskriver Schwarzmann varuhuskedjan Stockmann:

> If you think the K-Supermarket is ‘classy’…then you don’t belong at Stockmann. With only a handful of elite locations in Finland, this exclusive grocery store is only for Finland’s top 5% (also known as the ‘Finlandssvenskar’ or in English, “Finland’s better people”). At Stockmann you’ll discover rarities found nowhere else in Finland such as: prime cuts of meat, fish that doesn’t simply come from Finnish lakes, and lots of pushy old wealthy grandma’s. But if you’re not reading this blog post from a 50-foot yacht, don’t bother going. / PROs: The freshest food in Finland. Use your Svenska folkpartiet i Finland membership card and save 20% at the checkout. / CONs: Employees known to sell expired foods. Must pass a Swedish language test to enter.

Det man tydligt kan se är att Schwarzmanns variant av uttrycket skiljer sig radikalt från de övriga exempel jag diskuterat. Den största skillnaden gäller känsloladdningen i uttrycket. Frågan är också om Schwarzmanns beskrivning av finlandssvenskarna ska kallas ironisk eller om det inte i högre grad handlar om en humoristisk karikatyr, snarare än en karnevalistisk tillämpning av talesättet, som hos Lönnfors. Det är inte svårt att tänka sig att Schwarzmanns positionering som amerikan, bosatt i Finland, gör att han inte kommer att kunna uppbåda samma typer av affekter och känslor som de man kan möta hos finnar eller finlandssvenskar, där relationen mellan språken och språkgrupperna av bl.a. historiska orsaker karaktäriserats av underliggande psykologiska spänningar av *double bind*-karaktär (se Klinkmann 2011:283–285; jfr även Apo 1998; Heikkilä 2011:22). Schwarzmanns variant av uttrycket är, ännu mer än den man kan studera i *Saaran blogi* eller hos Per-Erik Lönnfors, humoristisk, men det är en annan typ av humor än den hos den kritiskt iakttagande och registrerande tågresenären eller den självironiske författaren. I samtliga fall kan man identifiera en performativ dimension, men innehållet i det performativa skiljer sig radikalt. I *Saaran blogi* sker performansen så att säga i det verkliga livet, återgiven av ett subjekt som samtidigt både upplever, deltar och beskriver (jfr Paul 2011:164–170; se även Schieffelin 1998:199–207 om svårigheten i att dela upp performanser i aktörer och publik). Bloggtexten blir en berättelse om tågresan. I texten är det en enda person som via dels paratexten, dels den tidning han läser identifieras som finlandssvensk. Frågan om hur typisk denne finlandssvensk är för sin språkgrupp diskuteras inte av bloggaren.

I Schwarzmanns bloggtext är det i stället det typiska, förstått som ett övermått av det stereotypiska, klichéartade i beskrivningen av det finlandssvenska som är i fokus (begreppen finlandssvenskar, Finland's better people, kund hos Stockmann, "pushy old wealthy grandma's",[32] "a 50-foot yacht" och medlemskap i Svenska folkpartiet radas metonymiskt upp i texten). Uttrycket "Finland's better people" framstår i en engelskspråkig kontext som svår- eller obe-

gripligt, eftersom det är nästan helt dekontextualiserat eller stereotypiserat vad gäller den kulturella innebörden. Delarna i beskrivningen av varuhuset och ”den typiska Stockmannkunden” är noggrant utvalda för att kunna ge subjektet, bloggaren och ståuppkomikern, en berättelse, och eventuellt en ståupp-performans, med en klar progression och ett antal punchlines avsedda att locka till skratt. I Schwarzmanns text är alltså det finlandssvenska karikerat och gäller en grupp som liknar den journalisten Pia Ingström beskrivit i en recension av två finlandssvenska klassantologier (Ingström 2009a). Det som skiljer Schwarzmanns text från Ingströms är bl.a. att den senare gör upp med det som kan beskrivas som den tudelade upplevelsen av verklig språkmobbning och en fantasi eller myt om språkgruppen som inte har speciellt mycket gemensamt med verkligheten.[33] I det avseendet kommer Ingström nära en ståndpunktsteoretisk position.[34] Jämför också Ingströms reaktion på rikssvensken Jonas Thentes enligt henne grovt tendentiösa beskrivning av det finlandssvenska (Ingström 2009b).

SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER

Undersökningen har aktualiserat både explicita och implicita intersektioner vad gäller uttrycket ”svenska talande bättre folk”, nämligen mellan språk(grupp) och klass(medvetande), mellan språk och nation, språk och stil eller brist på stil, språk och lycka, språk och privilegier och språk och genus, för att nämna de viktigaste. Uppgiften har här också varit att undersöka spänningsfältet mellan ironi och stereotypi, och de olika typer av ironi, inklusive självironi, som används i de konkreta fallen.

Frågan om förhållandet mellan text och paratext har visat sig ha stor betydelse. En av paratextens fördelar är att avsändaren kan s.a.s. citera utan att behöva ange källan. Uttrycket bygger nämligen på ett allmänt känt konstaterande, ett talesätt. Paratextens resonans i själva texten är också ett viktigt och komplicerat fenomen.

Paratexten återspeglar sig i texten genom att färga den. Man kan jämföra med hur en bildtext förankrar tolkningen av en bild (se närmare Barthes 1977:25–27).

Det komplicerade förhållandet mellan ironin och stereotypen handlar bl.a. om att ironin bygger på ett destabiliserat subjekt (subjektet utsätts, om man följer Hutcheon, för olika typer av affektiva rörelser eller uppladdningar) medan stereotypen laborerar med ett överdrivet tydligt objekt. I uttrycket ”svenska talande bättre folk” möts de två retoriska strategierna – ironin och stereotypen – på olika sätt, och därmed påverkar de både varandra och det som sägs. Undersökningen har gällt just det här ambivalenta, paradoxala utrymmet. En fråga som också bör ställas gäller kontexten, de olika texternas inramningar. Handlar inramningarna om en grupp, ”svenska talande bättre folk”, generellt, gäller de någon eller något som representerar svenska talande bättre folk, eller är detta en fråga om en karnevalisering eller en (själv)ironisering av uttrycket? Eller kan det semantiska innehållet i utsagan gälla någon som egentligen inte tillhör ”svenska talande bättre folk”, annat än i en djupt ironisk eller humoristisk mening (hos exempelvis Lönnfors eller i modebloggarna)? Samtliga retoriska strategier kan identifieras i materialet.

För att återanknyta till den inledande historiska exkursionen konnoterar ”bättre folk” ett subjektivt definierat ironiskt uttryck för distinktion, social positionering och eventuellt också nedlåtande attityder. Satu Apo har identifierat en motsvarande tradition av nedskrivning av självförtroende i finskspråkiga diskurser (Apo 1998:83–128). Ett exempel på hur en tvåspråkig finländare med koppling både till det finska, det finlandssvenska och det rikssvenska samtidigt utpekas som finlandssvensk (redan i reportagets rubrik), men uttryckligen *inte* tillhörande ”bättre folk”, är reportaget om teater- och genusvetaren Tiina Rosenberg . Med anledning av att Rosenberg valts till rektor för det vid den tidpunkten nya konstuniversitetet i Helsingfors intervjuades hon av journalisten Saska Saarikoski på *Helsingin Sanomat*. I reportaget skriver Saarikoski bland annat:

”Professorn vill alldeles tydligt inte tillhöra något bättre folk. Och det gör hon inte heller.”[35] (Saarikoski 2012)

Som jag visat ändrar betydelsen av uttrycket om det förekommer i en finsk respektive en svensk eller en engelsk text. Betydelseskiktningarna kan iakttas i exempelvis texten som existerar både i en svensk och i en finsk version, alltså Kati Juurus reportage från 1994. Kanske kan man säga att den primära publiken för uttrycket hos Juurus (och även mer allmänt i en finsk text och kontext) är en finskspråkig publik som är medveten om de språkligt-sociala spänningarna i Finland, historiskt och i det samtida. Sekundärt – i relation till de finska textsammanhangen – kommer begreppet att ha betydelse också i en finlandssvensk eller svenskspråkig kontext, och som en del i hanteringsstrategier vad gäller ironi och stereotypisering i finlandssvenska texter som ironiserar över andra, socialt högre placerade grupper, som hos Lönnfors.[36] Den typ av ironisering som *Saaran blogi* bjuder sina läsare på skulle i en svensk kontext inte fungera på samma sätt. Den kritik av en speciell livsstil som ingår i texten måste i så fall, för att den ska bli effektiv, s.a.s. komma ”inifrån” kulturen i fråga och ha ett annorlunda perspektiv (jfr även Tikkanen–Kihlman-debatten på 1970-talet).[37]

Undersökningen visar att ”svenska talande bättre folk” är både ett talesätt och en föreställning, en tankefigur. Ett uttryck som någon yttrar eller skriver till någon är alltså på något sätt performativt. ”Svenska talande bättre folk” är som jag ser det ett yttrande med en avsändare och en eller flera adressater.[38]

Denna bakomliggande tankefigur, där begreppet inte nödvändigtvis behöver vara explicit uttalat, utan kan finnas antytt, aktualiseras i Riie Heikkiläs avhandling om smakpreferenser och kulturellt kapital hos finlandssvenskarna (se Heikkilä 2011:49 f.). Tankefiguren artikuleras också av Ville Pernaa,[39] specialforskare i politisk historia vid Åbo universitet, i en kommentar i den finlandssvenska tidningspressen om politikern Carl Haglund, som i juni 2012 valdes till ny ordförande för Svenska folkpartiet. Enligt Pernaa (Hakala 2012) är Haglunds chanser att locka också finskspråkiga till partiet rätt små:

”Haglunds habitus är ganska stereotypt finlandssvensk – han är ung, slipad, taktfull och väluppfostrad, vilket inte talar till de finskspråkiga. Eventuellt kan han i kommunalvalet locka unga som i annat fall röstat på Samlingspartiet.” Enligt reportaget, skrivet av Heidi Hakala för nyhetsbyråerna FNB/SPT, ses Esbobon Haglund som en typisk storstadsrepresentant.[40] Tankefiguren ”svenska talande bättre folk” blir tydlig, utan att den egentligen behöver skrivas ut.

Den finlandssvenska journalisten och mediekonsulten Lars Rosenblad (2012) menar sig ha identifierat ett speciellt finlandssvenskt puss- och krambälte i huvudstadsregionen. Puss- och krambältet sträcker sig enligt Rosenblad från Kyrkslätt i väster över huvudstadsregionen till de fashionabla delarna av gamla stan i Borgå i öster: ”De som lever i bältet uttrycker sin finlandssvenska identitet med hjälp av kindpussar och kramiga hälsningar. Det är en finlandssvensk subkultur som kan verka större än den är, för att den representeras av såväl kulturpersoner och mediefolk som av näringslivshöjdare.” Rosenblads beskrivning av ”svenska talande bättre folk”, det man kan kalla en kulturell kliché, kan jämföras med de fyra exempel jag diskuterat ovan. Innehåll, fokus, måltavla, laddning, grad och typ av ironi, kontext m.m. varierar från fall till fall. Mytens tvingande, uppfordrande karaktär (jfr Barthes 2007) gör att den ändå bibehåller någonting av sin speciella kvalitet, i sina vandringar mellan språken, kontexterna och publikerna. I det avseendet kommer talesättet, tillsammans med andra liknande, mer eller mindre stereotypiserande och ironiska uttryck, som hurri, ankdammen, Mumindalen, Strömsö osv.,[41] som beteckningar för en grupp finländare som talar svenska, att fungera som en markör för interkulturell mångtydighet och spänningar i en diskurs som kan te sig enkel och homogen (jfr Sternberg 1998:88, 171–181). Begreppet ”svenska talande bättre folk” rör sig mellan en rad olika stationer, antar olika skepnader, men bevarar ändå någonting av sin speciella, ambivalenta och ironiska kvalitet. Ibland befinner det sig i det självironiska registret, ibland i det humoristiska eller sardoniska, ibland i stereotypiseringens register.

1 Jfr Lundgren 1997 som betonar kulturanalysens behov av kontextualisering och en syn på det studerade objektet utifrån begreppet artikulation och ett processuellt tänkande. Se även Grossberg 2010, speciellt 169–226.

2 I teorin om affektiva dispositioner är antagandet att de som tar del av berättelser av olika slag alltid utformar dispositioner vad gäller karaktärer genom moraliska ställningstaganden rörande karaktärernas motiv och uppförande. Jag menar att uttrycket ”svenska talande bättre folk” innehåller ledtrådar till sådana dispositioner hos mottagarna av uttrycket. Om teorin, se Zillmann & Cantor 1977; Raney 2004.

3 Om assemblage, se Deleuze & Guattari 1987; Rabinow 2003; 2007; Chow 2012.

4 För ett försök till ett dekonstruerande av stereotypiseringsbegreppet, se Sternberg 1998:171–181.

5 För en analys av hur det finlandssvenska presenteras av en finskspråkig komiker i en finskspråkig performativ kontext med hjälp av tre stereotypa figurer (den finlandssvenska kvinnan, den finska mannen och den finlandssvenska mannen), se Kumlin 2013.

6 Se Engman 2000:31–46; Thylin-Klaus 2012:17–24; jfr även Mattila 2013.

7 En bild av den sociala och språkliga fördelningen i Finland på 1880-talet ger följande uppgifter från det som då var småstaden Kuopio i det inre av Finland. Befolkningstalet i staden var 1880 6900. I Kuopio tillhörde 27 personer (0,4 procent av befolkningen) adelsståndet, två procent prästerskapet, 43 procent borgerskapet, det fanns inga bönder, och de ståndslösa Kuopioborna utgjorde 55 procent av befolkningen. Av stadens befolkning var 90,5 procent finskspråkiga, 9 procent svenskspråkiga och 0,5 procent ryskspråkiga. Tio år senare var motsvarande siffror 90,9 procent, 8,2 procent och 0,8 procent. Många av de svenskspråkiga verkade inom handel och förvaltning (Julkunen 2000).

8 Om skillnaderna mellan stånden, deras inbördes generaliserade egenskaper (inklusive speciella ”ståndslaster”) och särskilt skillnaden mellan allmogen och ”herrarna” eller herrskapsfolket, se Wirilander 1982:56–59, 370 (not 3). Om de tidiga fennomanernas, speciellt Yrjö-Koskinens, syn på folket och överklassen, språken och ståndssamhället, se Siltala 1999:120–124. Om de interna, idealiserade relationerna mellan det finska folket och det finskspråkiga herrskapet i 1870-talets Finland, se Liikanen 1995:111–116, 155–158.

9 Den finska originaltexten lyder: ”Muttä mitä oikeastaan on bättre ja sämre folkit meidän maassamme? Minun luuloni mukaan se on sama kun maamme halveksitut suomalaiset ja ruotsalainen ylimyskuntamme. Samassa kun ruotsalaisen ylimysvallan rakennukset raukenewat raukenemistansa kasvaa suomalaisuus, tarttuu kansanvalta ja tuon sämre folkin (alhaisen kansan) oikeutetut edut saavat yhä enempi ja enempi jalansijaa, sen pyrinnöt waurastuwat ja hywin vointi edistyy./Mikä oikeus sitten maamme ruotsalaisilla on kutsua itseänsä bättre folkiksi? Heillä, näet se juuri oikeus on siinä, että he näihin aikoihin asti owat yksinomaan pitäneet hallussaan waltion kaikki wirat, ja siis myöskin sivistyslaitokset ja suomalaiset owat saaneet kowaa ruumiillista työtä raastamalla elättää

noita ”bättre folkkeja” ja sentähden luulewat nähtäwästi ruotsikot itsellänsä olewan oikeuden kutsua uskollisia trenkejänsä ”sämre folkeiksi”./ Mitä muuten tulee näitten toisiansa wastassa seisowien kansanluokkien etewyyteen, niin sämre folkin luonteeltaan lujat lapset owat useammin kuin kerran selwästi osoittaneet että näistä halweksituista kerroksista, näistä bättre folkkien ylönkatsotuista kansanriweistä löytyy kykyjä, löytyy todellisia neroja, jotka kylläkin wetäwät wertoja bättre folkkien parhaimmille pojille.”

10 För en kortfattad översikt över klasskaraktären historiskt sett hos finlandssvenskarna, se *Finland, a cultural encyclopedia*, 1997:92 f.

11 Den finska originaltexten lyder: ”[...] mina pelkään sitä mustalaisjoukkoa, joka on Suomen kansan vitsaus ja ruttotauti. Bättre folk! Virkamiehet. Papisto, jotka ovat saattaneet S[uomen] kansan ylösnousemattomaan rappiotilaan. [...] Herruus sillä tavoin että olla toisten *herroja*, on Jumalan suurinta lakia vastaan.” (kursiveringen av Pekka Halonen). Se närmare Lukkarinen 2007:100 f.

12 I tidningsannonser från perioden kan man hitta många exempel på annonser som efterlyser svenska talande tjänstefolk, lärlingar och liknande, enligt typen: ”En anständig, svenska talande tjensteflicka anmäle sig å Kuttis egendom i Kalvola socken hos PEHRSSON.” (*Hämäläinen* nr 74, 15.9.1880).

13 Användningen kan då också ses som en markering av ironi. Bloggaren *Päivän styget* (20.5.2010) beskriver i texten sin mycket positiva syn på finlandssvenskheten, detta i tydlig kontrast till begreppets mer allmänt kodade negativa betydelseladdning-ar: ”Vaikka suomenruotsalaisilla on fazerinsa ja pauliginsa, en voi nauramatta kuunnella ruotsinvihaajien argumentointia vähemmistöeliitin itselleen hankkimista eduista. Vaimoni suvun ja ystäväpiirin parissa en nimittäin ole yhteenkään vähemmistöeliitin edustajaan törmännyt, mutta sitäkin useampaan duunari- tai keskiluokkaisen taustan omaavaan alemman tai ylemmän keskiluokan edustajaan. Omaan eklektiseen ja ajoittain jopa snobbailuun taipuvaan mielenlaatuuni verrattuna heidät voisi luokitella jopa junteiksi. Huolimatta siitä, että rapujuhlat snapsilauluineen on opittu jo äidinmaidossa. Nykyisessä kotikaupungissani ruotsinkielisten junttiedustus lyö eliitin noin 8-2. (”Även om finlandssvenskarna har sina fazers och pauligs kan jag inte utan att skratta lyssna på svenskhatarnas argumentation om hur minoritetseliten skaffat sig förmåner. I min hustrus släkt och vänskapskrets har jag nämligen inte stött på en enda representant för minoritetseliten, men desto oftare på representanter för en lägre eller högre medelklass med arbetar- och medelklassbakgrund. I jämförelse med min egen inställning som tenderar att gå i riktning mot det eklektiska och snobbiga kunde de till och med räknas som lantisar. Trots att kräftskivor och snapsvisor inmundigats redan med modersmjölken. I min nuvarande hemstad vinner de svenskspråkiga lantisarna över eliten med ungefär 8-2.”) (min övers.).

14 För en analys av den schamanistiska bakgrunden till ordet och begreppet, se Siikala 1992.

15 Begreppet kliché liknar begreppet stereotyp men bör analytiskt ändå hållas åtskilt från det. Termen betecknar ett konventionaliserat språk-

bruk för processer som är förutsägbara och standardiserade. Ibland kan de vara liktydiga med stereotyper, ibland är de truismer eller ”döda metaforer”, se närmare Zijderveld 1979.

16 Texten kan jämföras med journalisten och varumärkesforskaren Katja Lindroos reportage i tidskriften *Image* skrivet femton år senare. I båda texterna presenteras ett antal stereotypa föreställningar om det finlandssvenska. I Lindroos reportage ”Skål!” från 2009 har finlandssvenskarna, från att ha varit det lyckligare folket hos Kati Juurus 1994, blivit de lyckligare lottade. Det är de orättfärdiga privilegier som finlandssvenskarna sägs inneha som intar en central roll i framställningen. Begreppet ”svenska talande bättre folk” blir i Lindroos framställning liktydigt med bilden av en festande, snobbig, snorkig och kulturellt instängd minoritet (Lindroos 2009). Flera av stereotypierna tycks ha en resonansbotten i den typ av erfarenheter den anonyma skribenten i *Sanomia Turusta* beskrev i slutet av 1880-talet. Gemensamt för Lindroos och Juurus texter är att de artikulerar en brist, en saknad hos majoriteten. Finlandssvenskarna äger någonting som folkmajoriteten saknar. Lindroos text tar upp flera olika stereotypiseringsregister på finlandssvenskheten, bl.a. hurri-stereotypen, stereotypen om ”det festande folket”, ankdammsstereotypen och stereotypen om ”svenska talande bättre folk”. Om Mumindalen, se Klinkmann 2011:262–287.

17 Jfr Susan Sundbacks och Fredrica Nyqvists diskussion om fakta och fiktion vad gäller ”det finlandssvenska sociala kapitalet”, i Sundback & Nyqvist 2010:197–206.

18 Om begreppet paratext, se Genette 1997. Begreppet syftar på en liminal textuell anordning, som sammanbinder en text med en yttre verklighet på olika sätt. Den är ett viktigt redskap i förståelsen och tolkningen av texten i fråga. Andra exempel på paratexter, vad gäller böcker, är förutom rubriker bokens pärm och pärmbild, eventuell dedikation, information på copyrightsidan, förord och baksidestext. På motsvarande sätt är det i tidningstexter bilder, bildtexter, tidningens logo osv., och på bloggar bilder, bloggroll, textindex, information om bloggaren etc.

19 Jfr också denna beskrivning med den något yngre Strömsökronotopen, se Klinkmann 2011:285, 287; Kukkonen 2008.

20 ”Käännyin katsomaan miestä. Avasin jo suuni sanoakseni, etten ole ikinä nähnyt kenenkään käyttäytyvän noin moukkamaisesti, mutta vilkaisin sitä seisovaa rouvaa vielä. Nainen pudisti päätään varovasti ja minä pistin suuni suppuun. Nainen oli kyydissä vain pari pysäkin väliä, mutta minä puhisin koko matkan kotipysäkille asti. Lähtiessäni mulkaisin miestä niin pahasti kuin kykenin. No eihän se mitään tajunnut. Puuhasteli itsensä kanssa vissiin Kirkkonummelle asti.”

21 Metonymi är en retorisk trop, en form av konnotation där ett tecken ersätter ett annat som det har någon form av nära samband med, exempelvis uttrycket ”The Man in Black” för att beteckna Johnny Cash. Metonymins karaktär av konnotation gör att den lätt kan kopplas samman i kedjor av sådana likheter eller samband. (Om begreppet i relation till countryartisten Johnny Cash, se Klinkmann 2002:66 ff.).

22 Jfr Heikkilä & Rahkonen 2011 som i sin text om en finlandssvensk/tvåspråkig fokusgrupp i Helsingfors som de kallar ”Ladies of taste” också betonar detta drag. Se även Larros 2012, om finlandssvenskheten som den modemedvetna smakens speciella kulturform i Finland, och reportaget i *Helsingin Sanomat*s månadsbilaga i maj 2014 om SFP:s ordförande Carl Haglund i ett sofistikerat, Mannerheiminspirerat klädmode för sommaren 2014 (Sykkö 2014).

23 ”Myönnän, ärsyttävä tapa olla sillä miehellä./Mutta../onpas neiti Saara hieman suomenruotsalais rasisti. Miten se on niin tärkeätä että se mies oli suomenruotsalainen? Säälittävempää on se että kukaan ei sanonut mitään miehelle, samapa tuo että onko se ruotsinkielinen, suomenkielinen, englanninkielinen.. Hauskinta on se että se on sitten vain suomenkielisellä jotka eivät tunne ketään suomenruotsalaisia, joilla on tämä usko että suomenruotsalaiset luulevat olevan parempia./Jos mies nyt olisi ollut suomenkielinen, olisitko ollut yhtä ärsyyntynyt? En usko. Tietysti on muutaman suomenruotsalaisia mulkkuja.. Mutta eiköhän niitä suomenkielisiä mulkkujakin löytyy?/Eikun anteeksi, kaikki mulkut suomessa ovatkin suomenruotsalaisia. Joo, syytetään suomenruotsalaiset kaikesta, jopa siitä ettei pysty avamaan suuta./JOS suomenkieliset ihmiset voisivat luopua tästä ennakkoluulosta, ja olla avomielisiä suomenruotsalaisia kohtaan, olisi varmaan kivempaa. Paitsi, ketkä sitten syytetään kaikesta pahuudesta?

24 Om det reaktiva som historiskt definierad tankefigur, se Starobinski 2003. Starobinski visar på de förändringar historiskt sett som det reaktiva som begrepp, som en motpol till det aktiva, genomgått. Starobinski (2003:360) påpekar att ordet i dag används mycket allmänt och har den fördelen att det både konstruerar en relation (mellan aktion och reaktion) och är anaforiskt, dvs. det implicerar en koppling till någonting som föregår det. Det reaktiva är aldrig isolerat, men samtidigt är det sekundärt i relation till det aktiva, påpekar Starobinski. Det är möjligt att begreppet blir speciellt centralt för en minoritet som finlandssvenskarna. Jfr begreppet hanteringsstrategi i denna antologi.

25 Jfr Lönnforsexemplet, även flera finlandssvenska bloggare med paratexten ”svenska talande bättre folk”, se not 14, och de självironiska vändningarna i sången ”Duckräpp”, se noterna 23 och 29.

26 Enligt sociologen Riie Heikkilä har den svenskspråkiga minoriteten i Finland en mer legitim smak än den finskspråkiga majoriteten. Heikkilä utgår teoretiskt sett från Pierre Bourdieus teori om kulturellt kapital.

27 Med, som jag visat i ett annat sammanhang, en sakligt ohållbar argumentering, se Klinkmann 2012.

28 Se t.ex. bloggen *Live for experiences*, 20.3.2011: http://saraannina.blogspot.fi/2011/03/svenska-talande-battre-folk.html; bloggen *Fru Sundström* 12.1.2012: http://janinacharlotte.blogspot.fi/2012/01/svenska-talande-battre-folk.html; *saras bilddagbok* 14.9.2011: http://sarasbilddagbok.blogspot.fi/2011/09/svenska-talande-battre-folk.html; *En tanke i taget* 30.11.2010: http://cheniq.blogspot.fi/2010/11/svenska-talande-battre-folk.html.

29 Den bild Lönnfors tecknar av ”svenskatalande sämre folk” har sto-

ra likheter med rapparen Pyhimys beskrivning av finlandssvenskar i sin låt ”Bättre folk”, jfr not 26.

30 Jfr t.ex. låten ”Duckräpp” med den finlandssvenska rockduon PaleåWille samt den finlandssvenska,uttalat självironiska popikonen Viktor Hurmios persona, se Klinkmann 2010:276–289; 2011:217. Ett annat exempel på en uppenbarligen starkt självironisk användning av uttrycket erbjuder svenska folkpartiets riksdagsvalkampanj 2010, med sloganen ”För ett rikare Finland” (Nordgren 2010). Ett genomgående tema i kampanjen utgjordes av olikfärgade händer som sträcker sig upp mot sloganen eller in mot ett utrymme som ska fyllas med kampanjens politiska budskap. Enligt Marina Laakso från reklambyrån OSG som var med om att arbeta fram det grafiska utförandet var en del av budskapet gjort med ”glimten i ögat”, t.ex. i spårvagnsreklamen där det kunde stå: ”Bättre folk åker kollektivt”. Både sloganen ”För ett rikare Finland” och texten i spårvagnsreklamen kan sägas leka med stereotypiserande uttryck för det finlandssvenska och de svensktalande. Hur väl den ironin går fram i ett politiskt sammanhang kan man fråga sig. Ett annat exempel på en självironisk användning av en del av talesättet är den svenskspråkiga radiokanalen Radio Extrems program *Svenska talande klubben*. När radioprogrammet i februari 2014 bjöd på en konsert med den svenska popstjärnan Veronica Maggio beskrevs tillställningen av journalisten Andrea Svanbäck i *Hufvudstadsbladet* i termer som pekade på tillställningens hanteringsstrategiska moment: ”Smått magiskt är hur vartenda hörn av The Circus fylls av folk. Stället är slutsålt med en artist som dessutom sjunger på svenska. Borta är allt som Svenska Talande Klubben tidigare fått skit för; här behövs inga fejkade kindpussar, slappt försnack eller intern finlandssvenskhet. Tvärtom hör man förutom svenska även finska, ryska och japanska snackas i publiken. I en blinkning är diskussionen kring den finlandssvenska klaustrofobin avslutad. Vi har gått vidare, okej?”. Om självironi hos utsatta minoriteter, se även Bhabha 1998:15 ff. Om självironins plats hos marginaliserade minoriteter, se även Hutcheon 1992:225.

31 Länken till Schwarzmanns ”konsumentjämförande” parodi, som man kanske kunde använda som genrebeteckning på texten, sändes åt mig av den finlandssvenske, tvåspråkige standup-komikern och tv-profilen Stan Saanila, efter att jag i en telefonintervju frågat Saanila om han själv brukade använda uttrycket ”svenska talande bättre folk”. Han kommenterade detta med att säga att uttrycket är alltför slitet och trivialt för att kunna användas i finlandssvenska standup-sammanhang. Enligt honom har Schwarzmann sysslat med ståupp en tid eller åtminstone uppträtt några gånger. Jfr Kumlin 2013.

32 Jfr stereotypen ”Den arga tanten från Eira” (stadsdel i södra Helsingfors), se Boldt 2008; Rosenberg 2008. Se även Kumlin 2013.

33 Ingström (2009a) skriver (min övers.): ”I något skede av sina liv har samtliga medlemmar av Finlands svenskspråkiga minoritet konfronterats med frasen ”svenska talande bättre folk”, uttalad i en föraktfull ton. Uppmuntrad av nyhets- och underhållningsmedia med föga hänsyn till konsekvenserna, är den finskspråkiga majoriteten hopplöst fascinerad av bilden av oss finlandssvenskar

som en enhetlig och monolitisk högre borgerlighet som bor i de eftertraktade Helsingforsstadsdelarna Eira och Brunnsparken./För någon som jag själv som växte upp med svenskan som det språk som talades både hemma och i skolan jag gick i, i den inte särskilt fashionabla Helsingforsförorten Gårdsbacka [Kontula] på 1960-talet (känd i min ungdom som ett 'problemområde' eller en slum), utan någon koppling till vare sig den finlandssvenska kulturella borgerligheten eller till nationens huvudstad i närheten, är detta både sorgligt och kränkande. Och det är ett predikament jag delar med många finlandssvenskar – vi känner inte igen oss i den där fientligt sinnade klichén, men vad vi än berättar om oss själva så möts det av döva öron."

34 Blehr (2001:22) sammanfattar den ståndpunktsteoretiska epistemologin som en strävan efter en starkare objektivitet med hjälp av en övergång från ett totaliserande forskningsperspektiv till ett begränsat, och i något avseende marginaliserat perspektiv. För att kunna ifrågasätta och ge perspektiv på en rådande ordning bör man enligt ståndpunktsteorin formulera sina frågor och problematiseringar med utgångspunkt i botten av hierarkier och utifrån perifera positioner, alltså någon form av marginaliserat perspektiv. Frågorna kommer då att peka vidare, inåt och uppåt, mot det system och de processer som skapar marginalisering, hierarkier och periferier. Om ståndpunktsteori, se även Hartsock 1998; Harding 1996; 2008.

35 Saarikoski skriver: "Ikävä tuottaa pettymys, mutta kahden ruotsalaisen lesbofeministin kodissa ei ole mitään muuta erikoista kuin sen huomattava pinta-ala. 'Tämä on vuokralla!', Tiina Rosenberg parkaisee huomatessaan ihailevat katseet./Professori ei selvästikään halua kuulua mihinkään bättre folkiin. Eikä hän siihen kuulukaan." I översättning: "Tråkigt att göra er besvikna, men i de två svenska lesbofeministernas hem finns inget annat speciellt än dess storlek. 'Detta är på hyra!', ropar Tiina Rosenberg när hon märker mina beundrande blickar./Professorn vill alldeles tydligt inte tillhöra något bättre folk. Och det gör hon inte heller." (min övers.).

36 Liknande retoriska strategier kan man hitta i sången "Duckräpp" med sångduon PaleåWille eller hos forskaren Pia Maria Ahlbäck (se Ahlbäck & Gustafsson 2007). Låten "Duckräpp" beskriver på ett självironiskt sätt en sådan snobbig representant för "bättre folk", se närmare Klinkmann 2011:217, 316.

37 Se Wrede 2012; Polojärvi 1999.

38 Det finns åtminstone tre låtar med en titel som är en variant på uttrycket: "Svenska talande bättre folk" (2009) med den österbottniska revyorkestern Kurt Gertrudz från byn Småbönders i Österbotten, "Bättre folk" (2011) med den finske rapsångaren Pyhimys (Mikko Kuoppala) från Helsingfors och "Svensktalande bättre folk" (2007) med den Sverigefinska sångerskan Anna Järvinen. I Järvinens text är det enbart paratexten som innehåller uttrycket "svenska talande bättre folk".

39 Pernaa är även chefredaktör för den finska kultur- och debattidskriften *Kanava*.

40 Hakala 2012.

41 Om uttrycken/metaforerna ankdammen, Mumindalen och Strömsö, se Klinkmann 2011:262–302.

EN ANTOLOGI OM DET SVENSKA I FINLAND

Lena Marander-Eklund

Finlandssvenska humanister och samhällsvetare beskylls ibland mer eller mindre skämtsamt för navelskåderi, det vill säga att vi om och om igen undersöker vår egen befolkningsgrupp. Ett exempel på en etnologisk och kulturantropologisk undersökning om det svenska i Finland är *Gränsfolkets barn* (Åström 2001). Denna kulturanalytiska undersökning sätter fokus på självbilder och tillskriven olikhet genom att belysa vissa antropologiskt relevanta fenomen. Ett annat färskare exempel är sociologen Kristin Mattssons avhandling *Att skriva det finlandssvenska – etnicitet i kvinnors livshistorier med fokus på hur det finlandssvenska görs i levnadsberättelser* (Mattsson 2011). Dessa två studier är endast exempel och många andra presenteras i den här antologin. Behövs då ännu en bok om ämnet?

Trots att det eventuellt är befogat att kalla finlandssvenskars forskningsintresse för det egna för navelskåderi, kan man konstatera att det alltid finns behov av nyanserade analyser av det svenska i Finland. I introduktionen till antologin konstaterar redaktörerna att pusselmetaforen, som användes för att visa på det mångbottnade i begreppet det svenska i Finland, föll bort som arbetsredskap relativt tidigt eftersom ett pussel har tydliga gränser, vilket det svenska i Finland inte har. Samtidigt som jag anser att pusselmetaforen är en god utgångspunkt eftersom ett pussel hålls samman trots att

vissa (forsknings)bitar saknas, håller jag med om att metaforen är problematisk. Kanske är det just pusselmetaforen som fört andra, utomstående forskares tankar till ett geografiskt pussel? Här avser jag kritiken att projektet som föregick denna antologi var ”för österbottniskt” (se kapitel 3). Samma sak gäller den debatt som Patricia Aelbrecht diskuterar i kapitel 4, om maktfördelningen mellan olika delar av Svenskfinland. Betyder det då att det finns pusselbitar, i bemärkelsen regioner, som är sämre och sådana som är bättre? Innebär kritiken att skribenterna satt fingret på en öm punkt och aktualiserat något som helst inte ska tas fram i forskningssammanhang?

Kommer antologin att leda till ytterligare debatt (och samtidigt mera material) om det svenska i Finland? I vilket fall som helst anser jag att projektet har lyckats med sin målsättning att kritiskt och reflexivt granska det svenska i Finland, också om resultatet i vissa fall kan kännas aningen obekvämt. I förlängningen innebär det att denna bok har en synnerligen berättigad plats i floran av litteratur om det svenska i Finland.

En god utgångspunkt har också varit användningen av likartat material i form av debatter av olika slag, samt den genomarbetade teoretiska ramen med intersektionalitet och hanteringsstrategier som bildar ett kitt mellan (forsknings)pusselbitarna. Fokuseringen på debatter har dels gett en mycket god materialmässig avgränsning, dels resulterat i mångbottnade analyser av hur det svenska i Finland konstrueras, om det sedan är fråga om snusdebatt, spinnfiske eller regionala maktkamper.

Teman som också kunde ha behandlats i antologin är till exempel skolfrågor och det militära i relation till det finlandssvenska, för att nämna några tänkbara områden. Den år 2015 grasserande debatten om grundskollärarutbildningens placering och utformning är ett exempel som ytterligare kunde ha analyserats. Även denna debatt är ett exempel på makt och motstånd i ett icke-homogent Svenskfinland. Frågan om tvåspråkiga skolor som tagits upp som politiskt slagträ är ett annat exempel. Det skulle också ha varit intressant att se om det svenska gestaltas på något särskilt sätt inom finlands-

svenskt idrottsliv och även inom finlandssvenskt föreningsliv. Men det må bli en annan undersökning med andra utgångspunkter.

Projektets teoretiska utgångspunkt i ett intersektionellt perspektiv med fokus på makt och motstånd har visat sig vara ett rikt och komplext analysredskap för att undersöka de trångmål det svenska i Finland står inför. Särskilt intressant är analysen av de stereotypa uppfattningarna när det gäller kön. I antologin presenteras det finlandssvenska ofta som en manlig position, vilket framkommer t.ex. i snusdebatten. Det stereotypt finlandssvenska får ofta representeras genom kvinnlighet i relation till klass, ålder och region, som till exempel en äldre dam från en välbärgad stadsdel i Helsingfors. En viss försvarsposition från forskarnas sida kan emellanåt märkas när de i texterna uttrycker frustration över hur det svenska i Finland ibland bemöts.

Att studera det svenska i Finland har många fördelar. Bland annat är befolkningens litenhet en fördel eftersom den kan fungera som ett intressant vetenskapligt laboratorium. Samtidigt kan man konstatera att en stor del av den etnologiska och folkloristiska forskning som utförs har det svenska i Finland som undersökningsområde utan att för den skull specifikt analysera hur detta görs. Båda typerna av forskning, dels när det svenska i Finland står i fokus, dels när det bildar en avgränsning av empirin, behövs. Att försöka öppna stereotypa föreställningar och kritiskt granska vilken etnisk grupp som helst är en viktig forskningsuppgift. Av bland annat dessa orsaker är det glädjande att konstatera att denna antologi kommit till stånd.

REFERERADE KÄLLOR

ENLIGT KAPITEL

2. Henriksson & Häger

Ahlfors, Bengt 2012, ”Debatten om svenska finländares identitet är patetisk”, *Hufvudstadsbladet* 19.5.2012.

Bergman, Tom 2012, ”Förbudet sista dråpslaget mot skärgårdskulturen”, *Hufvudstadsbladet* 26.4.2012.

Biström, Rita 2012, ”VR:s kundservice och språkpolitik”, *Hufvudstadsbladet* 28.8.2012.

Björk, Petter C. 2013, ”Åbo Akademi, humaniora och ekonomi – ett sammandrag av debatten 2012”, *Finsk tidskrift* 1/2013, s. 7–20.

Cedercreutz-Pesonen, Mae 2012, ”Varför övergår vi så lätt till finska?”, *Hufvudstadsbladet* 28.8.2012.

Ekström, Anna 2012, ”Vem får vara finlandssvensk?”, *Hufvudstadsbladet* 14.11.2012, http://gamla.hbl.fi/nyheter/2012-11-14/vem-far-vara-finlandssvensk (ursprungligen hämtad 31.10.2013, uppdaterad april 2017).

Gayer, Gunborg 2014, ”Nu får det vara nog!”, *Hufvudstadsbladet* 15.1.2014.

Ginman, Susanna 2012a, ”Tabu på finlandssvenska”, *Hufvudstadsbladet* 19.8.2012.

Ginman, Susanna 2012b, ”Hemliga folktinget”, *Hufvudstadsbladet* 2.11.2012.

Granberg, Fred 2012, ”Taxells paradox är en självklarhet”, *Hufvudstadsbladet* 21.4.2012.

Grüne, Yrsa 2012, ”Också självklarheter får tas upp”, *Hufvudstadsbladet* 19.4.2012.

Haglund, Carl 2013, ”Svenskfinlands huvudstad”, *Åbo Underrättelser* 4.5.2013.

Holmberg, Bo 2012, ”VR:s språkaggression oroar”, *Hufvudstadsbladet* 4.9.2012.

Hällfors, Patricia 2013, ”I Nyland behövs fullständig lärarutbildning”, *Hufvudstadsbladet* 11.10.2013.

Hästbacka, Börje 2010, ”Taskspelartrick för norr”, *Österbottens Tidning* 11.6.2010, http://www.ot.fi/Story/?linkID=116452 (hämtad 2.6.2012).

Hästbacka, Börje 2010, ”Svenskan i nöd i centralreform”, Österbottens Tidning 15.1.2010, http://www.ot.fi/Story/?linkID=99394 (hämtad 14.5.2012).

Iisaho, Pia 2013, ”Bettina Sågbom mordhotad”, Svenska Yle 28.5.2013, http://svenska.yle.fi/artikel/2013/05/28/bettina-sagbom-mordhotad (hämtad 29.10.2013).

Jansson, Annika & Eva Roos 2009, ”Hela Västnylands framtid påverkas”, *Västra Nyland* 11.10.2009.

Karlman, Robert 2009, ”Dags för politikerna att gå till kamp”, *Hufvudstadsbladet* 21.9.2009.

Karlsson, Fred & Sylvi Soramäki-Karlsson 2012, ”Aningslöst språkbruk kan orsaka skada”, *Hufvudstadsbladet* 14.9.2012.

Kevin, Torbjörn 2012, ”Ett lands verkligheter”, *Åbo Underrättelser* 1.6.2012.

Kosk, Mikael 2012, ”Stor risk att svenskan försvagas”, *Hufvudstadsbladet* 10.2.2012.

Lundqvist, Niklas 2012, ”Ord står mot ord i språktvist mellan polisen och Pargasbo”, Svenska Yle 22.11.2012, http://svenska.yle.fi/artikel/2012/11/22/ord-star-mot-ord-i-spraktvist-mellan-polisen-och-pargasbo (hämtad 31.10.2013).

Lönnqvist, Bo 2012, ”Tvåspråkiga skolor nådastöten för svenskan”, *Hufvudstadsbladet* 25.9.2012.

Mattsson, Laura 2012, ”Vem vet vad som är bäst för svenskspråkiga familjer?”, *Hufvudstadsbladet* 16.4.2012.

Melin, Olav S. 2012, ”Var kärringen mot strömmen!”, *Hufvudstadsbladet* 25.8.2012.

Nygård, Stig 2013, ”Finlandssvenskarnas hotbilder kommer inifrån”, *Hufvudstadsbladet* 3.10.2013.

Rosenberg, Thomas 2012, ”Dags att kliva upp ur gropen”, *Hufvudstadsbladet* 19.9.2012.

Rosenlund, Hans Göran 2013, ”Katastrofal demografi för finlandssvenskarna”, *Hufvudstadsbladet* 16.11.2013.

Röman, Micaela 2013, ”Juupas, eipäs på svenska”, *Borgåbladet* 22.4.2013.

Sannholm, Sonja 2009, ”BB är en språkfråga”, *Västra Nyland* 22.9.2009.

Stenbäck, Per 2012, ”Vi rör på oss”, *Hufvudstadsbladet* 23.9.2012.

Törnudd, Klaus 2012, ”Språkpolitiken är ett legitimt element”, *Hufvudstadsbladet* 19.3.2012.

Urho, Ted 2012, ”Jag vill ha en lärarutbildning i södra Finland”, Svenska Yle 24.9.2013, http://svenska.yle.fi/artikel/2013/09/24/jag-vill-ha-en-lararutbildning-i-sodra-finland (hämtad 2.10.2012).

Valtiala, Nalle 2012, ”Ersätt Roger Holmström!”, *Hufvudstadsbladet* 15.2.2012.

Wilms, Annika 2010, ”Farmare protesterade mot pälsmotion”, *Österbottens Tidning* 12.6.2010, http://www.ot.fi/Story/?linkID=116624 (hämtad 14.5.12).

Österberg, Jessica 2012, ”Fy och skam för inkompetent konduktör”, *Hufvudstadsbladet* 23.8.2012.

4. Aelbrecht

”Arcada: Fusion omöjlig just nu”, *Hufvudstadsbladet* 19.6.2013, hbl.fi/nyheter/2013-06-19/464376/arcada-fusion-omojlig-just-nu (hämtad juli 2013).

”Bergh försvarar sig”, Svenska Yle 22.4.2013, svenska.yle.fi/artikel/2013/04/22/bergh-forsvarar-sig (hämtad juli 2013).

“La Communauté germanophone”, *Deutschsprachige Gemeinschaft Belgiens*, www.dglive.be/fr/Desktopdefault.aspx/tabid-1263/2264_read-26572/ (hämtad mars 2014).

Ellenberg, Benjamin 2013, ”Varför ska Svenskfinland ha en huvudstad ...?”, *Benjamin Ellenberg. Ung, Liberal, Tvåspråkig*, www.ellenberg.fi/blogg/varfor-ska-svenskfinland-ha-en-huvudstad/ (hämtad mars 2014).

Gripenberg, Catharina 2013, ”Balansgång i det finlandssvenska rummet”, *Svenskbygden* 3/2013, https://issuu.com/svenskbygden/docs/svenskbygden_3-2013 (ursprungligen hämtad april 2014, uppdaterad april 2017).

”’Haglund: Svenskfinland har ingen huvudstad’”, *Hufvudstadsbladet* 4.5.2013, hbl.fi/nyheter/2013-05-04/446331/haglund-svenskfinland-har-ingen-huvudstad (hämtad juli 2013).

Hellman, Sonja 2013, ”Vad har Kobbe med det här att göra?”, *Hufvudstadsbladet* 4.5.2013, http://gamla.hbl.fi/nyheter/2013-04-22/442021/vad-har-kobbe-med-det-har-att-gora (ursprungligen hämtad juli 2013, uppdaterad april 2017).

”Helsinki-Uusimaa region”, Uudenmaanliitto, www.uudenmaanliitto.fi/en (hämtad april 2014).

”Hård kritik mot K-G Bergh 2013”, Svenska Yle 22.4.2013, svenska.yle.fi/artikel/2013/04/22/hard-kritik-mot-k-g-bergh (hämtad juli 2013).

”Här är det nya Svenskfinland”, *Hufvudstadsbladet*, hbl.fi/kommunreformen/resultat (hämtad januari 2014).

Johansson, Pia 2013, ”Jakobstad, Svenskfinlands huvudstad?”, Svenska Yle 23.04.2013, svenska.yle.fi/artikel/2013/04/23/jakobstad-svenskfinlands-huvudstad (hämtad juli 2013).

Kevin, Torbjörn 2013, ”När ”periferin” är starkare”, *Åbo Underrättelser* 30.4.2013, www.abounderrattelser.fi/news/2013/04/nar-periferin-ar-starkare.html (hämtad april 2014).

”Kommunerna”, Finlands Kommunförbund**,** http://www.kommunerna.net/ (hämtad april 2014).

”Landskapets symboler”, Österbottens förbund, https://www.obotnia.fi/informationstjanster/landskapets-symboler/ (ursprungligen hämtad april 2014 , uppdaterad april 2017).

Magma, www.magma.fi (hämtad april 2014).

”Märkbara skillnader i österbottningarnas välfärd”, Österbottens förbund, www.obotnia.fi/sv/d-Märkbara-skillnader-i-österbottningarnas-välfärd.aspx?docID=11235&smi=3&tocid=13 (hämtad april 2014).

Nordgren, Stefan 2013, ”Årets livligaste debatter”, Svenska Yle 31.12.2013, svenska.yle.fi/artikel/2013/12/31/arets-livligaste-debatter (hämtad mars 2014).

Nylands förbund, Uudenmaanliitto, www.uudenmaanliitto.fi/sv (hämtad april 2014).

”Om konstsamfundet”, Konstsamfundet, www.konstsamfundet.fi/om (hämtad april 2014).

Ostrobothnia, Österbottens förbund, www.osterbotten.fi/en/d-Start-page-Ostrobothnia-Region.aspx?docID=206&smi=1&tocid=1> (hämtad april 2014).

Raita, Hellevi 2013, ”Sfp tappade tron på fusion”, *Hufvudstadsbladet* 14.6.2013, hbl.fi/nyheter/2013-06-14/462476/sfp-tror-inte-langre-pa-gemensam-yrkeshogskola (hämtad juli 2013).

Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur, Samkommunen Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur, www.sofuk.fi (hämtad januari 2014).

Sydkusten, Sydkustens landskapsförbund, www.sydkusten.fi/start/ (hämtad april 2014).

”Upplösning av region Åboland” 4.11.2013, 850/00.04.01/2013, www.parainen.fi/html/dynasty/sv_SE/kokous/20133469-7.PDF (hämtad januari 2014).

”Yrkeshögskolans rektor behövs i Helsingfors”, *Hufvudstadsbladet* 21.4.2013, hbl.fi/nyheter/ 2013-04-20/441281/yrkeshogskolans-rektor-behovs-i-helsingfors (hämtad 4.5.2013).

Österbotten.fi – Din port till Österbotten, Österbottens förbund, www.osterbotten.fi/sv/d-Startsida-Österbotten.aspx?docID=698 (hämtad april 2014).

Österbottens förbund, www.obotnia.fi/sv/d-Startsida-Österbottens-förbund.aspx?docID=304 (hämtad april 2014).

5. Häger

Bettina Sågbom-Ek, Wikipedia, sv.wikipedia.org/wiki/Bettina_S%C3%A5gbom-Ek (hämtad 30.12.2012).

”Bibelbältet under lupp i Jakobstad”, *Kyrkpressen* 1.7.2007, www.kyrkpressen.fi/aktuellt/51055-Bibelbaltet-under-lupp-i-Jakobstad.html (hämtad 2.5.2012).

Boktid, Svenska Yle Fem 18.10.2013, arenan.yle.fi/tv/1710482 (hämtad 1.11.2013).

"Buckle of the Bible Belt", Urban Dictionary, www.urbandictionary.com/define.php?term=buckle%20of%20the%20bible%20belt (hämtad 21.1.2013).

"Bullaligan uteblir denna Valborg", Svenska Yle 28.4.2006, svenska.yle.fi/artikel/2006/04/28/bullaligan-uteblir-denna-valborg (hämtad 19.1.2013).

Enlund, Patrik 2013, "Jeppis Pride väcker reaktioner", Svenska Yle 13.8.2013, svenska.yle.fi/artikel/2013/08/13/jeppis-pride-vacker-reaktioner (hämtad 31.1.2014).

Featured NSW Attractions, Discover NSW Australia, www.discovernswaustralia.com/attractions.asp (hämtad 2.5.2012).

Hakala, Heidi 2012, "Kaj Korkea-aho vill ta kål på fördomar", *Arbetarbladet* 2.10.2012, www.arbetarbladet.fi/kultur/7970-k-j-k-rke-h-vill-t-k-l-p-f-rd-m-r (hämtad 29.12.12).

Haldin-Rönn, Kerstin 2007, "Bibelbältet finns", *Kyrkpressen* 6.9.2007, www.kyrkpressen.fi/aktuellt/51271-Bibelbaltet-finns.html (hämtad 2.5.2012).

Henricson, Malin 2011, "Lutherstiftelsen startar församling i Jakobstad", *Österbottens Tidning* 5.9.2011, www.ot.fi/Story/?linkID=170014 (hämtad 6.9.2011).

Hietanen, Anne 2012, "Eva Kela om ångestsyndrom", Svenska Yle 12.10.2012, svenska.yle.fi/artikel/2012/10/12/eva-kela-om-angestsyndrom (hämtad 30.12.2012).

Hoffman, Linus 2012, "Akademilektor: Tre högskoleorter räcker", Svenska Yle 8.1.2012, svenska.yle.fi/nyheter/artikel.php?id=234975 (hämtad 9.1.2012).

Knutar, Sofie 2010, "Det öppna landskapet", Philip Teir (red.), *Extremt platt och otroligt nära,* Helsingfors: Söderströms, s. 34–47.

Korkea-aho, Kaj 2009, *Se till mig som liten är*, Helsingfors: Söderströms.

Korkea-aho, Kaj 2012, *Gräset är mörkare på andra sidan*, Helsingfors: Schildts & Söderströms.

Korkea-aho, Kaj 2013, "Skrota bibelbältet", *Hufvudstadsbladet* 17.9.2013.

Kosk, Mikael 2012, "Vem vill inte vara liberal?"*Hufvudstadsbladet* 29.4.2012.

Liljeström, Sten-Göran 2007, "Kristen medmänniska som vill uppmuntra andra", *Missionsstandaret* 9/2007, www.baptist.fi/mst/Mst_9_2007.htm (hämtad 19.1.2013).

Lillqvist, Marcus 2012, "I dag flyttar de in i campuset", *Österbottens Tidning* 8.1.2012, www.ot.fi/Story/?linkID=183852 (hämtad 9.1.2012).

Lönnqvist, Bo 2006, "Till snapsens lov", *Hufvudstadsbladet* 6.1.2006.

Martin, Rod A., 2010, *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*, Amsterdam: Elsevier.

Min Morgon, Svenska Yle Fem 9.10.2012, arenan.yle.fi/tv/1701166 (hämtad 29.12.2012).

Myntti, Kenneth 2012, "Fel att tala om bibelbältet", *Österbottens Tidning* 11.1.2012.

"Måndagsmöte: Kaj-Korkea-aho", Bokhora 4.1.2010, bokhora.se/2010/mandagsmote-kaj-korkea-aho/ (hämtad 29.12.2012).

Mäkelä, Laura 2011, "Matka raamattu-vyöhykkeelle", *Kotimaa* 9.12.2011, www.kotimaa24.fi/blogit/article/?bid=170&id=24547 (hämtad 12.3.2012).

Othman, Henrik 2012, "'Lilla Jakobstad' och kulturen", *Österbottens Tidning* 9.1.2012, www.ot.fi/Ledare/Story.aspx?linkID=183972 (hämtad 10.1.2012).

Pedersöre prosteri, Kontaktuppgifter, www.pedersoreprosteri.fi/web/index.php?option=com_content&task=view&id=74&Itemid=180 (hämtad 19.12.2012).

Pedersöre prosteri – Nedervetil församling, www.pedersoreprosteri.fi/web/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=40&Itemid=461 (hämtad 8.5.2013).

Rundell, Hanna 2013, ”Vi har fördomar om vem som har fördomar”, Svenska Yle 19.9.2013, svenska.yle.fi/artikel/2013/09/19/hanna-rundell-vi-har-fordomar-om-vem-som-har-fordomar (hämtad 1.11.2013).

Ruusuvuori, Juha 2011, *Upptäcktsresande bland kustsvenskar,* Vasa: Scriptum.

Rönnholm, Bror 2012, ”Demonen mitt i vardagen”, *Åbo Underrättelser* 31.10.2012, www.abounderrattelser.fi/news/2012/10/demonen-mitt-i-vardagen.html (hämtad 30.12.2012).

”Skildring av bibelbältet” 2009, Bokbabbel, bokbabbel.blogspot.fi/2009/11/skildring-av-bibelbaltet.html (hämtad 2.1.2012).

“So where is the buckle of the bible belt?”, The Straight Dope, boards.straightdope.com/sdmb/showthread.php?t=616471 (hämtad 21.1.2013).

Sundblom Lindberg, Maria 2013, ”I begynnelsen var ordet ...”, *Språkbruk* 2/2013, www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=4122 (hämtad 6.11.2013).

Taivassalo, Hannele Mikaela 2010, ”Jag, gud & österbotten”, Philip Teir (red.), *Extremt platt och otroligt nära,* Helsingfors: Söderströms, s. 101–116.

Teir, Philip 2010a (red.), *Extremt platt och otroligt nära,* Helsingfors: Söderströms.

Teir, Philip 2010b, ”Välkommen till bibelbältet”, *Hufvudstadsbladet* 19.1.2010, hbl.fi/nyheter/2010-01-19/valkommen-till-bibelbaltet (hämtad 19.12.2012).

Tigerstedt, Christoffer et al. 2008, ”Suomen ruotsinkielisten nuorten juomatavat Pohjanmaalla ja pääkaupunkiseudulla – vertailu suomenkielisiin”, *Yhteiskunta-politiikka* 73/2008:1, s. 24–35.

Topelius, Zacharias 2011 [1852], *Finland framställt i teckningar*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 747, Helsingfors.

Williams, Luke 2009, “How the evangelicals converted Rob Hulls”, *Crikey* 14.10.2009, www.crikey.com.au/2009/10/14/special-report-how-the-evangelicals-converted-rob-hulls/ (hämtad 2.5.2012).

”Värderingar i förändring”, Magma, http://www.magma.fi/magma/vaerderingar-i-foeraendring (hämtad 6.12.2012).

”ÅA:s Barbro Schauman vill se tre starka högskoleorter”, *Hufvudstadsbladet* 9.1.2012, hbl.fi/nyheter/2012-01-09/aas-barbro-schauman-vill-se-tre-starka-hogskoleorter (hämtad 9.1.2012).

6. Henriksson

Tv-program

OBS Debatt, Finlands Svenska Television (FST) 13.3.2014

Seportaget: Den förbjudna prillan, FST 11.11.2010

Tredje statsmakten, FST 27.11.2010

Refererade källor

Anderssén, Torbjörn 2009, ”SFP har ändå någon ryggrad kvar”, *Hufvudstadsbladet* 11.2.2009.

”Astrid Thors hämtade snus från Sverige”, *Hufvudstadsbladet* 9.12.2008.

Back, Anna 2008, ”Försvaret missnöjt med snusdomen”, *Hufvudstadsbladet* 2.12.2008, http://gamla.hbl.fi/nyheter/2008-12-02/forsvaret-missnojt-med-snusdom (ursprungligen hämtad 4.11.2010, uppdaterad april 2017).

Backlund, Jim 2008, ”Storebror ser dig snusa”, *Västra Nyland* 23.12.2008.

Bruun, Staffan 2009, ”Stefan Johansson får toppjobb på SFP”, *Hufvudstadsbladet* 21.1.2009, http://gamla.hbl.fi/nyheter/2009-01-21/stefan-johansson-far-toppjobb-pa-sfp (ursprungligen hämtad 4.11.2010, uppdaterad april 2017).

Buchert, Peter 2008, ”Lakritspipan fimpas också”, *Hufvudstadsbladet* 18.12.2008, hbl.fi (hämtad 4.11.2010).

Eklund, Anders 2008a, ”Han ska sälja snus på torget”, *Österbottens Tidning* 3.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=48224&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Eklund, Anders 2008b, ”Snusfrågan kommer att avgöras av HD”, *Österbottens Tidning* 5.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=48350&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Eklund, Anders 2008c, ”Wingren välkomnar uppståndelsen”, *Österbottens Tidning* 9.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=48917&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Elg, Peter 2009, ”SFP måste avsvära sig snuset”, *Hufvudstadsbladet* 9.2.2009.

”EU lovar se över snusförbudet – kan bli lagligt”, *Hufvudstadsbladet* 7.12.2011, hbl.fi/nyheter/2011-12-07/eu-lovar-se-over-snusforbudet (hämtad 4.1.2012).

Forsman, Tom 2010, ”Stopp för snus via nätet”, *Österbottens Tidning* 26.8.2010, ot.fi/Story/?linkID=124431&highlight=snus (hämtad 4.11.2010).

”Få finländska kvinnor prövar på snus”, *Österbottens Tidning* 4.12.2009, ot.fi/Story/?linkID=94984&highlight=snus (hämtad 4.11.2010).

”Gotländska män snusar mest”, *Österbottens Tidning* 10.11.2008, ot.fi/Story/?linkID=45954&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Hagelstam, Magnus 2008, ”Polisiär undersökning av munnar behövs”, *Hufvudstadsbladet* 14.12.2008.

Haglund, Carl 2010, ”Slut på snus-diskrimineringen?”, *Vasabladet* 20.2.2010.

”Haglund: Snusfrågan avgörs nu”, *Österbottens Tidning* 5.10.2010, ot.fi/Story/?linkID=128484&highlight=snus (hämtad 4.11.2010).

Halme, Harry 2008, ”Populistisk inkonsekvens”, *Hufvudstadsbladet* 16.12.2008.

Hintsanen, Katja 2008, ”Thors vill ha logisk drogpolitik”, *Österbottens Tidning* 18.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=50108&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Kevin, Torbjörn 2008, ”Storebrors storebror”, *Åbo Underrättelser* 20.12.2008.

Jansén, John-Erik 2008, ”Går allt att förbjuda?”, *Västra Nyland* 28.12.2008.

Jansson, Marcus 2008, ”Snuset uppe på frågetimme”, *Österbottens Tidning* 11.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=49251&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Jansson, Marcus 2009, ”Rätt beslut att förbjuda snus”, *Österbottens Tidning* 10.5.2009, ot.fi/Story/?linkID=67671&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Korkea-aho, Kaj 2010, ”Kurts lag och den svårfångade österbottniska manligheten”, Philip Teir (red.), *Extremt platt & otroligt nära*, Helsingfors: Söderströms 2010.

Lappinen, Lotta 2008, ”100 snusdosor såldes i ett nafs”, *Österbottens Tidning* 5.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=48439&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Lappinen, Lotta 2009, ”Snus är en ovana i svenskbygder”, *Österbottens Tidning* 7.10.2009, ot.fi/Story/?linkID=87443&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Lindfors, Johanna 2008, ”Henrik Lax lobbar för snus i Bryssel”, *Hufvudstadsbladet* 9.12.2008.

Lundberg, Stefan 2009, ”’Pensionärsliga’ smugglade snus för Siljapoäng”, *Hufvudstadsbladet* 28.10.2009, http://gamla.hbl.fi/nyheter/2009-10-28/pensionarsliga-smugglade-snus-siljapoang (ursprungligen hämtad 4.11.2010, uppdaterad april 2017).

Lydén, Marianne 2008, ”Snusförbud föreslås?”, *Hufvudstadsbladet* 10.12.2008, hbl.fi (hämtad 4.11.2010).

”Minister Thors köpte snus i Sverige”, *Vasabladet* 8.12.2008, www.vasabladet.fi/Story/?linkID=48677&highlight=snus (hämtad 4.11.2010).

Myntti, Kenneth 2008a, ”En prilla österbottniskt civilkurage”, *Vasabladet* 8.12.2008.

Myntti, Kenneth 2008b, ”Snuset är ingen ny tobaksprodukt”, *Vasabladet* 19.12.2008.

Myntti, Kenneth 2010, ”Ett handelshinder som drabbar den svenska kultursfären”, *Vasabladet* 16.11.2010.

Myntti, Kenneth 2014, ”Snuset är ingen identitetsfråga”, *Vasabladet* 17.3.2014.

Nyberg, Björn 2008, ”Snusseminarium i Bryssel på onsdag”, *Österbottens Tidning* 18.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=48812&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

”Politiker skeptiska mot snusförslaget”, *Österbottens Tidning* 18.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=50019&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

”Risikko förvånad över Thors snuskommentar”, *Österbottens Tidning* 14.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=49514&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Sandqvist, Johanna 2010, ”Arbetsgruppen: Totalförbud mot snus”, *Österbottens Tidning* 18.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=49981&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Sandström, Svante 2008, ”Varför tillåta brännvin och salt?”, *Hufvudstadsbladet* 21.12.2008.

Schroeder, Patrik 2008, ”Skamligt av politikerna”, *Hufvudstadsbladet* 12.12.2008.

”SFP:s kamp för snus fortsätter”, *Österbottens Tidning* 19.2.2009, ot.fi/Story/?linkID=57166&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

”Snusaktivist EU-kandidat för SFP”, *Österbottens Tidning* 30.1.2009, ot.fi/Story/?linkID=54457&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

”Snusaktivisten Wingren fick böter”, *Hufvudstadsbladet* 25.8.2010, hbl.fi (hämtad 4.11.2010).

”Snusförsäljningen begränsas på Sverigebåtarna”, *Österbottens Tidning* 31.1.2009, ot.fi/Story/?linkID=54596&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

”Snuskranarna kan strypas”, *Österbottens Tidning* 9.6.2010, ot.fi/Story/?linkID=116310&highlight=snus (hämtad 4.11.2010).

Strandén, Anders 2009, ”Sålde snus på torget. Misstänkt för brott”, *Österbottens Tidning* 19.3.2009, ot.fi/Story/?linkID=60720&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Suominen, Anne 2009, ”Prillan har få vänner”, *Hufvudstadsbladet* 4.2.2009, hbl.fi (hämtad 4.11.2010).

”Svensk-finskt snustoppmöte på Åland”, *Österbottens Tidning* 20.2.2010, ot.fi/Story/?linkID=104146&highlight=snus (hämtad 4.11.2010).

”Sverige vill exportera snus”, *Österbottens Tidning* 14.1.2008, ot.fi/Story/?linkID=52565&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

”Sålde snus – får inte sälja öl”, *Hufvudstadsbladet* 19.10.2009, http://gamla.hbl.fi/nyheter/2009-10-19/salde-snus-far-inte-salja-ol (ursprungligen hämtad 4.11.2010, uppdaterad april 2017).

Teir, Philip 2008, ”100 dosor snus gick åt”, *Hufvudstadsbladet* 4.12.2008, http://gamla.hbl.fi/nyheter/2008-12-04/100-dosor-snus-gick (ursprungligen hämtad 4.11.2010, uppdaterad april 2017).

”Tobaksarbetsgruppen fick munkavle”, *Österbottens Tidning* 10.12.2008, ot.fi/Story/?linkID= 49033&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

”Tullen vill begränsa snusförsäljning på färjorna”, *Österbottens Tidning* 19.12.2008, ot.fi/Story/?linkID=50186&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

Överfors, Ulf 2008, ”Är det skäligt att förbjuda snus?”, *Österbottens Tidning* 15.11.2008, ot.fi/Story/?linkID=45742&highlight=snus (hämtad 3.11.2010).

7. Sarelin

Blom, Allan 2004, ”Fisket viktig näring i kustregionerna”, *Jakobstads Tidning* 29.7.2004.

Ek, Göran 1995, ”Minister Kalevi Hemilä: Rättvis kompromiss målet i spinnfisketvisten”, *Hufvudstadsbladet* 30.5.1995.

”Fiskeritvister har lett till skottlossning”, Svenska Yle 20.2.2013, svenska.yle.fi/artikel/2013/02/20/fiskeritvister-har-lett-till-skottlossning.

Friström, Pamela 2003, ”Döda fiskar hittades i container”, *Hufvudstadsbladet* 13.5.2003.

Hellin, Jan 2003, ”21-9 till sälarna – resultatet av en natt på havet”, *Åland* 2.7.2003.

Johansson, Peter 2006, ”Klaus Berglund tror på yrkesfisket. Nu premieras hans framåtanda med Skärgårdsfondens stipendium”, *Västra Nyland* 31.3.2006.

Johansson, Tor-Erik 2006, ”Kustfisket offras för turism i norr?”, *Jakobstads Tidning* 28.11.2006.

Kevin, Torbjörn 2004, ”Fiske i grumligt vatten”, *Åbo Underrättelser* 26.5.2004.

Kevin, Torbjörn 2012, ”Maktens mönster”, *Åbo Underrättelser* 26.6.2012.

Kiinteistöveroa maksava mökkiläinen [signatur] 2001, ”Viehekalastuslaki – laillistettua häirintää”, *Turun Sanomat* 3.5.2001.

Kivelä, Jan-Peter 2008, Raseborgs stads blogg 24.9.2008, www.raseborg.fi/bloggar/janpeter?start=45.

Lampi, Niklas 2003, ”Mats laddar för nytt laxkrig”, *Hufvudstadsbladet* 6.5.2003.

Lydén, Marianne 2005, ”Rajamäki hjälte på spinnfiskefest”, *Hufvudstadsbladet* 9.11.2005.

Pahlman, Folke 2009, ”Catch and release är skonsamt. Teemu Koskis studie: Fisken klarar bra av att fångas på kroken och släppas igen”, *Åbo Underrättelser* 30.5.2009.

Pahlman, Folke 2009, ”Fiskeguiders kunder ska få fiska fritt”, *Åbo Underrättelse*r 2.6.2009.

Pahlman, Folke 2009, ”SFP säger nej till fiskelagändring”, *Åbo Underrättelser* 3.6.2009.

Raita, Hellevi 2006, ”Yrkesfisket inget hot mot laxstammen”, *Hufvudstadsbladet* 28.2.2006.

Steinby, Ann-Gerd 2004, ”Kampen om laxen”, *Hufvudstadsbladet* 24.4.2004.

Stolpe, Maud & Nina Bergman 2013, ”Debatten har gått het mellan spinnfiskare och skärgårdsbor”, Svenska Yle 11.1.2013, svenska.yle.fi/artikel/2013/01/11/debatten-har-gatt-het-mellan-spinnfiskare-och-skargardsbor.

Wendell, Gunnar 1995a, ”Gemensamma krafter för friskare vatten”, *Hufvudstadsbladet* 1.7.1995.

Wendell, Gunnar 1995b, ”Vad är sportfiske?”, *Hufvudstadsbladet* 22.12.1995.

8. Strandén-Backa

Elmevik, Lennart 2008a, ”Boken borde aldrig ha gått i tryck”, *Vasabladet* 6.3.2008.

Elmevik, Lennart 2008b, ”Bedrövligt och sorgligt”, *Vasabladet* 20.3.2008.

Huldén, Lars 2008a, ”Wilsons bok är helt utan värde”, *Hufvudstadsbladet* 5.1.2008.

Huldén, Lars 2008b, ”Ortnamn i uppslagsverk” [Recension av *Suomalainen Paikannimikirja*], *Vasabladet* 19.1.2008.

Huldén, Lars 2008c, ”Eufori och tragedi”, *Vasabladet* 8.2.2008.

Huldén, Lars 2008d, ”Dags att avsluta ortnamnsdebatten”, *Vasabladet* 19.3.2008.

Ivars, Ann-Marie & Marianne Blomqvist 2008, ”Vetenskaplig mognad och erfarenhet krävs”, *Hufvudstadsbladet* 26.1.2008.

Janhunen, Juha 2007, ”Korta finska rötter”, *Hufvudstadsbladet* 29.12.2007.

Karlsson, Fred 2007, ”Kvasivetenskap om ortnamn”, *Hufvudstadsbladet* 22.12.2007.

Lönnqvist, Bo 2008a, ”Magi kontra vetenskap”, *Hufvudstadsbladet* 13.1.2008.

Lönnqvist, Bo 2008b [Svar på Wilsons debattinlägg], *Hufvudstadsbladet* 17.1.2008.

Mansikka, Tomas 2008, ”Till Spinozas tid?”, *Hufvudstadsbladet* 23.1.2008.

Schalin, Johan 2007, ”Röster från språkstriden. Gamla ortnamn begeistrar”, http://www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=2191 (hämtad april 2017).

Schalin, Johan 2008, ”Paradigmskifte aktualiseras inte”, *Hufvudstadsbladet* 18.1.2008.

Siebert, Jörg 2008, ”Ortnamn på villovägar”, *Hufvudstadsbladet* 17.1.2008.

Slotte, Peter 2007, ”Grotesk namntolkning”, *Hufvudstadsbladet* 9.12.2007.

Slotte, Peter 2008a, ”Inget skäl vara okritisk och överslätande”, *Hufvudstadsbladet* 15.1.2008.

Slotte, Peter 2008b, ”Paula Wilson förvränger och förtiger”, *Vasabladet* 24.2.2008.

Slotte, Peter 2008c, ”Tack och adjö till Paula Wilson”, *Vasabladet* 20.3.2008.

Wilson, Paula 2007a, ”Partisk recension om ortnamn”, *Hufvudstadsbladet* 15.12.2007.

Wilson, Paula 2007b, ”Tolkningen kommer att revideras”, *Hufvudstadsbladet* 29.12.2007.

Wilson, Paula 2008a, ”Huldén kan hålla sig till dikter”, *Hufvudstadsbladet* 13.1.2008.

Wilson, Paula 2008b, ”Häxjakt i vetenskapens namn”, *Hufvudstadsbladet* 17.1.2008.

Wilson, Paula 2008c, ”Huldén recenserar Huldén”, *Vasabladet* 30.1.2008.

Wilson, Paula 2008d, ”Aggression och desperation”, *Vasabladet* 15.2.2008.

Ågren, Gösta 2007a, ”En värdig uppföljare av den Norrmanska gärningen”, *Vasabladet* 18.1.2007.

Ågren, Gösta 2007b, ”Läs böckerna, inte tyckarna”, *Hufvudstadsbladet* 29.12.2007.

Ågren, Gösta 2008, ”Litteraturforskarna är besegrade”, *Hufvudstadsbladet* 8.1.2008.

Debattinlägg i kronologisk ordning

VBL 18.1.2007 Ågren, Gösta, ”En värdig uppföljare av den Norrmanska gärningen”.

HBL 9.12.2007 Slotte, Peter, ”Grotesk namntolkning”.

HBL 15.12.2007 Wilson, Paula, ”Partisk recension om ortnamn”.

HBL 22.12.2007 Karlsson, Fred, ”Kvasivetenskap om ortnamn”.

HBL 29.12.2007 Wilson, Paula, ”Tolkningen kommer att revideras”.

HBL 29.12.2007 Ågren, Gösta, ”Läs böckerna, inte tyckarna”.

HBL 29.12.2007 Janhunen, Juha, ”Korta finska rötter”.

HBL 5.1.2008 Huldén, Lars, ”Wilsons bok är helt utan värde”.

HBL 8.1.2008 Ågren, Gösta, ”Litteraturforskarna är besegrade”.

HBL 13.1.2008 Wilson, Paula, ”Huldén kan hålla sig till dikter”.

HBL 13.1.2008 Lönnqvist, Bo, ”Magi kontra vetenskap”.

HBL 15.1.2008 Slotte, Peter, ”Inget skäl vara okritisk och överslätande”.

HBL 17.1.2008 Wilson, Paula, ”Häxjakt i vetenskapens namn”.

HBL 17.1.2008 Lönnqvist, Bo, [Svar på Wilsons debattinlägg].

HBL 17.1.2008 Siebert, Jörg, ”Ortnamn på villovägar”.

HBL 18.1.2008 Schalin, Johan, ”Paradigmskifte aktualiseras inte”.

VBL 19.1.2008 Huldén, Lars, ”Ortnamn i uppslagsverk” [Recension av *Suomalainen paikannimikirja*].

HBL 23.1.2008 Mansikka, Tomas, ”Till Spinozas tid?”.

HBL 26.1.2008 Ivars, Ann-Marie & Marianne Blomqvist, ”Vetenskaplig mognad och erfarenhet krävs”.

VBL 30.1.2008 Wilson, Paula, ”Huldén recenserar Huldén”.

VBL 8.2.2008 Huldén, Lars, ”Eufori och tragedi”.

VBL 15.2.2008 Wilson, Paula, ”Aggression och desperation”.

VBL 24.2.2008 Slotte, Peter, ”Paula Wilson förvränger och förtiger”.

VBL 6.3.2008 Elmevik, Lennart, ”Boken borde aldrig ha gått i tryck”.

VBL 19.3.2008 Huldén, Lars, ”Dags att avsluta ortnamnsdebatten”.

VBL 20.3.2008 Slotte, Peter, ”Tack och adjö till Paula Wilson”.

VBL 20.3.2008 Elmevik, Lennart, ”Bedrövligt och sorgligt”.

9. Björkholm

Ahlskog, Holger & Sören Sandholm 1987, *Vår historia åk 7*, Helsingfors: Söderströms.

Ahlskog, Holger & Sören Sandholm 1998, *Vår historia 4. 1900-talets historia*, Helsingfors: Söderströms.

Castrén, Matti J., Reino Riikonen & Heidi Malmström 1987, *Historia för femman* [originalets titel: *Historia ja me 5*], Vasa: Svenska läromedel.

Estlander, B. 1956, *Finlands historia i korta berättelser*, elfte upplagan, Helsingfors: Söderström & C:o förlagsaktiebolag.

Hornborg, Eirik 1958, *Finlands historia*, fjärde upplagan, Helsingfors: Söderström & C:o förlagsaktiebolag.

Juva, Einar W. & Mikko Juva 1966, *Suomen kansan historia IV. Kansallinen herääminen*, Helsinki: Otava.

Korhonen, Arvi (toim.) 1949, *Suomen historian käsikirja II*, Porvoo: WSOY.

Lehtonen, Kai R. & Veikko Huttunen 1977, *Historia för grundskolan Åk 7* [originalets titel: *Peruskoulun historia 3*], Gunilla Cleve (övers.), Helsingfors: Söderström & C:O förlags AB.

Lindeqvist, K. O. 1926, *Suomen historia*, Porvoo: WSOY.

Louhisola, Oiva, Matti Pajunen & Veikko Niemi 1980, *Historiens värld 5. Textdel*, femte upplagan, Valter J. Lall, Erik Elg & Harri Hoffman (övers.), [Esbo]: Ab Svenska Läromedel.

Ottelin, A. K. 1967, *Finlands historia för mellanskolor, flickskolor och seminarier: Med ett tillägg Självständighetstiden av Kay Stenberg*, sjunde upplagan, Helsingfors: Söderströms & C:o Förlags Ab.

Runeberg, Carl Michael 1973, *Arbetsbok till Finlands historia*, Helsingfors: Söderströms.

Therman, Tor 1947, *Finlands väg genom tiderna*, Helsingfors: Söderström.

10. Backa

Expo 2014, ”Det slutna Europa”, http://detslutnaeuropa.se (hämtad 10.6.2014).

”Folktinget satsar på unga finskspråkiga politiker”, Svenska Yle 13.4.2013, http://svenska.yle.fi/artikel/2013/04/13/folktinget-satsar-pa-unga-finsksprakiga-politiker (hämtad 31.1.2014).

Folktinget 2011a, ”Svenska veckan – en vecka för tolerans och öppenhet”, http://www.folktinget.fi/sv/press/utlatanden/article-54795-19396-svenska-veckan-en-vecka-for-tolerans-och-oppenhet?offset_53646=240 (ursprungligen hämtad 24.2.2013, uppdaterad april 2017).

Folktinget 2011b, ”Vår tid – vårt land!”, http://www.folktinget.fi/sv/press/utlatanden/article-54795-19161-var-tid-vart-land?offset_53646=170 (ursprungligen hämtad 24.2.2013, uppdaterad april 2017).

Folktinget 2011c, ”Vårt land – Biografier”, http://www.folktinget.fi/Site/Widget/Editor/137/files/Vart%20land%20-%20Bion_2.pdf (hämtad 15.4.2013).

Föreningsfestivalen 2013, Program, http://festival.fi/program (hämtad 15.4.2013).

Magma, ”Ett öppet eller slutet Europa?”, 14.5.2014, http://magma.fi/post/2014/5/14/ett-oppet-eller-slutet-europa (ursprungligen hämtad 10.6.2014, uppdaterad april 2017).

Magma-akademin 2014, ”Om oss”, http://www.magmaakademin.fi/se/om-oss (hämtad 7.1.2014).

Nationalencyklopedin, ”tolerans”, www.ne.se/lang/tolerans (hämtad 24.2.2013).

SFP 2001, ”Invandringen – en möjlighet och nödvändighet. Dags för en ny invandringspolitik i Europa”, Invandringspolitiskt initiativ, partistyrelsen 3.2.2001.

SFP 2011a, ”SFP på cirka 100 sekunder”, http://www.youtube.com/watch?v=eGop2jXmSpk (hämtad 24.2.2013).

SFP 2011b, För ett rikare Finland, http://www.sfp.fi/sites/default/files/Dokument/Program_sv/Riksdagsval2011SFP_valprogram.pdf (ursprungligen hämtad 24.2.2013, uppdaterad april 2017).

SFP 2011c, ”SFP går till riksdagsval i Lappland”, http://www.sfp.fi/sv/verksamhet/partidag_2011/article-22038-6755-sfp-gar-till-riksdagsval-i-lappland?offset_22038%3D475%26categories_22038%3D35 (hämtad 2.2.2014).

SFP 2013, ”... om vad vi tänker”, http://sfp.fi/sv/verksamhet (hämtad 3.4.2013).

”SFP-slogan kan spä på fördomar”, *Hufvudstadsbladet* 19.1.2011.

Svensk ordbok, ”tolerans”, http://www.ne.se/sve/tolerans (hämtad 24.2.2013).

Sås & kopp, ”Modersmål o Fäders land”, http://www.sasokopp.fi/custom/pdf/modersmalofadersland.pdf (hämtad 2.2.2014).

Urbaani sanakirja, ”bounssata”, http://urbaanisanakirja.com/word/bounssata (hämtad 15.4.2013).

Vasa övningsskola, ”Läsårsinformation 2012–2013”, https://www.abo.fi/vos/media/29409/info1213.pdf (ursprungligen hämtad 15.4.2013, uppdaterad april 2017).

”Wallin om SFP:s valkampanj”, Svenska Yle 14.12.2010, http://arenan.yle.fi/tv/1266316 (hämtad 9.6.2014).

Westerberg, Barbro 2013, intervju med Andreas Backa per e-post, Svenska Yle 31.1.2013.

Österbottniska Posten 2011, ”Tre urpremiärer på Wasa Teater i höst”, 1.9.2011, http://webbop.fi/start/article-20785-8548-tre-urpremiarer-pa-wasa-teater-i-host?field=view_count_atc (ursprungligen hämtad 7.1.2014, uppdaterad april 2017).

11. Klinkmann

Hakala, Heidi 2012, *Hufvudstadsbladet* 11.6.2012, http://gamla.hbl.fi/nyheter/2012-06-11/forskare-svart-haglund-att-locka-finska-valjare-0 (hämtad april 2017).

Hämäläinen, Annons i tidningen *Hämäläinen* nr 74, 15.9.1880.

Juurus, Kati 1994, ”Uppdrag i Svenskfinland”, *Folktidningen Ny Tid* 2.6.1994.

Juurus, Kati 1994, ”Vähemmistön kiva kohtalo”, *Helsingin Sanomat*s månadsbilaga Kuukausi-liite 16.4.1994.

Lönnfors, Per-Erik 2005, *Svenska talande sämre folk. Ett porträtt av en familj,* Helsingfors: Söderströms.

Saaran blogi, ”Svenska talande bättre folk”, 28.11.2005, saaranblogi.blogspot.fi/2005/11/svenska-talande-bttre-folk.html.

Schwarzmann, Phil 2010, “Which Finnish Grocery Store Should I Choose?”, *Finland for Thought. Politics, Current Events, Culture – In Finland & United States*, 21.6.2010, www.finlandforthought.net/2010/06/21/which-finnish-grocery-store-should-i-choose/.

LITTERATUR

Lagar och förordningar

Tobakslag (13.8.1976/693), Finlex, www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1976/19760693 (Finland).

Lag om fiske (16.4.1982/286), Finlex www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1982/19820286 (Finland).

Förordning om fiske (30.12.1982/1116), Finlex, www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1982/19821116 (Finland).

Finlands grundlag (731/1999), Finlex, www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1999/19990731.

Lag om ändring av lagen om fiske (1045/1996), Finlex, www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1996/19961045 (Finland).

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk, Notisum, www.notisum.se/rnp/sls/lag/20090724.HTM (Sverige).

Övrig litteratur

Abrahams, Roger A. 1993, "Phantoms of Romantic Nationalism in Folkloristics", *Journal of American Folklore* 106, nr 419.

Adams, Ian 2001, *Political Ideology Today,* 2nd ed., Manchester and New York: Manchester University Press.

Aelbrecht, Patricia 2013, *Le Grand Voyage: l'expérience, l'expérience racontée et l'économie d'expérience* [diss.], Åbo: Åbo Akademi, Université Libre de Bruxelles, www.doria.fi/bitstream/handle/10024/90341/aelbrecht_patricia.pdf?sequence=2.

Ahlbeck-Rehn, Jutta 2006, *Diagnostisering och disciplinering – medicinsk diskurs och kvinnligt vansinne på Själö hospital 1889–1944,* [diss.], Åbo: Åbo Akademis förlag.

Ahlbäck, Olav 1983, *Ordbok över Finlands svenska folkmål* 1, A–E, Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.

Ahlbäck, Pia Maria & Ulrika Gustafsson 2007, "'En skärgårdsflickas kulturbekännelser'. Ett e-samtal kring postkolonial teori, litteratur, och svenskhet i Finland", *Laboratorium för folk och kultur* 1/2007.

Ahmed, Sara 2004, *The Cultural Politics of Emotion,* London: Routledge.

Alapuro, Risto 1998, "Sivistyneistön ambivalentti suomalaisuus", Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.), *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti*, Tampere: Vastapaino.

Allardt, Erik 1983, "De språkliga minoriteterna i Väst-Europa och finlandssvenskarna", Max Engman och Henrik Stenius (red.), *Svenskt i Finland 1. Studier i språk och nationalitet efter 1860,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 511, Helsingfors.

Allardt, Erik 1987, *Samhället Finland. Omvandling och traditioner,* Helsingfors: Schildts.

Allardt, Erik & Christian Starck 1981, *Språkgränser och samhällsstruktur. Finlandssvenskarna i ett jämförande perspektiv,* Stockholm: AWE/Gebers.

Althusser, Louis 2008 [1970], *On Ideology,* London & New York: Verso.

Andersen, Margaret L. & Patricia Hill Collins (red.) 1992, *Race, Class and Gender. An Anthology,* Belmont & London: Wadsworth.

Anderson, Benedict 1991, *Imagined Communities. Reflections of the Origin and Spread of Nationalism* [Rev. and extended ed.], London: Verso.

Anderson, Benedict 2006, *Imagined Communities. Reflections of the Origin and Spread of Nationalism* [Rev. ed.], London: Verso.

Anderson, Benedict 1993, *Den föreställda gemenskapen: reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning,* Göteborg: Daidalos.

Andersson, Håkan 1979, *Kampen om det förflutna. Studier i historieundervisningens målfrågor i Finland 1843–1917,* Åbo: Åbo Akademi.

Andolf, Göran 1972, *Historien på gymnasiet. Undervisning och läroböcker 1820–1965*, Studia historica Upsaliensia 44, Stockholm: Esselte Studium.

Anthias, Floya 2013, "Intersectional what? Social divisions, intersectionality and levels of analysis", *Ethnicities* 13:3.

Anttonen, Pertti J. 2005, "Tradition through Modernity. Postmodernism and the Nation-State in Folklore Scholarship", Studia Fennica Folkloristica 15, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Apo, Satu 1998, "Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio", Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.), *Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti,* Tampere: Vastapaino.

Aronsson, Peter 2004, *Historiebruk. Att använda det förflutna*, Lund: Studentlitteratur.

Arnstberg, Karl-Olov 2005, *Typiskt svenskt. 8 essäer om det nutida Sverige,* Stockholm: Carlsson.

Arvastson, Gösta & Billy Ehn 2009, "Observationens dynamik", Gösta Arvastson et al. (red.), *Etnografiska observationer*, Lund: Studentlitteratur.

Babcock, Barbara A. 1980, "Reflexivity. Definitions and discriminations", *Semiotica* 30, 1980:1–2, pp. 1–14.

Bacchi, Carol 2009, *Analysing policy. What's the problem represented to be?,* Sydney: Perason.

Bachtin, Michail 1991, 1997, *Det dialogiska ordet,* Gråbo: Antrophos.

Backa, Andreas 2014, *Att beskriva det svenska i Finland. Tolerans som varumärke?*, http://www.sls.fi/media/Seminarieprogram/2013-01-09_Tolerans-som-varumarke_Andreas_Backa.pdf (hämtad 29.1.2014).

Baier, Matthias & Måns Svensson 2009, *Om normer,* Malmö: Liber.

Bakhtin, Mikhail 1994, *The Dialogical Imagination,* Austin: University of Texas Press.

Barner-Rasmussen 2011, *Affär eller Business? En studie av språkanvändningen i det ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige,* Magma Studie 5, [Helsingfors]: Finlands svenska tankesmedja Magma.

Barth, Fredrik (red.) 1969, *Ethnic Boundaries. The Social Organization of Culture Difference,* Long Grove, Ill.: Waveland Press.

Barthes, Roland 1969, 1970 [1957], *Mytologier,* Staffanstorp: Bo Cavefors Bokförlag.

Barthes, Roland 2007, *Mytologier,* Lund: Arkiv förlag 2007.

Bateson, Gregory 1999 [1972], *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology. Part III: Form and Pathology in Relationship,* Chicago: University of Chicago Press.

Baudou, Evert 1991, ”Järnåldersbygd i Österbotten”, *Acta antiqua Ostrobotniensia* 2, Vasa: Scriptum.

Beckman, Svante 1989, ”Professionerna och kampen om auktoritet”, Staffan Selander (red.), *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap. Professionaliseringens sociala grund*, Lund: Studentlitteratur, s. 57–88.

Bellamy, Richard 1993, “Liberalism”, Roger Eatwell & Anthony Wright (red.), *Contemporary Political Ideologies*, London: Pinter Publishers.

Bengtsson, Åsa 2010, ”Svenska folkpartiet som förvaltare av det politiska och sociala kapitalet”, Susan Sundback & Fredrica Nyqvist (red.), *Det finlandssvenska sociala kapitalet. Fakta och fiktion*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 734, Helsingfors.

Berg, Gunnar 2001, *Att förstå skolan – En teori om skolan som institution och skolor som organisationer,* Lund: Studentlitteratur.

Berg, Martin & Wickman, Jan 2010, *Queer*, Malmö: Liber.

Berge, Kjell Lars 1990, *Tekstnormers diakroni: noen idéer til en sosiotekstologisk teori om tekstnormendring*, Stockholm: Stockholms universitet, inst. för nordiska språk.

Berger, Peter 1990 [1967], *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*, New York: Anchor Books.

Berggren, Jan 2008, ”Bremer och Niska. Två storsmugglare från mellankrigstiden och samhällets kamp mot dem”, *Argus. Årsbok för tullmuseum och Tullhistoriska föreningen*.

Berglund, Lennart 1991, ”Att tänka på vid läroboksvalet”, *Lärobok om läroböcker*, [Stockholm]: Läromedelsförfattarnas förening, s. 39–64.

Bergman, Anne 1992, ”’Feittisdasbraso, pjäxdans och knäckor’. Fastlagstraditioner i Jakobstadstrakten”, Anne Bergman & Carola Ekrem (red.), *Fest och fritid. Fyra studier i finlandssvenska festtraditioner och ungdomsseder*, Meddelanden från folkkultursarkivet nr 13, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 577, Helsingfors, s. 116–184.

Besson, Jean & Karen Fog Olwig (red.) 2005*, Caribbean Narratives of Belonging. Fields of Relations, Sites of Identity*, Oxford: MacMillan.

Bhabha, Homi K. 1998, ”Foreword: Joking Aside: The Idea of a Self-Critical Community”, Bryan Cheyette and Laura Marcus (red.), *Modernity, Culture and ‘the Jew’*, London: Polity Press.

Bidart, Pierre 2002, ”Construction et devenir de la bipolarité culturelle, basque et français”, *Hérodote* 2002/2 n° 105, p. 123–128, www.cairn.info/revue-herodote-2002-2-page123.htm.

Billig, Michael 1987, *Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology,* Cambridge: Cambridge University Press.

Billig, Michael 1995, *Banal Nationalism,* London: Sage.

Billing, Anders 2011, ”Påfågeln från ankdammen”, *Fokus. Sveriges Nyhetsmagasin* 10, 15.3.2011, www.fokus.se/2011/03/pafageln-fran-ankdammen/ (hämtad 8.10.2014).

Birdlife Finland, presentation, www.birdlife.fi/svenska/presentation.shtml (hämtad 14.10.2014).

Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland 2010, opublicerad forskningsplan för forskningsprojekt vid Svenska litteratursällskapet i Finland.

Björk, Petter C. 2013, ”Åbo Akademi, humaniora och ekonomi – ett

sammandrag av debatten 2012", *Finsk tidskrift* 1, s. 7–20.

Blehr, Barbro 2001, "I det godas tjänst", Barbro Blehr (red.), *Kritisk etnologi. Artiklar till Åke Daun,* Stockholm: Prisma.

Blommaert, Jan & Jef Verschueren 1998, *Debating Diversity. Analysing the Discourse of Tolerance,* London: Routledge.

Boldt, Mikael 2008, "Ingen skam i kroppen", *Hufvudstadsbladet* 13.12.2008.

Borneskans, Fredrik 2005, "Vad är det med landsbygden och svensk film?", *Fönstret* 8, s. 4–5.

Bourdieu, Pierre & Loïc J. D. Wacquant 1992, *An Invitation to Reflexive Sociology,* Chicago: University of Chicago Press.

Brah, Avtar, Mary J. Hickman & Máirtín Mac an Ghaill (eds.) 1999, *Thinking Identities: Ethnicity, Racism and Culture (Explorations in Sociology),* London: Macmillan Press.

Brante, Thomas 2009, "Kategorins makt", R. Eliasson-Lappalainen & A. Meeuwisse (red.), *Den berusade båten*, Lund: Arkiv förlag.

Bredbacka, Björn 2011, "Snuset en bit av den österbottniska identiteten", *Österbottens tidning* 13.3.2011, ot.fi/Story/?linkid=147281 (hämtad 6.4.2011).

Brommels, Maria 2013, *Den nya kommunen: en studie av tidigare kommunsammanslagningar*, Magma studie 2, [Helsingfors]: Tankesmedjan Magma.

Brown, Wendy 2008, *Regulating Aversion. Tolerance in the Age of Identity and Empire*, New Jersey: Princeton.

Brubaker, Rogers 2004, *Ethnicity without Groups*, Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press.

Brusila, Johannes 2008, "Den finlandssvenska populärmusikens vara eller inte vara. Diskursiva och nymaterialistiska utgångspunkter för etnicitetsinriktad musikforskning", *Etnomusikologian vuosikirja* vol. 20, Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura.

Bruun, Staffan 2014, "Broo kritiserar Guggenheimbidrag", *Hufvudstadsbladet* 6.3.2014, http://hbl.fi/2014-03-06/576796/broo-kritiserar-guggenheimbidrag.

Buchanan, Ian 2010, *Oxford Dictionary of Critical Theory,* Oxford: Oxford University Press.

Börjesson, Mats & Alf Rehn 2009, *Makt*, Malmö: Liber.

Canning, Kathleen 1999, "Feminist History After the Linguistic Turn. Historizing Discourse and Experience", Sharlene Hesse-Biber, Christina Gilmartin & Robin Lydenberg (eds.), *Feminist Approaches to Theory and Methodology. An Interdisciplinary Reader,* Oxford: Oxford University Press.

Cantwell, Robert 1993, *Ethnomimesis. Folklife and the Representation of Culture,* Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Carbaugh, Donal et al. 2011, "Discursive reflexivity in the ethnography of communication. Cultural Discourse analysis", *Cultural Studies ← → Critical Methodologies* 11, 2011:2, pp. 153–164.

Casanova, José 2009, "The Secular and Secularisms", *Social Research* 74(4), pp. 1049–1066.

Cashman, Ray 2006, "Critical Nostalgia and Material Culture in Northern Ireland", *Journal of American Folklore* 119 (472), pp. 137–160.

Castells, Manuel 2006, "Globalisation and identity : a comparative perspective", *Transfert,* Institut Ramon Llull, llull.

cat/IMAGES_175/transfer01-foc01.pdf (hämtad 10.02.2014).

Cavarero, Adriana 2000, *Relating Narratives. Storytelling and selfhood*, London & New York: Routledge.

Chakrabarty, Dipesh 2000, *Provincializing Europe. Postcolonial Thought and Historical Difference,* Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Chow, Rey 2006, *The Age of the World Target. Self-Referentiality in War, Theory, and Comparative Work,* Durham: Duke University Press.

Chow, Rey 2012, *Entanglements, or Transmedial Thinking about Capture*, Durham, N.C.: Duke University Press.

Couldry, Nick 2010, *Why Voice Matters. Culture and Politics After Neoliberalism*, London: Sage.

Crenshaw, Kimberlé 1989, "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics", *University of Chicago Legal Forum*, pp. 139–167.

Crenshaw, Kimberlé 1991, "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color", *Stanford Law Review* vol 43, No. 6, pp. 1241–1299.

Creutz, Karin, Heidi af Heurlin & Riikka Lehtonen 2002, "Islam och pressen – Synen på islam i Hufvudstadsbladets och Helsingin Sanomats ledare; November 2000 – oktober 2001", Tom Sandlund (red.), *Etnicitetsbilden i finlandssvenska medier,* Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan, Forskningsinstitutet.

Crystal, David 2001, *Language and the Internet*, Cambridge: Cambridge University Press.

Daher, Okan, Lauri Hannikainen & Karoliina Heikinheimo (toim.) 2012, *Suomen kansalliset vähemmistöt kulttuurien ja kielten rikkautta,* Keuruu: Otavan Kirjapaino, www.rauhanpuolustajat.org/tiedostot/vahemmistot.pdf (hämtad 10.4.2014).

Daneli, Torbjörn 2000, "Entreprenörskap i industrialismens gränsområde? En studie av lokala förutsättningar och företagarnätverk i Skelleftebygden under 1800- och 1900-talen" [diss.], Umeå Studies in Economic History Nr 24 och Kulturens frontlinjer 31.

Davidson, Tonya K, Ondine Park & Rob Shields (red.) 2011, *Ecologies of Affect. Placing Nostalgia, Desire and Hope,* Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.

Deleuze, Gilles & Félix Guattari 1987, *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Derrida, Jacque 1978 [1967], *Writing and Difference,* London: Routledge.

Di Blasi, Luca & Christoph F.E. Holzhey (red.) 2014, *The power of tolerance,* New York: Columbia University Press.

Douglas, Mary 1985, *Risk Acceptability According to the Social Sciences,* New York: Russel Sage Foundation.

Edenheim, Sara 2011, *Anakronismen. Mot den historiska manin*, Göteborg: Daidalos.

Ehn, Billy 2011, "Doing-it-yourself. Autoethnography of manual work", *Ethnologia Europaea* 41/2011, pp. 53–63.

Ehn, Billy & Orvar Löfgren 2004, *Hur blir man klok på universitetet?,* Lund: Studentlitteratur.

Ehnström, Christoffer 1996, *Ryssland- och Sovjetbilden i gymnasiet. En undersökning av de finländska läroböckerna i allmän historia åren 1917–85,* [avhandling pro gradu], Åbo Akademi.

Ekman, Michel 2011, *Må vi blicka tillbaka mot det förflutna. Svenskt och finskt hos åtta finlandssvenska författare 1899–1944,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 749, Helsingfors.

Ekman, Michel 2012, ”Kieli-ilmasto on käynyt Suomessa entistä kireammäksi”, *Helsingin Sanomat* 27.3.2012.

Elden, Stuart 2013, *The Birth of Territory,* Chicago: The University of Chicago Press.

Elmgren, Ainur 2008, *Den allrakäraste fienden. Svenska stereotyper i finländsk press 1918–1939,* Lund: Sekel.

Engman, Max 1999, “The Finland-Swedes: A case of failed national history?”, Michael Branch (red.), *National History and Identity. Approaches to the Writing of National History in the North-East Baltic Region Nineteenth and Twentieth Centuries*, Studia Fennica Ethnologica 6, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Engman, Max 2000, ”Historikernas folk”, Derek Fewster (red.), *Folket. Studier i olika vetenskapers syn på begreppet folk*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 626, Helsingfors.

Engman, Max & Henrik Stenius (red.) 1983*, Svenskt i Finland 1. Studier i språk och nationalitet efter 1860,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 511, Helsingfors.

Engman, Max & Henrik Stenius (red.) 1984, *Svenskt i Finland 2. Demografiska och socialhistoriska studier*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 519, Helsingfors.

Eriksson, Madeleine 2010, *(Re)producing a periphery – popular representations of the Swedish North,* [diss.], Umeå: Umeå universitet, kulturgeografiska institutionen.

Erlingsson, Gissur Ó. 1999, *Regional pånyttfödelse*, Lund: Lunds universitet, statvetenskapliga institutionen.

Fagerholm, Mattias 2014, ”Kulturfonden försöker köpa finsk goodwill”, Svenska Yle 30.1.2014, svenska.yle.fi/artikel/2014/01/30/kulturfonden-forsoker-kopa-finsk-goodwill.

Fairclough, Norman 1992, *Discourse and Social Change,* Cambridge & Oxford: Polity Press.

Fenton, Steve 1999, *Ethnicity: Race, Class and Culture,* London: Palgrave Macmillan.

Fewster, Derek (red.) 2000, *Folket. Studier i olika vetenskapers syn på begreppet folk,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 626, Helsingfors.

Fewster, Derek 2006, *Visions of Past Glory. Nationalism and the Construction of Early Finnish History*, Helsinki: Finnish Literature Society.

Fiebranz, Rosemarie 2010, ”Lagårdar och könsarbete. Modernisering och skillnadsskapande i norrländsk skogsbygd vid 1900-talets mitt”, *Scandia. Tidskrift för historisk forskning* 1/2010.

Finland, a Cultural Encyclopedia, 1997, Olli Alho (red.), Helsinki: Finnish Literature Society.

Finlands officiella statistik (FOS) 2011, *Tobaksstatistik*, Helsingfors: Statistikcentralen, www.stat.fi/til/tup/index_sv.html (hämtad 23.9.2011).

Finlands officiella statistik (FOS) 2013a, *Befolkningsstruktur,* Tabellbilaga 1. Befolkningen efter språk 1980–2013.

Helsingfors: Statistikcentralen, www.stat.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tau_001_sv.html (hämtad 9.4.2014).

Finlands officiella statistik (FOS) 2013b, *Tobaksstatistik 2012,* Helsingfors: Delegationen för Finlands officiella statistik 2013, www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110551/Tr27_13.pdf?sequence=1 (hämtad 16.1.2014).

Finlands officiella statistik (FOS) 2016, *Tobaksstatistik 2015,* Helsingfors: THL: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016092224113 (hämtad april 2017).

Finlands svenska litteraturhistoria. Första delen: Åren 1400–1900, 1999, Johan Wrede (utg.), Helsingfors och Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Atlantis.

Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet. Uppslagsdel, 2000, Clas Zilliacus (utg.), Helsingfors och Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Atlantis.

Finnäs, Fjalar 2010, *Finlandssvenskarna 2009. En statistisk rapport,* Folktinget: Helsingfors.

Fleck, Ludwik 1997 [1935], *Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum. Inledning till läran om tankestil och tankekollektiv,* Stockholm: Symposion.

Forst, Rainer 2013, *Toleration in Conflict. Past and Present*, Cambridge: Cambridge University Press.

Forst, Rainer 2014, *Justification and Critique*, Cambridge: Polity.

Foucault, Michel 1980 [1976], ”Two Lectures”, Colin Gordon (red.), *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-1977,* Brighton: Harvester.

Foucault, Michel 1980, *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*, Colin Gordon (red.), New York: Pantheon books.

Foucault, Michel 1984, *The Foucault Reader*, Paul Rabinow (red.), New York: Pantheon 1984.

Foucault, Michel 1984, “Space, Knowledge and Power”, *The Foucault Reader,* Paul Rabinow (red.), New York: Pantheon.

Foucault, Michel 1987, *Övervakning och straff. Fängelsets födelse,* Lund: Studentlitteratur.

Foucault, Michel 1991, ”Governmentality”, Graham Burchell, Colin Gordon & Peter Miller (eds.), *The Foucault Effect*, Chicago: The Chicago University Press.

Foucault, Michel 2002 [1976], *Sexualitetens historia. Band 1: Viljan att veta,* Göteborg: Daidalos.

Framework Convention For the Protection of National Minorities and Explanatory Report 1995, H (95) 10, Strasbourg: Europarådet, www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_H%2895%2910_FCNM_ExplanReport_en.pdf (hämtad 10.4.2014).

Genette, Gérard 1997, *Paratexts. Thresholds of Interpretation,* Cambridge: Cambridge University Press.

Giblin, Bernadette 2002, ”Langues et territoires : une question géopolitique”, *Hérodote* 2/2002 nº 105.

Giddens, Anthony 1991, *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge: Polity Press.

Goffman, Erving 2000 [1959], *Jaget och maskerna. En studie i vardagslivets dramatik,* Stockholm: Norstedts akademiska.

Gramsci, Antonio 2007 [1948], *Brev från fängelset,* Uppsala: Ruin.

Gray, John 2000, *Two Faces of Liberalism*, Oxford: Blackwell.

Gregory, Derek 2004, *The Colonial Present – Afghanistan, Palestine, Iraq,* London: Blackwell.

Gripenberg, Catharina 2013, ”Balansgång i det finlandssvenska rummet”, *Svenskbygden* 3/2013, https://issuu.com/svenskbygden/docs/svenskbygden_3-2013.

Grossberg, Lawrence 2010, *Cultural Studies in the Future Tense,* Durham: Duke University Press.

Grönholm, Christoffer 2008, *Mindre är mera – finlandssvenska ödesfrågor,* Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner volym 185, [Helsingfors]: [Svenska folkskolans vänner].

Grönqvist, Daisy 2000, *Vålax-hedningarna möter Gud*, Åbo: Tabor.

Gustafsson, Claes [1994], *Produktion av allvar. Om det ekonomiska förnuftets metafysik*, claesgustafsson.com/assets/CGAllvar.pdf (hämtad 11.6.2014).

Habermas, Jürgen 1989 [1962], *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society,* Cambridge: Polity Press.

Hall, Stuart 1997, “The spectacle of the ‘Other’”, Stuart Hall (ed.), *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*, London: Sage, pp. 223–279.

Hamilton, Mark 2006, ”New imaginings: The legacy of Benedict Anderson and alternative engagements of nationalism”, *Studies in Ethnicity and Nationalism*, Vol. 6, n 3.

Harding, Sandra 1996, ”Rethinking Standpoint Epistemology: What is ’Strong Objectivity’?”, Evelyn Fox Keller and Helen E. Longino (eds.), *Feminism & Science*, Oxford: Oxford University Press.

Harding, Sandra 2008, *Sciences from Below. Feminisms, Postcolonialities and Modernities*, Durham, NC: Duke University Press.

Harding, Sandra (ed.) 2004*, The Feminist Standpoint Theory Reader: Intellectual and Political Controversies*, London & New York: Routledge.

Hartsock, Nancy 1998, *The Feminist Standpoint Revisited and Other Essays*, Boulder, Colorado: Westview Press.

Hautala, Camilla 2010, ”Herrgårdens lustgård”, *Laboratorium för folk och kultur* 1/2010.

Heatwole, Charles A. 1978, “The Bible Belt: a problem in regional definition”, *Journal of Geography* (77) February 1978, pp. 50–55.

Heikkilä, Riie 2011, *Bättre folk, bättre smak? Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma*, [diss.], Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:5, Helsinki: Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos, https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26320/battrefo.pdf?sequence=1 (hämtad 1.6.2012).

Heikkilä, Riie & Keijo Rahkonen 2011, ”‘It is not a Matter of Taste…’ Cultural Capital and Taste among the Swedish-speaking Upper Class in Finland,” *European Societies* 13:1.

Hellspong, Lennart & Per Ledin 1997, *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys,* Lund: Studentlitteratur.

Hellspong, Lennart 2001, *Metoder för brukstextanalys,* Lund: Studentlitteratur.

Heloma, Antero 2014, RE: tobaksstatistik [uppgifter per e-post], Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd, 24.1.2014.

Henning-Lindblom, Anna 2012, *Vem är jag, vem är vi, vem är vem i vårt land? Kontextens betydelse för gruppidentifikation och stereotypier bland svensk- och finskspråkiga i Finland och Sverige*, [diss.], Helsingfors: Helsingfors universitet, Forskningsinstitutet Svenska social- och kommunalhögskolan (se även https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/35618/vemarjag.pdf?sequence=1).

Henriksson, Blanka [opublicerat manuskript], ”Hälsoaspekter som legitimering av identitet – snusrelaterad debatt i två finlandssvenska dagstidningars nätupplagor”.

Henriksson, Linnéa 2011, *En- eller tvåspråkiga lösningar. Om språkliga konsekvenser vid sammanslagningar,* [Helsingfors]: Finlands svenska tankesmedja Magma.

Hepburn, Alexa 2003, *An Introduction to Critical Social Psychology,* London: Sage.

Herberts, Kjell 1988, *”Detta svenska-talande bättre folk …”: En dokumenterande innehållsanalys av språkdebatter i finsk huvudstadspress under åren 1984–1988*, Vasa: Åbo Akademi.

Herberts, Kjell 2008, *Opinioner och trender i Svenskfinland: Barometern/01–07*, Åbo Akademi: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Vasa.

Herberts, Kjell 2009, *Service på svenska och finska – ett medborgarperspektiv,* Språkbarometern 2008, Åbo Akademi: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Vasa.

Hertzberg, Fredrik 2006, ”Aleksandra Ålund och den anti-kulturella vändningen i svensk IMER-forskning”, Diana Mulinari & Nora Räthzel (red.), *Bortom etnicitet, festskrift till Aleksandra Ålund,* Umeå: Boréa Bokförlag.

Heyman, Ingrid 1999, ”En självreflexiv dimension i vetenskapligt arbete”, *Pedagogisk forskning i Sverige* 4, 1999:2, s. 162–180.

Hill Collins, Patricia 2000, “It’s all in the Family. Intersections of Gender, Race and Nation”, Uma Narayan & Sandra Harding (eds.), *Decentering the Center. Philosophy for a Multicultural, Postcolonial and Feminist World,* Bloomington: Indiana University Press.

Hobsbawn, Eric 1969, *Bandits*, New York: Delcorte Press.

Hobsbawn, Eric 1990, *Nations and Nationalism since 1780. Programme, Myth, Reality*, Cambridge: Cambridge University Press.

Holmén, Janne 2006, *Den politiska läroboken. Bilden av USA och Sovjetunionen i norska, svenska och finländska läroböcker under Kalla kriget*, Uppsala: Uppsala universitet.

Holmén, Janne 2009, ”Vikingatid och medeltid i Åländsk historieskrivning”, Samuel Edquist, Lars Hermanson & Stefan Johansson (red.), *Tankar om ursprung. Forntiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*, Stockholm: Statens historiska museum, s. 311–328.

Holmila, Antero 2008, ”Jälleenrakentamisen narratiivit ja niiden muotoutuminen Suomen lehdistössä 1944–1945”, *Elore* 2/2008, vol. 15, www.elore.fi/arkisto/2_08/hol2_08.pdf (hämtad 1.6.2012).

Honko, Lauri 1980, *Metodologiska och terminologiska betraktelser i folkloristik,* Stockholm: Institutet för folklivsforskning.

Honneth, Axel 2003, *Erkännande. Praktisk-filosofiska studier,* Göteborg: Daidalos.

Hovikoski, Pekka 1982, *Finsk och finlandssvensk historiesyn. En jämförande analys av finsk- och svenskspråkiga läromedel i historia 1917–1945,* [avhandling pro gradu], Åbo: Åbo Akademi.

Hroch, Miroslav 2000, *Social Preconditions of National Revival in Europe. A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations,* New York: Columbia University Press.

Hultén, Lars J. 1996, *Journalistikens villkor*, Stockholm: Natur och Kultur.

Hutcheon, Linda 1992, "The Complex Functions of Irony", *Revista Canadiense de estudios hispanánicos* Vol XVI 2 Invierno.

Hutcheon, Linda 1995, *Irony's edge. The theory and Politics of Irony*, London: Routledge.

Hylland Eriksen, Thomas 2010, *Ethnicity and nationalism,* New York: Pluto Press.

Häger, Andreas 2010, "A religious group in its local society: A Finnish case study", konferenspaper presenterat vid International Sociological Associations konferens 11–17.7.2012, Göteborg, Sverige.

Häger, Andreas 2012, "Religion på den österbottniska landsbygden", Kjell Andersson & Nora Brandt (red.), *En bondepraktika för det senmoderna: Texter tillägnade Erland Eklund,* Åbo: Åbo Akademis förlag, s. 53–59.

Hämäläinen, Antti 2007, "Tässä on Nallen kartano", *Ilta-Sanomat* 21.8 2007, www.iltasanomat.fi/viihde/art-1288334783376.html.

Höckerstedt, Leif 2000, *Fuskfinnar eller östsvenskar? En debattbok om finlandssvenskhet,* [Helsingfors]: Söderström.

Högnäs, Sten 1995, *Kustens och skogarnas folk. Om synen på svenskt och finskt lynne,* Stockholm: Atlantis.

Ingström, Pia 2009a, "In a class of one's own", *Books from Finland. A Literary Journal*, 18.12.2009, http://www.booksfromfinland.fi/2009/12/in-a-class-of-ones-own/.

Ingström, Pia 2009b, "Postkolonialisera oss!", *Hufvudstadsbladet* 19.4.2009.

Jaakkola, Magdalena 1973, *Språkgränsen – en studie i tvåspråkighetens sociologi*, Stockholm: Aldus/Bonnier.

Jordan, Glenn, & Satwinder Singh 2011, "On an Island without Sun: Coping Strategies of Sikhs in Ireland", *Journal of Intercultural Studies*, Aug 2011, Vol. 32 Issue 4, p 407–432.

Julkunen, Jutta 2000, *Pikkukaupungin parempi väki. Elisabet Järnefelt ja sivistyneistönaisten sosiaaliset verkostot Kuopiossa 1884–1888,* [pro-gradu-tutkielma], Helsingin yliopisto, marraskuu 2000.

Karlsson, Fred 2004, "Finlandssvensk?", *Hufvudstadsbladet* 8.10.2004.

Karlsson, Fred 2005, "Språkklimatet i världen – och i Svenskfinland", föredrag vid Svenska litteratursällskapets i Finland årshögtid den 5 februari 2005, *Historiska och litteraturhistoriska studier* 80, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 680, Helsingfors, www.ling.helsinki.fi/~fkarlsso/tal.pdf (hämtad 8.9.2014).

Kaufmann, Jean-Claude 2001, *Ego: pour une sociologie de l'individu,* Paris: Armand Colin.

Kaufmann, Jean-Claude 2004, *L'invention de soi: une théorie de l'identité,* Paris: Armand Colin.

Kaufmann, Jean-Claude 2008, *Quand je est un autre,* Paris: Armand Colin.

Kaufmann, Jean-Claude 2011, "Identity and the new nationalist pronouncements", *International Review of Social Research,* vol. 1, issue 2, pp. 1–13.

Ketola, Kimmo, Kati Niemelä, Harri Palmu & Hanna Salomäki 2011, *Uskonto suomalaisten elämässä*, Tampere: Tampereen yliopisto.

Klauser, Francisco R. 2012, "Thinking through territoriality: introducing Claude Raffestin to Anglophone sociospatial theory", *Environment and Planning D: Society and Space* 30(1), 2012.

Klinkmann, Sven-Erik 1973, *Pressdebatten om lärarhögskolans placering*, [avhandling pro gradu i statskunskap], Åbo: Åbo Akademi.

Klinkmann, Sven-Erik 1993, *Thölix, tidningsman*, Esbo: Schildts.

Klinkmann, Sven-Erik 2002, "Theorizing Popular Imagination", Sven-Erik Klinkmann (ed.), *Popular Imagination. Essays on Fantasy and Cultural Practice*, Turku: NNF Publications.

Klinkmann, Sven-Erik 2010, *Från Wantons till Wild Force. Nya sound i en gränsstad*, Stockholm: Gidlunds förlag.

Klinkmann, Sven-Erik 2011a, *I fänrikarnas, martallarnas och dixietigrarnas land. En resa genom det svenska i Finland,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 754, Helsingfors.

Klinkmann, Sven-Erik 2011b, "Gränsfolkets musik mellan ankdamm och avantgarde", *Källan* 1, s. 20–26.

Klinkmann, Sven-Erik 2012, "Forskning som förstärker stereotypisering. En kritisk diskussion om forskningsetik i Riie Heikkiläs avhandling *Bättre folk, bättre smak? Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma* (2011)", *Elore* 2/2012.

Klinkmann, Sven-Erik 2014, "Jonas Thente och historien om det finlandssvenska", *Finsk tidskrift* 5/2014.

Knapas, Rainer 2003, *Monrepos. Ludwig Heinrich Nicolay och hans värld i 1700-talets ryska Finland*, Helsingfors och Stockholm: Söderströms, Atlantis.

Knippenberg, Hans 2005, "The Netherlands: Selling churches and building mosques", Hans Knippenberg (ed.), *The Changing Religious Landscape of Europe*, Amsterdam: Het Spinhuis, pp. 88–106.

Knudsen, Susanne V. 2006, "Intersectionality – A Theoretical Inspiration in the Analysis of Minority Cultures and Identities in Textbooks", Caught in the Web or Lost in the Textbook?, Éric Bruillard, Bente Aamotsbakken, Susanne V. Knudsen & Mike Horsley (eds.), IARTEM [Conference Volume 2005], pp. 61–76, https://iartemblog.files.wordpress.com/2012/03/8th_iartem_2005-conference.pdf (ursprungligen hämtad 28.3.2013, uppdaterad april 2017).

Knudsen, Susanne V. 2012, "Views and voices: indigenous people in Australian teaching and learning materials 2000–2011", *IARTEM* 5, 2012:1, pp. 1–21, http://biriwa.com/iartem/ejournal/volume5.1/papers/Paper1_Knudsen_ViewsandVoices_IARTEM_eJournal_Vol5No1.pdf.

Kottman, Paul A. 2000, "Translator's introduction", Adriana Cavarero, *Relating Narratives. Storytelling and Selfhood*, London & New York: Routledge.

Kovero, Camilla 2012, *På spaning efter den finlandssvenska identiteten*, Magma studie 3/2012, [Helsingfors]: Finlands svenska tankesmedja Magma.

Kreander, Maria och Tom Sandlund 2006, ”Historisk och teoretisk inramning”, *Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer,* Karmela Liebkind & Tom Sandlund (red.), Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 684, Helsingfors.

Kristensson Uggla, Bengt 2008, *Försvaret – under attack! Fyra managementperspektiv på det svenska försvaret,* Stockholm: Santérus.

Kukkonen, Pirjo 2008, ”Semiotiska textningsstrategier i multimodala samspel – TV-programmet Strömsö som semiotiskt rum”, Irma Sorvali (toim.), *Studia Humaniora Ouluensia* 6/2008, Oulu: Oulun yliopisto.

Kumlin, Annika 2013, *Det finlandssvenska folket – en metaforanalys och ett intersektionellt perspektiv av det finlandssvenska i ståuppkomik på finska,* [avhandling pro gradu i nordisk folkloristik], Åbo: Åbo Akademi.

Laclau, Ernesto 1996, *Emancipation(s),* London: Verso.

Laclau, Ernesto 2000, “Identity and Hegemony: The Role of Universality in the Construction of Political Logics”, Slavoj *Žižek,* Ernesto Laclau & Judith Butler, *Contingency, Hegemony, Universality: Contemporary Dialogues on the Left,* London: Verso.

Laclau, Ernesto 2005, *On Populist Reason*, London & New York: Verso.

Laclau, Ernesto 2006, “Why Constructing a People Is the Main Task of Radical Politics”, *Critical Inquiry* 32 (Summer 2006), The University of Chicago.

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe 1985, *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics,* London: Verso.

Langh, Sarah 2011, ”Myntti för radikal för Vbl”, Svenska Yle 16.11.2011, svenska.yle.fi/artikel/2011/11/16/myntti-radikal-vbl (hämtad 25.8.2014).

Larros, Heini 2012, ”Tyylin kieli”, *Olivia* 1/2012.

Ledin, Per 2001, *Genrebegreppet,* Lund: Studentlitteratur, www.uio.no/studier/emner/uv/ils/NDID4010/h06/undervisningsmateriale/Ledin_rapp02-3.pdf (hämtad 11.6.2014).

Lévi-Strauss, Claude 1968 [1962], *The Savage Mind. The Nature of Human Society Series,* London: Wiedenfeld and Nicolson.

Lewis, Gail A. 2009, “Celebrating intersectionality? Debates on a multi-faceted concept in gender studies: themes from a conference”, *European Journal of Women’s Studies,* 16(3), pp. 203–210.

Liebkind, Karmela 1984, *Minority Identity and Identification Processes: A Social Psychological Study,* Societas Scientiarum Fennica 22, Helsinki: The Finnish Society of Sciences and Letters.

Liebkind, Karmela 1997, ”Eräitä kulttuurimoniarvoisuuden teorian ja soveltamisen ongelmia: etnisen identiteetin kompleksisuus”, Juha Pentikäinen & Marja Hiltunen (toim.), Suomen kulttuurivähemmistöt, Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja No 72, Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.

Liebkind, Karmela, Roger Broo & Fjalar Finnäs 1997, ”Suomen ruotsinkielinen vähemmistö”, Juha Pentikäinen & Marja Hiltunen (toim.), *Suomen kulttuurivähemmistöt,* Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja No 72, Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta, s. 48–82.

Liebkind, Karmela & Tom Sandlund (red.) 2006, *Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina*

organisationer, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 684, Helsingfors.

Liebkind, Karmela, Mia Teräsaho & Inga Jasinskaja-Lahti 2006, ”Upplevelser av hot mot den finlandssvenska identiteten – orsak till identitetsförstärkande strategier?”, Karmela Liebkind & Tom Sandlund (red.), *Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer*, SSLS 684 Helsingfors, s. 89–122.

Liedman, Sven-Eric 1997, *I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria,* Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Liikanen, Ilkka 1995, *Fennomania ja kansa. Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Linde-Laursen, Anders 2010, *Bordering. Identity Processes between the National and Personal*, Farnham: Ashgate.

Lindholm, Mao (red.) 2006, *Lyskraft. Finlands Lucia från 1950,* [Helsingfors]: Folkhälsan.

Lindqvist, Yrsa 2001, ”Den äkta finlandssvensken?”, Anna-Maria Åström, Bo Lönnqvist & Yrsa Lindqvist (red.), *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 633, Helsingfors, s. 259–270.

Lindqvist, Yrsa 2001, ”Den rikssvenska dimensionen”, Anna-Maria Åström, Bo Lönnqvist & Yrsa Lindqvist (red.), *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv,* SSLS 633, Helsingfors, s. 383–397.

Lindroos, Katja 2009, ”Skål!”, *Image* 9/2009.

Locatelli, Rinaldo 2005, ”Les objectifs et les intentions des initiateurs et auteurs de la Chartre européenne des langues régionales et minoritaires”, *Hérodote* 105 10/05/05, s. 166.

Locke, John 1689, *A letter concerning toleration,* www.constitution.org/jl/tolerati.htm (hämtad 24.2.2013).

Londen, Anne-Marie 1989*, Litterärt talspråk. Studier i Runar Schildts berättarteknik med särskild hänsyn till dialogen*, Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland 557, Helsingfors.

Loyer, Barbara 2002, ”Langues nationales et regionales: une question géopolitique”, *Hérodote* 2002/2 N° 105, p. 15–37.

Lukkarinen, Ville 2007, *Pekka Halonen – pyhä taide*, Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Lundgren, Britta 1997, ”Cultural Studies och populärkulturens politik”, *Kulturella Perspektiv* 3/1997.

Lundström, Catarina & Imber Råbock 2008, ”Bilder av glesbygdsbor. Unga losers och problematiska män”, *Sveriges gles- och landsbygder 2008*, Östersund: Glesbygdsverket Östersund, s. 109–133, www.tillvaxtanalys.se/download/18.56ef093c139bf3ef8902897/1349863570774/arsbok-2008-08.pdf.

Luopa, Pauliina, Minna Pietikäinen, Jukka Jokela 2007, *Päihteet, kieli, sallivuus – Nuorten päihteiden käyttö ja sen riskitekijät Kauniaisissa vuonna 2006*, Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, Kauniaisten kaupunki, www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Julkaisuja/Kauniainen_paihteet2006.pdf (hämtad 24.1.2014).

Luukka, Teemu 2014, ”Kulturfondenin johtaja puolustaa oikeutta rahoittaa Guggenheim-kilpailua”, *Helsingin Sanomat* 27.1.2014.

Lykke, Nina 2007, ”Intersektionalitet på svenska”. *Kulturstudier i Sverige,* Bodil Axelsson & Johan Fornäs (red.), Lund: Studentlitteratur.

Lyttkens, Lorentz 1985, *Den disciplinerade människan. Om social kontroll och långsiktiga värderingsförskjutningar. Slutrapport för framtidsstudien: Värderingsförskjutningar i det svenska samhället,* Stockholm: Liber.

Långström, Sture 1997, *Författarröst och lärobokstradition. En historiedidaktisk studie,* Umeå: Umeå universitet, institutionen för svenska och samhällsvetenskapliga ämnen.

Lönnqvist, Bo 1978, *Finländskt herrgårdsliv. En etnologisk studie över Karsby gård i Tenala ca 1800–1970.* [Ingår i serien *Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk, häfte 121*], Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 480, Helsingfors.

Lönnqvist, Bo 1981, *Suomen-ruotsalaiset. Kansatieteellinen tutkielma kieliryhmästä*, Jyväskylä: Gummerus.

Lönnqvist, Bo 1983, ”Folkkulturen i svenskhetens tjänst”, Max Engman & Henrik Stenius (red.), *Svenskt i Finland 1. Studier i språk och nationalitet efter 1860*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 511, Helsingfors.

Lönnqvist, Bo 1984, ”Kulturbegreppet och finlandssvenskarna”, *M.A.O. Med andra ord ett finlandssvenskt kulturmagasin,* nr 3, årgång 1.

Lönnqvist, Bo 2001a, ”Myten om den finlandssvenska familjen”, Anna-Maria Åström, Bo Lönnqvist & Yrsa Lindqvist (red.), *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv,* Helsingfors och Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Atlantis, s. 26–36.

Lönnqvist, Bo 2001b, ”Retoriken i den etniska mobiliseringen”, Anna-Maria Åström, Bo Lönnqvist & Yrsa Lindqvist (red.), *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv,* Helsingfors och Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Atlantis, s. 16–25.

Lönnqvist, Bo 2007, *En finsk adelssläkts öden. Standertskjöld – Standertskjöld-Nordenstam,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 695, Helsingfors.

Lönnqvist, Bo 2012, ”Svenskfinland”, *Uppslagsverket Finland*, Helsingfors: Schildts förlag, www.uppslagsverket.fi (hämtad 28.04.2014).

MacLeod, Gordon 1998, “In what sense a region? Place hybridity, symbolic shape, and institutional formation in (post-)modern Scottland”, *Political Geography* vol.17, n° 7, pp. 833–863.

MacLeod, Gordon & Martin Jones 2007, “Territorial, scalar, networked connected: in what sense a ‘regional world’?”, *Regional Studies* 41:9, pp. 1177–1191.

Magma-debatt 2009, ”Satsa offensivt med modiga och stora kap”, Tankesmedjan *Magma* 3.4.2009, http://magma.fi/post/2009/4/3/magma-debatt-satsa-offensivt-med-modiga-och-stora-kap.

Maier, Charles S. 2007, “Being there”: place, territory, and identity, Seyla Benhabib, Ian Shapiro & Danilo Petranović (eds.), *Identities, Affiliations, and Allegiances,* Cambridge: Cambridge University Press.

Martinsson, Lena 2005, ”Är klass en kategori bland andra?”, Paulina De los Reyes & Lena Martinsson (red.), *Olikhetens paradigm: intersektionella perspektiv på o(jäm)likhetsskapande,* Lund: Studentlitteratur.

Martinsson, Lena 2006, *Jakten på konsensus – intersektionalitet och marknadsekonomisk vardag,* Malmö: Liber.

Martinsson, Lena 2012a, ”Globala klasser. Om mikrokrediter och ekonomisk subjektivitet”, *Fronesis* 40–41/2012.

Martinsson, Lena 2012b, ”Stökiga platser, utbildning, ekonomi och politik i globala diskurser om förändring”, *Kulturella Perspektiv* 3–4/2012.

Massey, Doreen 1995, “Politics and space/time”, Michael Keith & Steve Pile (eds.), *Place and the Politics of Identity,* London: Routledge, pp. 141–161.

Massey, Doreen 2005, *For space*, London: Sage.

Mattila, Aarne 2013, ”Kielikysymys kantaa historian raskasta taakkaa”, *Kanava* 3/2013.

Mattsson, Kristin 2011, *Att skriva det finlandssvenska: etnicitet i kvinnors livshistorier*, [diss.], Åbo: Åbo Akademi.

Mattsson, Kristin 2012, ”Att skriva det finlandssvenska. Etnicitet i kvinnors livshistorier”, *Finsk Tidskrift* 7/2012.

Mazzarella, Merete 1989, *Det trånga rummet. En finlandssvensk romantradition*, Helsingfors: Söderströms.

Mazzarella, Merete 2002, “Mythical Finland-Swedish identity”, *Finnish Music Quarterly* 2.

McGarty, Craig, Vincent Y. Yzerbyt & Russel Spears (eds.), *Stereotypes as Explanations. The Formation of Meaningful Beliefs about Social Groups*, Cambridge: Cambridge University Press.

McRae, Kenneth D. 1999, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland,* Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.

Meinander, C. F. 1977, ”Forntiden i Svenska Österbotten”, *Svenska Österbottens historia* I, [Vasa]: Svenska Österbottens landskapsförbund, s. 11–43.

Meinander, Henrik 2006, ”Svenska folkpartiet och Finland”, Siv Sandberg (red.), *Svenska folkpartiet genom 100 år,* Helsingfors: Schildts.

Mickwitz, Joachim 2009, ”Mellan exotism och elitism – svenskt i finska TV-nyheter”, *Nya Argus* 4/2009.

Mikaelsson, Lisbeth 2009, “Regional approaches to religion: Christianity in Norway”, *Religion* 39 (2), pp. 117–125.

Minoritetsombudsmannen, www.ofm.fi/sv/etnisk_diskriminering/fragor_och_svar/allmant (hämtad 2.5.2014).

Mustajoki, Marianne 2009, *Svenskans ställning i metropolen: språkkonsekvenser av samarbetslösningar i huvudstadsregionen*, Magma studie 3/2009, [Helsingfors]: Finlands svenska tankesmedja Magma.

Mustelin Olof 1983, ”’Finlandssvensk’ – kring ett begrepps historia”, Max Engman & Henrik Stenius (red.), *Svenskt i Finland 1. Studier i språk och nationalitet efter 1860,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 511, Helsingfors.

Myntti, Kenneth 2010, *Svenskan på offensiven eller på intensiven,* Helsingfors: Söderströms.

Månsson, Niclas 2010, *Varför finns det främlingar? Den sociala konstruktionen av oönskade människor,* Malmö: Liber.

Mörne, Arvid 1959, *Den svenska jorden. Inför havets anlete,* Helsingfors: Schildts.

Nieminen, Merja & Irma Lounatvuori (red.) 2009, *Åminne – Gårdens historia och restaureringen av karaktärsbyggnaden,* Salo: Björn Wahlroos 2009.

Nordberg, Kenneth & Erland Eklund 2011, *De finlandssvenska regionernas karaktär – de två senaste decenniernas förvaltningsreformer i historisk belysning,* Paras-ARTTU-ohjelman tutkimuksia nro 14, Publikationer av projektet Förvaltningslösningars språkliga konsekvenser (SpråKon).

Nordgren, Richard 2010, ”SFP vill jobba för ett rikare Finland”, *Hufvudstadsbladet* 15.12.2010.

Nordin, Svante 2013, *Det politiska tänkandets historia,* Studentlitteratur: Lund.

”Ny lag om fiske bereds”, Jord- och skogsbruksministeriet, www.mmm.fi/sv/index/amnesomraden/fiske_vilt_renar/Fritidsfiske/kalastuslainkokonaisuudistus.html (hämtad 14.10.2014).

Nylund Skog, Susanne 2011, ”I det ideala födandets gränsland. Normalisering av förlossningsberättelser i Sverige på 1990-talet”, *Tidskrift för kulturforskning*, vol. 10/4.

Ortner, Sherry B. 1973, “On key symbols”, *American Anthropologist* 75.

Paasi, Anssi 1984, ”Den regionala identiteten och det samhälliga medvetandet”, *Nordisk Samhällsgeografisk Tidskskrift* 1.

Paasi, Anssi 1991, “Deconstructing regions: notes on the scales of spatial life”, *Environment and Planning A* 1991 vol. 23, pp. 239–256.

Paasi, Anssi 1996, *Territories, Boundaries and Consciousness: the Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*, New York: J. Wiley & Sons.

Paasi, Anssi 1997, “Geographical perspectives on Finnish national identity ”, *GeoJournal* 43, pp. 41–50.

Paasi, Anssi 1999, “Nationalizing everyday life: individual and collective identities as practices and discourses”, *Geography Research Forum*, vol.19, 1999, pp. 4–21.

Paasi, Anssi 2001, “Europe as a social process and discourse: considerations of places, boundaries and identity”, *European Urban and Regional Studies* 2001 8:7.

Paasi, Anssi 2003a, “Region and place: regional identity in question ”, *Progress in Human Geography,* 27:475.

Paasi, Anssi 2003b, “Territory”, J. Agnew, K. Mitchell & G. Toal (eds.), *A Companion to Political Geography,* Blackwell: London.

Paasi, Anssi 2004, “Place and region: looking throught the prism of scale ”, *Progress in Human Geography* 28, 4, pp. 536–546.

Paasi, Anssi 2008, “Finnish Landscape as social practice: mapping identity and scale”, Jones Michael & Kenneth R. Olwig (eds.), *Nordic Landscapes. Region and Belonging on the Northern Edge of Europe,* Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 511–539.

Paasi, Anssi 2009a, “The resurgence of the ‘Region’ and ‘Regional Identity’: theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe”, *Review of International Studies* vol. 5, supplement S1, february 2009, pp. 121–146.

Paasi, Anssi 2009b, “Political boundaries”, R. Kitchin & N. Thrift (eds.), *International Encyclopedia of Human Geography, Volume 8.* Oxford, UK: Elsevier, pp. 217–227.

Paasi, Anssi 2010, “Regions are social constructs, but who or what ’constructs’ them? Agency

in question", *Environment and Planning A* 2010, volume 42, pp. 2296–2301.

Paasi, Anssi 2011, "Geography, space and the re-emergence of topological thinking", *Dialogues in Human Geography.* 1 (3), pp. 299–303.

Paasi, Anssi & Zimmerbauer, Kaj 2011, "Theory and the practice of the region: a contextual analysis of the transformation of Finnish regions", *Treball de la Societat Catalana de Geografia* 71–72, pp. 163–178.

Pagis, Michal 2009, "Embodied self-reflexivity", *Social Psychology Quarterly* 72, 2009:3, pp. 265–283.

Pargament, Kenneth I. 1997, *The Psychology of Religion and Coping, Theory, Research, Practice,* New York and London: The Guilford Press.

Park, Chris C. 1994, *Sacred Worlds: An Introduction to Geography and Religion*, London: Routledge.

Parkin, Frank 1979, *Marxism and Class Theory. A Bourgeois Critique,* London: Tavistock Publications.

Parland-von Essen, Jessica 2005, *Behagets betydelser. Döttrarnas edukation i det sena 1700-talets adelskultur,* Hedemora och Örlinge: Gidlunds förlag.

Parland-von Essen, Jessica 2010, *Affärer, allianser, anseende. Konsten att tillhöra Helsingforseliten ca 1740–1820,* Helsingfors: Schildts.

Paul, Robert A. 2011, "On the Observing and the Experiencing Ego". Jonathan Lear: *A Case For Irony.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Pentikäinen, Juha & Marja Hiltunen (toim.) 1995, *Suomen kulttuuri-vähemmistöt. Pohjautuu teokseen. Cultural minorities in Finland: An overview towards cultural policy,* Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja 72, Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.

Perrow, Charles 1999 [1984], *Normal Accidents: Living with High Risk Technologies,* Princeton: Princeton University Press.

Perry, John 1979, "The Problem of the Essential Indexical", *Noûs* 13, no. 1, pp. 3 – 21.

Pieni Tietosanakirja 1928, del 4, uppslagsord "Strengberg", Helsingfors: Otava.

Piltz, Anders 2003, "Tolerant eller bara likgiltig? Om toleransens grund", *Signum* 6, signum.se/tolerant-eller-bara-likgiltig-om-toleransens-grund-av-anders-piltz (hämtad 24.2.2013).

Piltz, Anders 2005, "Tolerans – före och efter ordet", Bo Lindberg (red.), *Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria,* Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.

Polojärvi, Tuula 1999, "Hur kunde du Henrik?", www.alba.nu/Alba3_99/henrik.html.

Puar, Jasbir K. 2007, *Terrorist Assemblages. Homonationalism in Queer Times,* Durham: Duke University Press.

Pöyhtäri, Reetta, Paula Haara & Pentti Raittila 2013, *Vihapuhe sananvapautta kaventamassa*, Tammerfors: Tampere University Press, www.hssaatio.fi/wp-content/uploads/2013/11/Vihapuhe-sananvapautta..versio_PAINOVERSIO_21.10.13.pdf.

Rabinow, Paul 2003, *Anthropos Today: Reflections on Modern Equipment,* Princeton: Princeton University Press.

Rabinow, Paul 2008, *Marking Time. On the Anthropology of the Contemporary,* Princeton: Princeton University Press.

Rabinow, Paul 2011, *The Accompaniment: Assembling the Contemporary,* Chicago: University of Chicago Press.

Raffestin, Claude 1980, *Pour une géographie du pouvoir*, Paris: Librairies Techniques.

Raisamo, Susanna et al. 2011, *Nuorten terveystapatutkimus 2011. Nuorten tupakka tuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2011*, Helsingfors: Social- och hälsovårdsministeriet, www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-16067.pdf.

Raney, A. A., 2004, "Expanding disposition theory: Reconsidering character liking, moral evaluations, and enjoyment", *Communication Theory,* 14(4), pp. 348–369.

Reed-Danahay, Deborah E. 1997, "Introduction", Deborah E. Reed-Danahay (ed.), *Auto/Ethnography. Rewriting the Self and the Social,* Oxford & New York: Berg, pp. 1–17.

Rehn, Alf 2008, "On Meta-Ideology and Moralization. A Prolegomena to a Critique of Management Studies", *Organization* vol. 15, nr 4, pp. 598–908.

Rekilä, Riitta, Päiviö Vertanen & Teppo Rekilä 2004*, Pälsfarmarens miljöhandbok,* [Jokioinen]: Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi MTT, portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt_sv/mtt/publikationer/palsfarmarensmiljohandbok.

Ricoeur, Paul 1986, *Du texte à l'action: essais d'herméneutique 2,* Paris: Le Seuil.

Ricoeur, Paul 1997, *L'ideologie et l'utopie*, Paris: Le Seuil.

Rodgers, Marion Elizabeth 2005, *Mencken: The American Iconoclast,* Oxford: Oxford University Press.

Rolf, Bertil 1984, *Logisk analys och fredsfrågan. Kritisk granskning av en tidningsdebatt,* Lund: Studentlitteratur.

Ronström, Owe, Georg Drakos & Jonas Engman (red.) 2013, "Förord", *Folkloristikens aktuella utmaningar,* Visby: Gotland University Press.

Rosa, Hartmut & Johann Chapoutot 2013, "Mouvement historique et histoire suspendue", *Vingtième siècle. Revue d'histoire,* 2013/1 *N°117.*

Rose, Gillian 1993, *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge,* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Rose, Nikolas 1996, "Identity, Genealogy, History", Stuart Hall & Paul du Gay (eds.), *Questions of Cultural Identity,* London: Sage.

Rosenberg, Thomas 1994, *Svenskfinlands sönderfall: texter till minnet av ett folk*, [Åbo Akademi]: Institutet för finlandssvensk samhällsforskning, Vasa.

Rosenberg, Thomas 2008, "En historisk kompromiss", *Hufvudstadsbladet* 28.12.2008.

Rosenberg, Thomas 2014, "Tack Peppe Forsblom för din fondprotest!", *Tigern – tiger inte, Ny Tids* blogg 24.2.2014, tigern.fi/2014/02/tack-peppe-forsblom-for-din-fondprotest/.

Rosenblad, Lars 2012, "Puss- och krambältet och Österbotten", *Vasabladet* 18.10.2012, www.mantra.fi/kuukauden-mantra/puss-och-krambaltet-och-osterbotten-fi-FI/.

RP 309/1993, *Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ändring av grundlagarnas stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna,* www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1993/19930309 (hämtad 10.4.2014).

RP 2008/09:158, Regeringens proposition *Från erkännande till vanmakt – regeringens strategi*

för de nationella minoriteterna, Stockholm, www.regeringen.se/content/1/c6/12/27/69/fc387549.pdf (hämtad 22.4.2014).

Rundt, Dennis 1992, *Munsala-radikalismen: En studie av politisk mobilisering och etablering*, Åbo: Åbo Akademis förlag.

”Ruotsia puhuva parempi väki”, Päivän styget 20.5.2010, paivanstyget.blogspot.fi/2010/05/ruotsia-puhuva-parempi-vaki.html.

Ruusuvuori, Juha 2011, *Upptäcktsresande bland kustsvenskar*, Vasa: Scriptum.

Rönnholm, Bror 2000, ”Sprickor i Svenskfinland”, Clas Zilliacus (utg.), *Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet,* Helsingfors och Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Atlantis.

Saarikoski, Saska 2012, ”Uuden taideyliopiston rehtori on suomenruotsalainen vasemmistolesbo Kontulasta!”, *Helsingin Sanomat*, Kuukausiliite 1.12.2012, www.hs.fi/kuukausiliite/Uuden+taideyliopiston+rehtori+on+suomenruotsalainen+vasemmistolesbo+Kontulasta/a1305623820011.

Salomäki, Sanna-Mari & Johanna Tuisku 2013, *Nuuska nuorten maailmassa – nuorten käsityksiä ja kokemuksia nuuskasta ja nuuskan käytöstä,* [Helsinki]: Suomen Syöpäyhdistys, www.socca.fi/files/2910/Nuuska-nuorten_maailmassa_julkaisu_2013.pdf.

Samuelsson, Jan 2008*, Eliten, riket och riksdelningen. Sociala nätverk och geografisk mobilitet mellan Sverige och Finland 1720-1820*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 705, Helsingfors.

”Sananen ylhäisista ja alhaisista”, *Sanomia Turusta* 21.12 1889.

Sandberg, Mikaela 2012, *Masunin – ett samhälle i samhället. En skildring av Oravais Klädesfabrik, livet och händelserna vid fabriksområdet på 1950-talet,* [avhandling pro gradu i nordisk folkloristik], Åbo: Åbo Akademi.

Sandberg, Siv (red.) 2006, *Svenska folkpartiet genom 100 år,* Helsingfors: Schildts.

Santonen, Pia 2012, ”Dragsvik överlever”, Svenska Yle 08.02.2012, svenska.yle.fi/artikel/2012/02/08/dragsvik-overlever (hämtad 8.9.2014).

Saukkonen, Pasi 2011, *Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää? Selvitys mediakeskustelusta Suomessa,* Helsingfors: Magma.

Schalin, Johan 2007, ”Röster från språkstriden. Gamla ortnamn begeistrar”, *Språkbruk* 4/2007, www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=2508 (hämtad 13.6.2014).

Schein, Edgar 1985, *Organizational Culture and Leadership,* San Francisco: Jossey-Bass.

Schieffelin, Edward L. 1998, “Problematizing performance”, Felicia Hughes-Freeland (ed.), *Ritual, Performance, Media,* London: Routledge.

Schoolfield, George C. (ed.) 1998, *A History of Finland's Literature,* Lincoln: University of Nebraska Press.

Schoolfield, George C. 2003, *A Baedeker of Decadence. Charting A Literary Fashion, 1884–1927*, New Haven and London: Yale University Press.

The Second Periodic Report of the Framework Convention on the Protection of National Minorities, Finland 2004, ACFC/SR/II (2004) 012 E, Europarådet, www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_2nd_SR_Finland_en.pdf (hämtad 10.4.2014).

Selander, Staffan 1988, *Läroboksskunskap. Pedagogisk textanalys med exempel från läroböcker i historia 1841–1985,* Lund: Studentlitteratur.

Shields, Rob 1991, *Places on the Margin: Alternative Geographies of Modernity,* London: Routledge.

Shields, Rob 2013*, Spatial Questions. Cultural Topologies and Social Spatialisations,* London: Sage.

Siikala, Anna-Leena 1992*, Suomalainen šamanismi. Mielikuvien historiaa,* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Siivonen, Katriina 2008, *Saaristo-identiteetit merkkien virtoina: Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa,* [diss.], Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Siltala, Juha 1999, *Valkoisen äidin pojat. Siveellisyys ja sen varjot 1840–1918*, Helsinki: Otava.

Similä, Matti 2006, ”Att ’glömma’ och att minnas. Finskt och svenskt i finska och svenska historieböcker”, Marianne Junila & Charles Westin (red.), *Svenskt i Finland – finskt i Sverige 2. Mellan majoriteter och minoriteter. Om migration, makt och mening,* Helsingfors och Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Atlantis, s. 189–211.

Sirenius, Kim 1994, ”Finland och integrationen: En jämförande studie över Hufvudstadsbladets och Vasabladets ledare”, *Två studier över integrationsdebatten,* Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, s. 101–165.

Sjöblom, Stefan 2013, *Splittring och handlingskraft: de svensk- och tvåspråkiga kommunerna i strukturreformen,* Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, sockom.helsinki.fi/forum/Splittring%20och%20handlingskraft.pdf.

Skeggs, Beverly 2001 [1997]*, Att bli respektabel – konstruktioner av klass och kön*, Göteborg: Daidalos.

Skogerbø, Eli & Marte Winswold 2008, ”Nettet som debattarena”, Gunn Enli & Eli Skogerbø (red.), *Digitale dilemmaer,* Oslo: Gyldendal akademisk.

Skott, Fredrik 2013, *Påskkäringar. Från trolldomstro till barnupptåg,* Göteborg: Institutet för språk och folkminnen.

Stark, Rodney & William Sims Bainbridge 1985, *The Future of Religion: Secularization, Revival and Cult Formation,* Berkeley: University of California Press.

Starobinski, Jean 2003, *Action and Reaction. The Life and Adventures of a Couple*, New York: Zone Books.

Staunæs, Dorthe 2003, ”Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification”, *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research,* 11:2, pp. 101–110.

Steel, Tytti 2013, *Risteäviä eroja sataman arjessa,* [diss.], Kansatieteellisiä tutkimuksia Helsingin yliopistossa 17, Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto, https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40124/steel_vaitoskirja.pdf?sequence=1.

Stenius, Henrik 1983, ”Vad är ett vi i historien?”, Max Engman & Henrik Stenius (red.)*, Svenskt i Finland 1. Studier i språk och nationalitet efter 1860,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 511, Helsingfors.

Sternberg, Meir 1998, *Hebrews Between Cultures: Group Portraits and National Literature,* Bloomington: Indiana University Press.

Stewart, Susan 1999, *On Longing – Narratives of the Miniature, the Gigantic, the Souvenir, the Collection,* Durham & London: Duke University Press.

Strandén, Sofie 2010, *I eld, i blod, i frost, i svält. Möten med veteraners, lottors och sjuksköterskors berättande om krig,* [diss.], Åbo: Åbo Akademi.

Strandén-Backa, Sofie 2011, ”Typfigurer och folkligt berättande om krig”, *Budkavlen*, s. 57–65.

Strandén-Backa, Sofie 2012, ”Känslan av ett jag. Adriana Cavarero och identitetsbegär”, *Elore* 2/2012, vol. 19, www.elore.fi/arkisto/2_12/stranden-backa.pdf.

Strandén-Backa, Sofie 2013, ”Dealing with emotions”, Camilla Asplund Ingemark (ed.), *Therapeutic Uses of Storytelling. An Interdisciplinary Approach to Narration as Therapy,* Lund: Nordic Academic Press.

Strandén-Backa, Sofie & Andreas Backa 2013, ”Nyckelpigan som nyckelsymbol. En kultursemiotisk analys av Svenska folkpartiets partisymbol”, *Elore* 1/2013, vol. 20, www.elore.fi/arkisto/1_13/stranden-backa_backa.pdf (hämtad 31.1.2014).

Ståhlberg, Krister (red.) 1995, *Finlandssvensk identitet och kultur,* Åbo: Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi.

Sund, Lars 1991, *Colorado Avenue,* Helsingfors: Söderströms.

Sund, Lars 1997, *Lanthandlerskans son,* Helsingfors: Söderströms.

Sund, Lars 2010, ”En flaggstång av rostfritt stål. Eller vad är egentligen en österbottning?”, Philip Teir (red.), *Extremt platt & otroligt nära. Texter om Österbotten,* Helsingfors: Söderströms.

Sundback, Susan och Fredrika Nyqvist (red.) 2010, *Det finlandssvenska sociala kapitalet. Fakta och fiktion,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 734, Helsingfors.

Sundback, Susan & Fredrica Nyqvist 2010, ”Fakta och fiktion om det finlandssvenska sociala kapitalet”, Susan Sundback & Fredrica Nyqvist (red.), *Det finlandssvenska sociala kapitalet. Fakta och fiktion*, SSLS 734, Helsingfors, s. 197–211.

Sundback, Susan 2010a, ”Nationell minoritet och etnisk identitet”, Susan Sundback & Fredrica Nyqvist (red.), *Det finlandssvenska sociala kapitalet. Fakta och fiktion,* SSLS 734, Helsingfors, s. 45–63.

Sundback, Susan 2010b, ”Etnicitet och sammanhållning”, Susan Sundback & Fredrica Nyqvist (red.), *Det finlandssvenska sociala kapitalet. Fakta och fiktion*, SSLS 734, Helsingfors, s. 65–84.

Sundback, Susan 2015, *Land, språk och socialt kapital – sverigefinnar och finlandssvenskar som minoriteter i två grannländer*, Sociologisk diskussion nr 3, Åbo: Åbo Akademi.

Suomalaiselle sopivin: Perussuomalaisten r.p:n eduskuntavaaliohjelma 2011, www.perussuomalaiset.fi/getfile.php?file=1536 (hämtad 1.6.2012).

Svanbäck, Andrea 2013, ”Finlandssvensk kultur behöver ge sig till känna”, *Hufvudstadsbladet* 11.2.2013.

Svenskt i Finland, finskt i Sverige 1–4, 2005–2007, Nils Erik Villstrand (utg.), Helsingfors: Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 682:1–4, Helsingfors.

Sykkö, Sami 2014, ”Malli Haglund”, *Helsingin Sanomat* Kuukausiliite 5, Toukokuu 2014.

Söderblom, Erik 2008, ”Kring hemulernas högborg”, *Hufvudstadsbladet* 11.11.2008.

Söderling, Trygve 2009, ”Dominanta marginaler. Österbotten har blivit ett litterärt centrum”, *00-tal*, juni 2009, s. 46–49.

Söderling Trygve 2013, ”Nya Argus sekulära tradition”, *Nya Argus* Nr 10–11/2013.

Tandefelt, Henrika (red.) 2010, *Sarvlax: Herrgårdshistoria under 600 år,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 735, Helsingfors.

Taylor, Charles 2007, *A Secular Age,* Cambridge: The Belknap Press.

Thylin-Klaus, Jennica 2012, *”Den finländska svenskan” 1860–1920: tidig svensk språkplanering i Finland ur ett idéhistoriskt perspektiv*, [diss.], Åbo: Åbo Akademi, www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74848/thylin_jennica.pdf?sequence=1.

Thorbacke, Jarl 1993, ”Historikern och forskningsinformationen”, *Historisk tidskrift* 2.

Thölix, Birger 2005*, Joint Operation: rädda det stackars landskapet,* Nykarleby: Labyrinth Books.

Tolvhed, Helena 2010, ”Intersektionalitet och historievetenskap”, *Scandia. Tidskrift för historisk* forskning 1.

Topelius, Zacharias 1865–1896, *Läsning för barn,* Stockholm: Bonnier.

Torfing, Jacob 1999, *New Theories of Discourse. Laclau, Mouffe and Žižek,* Oxford: Blackwell.

Tornhill, Sofie & Katharina Tollin 2008, ”Beverley Skeggs. Om moralismens ekonomi och arbetarklassens värdighet. Sofie Tornhill och Katharina Tollin intervjuar Beverley Skeggs”, *Fronesis* 25–26/2008.

Tuovinen, Tapani 2002, *The Burial Cairns and the Landscape in the Archipelago of Åboland, SW Finland, in the Bronze Age and the Iron Age,* Oulu: Oulu University Press.

Työryhmä: Tupakka-askit pois kauppojen avohyllyiltä ja nuuskalle täyskielto 2008, Tiedote 379/2008. Nyheter från Social och hälsovårdsministeriet, www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1378797 (hämtad 16.1.2014).

Vainio-Korhonen, Kirsi 2011, *Sophie Creutz och hennes tid. Adelsliv i 1700-talets Finland,* Camilla Frostell (övers.), Helsingfors och Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Atlantis.

Valkonen,Tapani 1980, ”Alueelliset erot”, Tapani Valkonen, Risto Alapuro, Matti Alestalo, Riita Jallinoja & Tom Sandlund: *Suomalaiset: Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana,* Borgå: WSOY, s. 181–221.

Wall, Melissa 2005, ”Blogs of war. Weblog as news”, *Journalism* vol 6(2).

Vallström, Maria 2010, ”Att göra skillnad. Om migration, arbete och lön i skogsarbetsbyar 1950-1975”, *Scandia. Tidskrift för historisk* forskning 1/2010.

”Vasabladet gör sig av med radikal ledarskribent” 2011, *Hufvudstadsbladet* 16.11.2011, hbl.fi/fi/node/247666 (hämtat 31.10.2013).

Warburton, Thomas 1984, *Åttio år finlandssvensk litteratur*, Helsingfors: Holger Schildts förlag.

Weber, Anne 2009, *Manual on hate speech*, Council of Europe Publishing, book.coe.int/ftp/3342.pdf.

Weber, Max 1968 [1925], Guenther Roth, & Claus Wittich (eds.), *Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociology,* New York: Bedminster Press.

Verdier, Yvonne 1981, *Tvätterskan, sömmerskan, kokerskan. Livet i en fransk by genom tre kvinnoyrken,* Stockholm: Atlantis.

Wiik, Camilla 1995, *Tidningspressen och lärarhögskolan – en studie av debatten i finlandssvensk tidningspress åren 1965–1971 kring den svenska lärarhögskolans placering*, Pedagogiska rapporter, Österbottens högskola, pedagogiska institutionen. Vasa: Åbo Akademi.

Wikström, Hanna 2009, *Etnicitet,* Malmö: Liber.

Viktorsson, Sören 2012, ”Helsingin Sanomat har 130 000 digitala prenumeranter”, *Medievärlden,* www.medievarlden.se/nyheter/2012/02/helsingin-sanomat-har-130-000-digitala-prenumeranter (hämtad 25.11.2013).

Villa, Paula-Irene 2011, “Embodiment is Always More: Intersectionality, Subjection and the Body”, Helma Lutz, Maria Teresa Herrera Vivar and Linda Supik (eds.), *Framing Intersectionality. Debates on a Multi-Faceted Concept in Gender Studies,* Farnham: Ashgate.

Villstrand, Nils Erik 2002, *Landet Annorlunda: Uppsatser om Österbottens historia*, Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet.

Wilson, Gary N. 2009, “But the Language Has Got Children Now. Language Revitalisation and Education Planning in the Isle of Man”, *Shima: The International Journal of Research into Island Cultures* 3/2.

Wilson, Paula 2007, *Röster från forntiden. Gamla ortnamn berättar,* Helsingfors: Schildts.

Wingfors, Stina 2004, *Socionomyrkets professionalisering,* [diss.], Göteborg: Göteborg University, Department of Sociology.

Winker, Gabriele & Nina Degele 2011, “Intersectionality as multi-level analysis: Dealing with social inequality”, *European Journal of Women’s Studies* 18(1).

Wirilander, Kaarlo 1982, *Herrskapsfolk. Ståndspersoner i Finland 1721–1870,* Stockholm: Nordiska museet.

Witz, Anne 1992, *Professions and patriarchy,* London: Routledge.

Wolf-Knuts, Ulrika 1983, ”Liktvättning – ett kvinnoarbete”, *Budkavlen* 62, s. 63–80.

Wolf-Knuts, Ulrika 2013, “Coping Mechanisms among the Finland-Swedes”, *Folklore,* volume 124, Number 1, 1 April 2013 , pp. 15–27(13).

Wolf-Knuts, Ulrika, [opublicerat manuscript], ”A Language Island: Coping Mechanisms among the Finland-Swedes”.

Volg, Ulrike & Hüning Matthias 2010, “One nation, one language? The case of Belgium”, *Dutch Crossing,* Vol. 34, n°3 10/2010, pp. 228–47.

Wrede, Johan 2012, *Tikkanens blick. En essä om Henrik Tikkanens författarskap, livsöde och personlighet*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 765, Helsingfors.

Vuorinen, Marja 2005, ”Herrat, hurrit ja ryssän kätyrit”, Jussi Pakkasvirta ja Pasi Sukkonen (toim.), *Nationalismit,* Helsinki: WSOY.

Yuval-Davis, Nira 2006, ”Risker med kulturalisering och mångkulturalism”, Diana Mulinari & Nora Räthzel (red.), *Bortom etnicitet, festskrift till Aleksandra Ålund,* Umeå: Boréa Bokförlag.

Yuval-Davis, Nira 2011, *The Politics of Belonging: Intersectional Contestations,* London: Sage.

Zander, Ulf 2001, *Fornstora dagar, moderna tider. Bruk av debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte,* [diss.], Lund: Nordic Academic Press.

Zijderveld, Anton C. 1979, *On Clichés: The Supersedure of Meaning by Function in Modernity*, London: Routledge.

Zilliacus, Clas 1983, ”Finlandssvenskt frisinne: press och prägling”, Max Engman & Henrik Stenius (red.), *Svenskt i Finland 1. Studier i språk och nationalitet efter 1860*, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 511, Helsingfors.

Zilliacus, Clas 2000, ”Finlandssvensk litteratur”, Clas Zilliacus (utg.), *Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet,* Helsingfors och Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Atlantis.

Zillmann, D. & J. Cantor, 1977, “Affective responses to the emotions of a protagonist”, *Journal of Experimental Social Psychology,* 13(2), pp. 155–165.

Zimmerbauer, Kaj & Anssi Paasi 2013, “When old and new regionalism collide. Desinstitutionalization of regions and resistance identity in municiplality amalgations”, *Journal of Rural Studies* vol. 30, april 2013, pp. 31–40.

Ågren, Gösta (red.) 1974, *Hurrarna, en stridsskrift om finlandssvenskarnas nutid,* [Jakobstad]: Författarnas andelslag.

Åström, Anna-Maria 1993, *’Sockenboarne’. Herrgårdskultur i Savolax 1790–1850,* Folklivsstudier XIX, Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 585, Helsingfors.

Åström, Anna-Maria 2001, ”Om det ’inre’ och det ’yttre’ i det finländska själslandskapet. Kärnsymbolik i ett civilisationshistoriskt perspektiv”, Anna-Maria Åström, Bo Lönnqvist & Yrsa Lindqvist (red.), *Gränsfolkets barn,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet 633, Helsingfors.

Åström, Anna-Maria 2007, “In search of a bourgeois memory. Recollections of homes and households in Swedish speaking families in urban settings in the first half of the twentieth century”, *”Hei, muistatkos…?” Pirjo Korkiakankaalle omistettu 60-vuotisjuhlakirja* 10.7.2007, Helsinki: Ethnos.

Åström, Anna-Maria 2010, “On Bourgeois Logic and the Consumer Society”, *Ethnologia Fennica* vol. 37.

Åström, Anna-Maria, Bo Lönnqvist och Yrsa Lindqvist (red.) 2001, *Gränsfolkets barn. Finlandssvensk marginalitet och självhävdelse i kulturanalytiskt perspektiv,* Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet 633, Helsingfors.

Ändring av modersmålet, blankett från Befolkningsregistercentralen och Magistraterna, https://lomake.fi/a/ec/index.cgi/download?s=ivodLD3LPQf04Ot&id=4523%2FB9FC93E32003F9426CCD4EE0195EF24B&type=statics (hämtad 2.5.2014).

Østerberg, Dag 2001, *Det moderne. Et essay om Vestens kultur,* Trondheim: Gyldendal.

Östman, Ann-Catrin 2000, *Mjölk och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbrukssamhälle ca 1870–1940,* Åbo: Åbo Akademis förlag.

MEDVERKANDE

Patricia Aelbrecht, fil.dr, forskare knuten till kulturgeografi vid Université Libre de Bruxelles samt till nordisk folkloristik vid Åbo Akademi. Intresserar sig för berättande, upplevelse, identitet, plats och turism. Disputerade 2013 med en avhandling om upplevelsen, den berättade upplevelsen och upplevelseindustrin.

Andreas Backa, fil.mag., doktorand i nordisk folkloristik vid Åbo Akademi. Intresserar sig för modernitetens samhällsidéer och deras konsekvenser. Hans licentiatavhandling (2017) behandlar förhållandet mellan folkloren och det politiska, särskilt i relation till det finlandssvenska.

Johanna Björkholm, fil.dr, forskare knuten till nordisk folkloristik vid Åbo Akademi. Intresserar sig för immateriellt kulturarv, traditionell kunskap och folkmusik. Disputerade 2011 med avhandlingen *Immateriellt kulturarv som begrepp och process. Folkloristiska perspektiv på kulturarv i Finlands svenskbygder med folkmusik som exempel.*

Blanka Henriksson, fil.dr, universitetslärare i kulturanalys och forskare i nordisk folkloristik vid Åbo Akademi. Har intresserat sig för barnfolklore, kvinnotradition, finlandssvenska folktroföreställningar, migration och identitetsprocesser. Disputerade 2007 med avhandlingen *”Var trogen i allt” – den goda kvinnan som konstruktion i svenska och finlandssvenska minnesböcker 1890–1980.*

Andreas Häger är akademilektor i sociologi och docent i religionssociologi vid Åbo Akademi. Hans forskningsintressen är religion och populärkultur samt finlandssvensk religion. Hans forskning inom projektet ”Religion och region” kommer att resultera i en bok om österbottniska väckelserörelser och lokalsamhället.

Sven-Erik Klinkmann, fil.dr, docent i folkloristik, särskilt populärkultur, vid Åbo Akademi. Ledare för forskningsprojektet ”Bitar av samma pussel? Intersektionella perspektiv på det svenska i Finland”, finansierat av Svenska litteratursällskapet i Finland. Gav 2011 ut den essäistiska boken *I fänrikarnas, martallarnas och dixietigrarnas land. En resa genom det svenska i Finland.* Forskningsintressen: popular imagination, populära ikoner, stereotyper, finlandssvenskhet.

Mikael Sarelin, fil.dr. Har intresserat sig för genusföreställningar och maskulinitetsstudier. Disputerade 2012 med avhandlingen *Krigaren och transvestiten. Gestaltningar av mörker och maskuliniteter i finländsk black metal.*

Sofie Strandén-Backa, fil.dr, forskare i folkloristik vid Åbo Akademi. Till forskningsintressena hör normer, berättelser och motberättelser, legitimeringsprocesser, känslor och deras roll. Inom projektet ”Vardagens rum” studerar hon föreställningar under 1900-talet genom vardagslivets folklore. Disputerade 2010 med avhandlingen *”I eld, i blod, i frost, i svält”. Möten med veteraners, lottors och sjuksköterskors berättande om krig.*

PERSONREGISTER

A
Ahlbäck, Olav 232
Ahlbäck, Pia Maria 328
Alapuro, Risto 313
Allardt, Erik 10, 11, 13, 34, 264–266
Alm, Jesper 207
Andersson, Amos 137
Anderson, Benedict 191
Andersson, Claes 316, 317
Andersson, Dan 228
Andersson, Frida 299
Andersson, Håkan 253
Andolf, Göran 253
Anthias, Floya 40, 41, 42
Anttonen, Pertti J. 36, 37
Apo, Satu 320
Arvastson, Gösta 86, 87
Asko-Seljavaara, Sirpa 172, 177, 181, 183, 191

B
Babcock, Barbara A. 85
Bachtin, Michail 30, 135, 187
Bainbridge, William 142
Bearden, James 35
Beckman, Svante 237
Berg, Gunnar 266
Bergh, Kaj-Gustaf 119, 120, 121
Bergman, Nina 209
Bergson, Henri 299
Bertell, Ann-Luise 277
Bidart, Pierre 133
Biström, Rita 71–73
Björkstrand, Gustav 157, 166
Björnberg-Enckell, Maria 77–79
Blehr, Barbro 328
Blom, Allan 216
Blom, Elin 299
Blomqvist, Marianne 225, 232
Bourdieu, Pierre 88, 97, 326
Brante, Thomas 96
Broo, Roger 52
Brown, Wendy 294, 295, 297, 299, 300

C
Canning, Kathleen 196
Carbaugh, Donal 87
Carlgren, W. 258
Casanova, José 144
Cash, Johnny 325
Cavarero, Adriana 220, 240–242, 246
Cedercreutz-Pesonen, Mae 74
Chapoulot, Johann 136
Chow, Rey 56
Couldry, Nick 195
Crystal, David 65

D
Danielsson, Tage 75
Davidson, Tonya K 42, 46
Degele, Nina 40
Devine, Fiona 54
Douglas, Mary 60–62, 81
Durkheim, Émile 35

E
Edenheim, Sara 295
Ehn, Billy 86, 87
Ehnström, Axel (Paradise Oskar) 299
Ek, Göran 214
Eklund, Erland 112, 126
Elias, Norbert 100
Elmevik, Lennart 235, 236
Engman, Max 31, 32, 33, 34, 55, 267, 272
Eriksson, Lasse 105
Eriksson, Madeleine 143

F
Fagerlund, L. W. 259
Fairclough, Norman 16
Fiebranz, Rosemarie 43, 44
Fleck, Ludwik 104
Forsström, Ted 166
Forst, Rainer 166
Foucault, Michel 180, 212, 222, 238, 239
Freudenthal, A. O. 259
Friström, Pamela 211
Furu, Fredrik 299

G
Garry, Ann 44
Genette, Gérard 325
Gestrin, Christina 191
Giblin, Bernadette 127
Granlund, Åke 232
Gregory, Derek 193
Grossberg, Lawrence 30, 41, 45, 46
Gustafsson, Claes 85, 88
Gustav Vasa 276

H
Habermas, Jürgen 64
Hagelstam, Axel 191
Haglund, Carl 80, 175, 321, 322, 326
Hakala, Heidi 151, 322
Halonen, Pekka 304, 324
Hautala, Heidi 173, 191
Heatwole, Charles 142, 145
Heikkilä, Riie 38, 313, 321, 326
Henning-Lindblom, Anna 51, 58
Henriksson, Anna-Maja 174, 191
Herberts, Kjell 71, 145, 150, 158
Heyman, Ingrid 97
Hiihtola, Pasi 299
Hill Collins, Patricia 43
Hirdman, Yvonne 89
Hobsbawn, Eric 48, 195
Holmberg, Bo 72, 73
Holmén, Janne 253, 260
Hornborg, Eirik 256
Hovikoski, Pekka 257
Huldén, Lars 157, 219, 224, 225, 227–229, 232–236, 244
Hutcheon, Linda 306, 320
Hägg, Glenn 186
Högnäs, Sten 296

I
Ingström, Pia 319, 327
Iser, Wolfgang 49
Ivars, Ann-Marie 225, 232

J
Jakobsson, Leif 52
Janhunen, Juha 242, 243
Jasinskaja-Lahti, Inga 58
Johansson, Tor-Erik 215
Jordan, Glenn 56
Juurus, Kati 306–309, 321, 325
Järvinen, Anna 328

K
Karlsson, Fred 225, 226
Kaufmann, Jean-Claude 122
Kela, Eva 151, 152
Kevin, Torbjörn 138, 207–210, 213, 216
Kivelä, Jan-Peter 210, 211
Knippenberg, Hans 142
Knudsen, Susanne V. 222, 239, 253, 266–269
Knutar, Sofie 153, 157
Korkea-aho, Kaj 140, 150–152, 162, 164, 166, 185
Kosk, Mikael 146, 147, 149
Kottman, Paul A. 246
Kukkonen, Anssi 316
Kumlin, Annika 323
Kuoppala, Mikko (Pyhimys) 327, 328

L
Laakso, Marina 327
Lampi, Niklas 215
Larros, Heini 326
Lassander, Nina 299
Lax, Henrik 175, 198
Ledin, Per 16
Liebkind, Karmela 31, 51, 58
Liikanen, Ilkka 323
Lillqvist, Jonas 32
Linde-Laursen, Anders 47
Lindqvist, Yrsa 297
Lindroos, Katja 309, 325
Linman, André 299
Londen, Anne-Marie 308
Lundgren, Britta 323
Luther, Martin 295
Lyttkens, Lorentz 100
Lönnfors, Per-Erik 306, 314–318, 320, 321, 326
Lönnqvist, Bo 9, 10, 13, 36, 75, 137, 229–231

M
Maggio, Veronica 327
Mansikka, Tomas 231
Martinsson, Lena 46, 168
Massey, Doreen 212
Mattsson, Kaj 204
Mattsson, Kristin 37, 46, 47, 58, 296
McLeod, Gordon 137
Meinander, Henrik 36, 55
Melin, Olav S. 73, 74

Mellberg, Lasse (Redrama) 299
Mencken, Henry Louis 141, 149
Mickwitz, A. 258
Mickwitz, Joachim 38
Mikaelsson, Lisbet 141
Myntti, Kenneth 52, 82, 172, 183, 194, 198, 199
Mörne, Arvid 200, 201, 209

N
Niska, Algoth 195
Nordberg, Kenneth 112, 126
Norrman, Ralf 218, 219, 227, 239
Nylander, Mikaela 191
Nyqvist, Fredrica 13, 325
Näkkäläjärvi, Klemetti 300

O
Olin, Paul (PaleåWille) 327, 328
Othman, Henrik 157
Ottelin, K. 262
Oxenstierna, Axel 295

P
Paasi, Anssi 110–113, 116, 118, 125, 127, 137
Pahlman, Folke 202, 204, 214
Pargament, Kenneth I. 48, 52, 137, 243–245
Park, Ondine 42, 46
Parkin, Frank 221
Pernaa, Ville 321, 328
Perrow, Charles 61
Perry, John 51
Piltz, Anders 295
Popper, Karl 299
Pusa, Ville 299

R
Raffestin, Claude 131
Rahkonen, Keijo 38, 313, 326

Raita, Hellevi 215
Rajamäki, Kari 213, 216
Rask, Henry 55
Rehn, Alf 100
Ricoeur, Paul 138
Risikko, Paula 191
Rolf, Bertil 62
Rosa, Hartmut 136
Rosenberg, Thomas 52
Rosenberg, Tiina 320, 328
Rosenblad, Lars 322
Rosström, Niklas 299
Rundell, Hanna 152
Ruusuvuori, Juha 161
Rönning, Geir 299
Rönnholm, Bror 34, 35

S
Saanila, Stan 327
Saarikoski, Saska 320, 328
Sandlund, Tom 31
Sarelin, Birgitta 159
Sarelin, Mikael 208, 209
Sarin, Patric 299
Saukkonen, Pasi 58, 309
Savage, Mike 54
Schalin, Johan 231, 232
Schauman, Barbro 155–157
Schein, Edgar 85, 88
Schwarzmann, Phil 306, 317–319, 327
Shields, Rob 30, 42, 46, 110, 112, 117–119, 137, 139, 140, 141, 143, 149, 187
Siebert, Jörg 237
Siegfrids, Krista 299
Siikala, Anna-Leena 324
Siltala, Juha 323
Siivonen, Katriina 200, 201, 206
Similä, Matti 251, 253, 262, 263
Singh, Satwinder 56
Skeggs, Beverly 43
Skogerbø, Eli 64, 65
Skott, Fredrik 221, 246
Slotte, Peter 218, 219, 223, 224, 231, 234–236
Starck, Christian 10, 11, 13, 34, 264, 265
Stark, Rodney 142
Starobinski, Jean 326
Staunæs, Dorthe 268, 271
Steel, Tytti 56
Steinby, Ann-Gerd 215
Stenius, Henrik 18, 31, 32, 33, 49, 55
Sternberg, Meir 305, 308, 309, 323
Stolpe, Maud 209
Storbacka, Jennie 157
Strandberg, Svante 234
Ståhlberg, Krister 13
Sund, Lars 199
Sundback, Susan 13, 34, 325
Svanbäck, Andrea 327
Sågbom, Bettina 151

Söderblom, Erik 55
Söderling, Trygve 138, 144

T
Taivassalo, Hannele Mikaela 154, 155, 157, 163
Taylor, Charles 144
Teir, Philip 148
Teräsaho, Mia 58
Thente, Jonas 319
Thorbacke, Jarl 63
Thors, Astrid 175, 191, 198, 199
Thors, Carl-Eric 232
Thölix, Birger 128
Tigerstedt, Christoffer 150
Tolvhed, Helena 42, 43, 56
Topelius, Zacharias 303, 304
Tuovinen, Tapani 259
Tönnies, Ferdinand 35

V
Valkonen, Tapani 200
Vallström, Maria 42
Viktor Hurmio (Roland Rantschukoff) 327
Villstrand, Nils Erik 55, 144, 146, 165, 258
Virtanen, Pertti 207

W
Wall, Melissa 65
Wallin, Stefan 202, 285, 286
Warburton, Thomas 36
Weber, Max 220
Wendell, Gunnar 214
Wideroos, Ulla-Maj 191
Wilenius, Wille (PaleåWille) 327, 328
Wilson, Paula 218–220, 222–239, 243, 244, 246
Wingfors, Stina 220, 221
Wingren, Patrick 50, 185, 186, 194
Winker, Gabriele 40
Winswold, Marte 64, 65
Wirilander, Kaarlo 323
Witz, Anne 221
Wolf-Knuts, Ulrika 48, 49, 52, 125, 134, 135, 137
Wrede, Johan 32

Y
Yrjö-Koskinen, Yrjö Sakari 323
Yuval-Davis, Nira 39, 49

Z
Zander, Ulf 63, 254
Zijderveld, Anton C. 32
Zilliacus, Clas 32
Zilliacus, Kurt 232
Zimmerbauer, Kaj 125, 137

Å
Ågren, Gösta 55, 218, 219, 224, 227–229, 239
Åström, Anna-Maria 32